Recd 14/10/56

భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్

V. SURYANARAYANA,
Agent: The Mail & Andhra Patrika,
Kondayyapalem, KAKINADA.

అక్టోబరు 1956

సంపుటము 33 : : సంచిక 10

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

అక్టోబరు 1956

ఎంకి వరం

శ్రీ నండూరి వెంకటసుబ్బారావు

నోరు మాటాడ తన నొసలు వేటాడు
ఏరికోరీతీరు ఎంకి రాపాడు

కామియట మా కిట్టు
సాములే భామలటు—
గోపికల గోపనము
దీపికల దాపరమె—
నోరు మాటాడ....

కోపియట ముక్కంటి
సాఫె ఉమ కాపురము—
పశుపతికె రతిపతిని
నుసిసేయు కనికరము—
నోరు మాటాడ....

లోభె బంగరు బొజ్జ
రొఖ్ఖమే వాణి పని—
తనకు నాల్గవసరము
మన కొకటిదుటె కరము—
నోరు మాటాడ....

మాటికి ముడియవైచు
మొనగాడు నేనయట
ఎకసకెమె ఒక వరము
ఎంకె నా కిహపరము—
నోరు మాటాడ....

రష్యా బలం ఏమిటి?

ఆల్సాప్ సోదరులు

* గత సంచిక తరువాయి

యుద్ధపరిశ్రమను రష్యా యే అవధికి, ఎలా పెంపొందజేసిందో సరిగా అంచనా వెయ్యాలంటే, ఈ పరిశ్రమ అభివృద్ధికి కావలసిన మూలపదార్థాల పరిశ్రమల స్థితిగతులను గమనించితే దానంతటి కది తేలిపోతుంది. ఈ మూలపదార్థాలు ముఖ్యంగా నాలుగు: ఉక్కు, బొగ్గు, పెట్రోలు, విద్యుచ్ఛక్తి. 1928 నాటి ఉత్పత్తులతో పోల్చిచూస్తే సోవియెట్ ఉక్కు ఉత్పత్తులు 10 రెట్లు—అనగా 45 లక్షల టన్నులనుంచి 4½ కోట్ల టన్నులకు పెరిగింది. బొగ్గు ఉత్పత్తులు పదిరెట్లకు మించి—3 6 కోట్ల టన్నులనుంచి 39 కోట్ల టన్నులకు పెరిగాయి. పెట్రోలు ఉత్పత్తులు ఆరురెట్లు—1 2 కోట్ల టన్నులనుంచి 7 కోట్ల టన్నులకు పెరిగాయి; విద్యుచ్ఛక్తి ఉత్పత్తి 34 రెట్లు—(గంటకు) 500 కోట్ల కిలోవాట్లనుంచి 17 వేల కోట్ల కిలోవాట్లకు పెరిగింది.

పాత ప్రపంచం అంతటిలోనూ, ఉక్కు పరిశ్రమలో ప్రముఖస్థానం వహించుచున్న బ్రిటన్ జర్మనీ దేశాలు రెండూ కలసి ఎంత ఉత్పత్తి చేస్తున్నాయో, రష్యా ఉత్పత్తి అంతకు మించివుంది. ఎంత కార్మిక పీడన జరక్కపోతే యిలాంటిది సాధ్యం! ఉక్కు వుంది. సరే, దీన్ని ఉపయోగించుకోగల సాంకేతిక విజ్ఞత రష్యనులకు వున్నదా అనేది మరొక ప్రశ్న. మాస్కోలోవున్న ఒక పుస్తకాల షాపులో, మాజీ అమెరికన్ సెనెటర్ విలియం బెంటన్‌కు కలిగిన అనుభవాన్ని పురస్కరించుకుని దీనికి తేలికగా సమాధానం చెప్పవచ్చు. రష్యన్ యువకులు, ఆ షాపుమీద, గొడవజేస్తూ కొటుల్లా మూగివున్నారట. వందలాది పుస్తకాలు ఆవేశంగా కొనేస్తున్నారు. అవి హాస్య రచనలు గాని, పాశ్చాత్య దేశాల్లో కొనే నవలల బాపతు గాని కావు—భౌతికశాస్త్రం, రసాయన శాస్త్రం, ఎంజినీరింగ్ మొదలైన కొఱుకుడుపడని శాస్త్రవిజ్ఞాన గ్రంథాలు.

అసలు విషయమేమిటంటే, సోవియట్ ప్రభుత్వం ఒక బ్రహ్మాండమైన పారిశ్రామిక వ్యవస్థగా వ్యవహరించుతూ, పరిశ్రమను అభివృద్ధి చేస్తూవుండటమే గాక, దానితోపాటు సాంకేతిక శిక్షణ కార్యక్రమాన్ని కూడా విస్తృతావధిని కొనసాగించుతూ వచ్చింది. రష్యనులు పంచవర్ష ప్రణాళికల నుపక్రమించిన ప్రథమదశలో, రష్యాలో సాంకేతిక నిపుణులు బహు పరిమితంగా వుండేవారు. అందుచేత పెద్దపెద్ద ప్రాజెక్టుల నిర్మాణాని కంతకు విదేశీయులమీదనే ఆధారపడేవారు. ఉదాహరణకు; జగద్విఖ్యాతమైన 'నీపా పెట్రోవిస్క్' జలవిద్యుత్కేంద్రాన్ని నిర్మించినవాడు హూగ్ కూపర్ అనే అమెరికన్ ఎంజినీరు. 1930 తదాదీ, సోవియట్ విద్యావ్యవస్థ తన సర్వశక్తులనూ, వీలైనంతమంది ఎంజినీర్లనూ, శాస్త్రవిజ్ఞానవేత్తలనూ తయారుచేయటానికి వినియోగిస్తూ వచ్చింది.

ఈ రోజున సోవియట్ శాస్త్రవిజ్ఞాన శిక్షణ అమెరికన్ శాస్త్రవిజ్ఞాన శిక్షణకంటె అత్యంత తీవ్రతరంగా నడుస్తోంది విద్యార్థులు నేర్చుకోవలసిన విషయబాహుళ్యం అమెరికన్ విద్యార్థులతో పోల్చిచూస్తే నూటికి 40 వంతులు అధికంగావుంది. సోవియట్ విద్యార్థులు హైస్కూలు తరగతులు పూర్తి చేసేటప్పటికే వాళ్ళ భౌతికశాస్త్ర విజ్ఞానపరిమాణం 'మాసాచూసెట్స్ టెక్నాలజీ ఇన్‌స్టిట్యూట్' కళాశాలలో ద్వితీయవత్సరం పూర్తిచేసిన (జూనియర్స్) విద్యార్థుల పరిజ్ఞానానికి బరోబరిగా వుంటున్నది. విజ్ఞానప్రమాణ విషయం ఇలావుంచి అమెరికా విశ్వవిద్యాలయాలు ఏటేటా తయారుచేస్తున్న ఎంజినీరింగ్, శాస్త్రవిజ్ఞాన శాఖల పట్టభద్రుల సంఖ్యకు, రష్యన్ విశ్వవిద్యాలయాలు తయారుచేస్తున్న ఈ రెండురకాల పట్టభద్రుల సంఖ్య, మూడురెట్లు వుంది. అనతి కాలంలో, రష్యా, అమెరికా శాస్త్రవిజ్ఞానాన్ని, "అసలు వాళ్ళకేం తెలుసు" అని తుష్కారించే స్థితి రావచ్చు.

రష్యావాళ్ళకి సాంకేతిక పరిజ్ఞానమేమీ లేదనీ అందుచేతనే, 'బాడ్జర్లు' 'బైసన్'లు, అటంబాంబులూ, హైడ్రోజన్ బాంబులూ తయారుచేయటానికి, గూఢచారులమీదా జర్మన్ శాస్త్రజ్ఞులమీదా ఆధారపడ్డారనీ ఇక్కడ అమెరికాలో మన హృదయ సంతృప్తికి మనం ప్రచారంచేసుకుని, విశ్రమించటానికి ప్రయత్నించటం, మన్ని మనం మోసంచేసుకోవటానికి ప్రయత్నించే వెర్రి కార్యక్రమం తప్ప మరొకటికాదు. హిట్లరుదగ్గరనుంచి అమెరికాకు పారి

పోయివచ్చిన మహామహులైన విదేశీయ విజ్ఞానవేత్తలు 'మన్‌హాటన్ ప్రాజక్టు'కు చేసిన సహాయంతో పోల్చి చూస్తే, గూఢచారులుగాని యితర విదేశీయులుగాని యీ 8 ఏళ్లనుంచీ రష్యన్ పారిశ్రామికాభివృద్ధికి సాయపడింది ఒక లెక్కలోది కాదు. పైగా చిక్కేమిటంటే, ఈ 'గూఢచార-శాస్త్రవిజ్ఞానుల' తప్పుడు ప్రచారం, అత్యంత ప్రమాదకరంగా తయారై కూర్చున్నది. సోవియట్ యుద్ధపరిశ్రమ సాధించిన మహా విజయాన్ని దాని లోతుపాతులనూ మన దృష్టిపథానికి అందకుండా మరుగు చేస్తున్న అజ్ఞాన జనితమైన పొగ తెరలా తయారైంది. నిజానికి రష్యా సాధించిన విజయానికి ఒకటే అర్థం: రష్యాకు బలవత్తరమైన కార్మికశక్తి వుండటమే గాక సముజ్వలమైన సాంకేతిక పరిజ్ఞానం కూడా హస్తగతమై వుంది. అటంబాంబులనూ, హైడ్రోజన్ బాంబులనూ, 'బైసన్' 'బ్లాస్టర్' జెట్ విమానాలనూ ఇట్టే తయారుచేసి పారవేయటం సులభంగా సాధ్యమయ్యే పనేనా? ఎంత అరితేరిన హంగువుండాలి? 'ఎలక్ట్రానిక్స్', 'హై టెంపరేచర్ మెటలర్జీ' వగైరా, ఉప పరిశ్రమలను నిర్వహించే మహత్తర సాంకేతిక పరిజ్ఞానంగల నిపుణుల సహాయం ఎంతవుంటే, సాధ్యం?

కొన్ని రంగాలలో సోవియట్ సాంకేతిక పరిజ్ఞానం పాశ్చాత్య సాంకేతిక పరిజ్ఞానాన్ని తలదన్ని వున్నదన్న సంగతి సర్వులకూ విదితమే. ఉదాహరణకు అమెరికన్ B 52 జెట్ విమానానికి రెండింతలు శక్తిగలిగి అత్యంత ప్రతిభావంతంగా నిర్మితమైన సోవియట్ 'బైసన్' జెట్ విమానం ప్రథమసారిగా గాలిలోకి ఎగిరినప్పుడు, అమెరికన్లు జెట్ ఇంజన్ నమూనాను రూపొందించటానికి రెండు సంవత్సరాల పూర్వమే సోవియట్ జెట్ ఇంజన్ నమూనా రూపొందించబడిందన్న విషయం తెలిసిపోయింది. జనీవా సామరస్యదినాల వాతావరణంలో సాంకేతిక రాయబారవర్గాలు పరస్పర దేశాలను సందర్శించిన తరుణంలో ఈ రాయబారవర్గాలను గమనించి వారికి యీ విషయం ముఖంలో కొట్టినట్లు తేటతెల్లమైపోయింది.

ఇలాంటి రాయబారవర్గాలలో యూరపియన్ ఉక్కు పరిశ్రమ యజమానుల రాయబారవర్గమొకటి, 'బ్రిటిష్ ఐరన్ అండ్ స్టీల్ బోర్డు' ఎగ్జిక్యూటివ్ డైరెక్టరు సర్ రాబర్ట్ షోన్ నాయకత్వాన రష్యాకు వెళ్లి అక్కడి ఉక్కు పరిశ్రమస్థితిగతులను పరిశీలించింది. సోవియట్ కర్మాగారాలు అత్యంత అధునాతనమైనవనీ, విశేషోత్పత్తులు చేయగల స్తోమతుగలవని ఆయన తెలుసుకున్నాడు. 'మనం ఊహించటానికి సాధ్యమైన ప్రతిపనిముట్టూ అక్కడ మనకగుపడుతూ కనుపించుతోంది.' గంటకు ఏ అవధిని ఉత్పత్తులు చేయగలవు అని అంచనావేస్తే, అక్కడ ఉన్న సర్వసమగ్రములైన కేంద్రాల ఉత్పత్తులతో పోల్చిచూస్తే బ్రిటన్‌లో వున్న ముప్పాతికవంతు కేంద్రాలు వాటిముందు ఎందుకూ కొరగావు. అలాంటి కేంద్రాలు బ్రిటిష్ ఉక్కు పరిశ్రమలోని ప్రధాన కేంద్రాలతో బరాబరిగా వున్నాయి. సోవియట్ ప్రభుత్వం భారతదేశానికి ఉక్కు పరిశ్రమకర్మాగారాన్ని నిర్మించి పెడతానని అన్నప్పుడు బ్రిటిష్ పారిశ్రామికులు యీ మాటను వట్టి డబ్బికింద తుస్కారించారు. కాని వీరి తుస్కారింపులు అర్థంలేనివని చెబుతూ సర్ రాబర్ట్ ఇలా అన్నాడు. 'సోవియట్ ప్రభుత్వం ఉక్కు ఉత్పత్తుల ఎగుమతి వ్యాపారంలో బ్రిటన్‌తో పోటీకి తలపడితే, సోవియట్ ఇతరదేశాలకు కావలసిన సరకులను ఎంత పరిమాణంలోనైనా అందించగలుగుటే కాకుండా, సరుకులను బ్రిటన్‌కంటే అతి సరసమైన ధరలకు అందించి బ్రిటిష్ పరిశ్రమను దెబ్బ తీయగలదు. ఎక్కువ లాభాన్ని కూడా సంపాదించగలదు. ఎందుచేతనంటే సోవియట్‌కు అతి స్వల్ప వేతనాల మీద పనిచేసే కార్మికశక్తి అపారంగా వుంది.'

అమెరికన్ స్వయంచోదక యంత్రపరిశ్రమ రాయబారవర్గం వారి నివేదిక మరింత కౌతూహలజనకంగా వుంది. ఈ రాయబారవర్గం, సోవియట్ పరిశ్రమలో అత్యంత ప్రతిభావంతములైన ఉత్పత్తి విధానాలను పరిశీలించాలని ప్రయత్నించారు. ఈ రాయబారవర్గంలో, ఫోర్డుమోటారు కంపెనీ స్వయంచోదక యంత్రశాఖ ప్రధాన సాంకేతిక నిపుణుడైన ఎంజనీర్ సెవిన్ యాల్ బీన్ వంటి మహామహులున్నారు. చీపరపాపర ఉత్పత్తి విధానాలతో ఇలాంటి వారికన్ను కప్పటం సాధ్యమయ్యే పనిగాదు. అమెరికన్ గూఢచారిశాఖ యిచ్చిన ఫోటోగ్రాఫులను ఆధారం చేసుకుని ప్రధాన కేంద్రాలుగా యే యే పారిశ్రామిక కేంద్రాలను వీరు చూడాలనుకొన్నారో ఆ కేంద్రాలన్నిటినీ చూచారు.

బీన్, సోవియట్ దేశంలో అనేక విషయాలను చూచి మెచ్చుకున్నారు. "లెక్కలుగట్టే స్వయంపోషక యంత్రాలను చూచారు, "మెషీన్‌టూల్స్" (యంత్రాగారాలలో ఉపయోగించే పనిముట్లు) యొక్క నిర్మాణం ఆయనను ఆకర్షించింది. సోవియట్ మెషిన్‌టూల్స్ ఉత్పత్తులు అమెరికన్ ఉత్పత్తులను మించివున్నట్లు ఆయనకు అనుమానం కలిగింది. నిజంగా ఆయనకు అలాంటి అనుమానం కలగటం ఆయన దక్షతకు ఆయన అనుభవానికి నిదర్శనం. ఆయన అనుమానం నిజమేనన్న సంగతి అమెరికా ప్రభుత్వం ప్రకటించిన లెక్కలను బట్టి తేలిపోయింది.

1955 లో రష్యా 105000 యూనిట్ల పని ముట్లను తయారు చేసిందనీ, అసంవత్సరం అమెరికా 88000 యూనిట్ల పనిముట్లను మాత్రమే తయారు చేయగలిగిందనీ అమెరికా ప్రభుత్వం స్వయంగా అంగీకరించింది. స్వయం చోదక పరిశ్రమలోని బాల్ బేరింగ్ శాఖలో సోవియట్ కనుగొన్న నూతన నిర్మాణ విధానం చూచి బీన్ మెచ్చుకున్నాడు. "ముచ్చటగా వుంది" అన్నాడు. ఆ రకంలో అమెరికాలో యే ప్రాంతంలో తయారయేవీ వీటితో తులతూగ లేవన్నాడు. ఈ అన్ని అనుభవాలనూ పురస్కరించుకుని, పరిశ్రమలన్నిటినీ స్వయంచోదక సంపన్నములుగా పరివర్తనం చెందించాలనే నూతన పంచవర్ష ప్రణాళిక లక్ష్యాన్ని సోవియట్ ప్రభుత్వం సాధించ గలదని ఆయన చెప్పివేశారు. సోవియట్ పరిశ్రమలో బీన్ విమర్శకు గురియైన విషయాలు కూడా అనేకం వున్నాయ్. అమెరికన్ కర్మాగారాలలో సామానులు ఇక్కడి నుంచి అక్కడికీ అక్కడి నుంచి యిక్కడికీ జారవెయ్యటానికి మనుష్యులను వాడరు. పరిక్రమణ యంత్రాలను (మూవింగ్ మెషిన్సు) వాడతారు. కాని రష్యాలో, నాటుపద్ధతిని, ఇంకా కూలీలనే వాడుతున్నారు. రష్యా పారిశ్రామిక పరిణామంలో ఇలా యీ నాటు పద్ధతులు కొంతకాలం అనివార్యం కావచ్చు. ఏ విధమైన శిక్షణా ఎరుగని ఈ నాటు కూలీలను యీ విధంగా వాడు కోవటం సోవియట్ కు లాభదాయకం కావచ్చు. ఈ నాటు కార్మికుల పాతతరం అంతమైపోయి, సోవియట్ సాంకేతిక శిక్షణ కేంద్రాలలో దళాలు దళాలుగా శిక్షణ పొందుతున్న కొత్తతరం సాంకేతిక దళాలు చేతికందితే నేగాని, పరిక్రమణ యంత్రాలు సోవియట్ కు లాభదాయకం కావు.

ఇంకా కొన్ని నాటుపద్ధతులు వున్నాయి. ఉదాహరణకు; ఒక్కొక్క పరిశ్రమ తనకు కావలసిన యావత్తు చిల్లర సామానూ, 'బోల్టులు' దగ్గర నుంచీ తనే స్వయంగా తయారు చేసుకుంటుంది. ఇలాంటి వాటి అన్నిటికీ యితర కేంద్రాలమీద ఆధారపడితే అవాంతరాలూ, ఆలస్యాలూ జరుగుతాయనే భయం కొంత యిందుకు కారణం కావచ్చు.

కాని ఒక విషయం మటుకు గమనించవలసి వుంది. సోవియట్ లో యితర పరిశ్రమలలో అనుసరింపబడుతున్న సాంకేతిక విధానాలకంటే యుద్ధ పరిశ్రమలలో అనుసరింపబడుతున్న విధానాలు ప్రతిభావంతమైనవి. సాధారణ వినిమయ వస్తువుల పరిశ్రమలలో ప్రయోగించే సాంకేతిక విధానాలు, ఆలనా పాలనా లేకుండా ఆ పరిశ్రమల పరిస్థితి యెలావుందో, అదే ప్రకారం చాలా కనిష్ఠ ప్రమాణంలో వున్నాయి.

దీన్నిబట్టి చూస్తే ఈ నూతన పంచవర్ష ప్రణాళికలో సోవియట్ ప్రభుత్వం రెండు లక్ష్యాలను సాధించవలసి వున్నట్టు కనుపించుతుంది. పరిశ్రమల నన్నిటినీ స్వయంచోదకములుగా పరివర్తన చెందించడం, నాటు విధానాలను అన్నింటినీ అంతం చేసి ఆధునాతన పద్ధతిలో పునర్నిర్మాణం చెయ్యటం రెండవది. అధికోత్పత్తులవల్ల కార్మికులకు లభించే అధిక భాగంలో తిరిగికొంత సేకరించి, వినిమయవస్తు పరిశ్రమలను అభివృద్ధికి తేవటం ఇందుకు వెనకటి పెట్టుబడి విధానాన్ని మార్చవలసిన పనేమీ లేదు. సోవియట్ పరిశ్రమకు కార్మికశక్తి యిప్పటికే చాలీచాలని స్థితికి వచ్చింది. అందుచేత స్వయంచోదక విధానాన్ని తక్షణం అమలు జరిపి తీరవలసిన అవసరం యేర్పడింది. ప్రభుత్వావసరాలు పోగా మిగిలిన పెట్టుబడినే వినియోగించుతారు గనుక వినిమయ వస్తు పరిశ్రమ అభివృద్ధి కూడా లాభదాయకమే అవుతుంది. ఈ కార్యక్రమాన్ని అమలు జరపటానికి ఉద్యుక్తులై వున్నారు. గనుకనే, సోవియట్ నిర్వాహకులు, లోగడ అనవసరం అనుకున్న రంగాలలో కూడా, ఇప్పుడు పాశ్చాత్య దేశాలు అనుసరించుకున్న విధానాలేమిటో తెలుసుకోవటానికి యిప్పుడు తీవ్రంగా ప్రయత్నించుతున్నారు.

ఈ విషయాన్నంతా అవగతం చేసుకొన్న తరువాత బీన్ తుది హెచ్చరికను కూడా మనం గమనించవలసి వుంటుంది.

"సోవియట్ దేశం ఇప్పుడు ఒక మహత్తరమైన పరిణతి సాంకేతిక యుగంలో అడుగు పెడుతున్నది - నిజంగా ఆలోచించితే యిది మనం భయభ్రాంతులం కావలసిన విషయం" ఈ హెచ్చరిక యెంతవరకు సమంజసమైనదనే విషయాన్ని చర్చించటానికి ఈ వ్యాసం ఉద్దేశింప బడ్డది.

స్థూల దృష్టిని విచారించితే అంత భయభ్రాంతులం కావలసిన విషయమేమీ యిందులో కనుపించదు. సోవియట్ ఆర్థిక విధానం యెంత అభివృద్ధి చెందినా, అమెరికా స్తోమతుకు ఇంకా చాలా వెనకబడే వుంది. అట్లాంటి స్థితిలో పాశ్చాత్య మిత్రరాజ్యాలన్నిటికీవున్న అవకాశాల నన్నిటిని సమన్వయించుకుని, సోవియట్ సామ్రాజ్యావకాశాలతో పోల్చి చూస్తే పాశ్చాత్య దేశాలదే చాలా పై చేయిగా కనుపించుతుంది. ఉదాహరణకు; 1955 లో అమెరికా ఉక్కు ఉత్పత్తులు 11 కోట్ల 70 లక్షల టన్నులు, సోవియట్ ఉత్పత్తులు 4½ కోట్ల టన్నులు. ఈ రంగంలో 35 సంవత్సరాల క్రితం అమెరికా ఉత్పత్తులు యే ప్రమాణంలో వున్నాయో ఈ నాటికూడా రష్యన్ ఉత్పత్తులు ఆ ప్రమాణంలోనే వున్నాయి. అమెరికా

ఉత్పత్తుల నన్నిటినీ, వ్యవసాయోత్పత్తుల శేఖీలూ కలిపి విలువకడితే 38700 కోట్ల డాలర్ల విలువ వుంది. ఈ 1955 లో రష్యా సర్వతోముఖోత్పత్తులూ ఇందులో మూడో వంతు లేవు.

ఈ అంకెలు పాశ్చాత్య దేశాలు కొంచెం బుజాలు యెగరవేసుకోవటానికి వీలుగా కనుపిస్తూవున్నా, యిందులో గమనించవలసిన ప్రధాన విషయం ఒకటి వుంది. సోవియట్ ప్రజల సుఖసౌఖ్యాలకు అక్కడ ప్రాధాన్యత లేదనీ, సోవియట్ ప్రభుత్వ బలాన్ని అభివృద్ధి చేయటమే వారి ప్రధానాశయమనీ మనం మరచిపోగూడదు. ప్రజల స్థితిగతులను అదే కనిష్ఠ ప్రమాణంలో వుంచేసి, సోవియట్ అధికారులు, లభించిన ధనాన్నంతా తిరిగి పెట్టుబడికి వినియోగిస్తున్నారు. ఈ విధంగా తమ పారిశ్రామిక సామ్రాజ్యాన్ని విస్తరింప జేస్తున్నారు. ఈ విధంగా యిప్పటికే పారిశ్రామిక రంగంలో బ్రిటన్ జర్మనీలను అధిగమించి పోయారు. అమెరికాతో తులదూగే దశను అందుకోవటం ఇంకా యెన్నో వాళ్లు పట్టకపోవచ్చు. వారి గమనం యెంత త్వరితంగా వుందో తెలుసుకోవటానికి గత యెనిమిది సంవత్సరాల లెక్కలూ ఒకసారి తిరగవేస్తే సరిపోతుంది.

ఈ 8 సంవత్సరాల అభివృద్ధి చరిత్రా నిజంగా గమనింపదగివుంది ఎందుచేతనంటే, అంతః పూర్వం, అంటే 1948 కి పూర్వం, సోవియట్ ప్రభుత్వం తన పారిశ్రామిక రంగానికి బలమైన పునాదిని వేసుకోవటానికి మాత్రమే ప్రయత్నించుతోంది. ప్రయోగ కార్యక్రమం ద్వారా ప్రణాళికా నిర్వహణలలో వచ్చే సాధక బాధకాల నన్నిటినీ అవగతం చేసుకుంటోంది. 1941 నుంచి 1945 వరకూ దేశాన్ని సర్వనాశనం చేసివేస్తున్న యుద్ధ ధీధిత్వాన్ని యెదుర్కొనే కార్యక్రమంలో నిమగ్నమై వుంది. 1945 నుంచి 47 వరకూ పునరావాస కార్యక్రమం సరిపోయింది.

అనంతర దశలో 1948 నుంచి 1955 దాటే సరికి, సోవియట్ ఉక్కు ఉత్పత్తి 100-కి 143 వంతుల చొప్పున పెరిగింది. అమెరికన్ ఉత్పత్తి ఈ అవధిలో 48 వంతులకు మించలేదు. రష్యా పెట్రోలు ఉత్పత్తి 100-కి 141 వంతులు పెరిగితే, అమెరికా ఉత్పత్తి 100-కి 22 వంతులు మాత్రమే పెరిగింది. రష్యా విద్యుచ్ఛక్తి అభివృద్ధి 158%, అమెరికా అభివృద్ధి 85%; సోవియట్ బొగ్గు ఉత్పత్తి 86% పెరిగితే అమెరికా ఉత్పత్తులు ఉన్నచోటల్లో 23% దిగజారింది. 1950-51 అవధిలో సోవియట్ మొత్తం ఉత్పత్తులు 70% పెరిగాయి. ఈ అవధిలో అమెరికా ఉత్పత్తులు 26% మాత్రమే పెరిగాయి.

మొత్తంగా చెప్పాలంటే, గత పంచవర్ష ప్రణాళికా కాలంలో సోవియట్ పారిశ్రామికాభివృద్ధి అమెరికా పారిశ్రామికాభివృద్ధికి మూడురెట్లు. ఈ విషయాన్ని గమనించితే, రష్యా అమెరికాకు ఉన్న పారిశ్రామిక ప్రమాణాన్ని అందుకోవటానికి యిక ఎంతో వ్యవధి అక్కర్లేనట్లు కనుపించుతుంది. కాని ఈ వ్యత్యాసం అంత తేలికగా అధిగమించదగింది కాదు. ముందు ముందు సోవియట్ అభివృద్ధికి ఇంత త్వరితగమనం ఉండటానికి అవకాశం లేదు. ఆర్థిక రంగం విస్తృతమైనకొద్దీ అభివృద్ధి నిష్పత్తి సహజంగా తగ్గుతుంది. మొన్న పంచవర్ష ప్రణాళికలో రష్యా ప్రభుత్వం సాధింపదలచిన ఉక్కు ఉత్పత్తుల మొత్తం పూర్వాంకంకంటే పెద్దదే; కాని ఆ క్రితం ఉత్పత్తులపైన క్రిందటి ప్రణాళిక సాధించిన ఉత్పత్తి పెంపుదలతో, ఈ క్రొత్త ప్రణాళికలో ఉద్దేశించిన అభివృద్ధిని పోల్చిచూస్తే, ఇది చాలా తక్కువగా వుంది. ఎందుచేతనంటే ఉత్పత్తి చేయవలసిన పరిమితి ఇప్పటికే అతిక్రమించిందిగా వుంది. గమనించదగిన విషయం మరొకటి కూడా వుంది. సోవియట్ ఉత్పత్తులకు సర్వతోముఖాభివృద్ధి లేదు. ఒక పార్శ్వం తొంట. పారిశ్రామికాభివృద్ధికి సంబంధించినంతవరకూ త్వరితగమనమే కనుపించవచ్చు. కాని ప్రజాశ్రేయానికి అవసరమైన వ్యవసాయ, గృహనిర్మాణాది ఇతర సర్వ రంగాలలోనూ రష్యా అమెరికాకంటే చాలా వెనుకబడివుంది. అందుచేత రష్యా అచిరకాలంలో పారిశ్రామికరంగంలో అమెరికాతో బరాబరిగా లేవగలిగినా మొత్తం జాతీయోత్పత్తులలో రష్యా అమెరికాతో తులతూగలేదు.

రష్యా ఆర్థిక వ్యవస్థ త్వరితగతిని అభివృద్ధి చెందుతున్నదన్న విషయం సర్వులూ అంగీకరించుతున్నారు. కాని ఈ త్వరితగతి ఏ ప్రమాణంలో వున్నది అనే విషయంలోనే తీవ్రమైన వాదోపవాదాలు వున్నాయి. కాని ఈ వాదోపవాదాల తీవ్రతలో అభిజ్ఞులు ఒక ప్రధాన విషయాన్ని విస్మరించుతున్నారు. అభివృద్ధి ప్రమాణమెంత అని కాదు ఆలోచించవలసింది. అభివృద్ధి స్వభావమెట్టిదనేది అత్యంత ప్రధానమైన విషయం. త్వరగా పెరిగినా, ఆలస్యంగా పెరిగినా, పావురాయికి పెరిగేది అందమైన పుచ్ఛం. డేగకు పెరిగేవి ఉక్కుగోళ్లు. పారిశ్రామికరంగంలో అమెరికాకు అందమైన పుచ్ఛం పెరుగుతోంది. రష్యాకు ఉక్కుగోళ్లు పెరుగుతున్నాయి.

1955 లో అమెరికా దాదాపు 80 లక్షల మోటారుకార్లను తయారుచేసింది. ఈనాడు అమెరికా ప్రజల జీవనవిధానమే సమగ్రంగా మారిపోయింది.

స్వంతకారు లేనివారు ఎక్కడికీ పోలేరు, ఏ పనీ చెయ్యలేరు. అలా అలవాటైపోయింది. లేదా పరిస్థితులు అలా మారాయి. అందుచేత అమెరికన్ పరిశ్రమ ఏటేటా లక్షలాది మోటారుకార్లను తయారు చేయటం అనివార్యమైంది. ఈ మోటారుకార్ల నాగరికత వృద్ధికాకుండా మొదటినుంచీ అదుపుచేస్తూ వస్తే ఏమయ్యేది? ఇతర రంగాలలో ఉత్పత్తులు పెరిగే అవకాశం వుండేది.

ఇదే కారణంగా ఇప్పుడు రష్యా మోటారు పరిశ్రమను మరుగుజ్జు స్థితిలో ఉంచారు. రష్యా ప్రజలు ప్రయాణసౌకర్యాలకన్నిటికీ రైలుమార్గాల మీదా దూరపు ప్రయాణాలకు కాలువలమీదా ఆధారపడి జీవిస్తున్నారు. రష్యన్ మోటారుపరిశ్రమ సంవత్సరానికి 3,50,000 ట్రక్కులూ, 80,000 కార్లుమాత్రం నిర్మిస్తుంది. వాటిలో సైనికావసరాలకు పోను మిగిలినవాటిని మాత్రమే పట్టణ పరిసరాలు వగైరాలకు వినియోగిస్తారు. సాధారణ ప్రజానీకమంతా జనం క్రిక్కిరిసివుండే ఆ బస్సుల్లో ప్రయాణం చెయ్యాలి, లేదా కాళ్లకు బుద్ధిచెప్పాలి. ఏ అగ్రనాయకులకో తప్ప, అక్కడ స్వంతకారులో ప్రయాణంచేసే అదృష్టం సామాన్యులెవ్వరికీ పట్టదు.

ఇందువల్ల కలిగే ప్రయోజనమేమిటి? అమెరికాకు మల్లే, రష్యాలో మొత్తం ఉక్కు ఉత్పత్తులలో నూటికి 20 వంతులు ఈ మోటారులు మింగివేయటం లేదు. ఇదికాక, బృహత్ ప్రమాణంలో రబ్బరు, గాజు, తేలికలోహాలూ, ప్లాస్టిక్ సంపదా, వీటన్నిటినీ మించి—సాంకేతిక పరిజ్ఞాన సంపన్నమైన విశేష కార్మికశక్తి—యిందుక్రింద వ్యయమైపోవటం లేదు. పెట్రోలు ఉత్పత్తులలో మూడవవంతు రోడ్లమీద ఆవిరైపోవటం లేదు. మోటారు పరిశ్రమ వార్షికాభివృద్ధి పథకం ఏటేటా నూరుకోట్ల డాలర్ల పెట్టుబడిని మింగటం లేదు. ఇప్పుడు ఇప్పుడు, ప్రధాన రహదార్ల మీదవున్న రద్దీని తగ్గించటానికి, ఒక 5 కోట్ల డాలర్లు ఖర్చుచేసితే ఎలావుంటుంది. అని సోవియెట్ ప్రభుత్వం ఆలోచిస్తోంది. సోవియెట్ సరఫరా సౌకర్యాల నిర్మాణమంతా కాలువలను రైలుమార్గాలనూ దృష్టిలో పెట్టుకుని ఏర్పాటు చేశారు. అందుచేత ప్రధాన రహదారులని అమెరికావారు అనుకునేలాటి రహదార్ల అవసరం అక్కడేమీ లేదు ఇలా పొదుపు చేసిన ధనాన్నంతా ప్రధాన పరిశ్రమలనూ, యుద్ధపరిశ్రమలనూ బలవత్తరంగా నిర్మించుకురావటానికి వినియోగించారు.

అమెరికా సాలుసరి పెట్టుబడులలో 3/5 వంతులు ప్రజావినిమయోత్పత్తులకుగాను ఖర్చవుతున్నది. జాతీయశక్తిని పెంపొందించే భారీ పరిశ్రమలకు 2/5 వంతులు మాత్రమే వినియోగించుకున్నారు.

సోవియెట్ ప్రభుత్వం మొత్తం పెట్టుబడిలో 4/5 వంతులు ఈ భారీ పరిశ్రమలక్రింద ఉపయోగించుతోంది. ఇంతేకాక మొత్తం ఉత్పత్తుల విలువలో రష్యా పెట్టుబడిక్రింద సేకరించే మొత్తం, అమెరికా మొత్తం ఉత్పత్తులనుంచి సేకరించే మొత్తంకంటే నూటికి 60 రెట్లు ఎక్కువగా వుంది. అందుచేత రష్యా సర్వతోముఖోత్పత్తులు అమెరికా ఉత్పత్తులలో మూడోవంతు లేకపోయినా, అమెరికాకంటే యెక్కువ పెట్టుబడిని జాతీయశక్తిని పెంపొందించే ఈ భారీ పరిశ్రమలక్రింద వినియోగం చేయగలుగుతున్నారు. 'జాతీయశక్తి పెంపొందించటం ప్రధానాశయం-ప్రజల యోగక్షేమాలు తరువాత ఆలోచించదగ్గవి' — అనే ఈ సూత్రం సోవియెట్ సర్వరంగాలలోనూ వ్యాపించి అనేక ఫలితాలను ఇస్తున్నది.

ఈ సూత్రాన్ని ఆధారం చేసుకుని సోవియెట్ ప్రభుత్వం ఒక బలవత్తరమైన స్థితికి రాగలిగింది. ఈ అవధిలో అమెరికా పారిశ్రామికోత్పత్తుల పురోగమనం కంటే రష్యన్ ఉత్పత్తుల పురోగమనం చాలా అధికమైంది. ఇదికాక పెట్టుబడుల విధానాన్నిబట్టి, అమెరికన్ పరిశ్రమ ప్రజాసౌభాగ్యాభివృద్ధి మార్గాల పురోగమించితే రష్యా పరిశ్రమ జాతీయశక్తిని పెంపొందించే మార్గాన పెంపొందింది. ఈ జాతీయశక్తి విషయంలో రష్యా అమెరికాతో పోటాపోటీ దశదాటి అధిగమించే స్థితికి వచ్చింది. సోవియెట్ యుద్ధశాఖలో వచ్చిన పరిణామాలను పరికించితే ఈ విషయం ఇంకా విస్పష్టంగా బోధపడుతుంది.

కొన్ని విషయాలలో ఆదినుంచీ అమెరికా యుద్ధశాఖకంటే సోవియెట్ యుద్ధశాఖది పైచేయిగానేవుంది. జీవన ప్రమాణంలో వున్న వ్యత్యాసం కారణంగా, అమెరికా సైనికశాఖల నిర్వహణవ్యయం, సహజంగా ఎన్నో రెట్లు అధికంగా వున్నది. ఒకొక్క సైనికునిక్రింద అమెరికా వార్షికంగా 7,700 డాలర్లు ఖర్చుచేస్తోంది. రష్యన్ సైనికుని ఖర్చు ఇందులో 10 వ వంతు వుంటుంది. ఇది కారణంగా, మొత్తం సైనికశాఖనుంచి అమెరికాకు లభించే యుద్ధనిర్వహణ దళాలు బహు పరిమితం. సైనికశాఖలో 72000 మంది యూనిఫారం ధరించినవారంటే వారిలోనుంచి 1 డివిజన్ యుద్ధసైన్యాన్ని సేకరించగలగటం అక్కడికి గగనం. రష్యా 72 వేలమందికి సునాయాసంగా 8 డివిజన్లను సేకరించగలదు అందుచేత సోవియెట్ సాయుధ దళాలు అమెరికా దళాలకంటే ఎప్పుడూ అధికంగానే ఉంటూ వచ్చినై. ఇటీవల కొంతమందిని తగ్గించి

చినా ఇంకా ఈ తేడా అలా వుంది. ఇప్పుడు సోవియెట్ సాయుధదళాల మొత్తం 3,600,000, అమెరికన్ దళాలు 3000,000. ఈ వ్యత్యాసం ఇలా వుండగా యింతకు పూర్వం అమెరికాది పయిచేయిగా వున్న పారిశ్రామిక సాంకేతిక రంగాలలో కూడా ఈ అయిదేళ్లలోనూ త్వరిత గతిని పురోగమించి అమెరికాను త్రోసి రాజు చేసే స్థితికి వచ్చింది.

ఎర్రసైన్యాన్ని ఇప్పుడు సమగ్రంగా సంస్కరించుతున్నారు. ఈ పెట్టుబడులలో కొంత భాగాన్ని తగ్గించి, యితరత్రా వినియోగించుకుంటున్నారు. సోవియెట్ సాయుధసైన్యంలో 60 డివిజన్లను అణ్వాయుధ సంపన్నం చేసే ఉద్దేశంతో సైన్యాన్ని కూడా కొంత తగ్గించుతున్నారు. ఈ స్థితిలో అమెరికాకు వున్న 18 డివిజన్లూ ద్వితీయ సంగ్రామం నాటి నాటు ఆయుధాలతోనే వున్నారు. ఇప్పుడు మనం అణ్వాయుధ సంపన్నములుగా చేయ గలిగిన డివిజన్లు 5 మాత్రమే. సైనికశాఖ ఇతర రంగాలలో కూడా ఇలా వుంది. విమాన శాఖకు 1949 1954 మధ్య 15000 MIG 15 యుద్ధ విమానాలను అందజేసింది. ఇప్పుడు వీటన్నిటినీ పనికి రాని తుక్కు క్రింద లాగిపారవేసి 'ఫార్మర్' (పగటి వేళ దాడిచేసేవి) 'ఫ్లాష్ లైట్' (రాత్రిపూట దాడిచేసేవి) విమానాలను త్వరితగతిని ప్రవేశపెడుతోంది. ఈ అవధిలో మనం 'F-86' విమానాలను 2800 మాత్రం ఉత్పత్తిచేశాం. మనం సృష్టించిన ఉత్తమ తరగతి యుద్ధవిమానాలేవీ ఇంకా విస్తృతావధిని ఉత్పత్తి కావటం లేదు.

మొత్తంమీద సోవియట్ సైనికదళాలు విస్తృతమైనవి కావటమే గాక వాళ్ళు బలవత్తరములైన ఆయుధాలను సేకరించటానికి కూడా యత్నం చేస్తున్నారు. ముఖ్యంగా, అణ్వస్త్రాలు గల విమాన దళాలు పేర్కొనదగినవి. ఈ వ్యాసం తొలిభాగంలో పేర్కొన్నట్లు సోవియెట్ విమానాలు శక్తిసామర్థ్యాలలో అమెరికా విమానాల కేమాత్రం తీసిపోవు. పైపెచ్చు మీడియమ్, లాంగ్ రేంజి జట్ బాంబర్ల విషయంలో అమెరికా కంటె రష్యా ఎంతో ముందుకుపోయింది. అణ్వస్త్రాల నిల్వలు యిప్పుడు రష్యాకంటే అమెరికాకే యెక్కువవున్నయ్ కాని రష్యా నిల్వలు త్వరిత గతిని పెరుగుతున్నయ్. అనతి కాలంలో అవసరమైన, బలవత్తరమైన, అవధికి పెంపొందగలవు. దూరప్రాంతాలను ధ్వంసం చేసే స్వయంచోదక మారణాయుధాల విషయంలో రష్యా సాంకేతిక పరిజ్ఞానం అమెరికా సాంకేతిక పరిజ్ఞానాన్ని మించివుంది. 1600 మైళ్ళ దూరానికి పరిక్రమించగల మారణాయుధాన్ని రష్యా అప్పుడే పరీక్షకు పెట్టడానికి సిద్ధంగా వుంది. అమెరికా ఇలాంటి ఆయుధాన్ని తయారు చేసే విషయంలో ఇంకా నమూనా చిత్రాన్ని గీసుకునే స్థితిలోనే వుంది.

ఇదికాక, అమెరికా వైమానిక యుద్ధశక్తి యావత్తూ, సముద్రాంతరాలలో వున్న విమాన స్థావరాల మీద ఆధారపడివుంది. ఈ విదేశీ స్థావరాలు అమెరికా అధికారంలో లేవు అంతేగాక యివన్నీ రష్యా 1500 మైళ్ళ స్వయంచోదక మారణాయుధాల ప్రమాదానికి గురిఅయ్యే స్థితిలో వున్నాయి. ఈ పరిస్థితికి భిన్నంగా రష్యా తన స్థావరాలను తను యేర్పాటు చేసుకుని 'లాంగ్ రేంజి' అణ్వస్త్రాలను నిర్మించుతోంది. ఇంతకూ చెప్పవచ్చిందేమంటే కళ్ళు తెరిచి అమెరికా తన పద్ధతులను మార్చుకోక పోతే, అనతి కాలంలో ఒక ప్రమాదకరమైన పరిస్థితి యేర్పడుతుంది. అమెరికా తన శక్తితో కేవలం యుద్ధప్రమాదాన్ని కలుగజేయ గలిగితే రష్యా మొత్తంగా హాని చేయగల స్థితికి వస్తుంది. పోనీ ఇతర మిత్రరాజ్యాల ఆయుధ శక్తిని కలుపుకుని అమెరికా ఈలోటును భర్తీ చేసుకోగలదా అంటే ఆ ఆస్కారం కూడా కనుపించటం లేదు. చైనా, ఉత్తరకొరియా ఉత్తర వియట్నామ్, సోవియెట్ ఉపగ్రహ దేశాలైన యితర యూరపియన్ దేశాల సాయుధబలాన్నీ అంచనా వేస్తే, అమెరికాను మినహాయించి తక్కిన యూరపియన్ మిత్రదేశాల సాయుధ శక్తికి అయిదింతలు వుంది. బ్రిటన్ అటం ఆయుధాలను మినహాయించితే పదింతలు వుందని చెప్పవచ్చు.

మరొకవిషయ మేమిటంటే కొత్త మారణాయుధాలు వచ్చినతరువాత, యిప్పుడు యుద్ధ ప్రమాదం అంటూ తటస్థించితే, విజయం—వెంటనే దెబ్బ తీయగలశక్తి యెంత వున్నదీ అన్న విషయంమీద ఆధారపడి వుంటుంది గాని—వెనకటికి మల్లే, యుద్ధం వచ్చినప్పుడు, మామూలు పరిశ్రమలను యుద్ధపరిశ్రమల క్రింద మార్చుకుని ఆయుధ నిర్మాణానికి చల్లగా పూనుకునే అస్కారం వుండదు. 1939 నాటి చెంబర్ లేన్ విధానాలు యిప్పుడు పనేమీ రంజించవు.

ఈ పరిస్థితులలో, రష్యా బలహీనతలని ఏవేవో ఊహించుకుని కలలుగంటూ కూర్చుని లాభంలేదు. నిజానికి రష్యాకు వ్యవసాయాది రంగాలలో కొంత బలహీనత వున్నమాట వాస్తవమే, కాని ఈ బలహీనతలు మన పాశ్చాత్య మిత్రరాజ్యాల బలహీనతల ముందు ఏపాటి? వీటి అన్నిటి ఆర్థిక వ్యవస్థా, సంపూర్ణంగా యితర దేశాలమీద ఆధారపడివుంది! ముఖ్యంగా తన బ్రతుకు తెరువుకు అంతకూ అస్తవ్యస్తంగావున్న మధ్యప్రాచ్య దూరప్రాచ్య దేశాలపైన ఆధారపడి వున్న బ్రిటన్ భవిష్యత్తు ఎలాఉంటుందో ఏమి చెప్పగలం? ఇది ఇలావుండగా తన ఆయుధాలనూ, పారిశ్రామిక వస్తువులనూ వస్తుమార్పిడి పద్ధతిని బర్మా, ఈజిప్టు లాంటి దేశాలకు అమ్ముకుని రష్యా తనకు కావలసిన ఆహార పదార్థాలనూ ముడి సరకులనూ కొనుగోలు చేసుకోగల స్థితికి వచ్చింది. ఇందువల్ల రాజకీయ రంగంలోనేకాక వాణిజ్యరంగంలో కూడా పాశ్చాత్య దేశాలకు చాలా ఇబ్బందికలిగే పరిణామాలు అనేకం రాగలవని సర్ రాబర్ట్‌సన్ హెచ్చరిస్తున్నారు.

ఇప్పటికి ఇంకా పరిస్థితి చెయ్యిమించిపోలేదు. పశ్చిమ రాజ్యాలు పనుదిరిగి చూచుకోవటానికి ఇంకా కొంత వ్యవకాశం వుంది. అయితే యీ సమస్యనుంచి బయటపడేమార్గ మేమిటి?

నిజానికి, అమెరికాకూ, అమెరికా మిత్రదేశాలకూ వున్న అవకాశాలు రష్యాకూ రష్యా ఉపగ్రహ దేశాలకూ ఉన్న అవకాశాలకంటే చాలా విస్తృతతరమైనవి. ఈ పశ్చిమదేశాలు తమకున్న ఈ సంపదను వినియోగం చేసుకుంటున్న విధానంవల్లనే ఈ చిక్కు యేర్పడుతున్నది. తమ జాతీయ రక్షణశాఖ పెట్టుబడులను మరికొంత పెంపొందింప జేయాలి. సాంకేతిక విద్యారంగానికి ఇంకా కొంత ఖర్చు పెట్టాలి. మామూలు యితర పెట్టుబడులను కొంత పరిమితం చేసుకోవాలి. ఇంతమాత్రం చేస్తేచాలు ఈ పరిస్థితినుంచి బయటపడవచ్చు. ఇల్లాచేయగలమా అన్నది కాదు, ఇప్పటున్న ప్రశ్న. ఇలా చేయటానికి మనసొప్పుతుందా అన్నదే ప్రశ్న. ఇలా చేసుకోగలిగితే, కమ్యూనిస్టు దేశాలలో యేదోమార్పు దానంతటదే వచ్చి వారి విధానాలు మంచి పద్ధతులకు మారేవరకూ, వాటితో పోటాపోటీగా నిలచి జీవించి వుండగలం. అలాచేసుకోక ఈపరిస్థితి యథాతథంగా ఇలాగే కొంత కాలం సాగితే, మనదరిద్రత మనకుతగిన గుణపాఠం నేర్పే స్థితి వచ్చేయవచ్చు. ఆ గుణపాఠం పాతపద్ధతులలో ఆలోచించే స్వాతంత్ర్య ప్రియులైన మన మిత్రులకు దుఃఖహేతువుగా పరిణమించవచ్చు.

(కాపీరైట్)

బలిపశువులు

శ్రీ కొండముది శ్రీరామచంద్రమూర్తి

పాత్రలు

అన్నామార్కొవ్నా	కెర్బెష్	టమారా
జెన్నీ	యార్చెంకో	జోయా
లూబ్కా	బోరిస్	లికోనిన్
మంకా	ప్లాటోనోవ్	పెట్రొవస్కీ

* * తెలతెలవారగానే 'అన్నా మార్కోవ్నా' ఇంట్లోని, నలుచదరంగా విశాలంగావున్న హాలు కనుపిస్తుంది. గోడకు ప్రక్కన క్రమపద్ధతిలో కొన్ని కుర్చీలూ, గోడమీద 'మాకొవస్కీ,' తైలచిత్రాల నకళ్లు 'బోయర్ల విందుభోజనం', 'స్నాన సౌందర్యం' చిత్రాలూ చక్కగా అమర్చబడివున్నాయి. ఇంటి తలుపులు మూసివుండి కిటికీలకు తెరలు వేసివుండడంవల్ల హాలంతా మసక మసకగావుండి చిన్నబోయి దీనంగా కనుపిస్తున్నది. గతరాత్రి జరిగిన సంగీత నృత్యచిహ్నాలు, విటుల కామవికారాల గుర్తులు ఇంకా మాసిపోలేదు.

అన్నా మార్కోవ్నా, కెర్బెష్ ఏదో మాట్లాడుకొంటున్నారు. అన్నామార్కోవ్నాకు సుమారు అరవైయేళ్ళ వయసు వుంటుంది. చాలా పొట్టిగా లావుగావుంటుంది. చిన్న తల. మెదమెదలాడుతున్న వొళ్ళు. కీలంకళ్లు. నోరుమాత్రం పెద్దదిగా వుండి ముసలితనాన్ని స్పష్టం చేస్తుంటుంది. కెర్బెష్ మంచి బలిష్ఠుడు. పలుచని గడ్డం, ఎర్రని వెంట్రుకలతో మెరుస్తుంటుంది. ఇతనికి నగరంలో పోలీసుపని. ప్రక్కనే పెట్టివున్న కాఫీని ఏదో మొహమాటం కోసం బలవంతాన త్రాగుతున్నట్లు నటిస్తున్నాడు. అప్పటికి మధ్యాహ్నం మూడు గంటలైంది.

కెర్బెష్: (కాఫీకప్పు కిందపెడుతూ) వ్యాపారం బాగా సాగుతున్న దనుకుంటాను?

అన్నా: (విపరీతంగా నవ్వుతూ) బాగానా? ఆహా చాలాబాగా సాగుతున్నది! అటు డబ్బు రావడం, ఇటుబ్యాంకులో వేయడం అంతే చేయవలసింది - ఇంకేమీ లేదు. (కొంత తీవ్రంగా) కెర్బెష్! ఇటీతే నమ్మరు మీరు. దినదినగండం నూరేళ్లాయుష్షుగా వుంది

సుప్రసిద్ధ రష్యన్ రచయిత అలెగ్జాండర్ ఇవానోవిచ్ కుప్రిన్ (1870-1938) వ్రాసిన నవల 'యామా ది పిట్' ఆధారంగా

మాపని మీతోటివారేమో మాయింటి చాయల కూడా కనిపించకుండా వున్నారేమన్నా?

శే : ఔనౌను. అన్నామాటొక్కన్నా ఇంట్లో మేమెల్లాకనిపిస్తాం? అనాధ కారులు గాని.

అ : (మోహం ఎఱ్ఱబడి) ఎందుకెగతాళి చేస్తారు? ఈ ఇంట్లో రెండు రూబుల్సుకే ప్రవేశం దొరుకుతుందని ఈవూర్లో వారందరికీ తెలుసు. ఇందులో దాపరికం లేదు. అవహేళన చేయవలసిన అవుసరం కూడా లేదు.

శే : అదికాదు...

అ : అవును. మాదీ వొక వ్యాపారం. మీరు డబ్బిస్తారు. ఆనందాన్ని కొనుక్కుంటారు. ఇందులో అంతగా విచారించవలసింది కూడా ఏమీ లేదు.

శే : నేను కాదనలేదు?

అ : మరి మీరివాళ్ళనుంచీ కనిపించకపోవడానికి కారణం?

శే : ఏంచేయను? ఎన్నిచిక్కుల్లో పడ్డానో చూస్తున్నారుగదా? నేనొక పోలీసునౌకరీ చేస్తున్నవాణ్ని. మీరేమో అపిల్లను ఈ కొంపలోకి ఉంచారుగదా...

అ : మేమా?

శే : అహా! ముమ్మాటికీ.

అ : కెర్నల్! రహస్యాలు తెలీవనుకోకండి?

శే : రహస్యాలా? మాకేమున్నాయి?

అ : జ్ఞాపకం తెచ్చుకోండి.

శే : అవసరంలేదు.

అ : అలాగా! సరిగ్గా ఇప్పటికి నెలరోజుల క్రితం, సరిగ్గా యిటువంటి సమయంలో నే ఓ అమ్మాయిని వెంటబెట్టుకుని మాయింటికి వచ్చారు మీరు. జ్ఞాపకముందా?

శే : లేదు.

అ : ఎందుకుంటుందీ? వుండదు. కాని ఆ అమ్మాయికి తెలుసు తన నీ పడుపువృత్తిలోకి బలవంతంగా ఎవరు దించారో...

శే : నిజమే ఆ అమ్మాయికీ తెలుసు ప్రస్తుతం తనెంత హేయంగా నరకవాస మనుభవిస్తున్నదీ...

అ : ఏమిటీ?

శే : ఈ ఇంట్లోవాళ్ళ సంగతి నాకు తెలీదనుకోకు మారొక్కవ్వా? నిర్దాక్షిణ్యంగా, నిర్భయంగా ప్రతిరోజూ గొడ్లను బాదినట్లు వాళ్ళను మీరు హింసించడం ఎప్పటికప్పుడు నాకు తెలుస్తూనేవుంది.

అ : ఈ మాత్రానికే వాళ్ళేం చచ్చిపోరు.

శే : ఇంతికన్నా మరణమే నయం.

అ : అవునవును. అందుకోసమే గామోసు ఆమెపలితగ్గను చంపేశారు.

శే : (నిర్ఘాంతపోయి) ఏమిటీ? ఏమిటి నువ్వంటున్నది? నేను! నేను చంపేశానా? ఎవరిని?

అ : (వికృతంగా) నటన కూడా చేతకాదు మీకు. ఒక సంవత్సరం క్రితం ఒకపోలీసు అధికారి డెబ్భైరెండేళ్ళ నవయువతిని పెళ్ళి చేసుకున్నాడు. డబ్బుకోసం కాదు సుమా? ప్రేమ! ప్రేమ - నెలతిరిగిపోయింది. కానీ సంవత్సరమైనా తిరక్కముందే ఆమెను గొంతుపిసికి చంపేశాడు.

శే : (పాలిపోయి) ఇది నీకెలా తెలుసు?

అ : లోకులు గానీ ప్రాకులు గాదండీ వీళ్లు

శే : అయితే...

అ : ఏమీలేదు. పాపాలు, అకృత్యాలు అంతో యింతో అందరం చేస్తున్నవాళ్ళమే. అందుకోసం స్నేహంగానే వుందాం ఈ బెదిరింపులూ, బూటకాలు ఇది దేనికోసం మళ్ళీ.

శే : నేనేం బెదిరించానూ?

అ : మా అధికారంక్రింద వున్న ఆడవాళ్ళను కొట్టవలసినపుడు కొడతాం, తిట్టవలసి వచ్చినపుడు తిడతాం. ఆదరణ చూపించవలసిన నీ ఆదరిస్తాం కూడా.

శే : అలాగా?

అ : ఆఁ!

శే : అన్నామాటొక్కన్నా ఎన్ని నీతులు చెప్పినా ఇది "యమకూప" మన్న సంగతి ఎవరూ మరిచిపోలేరు. ఆపిల్ల ఈ పాపపు పద్మవ్యూహంలో చిక్కుబడ్డది. ఆపిల్ల తల్లిదండ్రులు ఆపిల్లకోసం పోలీసుల ద్వారా ఇల్లిల్లూ వెతికిస్తున్నారు. అప్పుడేం జరుగుతుంది. ఇక్కడ దొరుకుతుంది. అప్పుడు నేనేం చేయను?

అ : ఆపిల్లకు మైనారిటీ వెళ్ళిందికదూ?

శే : నాకు తెలీదు.

అ : వెళ్ళింది. పైగా తన ఇష్టమీద నే తనకు తానై ఈ వృత్తి నవలంబించానని కాగితం కూడా వ్రాసియిచ్చింది.

శే : అయివుండవచ్చు.

అ : ప్రమాణంచేసి చెబుతున్నాను. అపిల్లను నాకన్న కూతురుతో సమానంగా చూసుకొంటున్నాను.

శే : నేనావిషయం కాదు మాట్లాడేది?

అ : మరింకే విషయం?

శే : ఇప్పుడు నేనేం చేయాలి? మీరే ఆలోచించండి. నాడ్యూటీ నేను నెఱవేర్చవద్దూ?

అ : (లేచి తలుపు దగ్గరకు వెళ్ళి) ఎప్పుడూ డ్యూటీ, వ్యవహారాలేనా కొర్బ్స్? ఇటు చూడు. ఈయిల్లు కొంచెం విశాలంచేసి క్రొత్తక్రొత్త అలంకారాలు కొన్ని చేయా లనుకుంటున్నాను. అప్పుడెలా వుంటుంది?

కొ : ఓ! రాణివాసం-విశేషంలా వుంటుంది.

[ఆమె లోపలికి వెళుతుంది. అతనొక్కడే మిగిలిపోతాడు. ఏదో ఆలోచించుకొంటుం టాడు. తాపీగా సిగరెట్టు ముట్టించుకొని]

అన్నా : (తిరిగివచ్చి పర్సునోటునొకటి అతనికిస్తూ) మొన్న సెందుకో కావాలన్నారు?

కొర్బ్స్ : (పుచ్చుకొని) ఏంచెప్పను? ఏవో అవసరాలు. అయినా, ఎంత నిజాయితీగా వుందామను కుంటున్నా లంచాలు పుచ్చుకొంటున్నా నన్న అపవాదుమాత్రం తప్పడంలేదు.

అన్నా : ఆఁ! ఇవేం లంచాలు...ఇక్కడ లంచాలు ఇవ్వడానికి మాత్రం ఏమంత వున్నాయి గనుక.

కొర్బ్ : నిజమే. వేలెడంత లేదు; ఆ పాల్ వాడిగ్గిరి కొచ్చి "నాన్నా! నాన్నా! బళ్ళో పిల్లలంతా నన్ను తిడుతున్నారు. నీవేమో పాడుపోలీసునౌకరీ చేస్తున్నావట. రోజూ తినిఖీలకని 'యామా' లోకి వెళ్ళి అక్కడ ఆడవాళ్ళదగ్గిర లంచాలు పుచ్చుకొంటున్నా వట" అంటూ కాకిగోల ప్రారంభించాడు. చెడామడా తిట్టి వళ్లు వాయగొట్టాను. ఇప్పుడా వెధవాయి నాతో మాట్లాడ్డం గూడా మానేశాడు. అయితేమాత్రం వదలి పెడతానూ?

అ : ఈ కాలపు పిల్లలంతా ఈలాగే పాడైపోతున్నారు. అందుకనే మాచిన్నపిల్ల 'బెర్తాను' పట్నంలో కాస్త గౌరవనీయుల సంరక్షణలోవుంచి చదివిస్తున్నాము కదూ?

కొ : ఏదీట్లో విప్లవం తీసుకొస్తారట-విప్లవం! వీళ్ళేనా ఆపనిచేసేది? సంఘమంతా పతివ మాతున్నది. అవినీతి, లంచగొండితనం ఎక్కడపట్టినా స్వైరవిహారం చేస్తున్నాయి. ఈ ప్రవాహానికి ఎవరుమాత్రం ఎదురీదగలరు గనుక?

[బయటినుంచి తలుపు దబ్బుతు]

కొ : ఆఁ! ఇహ వెళ్ళొస్తాను మారొక్కన్నా. నాకూ పనుంది. వెళ్ళొస్తానూ. ఆఁ!

అ : అప్పుడప్పుడూ వస్తూ వుండండి

కొ : ఎందుకైనా మంచిది ఆ అమ్మాయిని తొందరగా ఇక్కడినుంచి మరోచోటుకు పంపేయండి. (వెళ్ళిపోతాడు)

అ : (అతనుపోయినవైపే చూస్తూ) వెధవ! రెండువేపులా లంచాలు కొడుతున్నాడు!

[ఇంతలో జెన్నీ లోపలకు వస్తుంది. చాలా తెలివైనదీ అందమైనదీ కూడా! సన్నగా పొడుగ్గా తీగలా వుంటుంది. చక్కనికళ్ళు. ఆకళ్ళలో ఏదో ఆకర్షణ. గర్వం, మిత భాషిత్వం తెలిపేలా చిన్ననోరు. బుగ్గల మీదమాత్రం అనవ్యంగా కొంచెం మచ్చలు.]

జెన్నీ : అన్నా మారొక్కవ్నా!

అ : (ఉలిక్కిపడి) ఎవరది? ఓ...నువ్వా? ఏం జెన్నీ—యిలా వచ్చావు?

జె : పాపాకింకా తెలివిరాలేదు. పరిస్థితి ఏమీ బాగులేదు.

అ : అయితే—

జె : ఈ రాత్రికి ఆ అమ్మాయికి కాస్త విశ్రాంతి నిప్పిస్తే బాగుంటుందని అంతా అను కుంటున్నారు.

అ : అంతా అంటే?

జె : ఈ యింట్లో వున్న వారందరు.

అ : ఎవరెవరు?

జె : నేను, జోయా, మంకా, టమారా, లూబ్కా, మ్యారా—అందరం.

అ : ఉహూ, అయితే పెద్దలందరూ ఒకచోటికి చేరారన్నమాట! ఏ విప్లవం తీసుకొస్తారో యీ యింట్లో?

జె : నవ్వకండి అన్నా మరొక్కవ్నా. మాకష్టాలు గూడా విచారించండి. రాత్రిల్లా యమ యాతన పడుతున్నాం. కాదనకుండా వచ్చిన ప్రతివాడి అభీష్టాన్ని నెరవేరుస్తున్నాం. దయతలచి వాళ్ళిచ్చిన డబ్బులో సగానికి పైగా మళ్ళీ మీకే ముట్టచెబుతున్నాం. ఒక్క రాత్రి-వొక్క రాత్రి, అదీ అందరం కాదు, మాలో వొక్క తెకు మాత్రం— పాపకు కాస్త విశ్రాంతి కల్గించమం టున్నాం. ఆ అమ్మాయికి ఈరాత్రి కూడా కష్టం కలిగిస్తే ఇక బతికేనా? అసలే చిన్న పిల్ల.

అ : నేనేం చేసేది జెన్నీ? ఒక్క రాత్రి పోయిందంటే ఎంత నష్టమో నీకు మాత్రం తెలీదూ?

జె : కానీ మా అందరికోసం ఈమాత్రం చేయలేరా?

అ : జెన్నీ! నాకుమాత్రం హృదయం లేదనుకు న్నావా? రాత్రి అప్పటికప్పుడు సుగంధ పాల ఇయ్యలేదూ?

జె : కాని ఏం లాభం? కొంచెం తేరుకోగానే మళ్లా...

అ : అవును. అది వ్యాపారలక్షణం.

జె : వ్యాపారం! మా రక్తాన్ని పీల్చుకొంటున్న వ్యాపారం! ఒక్క రాత్రికి విశ్రాంతి ఇవ్వనంటే వ్యాపారం! మేం లేకపోతే మీ వ్యాపారం సాగుతుందా? మేం లేకపోతే ఒక్క క్షణం మీరు బ్రతికగలరా? కానీ మళ్ళీ మా మెడలకే ఉచ్చు బిగిస్తున్నారు.

అ : లాభం లేదు జెన్నీ! నువ్వేమన్నా సరే మాత్రం ఈ రాత్రికి పూరికే వుండడానికి వీల్లేదు. (వెళ్ళిపోయింది.)

[ఆమె అటు వెళ్ళగానే ఇటు మంకా, లూబ్కా, టమారా, జోయా ప్రవేశిస్తారు. అందరి మొహాలూ తెల్లగా పాలిపోయి వుబ్బి వుంటాయి. మంకా, లూబ్కా ఇద్దరూ అందమైనవాళ్ళు. లూబ్కా చిన్నపిల్ల.]

టమారా : అంతా తెలుసులే జెన్నీ. నీవేం చెప్పనక్కర లేదు. ఈ జీవితమే వొక సినిమా.

జె : అవును. లౌకికం తెలిసినవారంతా ఇలానే మాట్లాడుతారు.

లూబ్కా : చాలా విచిత్రమైనదానివి టమారా నువ్వు. మా అందరికన్నా ఎక్కువ ఆదాయంకదా నీది ఏం చేస్తున్నావంతా?

మంకా : శింకాకోసం ఖర్చుపెడుతున్నది.

జోయా : దానంలో గూడా పాత్రాపాత్ర విచక్షణ వుండాలి.

జె : (కోపంతో) నీవల్ల వాడు స్వర్గసౌఖ్యం అనుభవిస్తున్నాడు.

ట : నిజమే!

జె : అమాయకురాలివి! నీకు నువ్వే లొంగిపోయి వచ్చినవారిని నీ ఆదరణతో సుఖపెడుతున్నావు నీ అందం నాకున్నట్లయితే... ఈ మగవారిని మూర్ఛితుల్ని చేసి ముక్కుకు తాడ్వేసి ఆడించేదాన్ని.

ట : ఎవరి కెంత ప్రాప్తో అంతే జెనుష్కా. అందం మాత్రమే గాక ధైర్య సాహసాలు గూడా నీకు వున్నాయి. అయినా మన కర్మకాలి ఇద్దరికీ యీ కర్కోటకురాలి అడుగులకు మడుగులొత్తాల్సిన గతి పట్టింది.

జోయా : అది కాదు జెన్నీ! మన జీవితాలెందుకూ అని? పుస్తకాలమ్ముకునే కోల్కానూ, ఆ కంట్రాక్టరు వెనకనూ ఎవరో ఆంటోనూ, ఆతరువాత కొర్కానూ అందరినీ ప్రేమిస్తున్నాం. ఇక ప్రేమించని దెవరిని? ఇదీ మన బ్రతుకు.

జె : నిజం. అందరం అంతే. ఆత్మగౌరవం లేదు. ఒక వ్యక్తిత్వం లేదు. యుక్తాయుక్త విచక్షణ లేదు. ఏమీ లేదు. అందరం జీవచ్ఛవాలం. బ్రతికినా చచ్చినవారితో సమానం. ఎవరో వో అనామకుడు వస్తాడు. గంట ప్రయాణానికి ధర మాట్లాడుకొంటున్నాడు. ఛీ! ఛీ!

మంకా : (మెల్లగా) జెన్నీ! జెన్నీ! అదిగో అన్నా వస్తున్నది.

జె : ఏం భయపడనక్కరలేదు. ఈరోజు రాత్రికి మనమంతా కలిసికట్టుగా వుంటే ఈ ఇంట్లో విలయతాండవం ఎల్లా జరుగుతుందో నేను చూస్తాను.

అ : (ప్రవేశిస్తూ) ఏమిటో అందరూ ఒక్కచోట సమావేశమైనారు. ఏమైనా రహస్యాలోచన సాగిస్తున్నారా? జాగ్రత్త. సాఫీగా జీవితాలు గడపదల్చుకుంటే మాత్రం ఆ పని చేయకండి. (బయట ఆరు గంటలు కొట్టిన శబ్దం) ఆఁ! అమ్మాయిలూ ఇకనంతా ముందటి గదిలోకి పదండి. త్వరగా.

జె : మేం రాదల్చుకోలేదు.

అ : కొపలా వాడు సెమకాను పిలిచేదాకా కదిలేటట్లు లేరు మీరు. ఏం పిలవమంటారా?

మంకా : అబ్బే! వద్దు. వద్దు.

జె : భయపడకు మంకా! మేమంతా ఇక్కడే వున్నాం.

అన్నా : నాకు తెలుసు మంకా మంచిపిల్లని. ఆఁ! అసలు సంగతి చెబుతాను వింటావా మంకా? కొద్దిసేపటిక్రితమే కెర్బిష్ వచ్చి లంచం క్రింద మూడు రూబుల్సు పట్టుకుపోయాడు. మరి ఆ డబ్బంతా మళ్ళీ ఎల్లా వస్తుంది చెప్పు మీరిలా సమ్మెలు చేస్తుంటే?

జోయా : వా డెందుకు వచ్చాడు?

అన్నా : పేరా కోసమని. (కొద్ది నిశ్శబ్దం) పేరా ఇక్కడ లేకపోతే మనకందరికీ ఎంత కష్టం?

లూబ్కా : అవును. చాలా కష్టం.

జెన్నీ : ఇక్కడినుంచి పేరా వెళ్ళిపోయి వుంటేనే సుఖపడివుండేది.

అన్నా : (కోపంతో) నిజమే—సుఖపడివుండేది? ఈ కొంపనుంచి బయటికి అడుగుపెట్టిన క్షణం వీధి వీధీ అడుక్కొంటూ కుక్క బతుకు బతకవలసివుంటుందని తెలుసా? ఆ–ఇదంతా ఎందుకు గానీ... ఏం అమ్మాయిలూ! మీరు సత్వరంగా వస్తారా? సైమన్‌ను పిలవమంటారా?

మంకా : వద్దు. వద్దు. నేను వస్తున్నాను.

జెన్నీ : (పెద్దగా) మంకా?

అన్నా : ఆఁ! నువ్వు లూబ్కా?

లూ : వస్తున్నాను.

జో, ట : సరే! మేమూ వస్తాం!

జెన్నీ : ఛీ! ఛీ! ఒక్కరికీ ధైర్యం లేదు. ఎందుకీ బ్రతుకు? [తెర]

2

* * అర్ధరాత్రి దాటి, తెల్లవారుఝాము కావస్తోంది. కాపలావాడు గుమ్మానికి తగిలించిన ఎర్రదీపం చివరి శ్వాసపీల్చుకుంటున్నది. కిటికీ రెక్కలు బార్లగా తీసివున్నాయి. కిటికీలకు కట్టిన తెరలు గాలికి మెల్లగా అటూ యిటూ ఊగుతున్నవి. లూబ్కా, మంచి ముదురయిన నీలిరంగు చీర, మొఖమలు తెల్లరవిక తొడుక్కొని కొట్టవచ్చినట్లు కన్పిస్తున్నది. రవిక ముందువైపు వదులుగా పొట్టిగా వుంది. హాల్లో వున్న వొకరిద్దరు ఆడవాళ్లు పాపం! ఆసమయంలో కూడా చెమటలు పోస్తున్నందున బాధపడుతూ విశ్రాంతి తీసుకొంటున్నారు. వాళ్ల కళ్లు కూరుకు పోతున్నాయి. ఇంతలో కొందరు విద్యార్థులు, ఒక ప్రొఫెసరు, స్థానిక పత్రికలో పని చేసే ఒక రిపోర్టరును వెంట బెట్టుకుని ఆ యింట్లో ప్రవేశించారు. అన్నా వీళ్లందరినీ చూచింది కొద్దిగా సంతో షం కనబడిందామె వదనంలో

అన్నా : టమారా! టమారా! అడుగో ఎవరికోసం అహోరాత్రాలు కలవరిస్తున్నావో ఆవ్యక్తి. వెళ్ళు వెళ్ళు. మంకా! నువ్వుకూడా ఊఁ! త్వరగా. (లోపలకు వెడుతుంది)

మంకా : బోరిస్! ఎంతకాలమైంది మనం కలుసుకొని!

యార్త్సెంకో : (విసుగ్గా) ఏమిటీ ఆదరణ? ఒక్కరూ సరిగా పలకరు! మా కందరికీ ప్రత్యేకం ఓ గది కావాలి.

జెన్నీ : మీకేం కావాలి ప్లాటానోవ్?

బోరిస్ : ఈయనే కదూ ప్రెస్ రిపోర్టరు?

యా : అవును.

బో : మీకేం కావాలి మిష్టర్ ప్లాటానోవ్? దూరంగా నిల్చున్న ఆ నీలికళ్ళమ్మాయి, తెల్లరవిక తొడుక్కున్న ఈ భీతహరిణేక్షణ- ఎవరు కావాలి?

ప్లా : క్షమించండి నేనిందుకోసం రాలేదు

యా : ఓ! ఇప్పుడు నాకర్థమైంది. ఈ పాపపు జీవితాలను పరిశోధించి విషయ సంగ్రహణ చేస్తున్నారు కదూ? బహుశా ఓ మహాగ్రంథాన్ని వ్రాయాలనుకుంటున్నారట్లుంది!

బో : ఆ పుస్తకంలో పడుపుకత్తెల విషాదజీవితం వర్ణిస్తారు కాబోలు!

టమారా : (బోరిన్ దగ్గరకు వెళ్ళి రహస్యంగా) అనవసరంగా ఆయనను కదిలించకండి. బోరిస్తో తిల మట్టించుకోవడమే!

బో : (కోపంగా) అంటే? అతగాడు — నీ ప్రి...యు...డా?

ట : మీ రాయనను గురించి దురభిప్రాయపడుతున్నారు. దైవసాక్షిగా చెబుతున్నాను. క్షణికసౌఖ్యంకోసం మనోనిగ్రహం వదులుకొనేవాడు కాదు ఆయన.

బో : ఏమిటీ వాగుడు? అతనంటే మీ అందరికీ ఎందుకింత అభిమానం? చూస్తోంటే ఈ యామాలో వున్నవారంతా అతన్ని వలచి వలపించ జేసుకొన్నారులా కనిపిస్తున్నారు.

ట : అది కాదండీ. ఆయన స్వభావమే అంత. ఎవరితోనూ కలిసేవాడు కాదు.

లికోనిన్ : శాస్త్రమర్యాదగా మాట్లాడు బోరిస్! ఆఁ — మీ పుస్తకాన్ని గురించి తెలుసుకోవాలని వుంది చెప్పండి ప్లాటానోవ్?

ప్లా : అబ్బే! అలాంటి దేమీ లేదు కూడా. నేను పుస్తకం వ్రాయటంలేదు. వీరెలాంటి బ్రతుకు బ్రతుకుతున్నారో దూరంనుండి వూరికే చూస్తున్నాను. అంతే!

యా : చెప్పండి రిపోర్టరుగారూ! అందరికీ అన్ని విషయాలూ తెలిసి వుండవలసినది అందరికీ తెలిసిన నగ్నసత్యం.

ప్లాటో : ప్రొఫెసర్ యార్త్సెంకో! ఏం చెప్పేది? నాకు తెలిసింది కూడా చాలా స్వల్పమే! కానీ ఈ పతితల జీవితాలను గురించి తెలుసుకోవాలంటే మాత్రం చాలావుంది. నిజంగా వీరి బ్రతుకులలో ఏదో పరమసత్యం దాగి వుంది ప్రొఫెసర్. మొదటినుంచీ చివరివరకూ ఒక గీతంలా, సంగీతంలా వుంటుంది. దాన్ని వింటూ, చూస్తూ అనుభవిస్తూ వుంటే ఏ మానవుడికైనా నరనరాలూ స్పందిస్తాయి. తీయని భయంతో గుండె బరువెక్కిపోతుంది. ఈ స్త్రీలంతా తమ జీవితాలను తివాచీల్లా

పరిచారు. వాటిమీద ఎందరెందరో పురు
షులు స్వేచ్ఛగా నశించిపోతున్నారు ఏదో
హాయి, ఆనందం అనుభవిస్తున్నారు. ఇదొక
అనంతమైన యాత్ర. ఇది ఎక్కడ మొదలు
పెట్టిందో, ఎక్కడ అంతమవుతుందో
ఎవరూ చెప్పలేరు...ఈ వ్యభిచారం పట
ణాల్లో పుండుమాదిరి పుట్టింది...మానని
పుండు...మందులేని పుండు...వేల వేల
పాపాలు ఈ వ్రణాన్ని కెలుకుతున్నాయి ...
అబ్బ! దుర్భరమైన బాధ! భయంకరం!
చివరి కిదొక వ్యాపారంగా తయారైంది.
దేశంలోని వ్యాపారాలకువలెనే ఇదీ
స్వేచ్ఛగా, సాఫీగా సాగిపోతున్నది......
చూచారా? ఆడవాళ్ళ సంత...ఆడవాళ్ళ
అంగడి

లి : నిజం! ముమ్మాటికీ నిజం!

ప్లా : కొందరు వేశ్యలను గురించి మరీ క్రూరమైన
గాథలున్నాయి వీరు గర్భవతులవుతుంటారు.
కాని పాపం! భ్రూణహత్యలు తప్పవు.
డాక్టర్లు, మంత్రసానులు వీరి యీ పాప
కార్యానికి కావలసినంత సహాయం ఇస్తూ
వున్నారు. నిజమాలోచిస్తే ఈ పసుపుగుత్తెల
రక్తాన్ని పీల్చే జలగలు వీళ్లు. ఇలాటి
గాథలు...బాధలు...ఎన్నో...ఎన్నెన్నో...
కొపలావాడు సైమన్‌ను చూచారా? వాడు
చేసిన ఘోరాలు నేను వర్ణించలేను. స్త్రీలను
బలాత్కారంగా ఈ నరకకూపంలోకి
తీసుకొస్తాడు. వాళ్ళ కష్టాన్ని దోచు
కుంటాడు. భయంకరంగా కొడతాడు.
అవసరమైనపుడు ఖూనీచేస్తాడు కూడా!
ఇన్ని చేసినా ఆ నీచుడు మళ్ళీ మహా
వేదాంతి. దైవభక్తుడు. మతాన్ని గురించి,
దేవుణ్ణి గురించీ చర్చిస్తాడు.

లి : అవును. అలాంటి దుర్మార్గులు దైవప్రార్థన
చేస్తానే క్షణంలో ఎవడి గొంతో కోసేసి,
చేతులు కడుక్కొని మళ్ళీ దీపం వెలిగిస్తారు.
నీచులు!

ప్లా : నిజంగా అంతే. చేసిన పాపాలకు ప్రాయ
శ్చిత్తం ఈ మతిదర్పల్లోనే దొరుకుతున్నది.

యా : మీరు తప్పకుండా ఇలాటి పాపపు జీవితాలు
పరిశీలించవలసిందే.

ప్లా : ఏం పరిశీలించడం? ఆ యజమానురాలు
అన్నా మారోక్వేవా వుంది చూచారా?
ఆమె కొక్కతే కూతురు. ఆపిల్లకోసం
అన్నా పడేబాధలు అన్నీ యిన్నీ కావు.
ఆమె శివమెక్కిన సింగి. రక్తంతాగే
రాక్షసి. అయితే యేం? ఇదంతా తన ముద్దు
బిడ్డకోసమే చేస్తున్నది. ఆపిల్ల భావిజీవితం
ఒక నందనవనం కావాలని కోరుకుంటు
న్నది. తన కూతురు సుఖంకోసం ఆమె
ఎలాంటి నీచానికి ఘోరానికి వొడిగట్టిందో
చూచారా? మన చెల్లెళ్ళు, కూతుళ్ళవంటి
అమాయకులైన ఆడపిల్లలను కొనుక్కొని
వాళ్ళ శీలాన్ని నడిబజారులో పెట్టి వేలం వేస్తు
న్నది. ఈ వేశ్యలంతా దుర్భరమైన సుఖ
వ్యాధులతో బాధపడుతున్నారు. ఈ అంటు
వ్యాధులు వీరినుండి మనకూ, మన సంతా
నికీ సంప్రాప్తమవుతున్నాయి. కాని యీ
నరరూపరాక్షసి అపని ఎందుకు చేస్తున్నది?
బిడ్డపైనున్న మాతృప్రేమ ఆమెను పిచ్చి
దానినిగా రాక్షసిగా మార్చివేసింది.

బో : ఏమిటి? అన్నాను కూడా అందరుతల్లులతో
పోలుస్తున్నారా?

ప్లా : క్షమించండి. నా ఉద్దేశం అదికాదు. ఈ జీవి
తాలకు వెనుక దాగియున్న సత్యాన్ని వెల్ల
డించాను. అంతే!

తి : మిగతా వివరాలుకూడా చెప్పండి? ఎంతో
కుతూహలంగా వుంది.

ప్లా : పుస్తకం వ్రాయాలనే ఉద్దేశంతో కాదు
నేను వీరి జీవితాలు పరిశీలిస్తున్నది. వీరి
విచిత్ర జీవితాలు నన్నెంతో ఆకర్షించాయి.
వారి జీవితాల వెనక ఏదోవొక అదృశ్యశక్తి
వున్నట్లు గోచరిస్తున్నది. వీరి జీవితాలో
ఏదొక్క సంఘటన తీసుకున్నా అదొక
పెద్ద సత్యమై నిత్యమై వుండిపోతుంది.

తి : ఈ యువతుల జీవితాలు అంత విచిత్రమై
నవా?

ప్లా : యువతులు! వారివైపు చూడండి పరీక్షగా
చూడండి. అంతా పసిపిల్లలవలె కనిపిస్తారు.
పదకొండేళ్ల బాలికలవలె కనిపిస్తారు. విధి
వీరందరినీ ఈ వృత్తిలోకి తరిమింది. అప్పటి
నుండి విచిత్రంగా, వెర్రిగా, కృత్రిమంగా
అమాయకులై, మూర్ఖులై పిచ్చివాళ్ళయి,
బొమ్మరింటో వున్న బొమ్మల మాదిరి పడు
న్నారు. వీరి మనస్సులు వికసించినవి కావు.
పరిపూర్ణమైన జీవితానుభవాలు వీరికి లేవు.
అయితే ఒక విషయం! పతనమై, వ్యాధి
గ్రస్తులై, వికలమై విరిగి, కాంతి తరిగిన వీరి
హృదయాల్లో అవహాయుత, జాలి, బాధ,
ప్రేమ, వేదన, ఇదిమాత్రం ఇంకా అంత
రించలేదు. క్షమించండి,...అనవసరంగా
వాగుతున్నట్లున్నాను.

యా : అయితే!—ఈసమస్య మీ హృదయానికి ఇంత గాఢంగా హత్తుకొని వేధిస్తున్నప్పుడు ఒక పుస్తకం ఎందుకు వ్రాయకూడదూ?

ప్లా : ప్రయత్నించి చూచాను ప్రొఫెసర్! కాని ప్రయోజనం లేకపోయింది. వర్ణనలు వికర్షమైనాయి. మాటలు చల్లగా జారిపోయాయి. అయినా ఈ పతితల జీవితం, వారి ఆత్మవేదన ఏనాడో ఓనాడు బయల్పడక తప్పదు. కాని నేనుమాత్రం దీనికసమర్థుణ్ణి.

[ఇంతలో కళ్లు మిరిమిట్లు గొలిపేలా నారింజపండు రంగు దుస్తులు ధరించిన జెన్నీలోపలకు వచ్చింది]

ట : అతను వెళ్ళిపోయాడా జెన్నీ?

జెన్నీ : ఆఁ వెళ్ళిపోయాడు.

[జెన్నీ మొహంమీద చెమటలు పోస్తున్నాయి ఆమె బుగ్గలమీద ఎర్రగా కందిన గాట్లు కనిపిస్తున్నాయి పెదవులు వణుకుతున్నాయి]

ప్లా : ఏం జెన్నీ? ఏమైనా జరిగిందా?

జె : ఎబ్బే? ఏమీలేదు మీ రేమీ ఆలోచించకండి. ఏవో మా ఆడవాళ్ళ గొడవలు! (రహస్యంగా మాట్లాడుకొంటారు)

యా : ఏమిటి ప్లాటోనోవ్ ఆపిల్ల మాట్లాడుతున్నది?

జె : ఏంలేదు మీకు సంబంధించింది కాదులెండి. ఏవో మా సంసార విషయాలు! (ప్లాటోనోవ్ ఎక్కడికో వెళ్ళిపోతుండడం చూచి) వద్దు! వద్దు! మీరు వెళ్లకండి. ఈ విషయాన్నింతటితో వదిలేయండి

ప్లా : ఏం! ఎందుకు వెళ్లగూడదూ? అవసరమైతే పాషాను ఇక్కడికే తీసుకువస్తాను... కావాలంటే ఆ డబ్బు మీ యజమానురాలి మొహాన నేనే పారేస్తాను. ఆ అమ్మాయి ఇక్కడ సోఫామీద పడుకుని విశ్రాంతి తీసుకుంటుంది. మంకా—వెళ్ళి ఓ దిండు పట్టుకురా (లోపలకు వెళతాడు)

బోరి : ఏమిటీ వైభవగోల? మనమంతా ఇక్కడ హాయిగా గడుపుకొందామని వస్తే మధ్యలో ఈ ప్రతాప మెవరు? ఏమిటీ పేచీ? అసలతనికీ మనకూ ఏమిటి సంబంధం? దీనికంతకూ కారణం నువే లిఖోనిన్! నీ చనువు చూచుకునే అతనిలా ప్రవర్తిస్తున్నాడు.

లి : అతని విషయం నీకెందుకు బోరిస్?

బో : ఎందుకేమిటి? అసలు వీడికీ, మనకూ స్నేహమేమిటి?

యా : ఏమిటా మాట్లాడడం? మర్యాద నేర్చుకో. ఎందుకైనా మంచిది.

బో : ఏమిటో ఆ యిది? లోకాన్నంతా జయించినవాడికిమల్లే మాట్లాడుతున్నాడు అక్కడికి వాడేదో గురువైనట్లు మనమంతా కుంకలమైనట్లు.

జె : ఏమిటి? అతనంత అక్కసుగా వున్నాడా? రానీ చెప్తాను.

బో : ఇలాంటివాళ్లను చాలామందిని చూశాను.

లి : బోరిస్! అనవసరంగా గొడవలు తీసుకురాకు. మనమంతా స్నేహితులం. ఇక్కడ హెచ్చు తగ్గులెవరికీ లేవు. అంతా మనమే.

[ఇంతలో మంకా తలగడ తీసుకువచ్చి సోఫాలో పెట్టింది]

బో : (పెద్దగా అరుస్తూ) ఏమిటది? అదింకా అక్కణ్ణుంచి తీసివేయ్! ఇదేం శయన మందిరం అనుకుంటున్నారా?

జె : (సౌమ్యంగా) ఎందుకండీ అంతకోపం? ఇద్దరం, చల్లగా, హాయిగా, కులాసాగా మాట్లాడుకొందాం ఇటు రండి.

[ఆమె ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసాలు వెచ్చగా తగిలాయి మంచులా కరిగిపోయి]

బో : జెన్నీ అంటే నువ్వేనా? అబ్బ-ఎంత ఉద్రేకం నీకు! ఎంత మంచిదానవు!

[ప్లాటోనోవ్, పాషాను వెంటబెట్టుకుని గదిలోకి వచ్చాడు. పాపం ఆ పిల్ల పరిస్థితి మరీ ఘోరంగా వుంది మొహమంతా వల్లగా కప్పువేసినట్లు వాడిపోయివుంది. కళ్ళు సగం మూతలు పడివున్నాయి. తెరచివున్న ఆమె పెదవులు చీలిన ఎర్రపట్టు పేలికల్లా వున్నాయి. వాటిమీద ఏదో వికృతమైన చిరునవ్వు. ఆమె నడవలేకపోతున్నది. కాళ్ళు మెలికలు పడుతున్నాయి. వచ్చి మెల్లగా సోఫాలో పడుకుంది.]

ప్లా : టమారా! ఈమెకు కొంచెం కాఫీ, బ్రెడ్ త్వరగా పట్రా వెళ్ళు

బో : (పిచ్చికోపంతో) హుం! నీ పేరేమిటి? ఈ పిల్ల నీ ప్రి...యు...రా...లా?

ప్లా : ఏమిటి?

బో : పోనీలే—నీ వామెకు ప్రియుడివేమోలే! కాకపోతే ఎందుకిలా అవస్థపడతావు? సరే గానీ-వాళ్ళ సంపాదనలో ఎంతభాగం... నీకు?

ప్లా : (తీక్షణంగా) వచ్చినప్పటినుంచీ చూస్తున్నాను నిన్ను. చీటికి మాటికి కయ్యానికి కాలు దువ్వుతున్నావు. జాగ్రత్త! నీ స్నేహితుల మొహం చూచి నిన్ను వదిలిపెడుతున్నాను. జ్ఞాపక ముంచుకో-మళ్ళీ ఇల్లా మాట్లాడావూ అంటే మనిషివే

మిగతావు...ఎందుకైనా మంచిది. ఆ కళ్ళ
జోడు తీసి అవతల పెట్టు.
బో : ఎందుకూ ?
ప్లా : మొహం పగిలేట్టు తంతే ఆ అద్దాలన్నీ
నీ కళ్ళల్లో గుచ్చుకొంటాయని ఫూల్ !
బో : (భయపడి) ఎవరు ఎవర్ని కాలేజీ ఇప్పుడే
తేల్చి వేయగలను. కాని నీ లాటి పనికిమాలిన
వాడిమీద చేయి చేసుకొని నన్ను నేను కించ
పరుచుకో దలచలేను. (వెళ్ళిపోతాడు.)
మంకా : వెళ్ళిపోయాడు! (అంతా కొద్దిసేపు నిశ్శబ్దం.
అందరూ ఆలోచనలో మునిగివుంటారు.
'అన్నా' ప్రవేశం)
అన్నా : ఆఁ! మంకా - ఇలారా. (రహస్యంగా
మాట్లాడుతుంది.)
మంకా : జెన్నీ ! ఆ పెద్దమనిషికి నాతో అవసరం
వచ్చిందట. ఇప్పుడే వస్తాను. (వెళ్ళి
పోతుంది)
పెట్రో : మిత్రులారా! నేనూ బోరిస్‌తో పాటే వెళ్ళి
పోతున్నాను. న్యాయాన్యాయ విచారణ ఎలా
వుంచండి. పరాయిస్థలంలో ఈ అపరిచితుల
ముందు మన మిత్రుడికి అవమానం జరుగుతుంటే
మనకేమీ సంబంధం లేనట్లూరుకోవడం,
నాకుమాత్రం నచ్చలేదు మీ యిష్టం.
ఏమైనా చేసుకోండి. నేనూ వెళ్ళిపో
తున్నాను.
లికో : ఇదేమిటి పెట్రో! వాకౌటు చేయడానికి
ఇదేమైనా రాజకీయసభ అనుకున్నావా ?
వచ్చిన లగాయితు చాలా అసహ్యంగా
ప్రవర్తించాడు బోరిస్! అటువంటి పిచ్చి
వాణ్ణి మనమెందుకు సమర్థించాలి ?
పెట్రో : అంతే! అంతే! (వెళ్ళిపోతాడు.)
జె : ఇద్దరూ కట్టకట్టుకుని అఘోరించండి.
[మళ్ళీ నిశ్శబ్దం. ఆలోచనలు]
అన్నా : (బయటినుంచి) జెన్నీ ! జెన్నీ ! ఇటురా
ఒక్కసారి.
జె : నాకు తెలుసు. ప్లాటొనోవ్—వస్తాను!
(వెళ్ళిపోయింది.)
యార్ప : నేనుమాత్రం వుండి ఏం చేయాలి? ఇప్పుడే
వస్తాను. ప్లాటొనోవ్ !
[రంగస్థలంమీద వున్న ఆడవారూ, మగ
వారూ అందరూ వెళ్ళిపోతారు. లికోవిన్,
ప్లాటొనోవ్ మాత్రం మిగిలిపోతారు.]
ప్లా : ఒక్కడివే మిగిలిపోయావు నికోలిక్ ?
లి : నన్ను పొరపాటుగా అర్థంచేసుకున్నారు.
నేను ఈ పని చేయలేను. చేయను. వ్యభి
చారం అపచారం అనికాదు. ఆదర్శంకోసం
అంతకన్నా కాదు. ఏమిటో నాకా శక్తి
లేదు. ఎందుకనో జుగుప్స ఏర్పడింది.
చిత్రం !
ప్లా : నాకూ అంతే! ఒక్కోసారి బాలికతో
రాత్రిళ్ళుకూడా ఇక్కడే పడుకొంటాను.
కాని స్త్రీసౌఖ్యం ఎరగను.
లి : నిజంగా ?...ఒక్కసారికూడా ?
ప్లా : ఓ అయిదేండ్ల క్రితం నాకిలాటి అనుభవం
కలిగింది. కాని ఎంతో అసహ్యంగాను,
దుర్భరంగాను కనిపించింది. స్త్రీ ఎదుట
సిగ్గు, బిడియం, భయం, అనుమానం కలి
గాయి. ఇందులో పశుప్రవృత్తి తప్ప ప్రేమ
అనేదిలేదు ద్వేషం, కన్నీళ్ళు, రక్తపాతం,
బలిదానం ఇవే ఇందులో వున్నది. ఒళ్ళు
కోరేది కామవికారం కలిగించే మాటలు
కావు. కామవికారం కలిగించే చేతలు.
లి : నమ్మశక్యం కష్టంగా వుంది. రోజులతరబడి
ఇక్కడే గడుపుతూ స్త్రీసాంగత్యం చేయ
కుండా వుండడం సాధ్యమేనా చెప్పండి
ప్లాటొనోవ్ ? పైగా మీరు రచయితలు
కూడా కాదని చెప్పారు నిర్లిప్తత నటించ
కానడానికి.
ప్లా : అవును. నేను రచయితను కాదు.
లి : అయినప్పుడు మీ రిక్కడి వుండడంలో అర్థం
లేదు. దుర్గుణాల కొలనమై, దుర్గంధ
భూయిష్ఠమైన ఈ నరకంలో వుండడానికి
కారణం ఏమిటో కనుపించడంలేదు.
ప్లా : ఏలా సమాధానం చెప్పమంటారు మీ
ప్రశ్నకు? ఇక్కడ ఎందుకున్నా నంటారా?
వీరి జీవితంలోని భయంకరమైన నగ్నసత్యం
నన్నాకర్షించింది. సత్యాన్ని దాచే ముసుగు
లేదిక్కడ అబద్ధాలు, మోసాలు, ఆడంబ
రాలు ఇవేమీ లేవిక్కడ. ప్రతి స్త్రీ
"నేనొక పడుపుకత్తెను. అందరికీ ఉపయోగ
కరమైన పాత్రను. కాని ఒక విషయం :
మీరు పొందే ఈ అమూల్యానందానికి ప్రతి
ఫలం, డబ్బు, దెబ్బ, అవమానం, అసహ్యం
ఇవిమాత్రం ఇచ్చిపోవాలి" అంటుంది. వీరి
బ్రతుకులో భ్రాంతి, పటాటోపం, ఇవేమీ
లేవు. తత్కారణంగా నే...క్షమించు లికో
విక్ నీకు విసుగు కలిగిస్తున్నాను.
లి : పర్వాలేదు. చెప్పండి.
ప్లా : అసలు ప్రశ్న అలాగే వుండిపోయింది. ఏం
చెప్పను? మానవుడు ఆనందం అనుభవించడం
కోసం పుట్టాడు. ఈశ్వరప్రసాదితమైన ఈ
అనంతసృష్టిలో అతనే ప్రేమమూర్తి. కాని
ఆ మానవుడే అబద్ధంతో మోసంతో
కుట్రతో, ద్వేషంతో జీవయాత్ర సాగి

స్తున్నారు. ఇదంతా ఎందుకు జరుగుతున్నది లికోనిన్? ఎందుకు జరుగుతున్నది? జీవితాన్ని ప్రేమించాను. జీవితం తీయగా, కవితలా వుంటుందనుకున్నాను. ఆ ఉద్దేశంతోనే విధి ఎక్కడికు తీసుకువెడితే అక్కడికు వెళ్లాను

[లోపలనున్న వ్యక్తు లందరూ బయటికి వచ్చారు. వారి మొహాలందూ స్త్రీ జబ్బుమనుషులవలె కనిపిస్తున్నారు. ఆడవారూ, మగవారూ కూడా తూలుతూ, తేలుతూ వస్తున్నారు. వీడ్కోలు చెప్పుకొని వెళ్ళి పోతున్నారు]

ప్లా : లికోనిన్! చూశారండీ! మీ ప్రొఫెసరు ఎక్కడికి వెళుతున్నాడో!

లి : ఇదేమిటి? 'ట్రపెల్స్'తో పానికొంప-దానిలోకి వెళుతున్నాడు!

ప్లా : అందులో ఆశ్చర్యపడవలసినది ఏమీ లేదు. ఈ మనుషుల తత్వాలు నాకు బాగా తెలుసు.

[ఇంతలో లోపలనుంచి ఇద్దరు అమ్మాయిలు వచ్చారు. ఒకామె జెన్నీ. పడుకొనే సమయంలో వేసుకొనే రవిక తొడుక్కున్నది. రెండవ ఆమె లూబ్కా. లూబ్కా మౌనంగావచ్చి సోఫాలో పడుకొని దూరన్నగా నిద్రపోవడం ప్రారంభించింది. మరో కుర్చీలో జెన్నీ వొళ్ళంతా కుంచించుకుని కూర్చొనివుంది.

లి : పాటొనోవ్! మీరెన్ని సమాధానాలు చెప్పినా ఈ ప్రశ్నకు మాత్రం జవాబు లేకుండావుంది ఈ పశుప్రవృత్తి ఏమిటి? ఎందుకు వచ్చింది? అంతువుందా దీనికి? ఏమిటి- చెప్పండి ప్లాటొనోవ్?

ప్లా : వ్యభిచారం ఎప్పుడు నశిస్తుందో ఎవరూ చెప్పలేరు లికోనిన్! సోషలిస్టులు, కమ్యూనిస్టులు అంతా స్వర్గాన్ని నిర్మిస్తామంటున్నారు. కాని ఆ కలలు నిజమయ్యేదెన్నడు? బహుశా విశ్వమానవ సౌభ్రాతృత్వం, ఏక కుటుంబ విధానం మనగలిగినపుడు ఈ వ్యభిచారం రూపుమాపిపోవచ్చును. లేక మానవుడు యోగియై, మహర్షియై, పవిత్రుడై, పాపరహితుడైనప్పుడు ఈ వ్యభిచారం నశించవచ్చు.

లి : ఇప్పుడో?

ప్లా : చేయగలిగింది ఏమీ లేదు. స్వంత ఆస్తులు వున్నంతవరకూ దారిద్ర్యం, వైవాహిక వ్యవస్థ వున్నంతవరకూ వ్యభిచారం ఈ రెండూ తప్పవు.

లి : అంతేనా పాటొనోవ్? ఇదొక బడబాగ్ని. లోకాన్ని మానవజాతినీ దహించివేస్తున్నది. దీనిని చల్లార్చేమార్గం కావాలి? అదే నా ప్రశ్న.

ప్లా : కాని ఒక మనిషి వెళ్ళి దోసెడు నీళ్లు పోసినంతమాత్రాన బడబానలం చల్లారుతుందా?

లి : కనీసం ఒక్క నిప్పుకణిక అయినా చల్లారవచ్చు

ప్లా : అయితే ఒక పతితను ఉద్ధరిస్తానంటావు? అంతేనా?

లి : అవును శాయశక్తులా ప్రయత్నించి చూస్తాను సాధ్యంకాకపోతుందా?

ప్లా : కానీ ఆ అనాయకురాలు మళ్ళీ ఈ యమకూపంలోకి వస్తుంది.

జె : అవును. తప్పదు. వచ్చితీరుతుంది.

లి : (గభాలున లేచి జెన్నీ దగ్గరకు వెళ్ళి) జెనీచ్కా!... ఏమంటావు? అపార్థంచేసుకోకు. నిన్ను నా సోదరిగా, స్నేహితురాలిగా చూసుకొంటాను ప్రయత్నిద్దాం ఏం జరుగుతుందో?

జె : (కోపంతో) మిమ్మల్ని బాగా ఎరుగుదును నేను. మనుషులంటే ఏమిటో, ఎలాటి వాళ్ళో నాకు బాగా తెలుసు దాసీదానిలా చచ్చేచాకిరీ చేయమంటావు. తరువాత మెడ బట్టి బయటికి గెంటేస్తావు. నీజాతి, నీతి, కులం, గోత్రం, పరువు, ప్రతిష్ఠ అన్నీ పోయాయని ప్రతిరోజూ నన్ను దెప్పి పొడుస్తావు. అవునా?

లి : (కంగారుగా) లేదు జెన్నీ. అలాటిపని ఎప్పుడూ చేయను. నిన్ను నా సోదరిలా చూసుకొంటాను.

జె : సోదరి! ఈ అభిప్రాయం మొదటిరోజు మాత్రం. మరునాటినుంచీ యథాప్రకారం పాశవికప్రవృత్తుల విలయతాండవం. ఛీ! ఛీ!

ప్లా : ఏం లికోనిన్? ఇప్పుడేమంటావు? ఆదర్శాలకేం? ఆదరణలోనే దెబ్బతింటాం మనం. ఈ వ్యవహారంమూలంగా నువ్వు చెడిపోవడమేగాకుండా ఆ పిల్ల జీవితాన్ని కూడా మరీ పాడుచేస్తావు.

లి : (కళావిహీనుడై) కాదు. మీరు చెప్పినట్లు జరగడానికి వీల్లేదు. అయినా లూబ్కా వదులుతాను. లూబ్కా! లూబ్కా!

లూ : (చేత్తో పెదవులు తుడుచుకుని, ఆవులించి, ఓ చిరునవ్వు నవ్వి) నిద్రపోవడం లేదు.

లి : (చెయ్యిపట్టుకొని) లూబ్కా! నీకైనా చెప్పు. నాతో రావడం నీకిష్టమేనా? ఇది నీ జీవితంలో మంచికోసం వచ్చిన మార్పు. మళ్ళీ ఈ కొంపలో అడుగుపెట్టవద్దు.

లూ : పోదురూ! నాతో ఎందుకు వేళాకోళాలు?

జె : (వణుకుతున్న స్వరంతో) ఎగతాళి కాదు. లూబ్కా. ఆయన నిజంగానే చెబుతున్నాడు.

లి : నామాట నమ్ము. మాట తప్పను.

జె : లికోనిన్! అది నాలాంటిది కాదు. ఇంకా ఈ నరకవాసానికి అలవాటుపడలేదు. ఏమే లూబ్కా? ఏం చెబుతావో చెప్పు? ఆయనతో వెడతావో లేదో చెప్పు?

లూ : నీ సలహాయేమిటి జెనీవ్‌కా?

జె : ఓసి మొద్దూ! నా సలహాయేమిటి? నీ జీవితం నీకు తెలీడం లేదూ? ఈ నరకంనుంచి విముక్తి పొందాలని లేదూ? గౌరవంగా బతకాలని లేదూ? ఈలా అడిగినందుకు వారికి కృతజ్ఞత తెలుపుకో. మాట్లాడకుండా వారి వెంట వెళ్లు.

లి : ఇప్పుడు నాకెంతో సంతోషంగా వుంది. లూబ్కా! వెళ్ళి మీ యజమానురాలితో చెప్పిరా. వెళ్లు. త్వరగా.

జె : వద్దు వద్దు. అది కాదు సరైనమార్గం. లికోనిన్! మీరొక పదిరూబుల్సు ఖర్చుపెట్టలేరూ?

లి : నిరభ్యంతరంగా.

జె : అయితే ఒకపని చెయ్యండి. లూబ్కాను నీ గదికి తీసుకు వెడుతున్నానని మా యజమానురాలితో చెప్పు. ఆ డబ్బు ఆమె మొహాన పారవెయ్యి. తర్వాత రేపువచ్చి అన్ని విషయాలు పరిష్కారం చేసుకొందురు గాని. లూబ్కా. వెళ్లి అన్నాతో చెప్పిరా పో. వెళ్లు (లూబ్కా లోపలకు వెళ్తుంది. ఆమెను లికోనిన్ అనుసరిస్తాడు. కొద్దిసేపట్లో తిరిగి వస్తారు)

ప్లా : మనుష్యమాత్రం తెలివిగలపని చేయడం లేదు లికోనిన్. కానీ నీ ధైర్యానికీ, మంచితనానికీ మెచ్చుకుంటున్నాను. ఆదరణలో చూపించు నీ ఆదర్శాన్ని.

జె : జీవితాన్ని సుఖంగా కొత్తపంథాలో ప్రారంభించండి.

లికో, ల్యూబ్కా : వస్తాం జెనీవ్‌కా! వస్తాం ప్లాటొనోవ్! (వెళ్లిపోతారు)

[రిపోర్టరు జెన్నీ వంక చూచాడు. ఆమె కళ్ల వెంబడి నీళ్లు కారడంతో నివ్వెరపోయాడు]

జె : భగవంతుడు ఆమెకు మేలు చేస్తాడు.

ప్లా : ఏమిటిది జెన్నీ? మనసు బాగాలేదా? దిగులేమైనావా? నా సహాయం కావాలా?

జె : అవసరమైనపుడు ఉత్తరం వ్రాస్తాను. ఎక్కడికి వ్రాయాలి?

ప్లా : మామూలు అడ్రస్‌కే 'ఎకో' పత్రికకు.

జె : (పసిపిల్లలా ఏడుస్తూ) నేను... నేను... నేను ...(మొహాన్ని కప్పుకొని) జాబు వ్రాస్తాను లెండి.

ప్లా : జెన్నీ! ఏమిటి జెన్నీ! జరిగిందేమిటో చెప్పు జెనీవ్‌కా! [తెర]

3

* * అన్నా ఇంట్లో వున్న వారంతా అలవాటు ప్రకారం జెన్నీ గదిలో పోగయ్యారు. ఈరోజు జెన్నీ చాలా వింతగా ప్రవర్తిస్తోంది. ఏదో చెప్పలేని ఆవేదన, బాధ, ద్వేషం, ఆమె కళ్ళల్లో కనిపిస్తున్నాయి. బయట తెరపిలేకుండా నిదానంగా, నిండుగా జల్లుపడుతున్నది. జెన్నీ మనసు గూడా ఆ వర్షం మాదిరిగానే వుంది. జెన్నీ ప్రక్కమీద ఆమెను ఆనుకుని టమారా కూచుని వుంది. ఆమె భుజంమీద చెయ్యివేసి వంగి రహస్యంగా యిలా అంది!

టమారా: అలా వున్నావేమిటి జెన్నీ? ఏదో బాధపడుతున్నట్లున్నావు. అసలు రహస్య మేమిటో చెప్పవూ? నాతో చెప్పవూ?

జెన్నీ : ఏమీ లేదు!

ట : జెనీవ్కా! నీ మనసు నొప్పించడం నాకిష్టం లేదు. కానీ—

జె : (నిర్ణయానికి వచ్చిన దానిలా) సరే! రా. ఆ కిటికీదగ్గరకు వెళదాం. ఒక్క క్షణం అక్కడికి వెళ్ళి నిలబడదాం. అంతా నీతో చెబుతాను. ఎంతకాలమని దాచుకోను. నీతో కాకపోతే మరెవరితో చెప్పుకోను? పద! (ఇద్దరూ కిటికీదగ్గరకు వెళతారు)

ట : ఇక చెప్పు జెన్నీ!

జె : (మెల్లగా) మీ నుండి వీడ్కోలు పుచ్చుకోవాల్సిన సమయం ఆసన్నమౌతున్నది.

ట : ఎందుకని?

జె : భయంకరమైన అంటువ్యాధు లుంటాయని తెలుసా?

ట : విన్నాను.

జె : ఎవడో దుర్మార్గుడు యీ పుణ్యం మూట కట్టుకున్నాడు.

ట : ఆఁ! ఏమిటి? ఓ! ఎంత దురదృష్టవంతురాలివి! చాలా కాలం అయిందా?

జె : జ్ఞాపకముందా? కొందరు విద్యార్థులు వచ్చి ప్లాటానోవ్ తో దెబ్బలాడారు......ఆమరునాటి మధ్యాహ్నమే మొదటిసారిగా నేనిది కనిపెట్టాను.

ట : అలాగా! ఒకనాటి సాయంత్రం ఒక గాయకురాలు వచ్చింది. మనదగ్గరకు మన పరిస్థితులు తెలుసుకొందామన్న కుతూహలంతో. ఎందుకనో గాని నువ్వామె కాళ్ళమీదపడి వెక్కి వెక్కి యేడ్చావు. ఆమె చెవుల్లో గుసగుసలాడావు. అప్పుడే ఏదో కీడుమూడిందని వూహించాను. సరే! జరిగిందేదో జరిగింది. కానీ ఇప్పుడైనా ఏదో మందో, మాకో తిని జాగ్రత్తపడరాదూ?

జె : ఆహా! వీల్లేదు. (ఆలోచిస్తూ) మీరేమీ భయపడవలసిన అవసరం లేదు. నామూలంగా ఎవరూ నాశనం కారు. గమనించావో లేదో ...కొన్ని వారాలబట్టీ నేను మీ అందరితో కలిసి భోజనం చేయడంలేదు. తినడానికి కడగడానికి వేరే గిన్నెలు పెట్టుకున్నాను ప్రాణస్నేహితురాలు నంకోను కూడా దగ్గరకు రానీయడంలేదు. ఇహ ఈ నగ వాళ్ళు - ద్విపాదపశువులు – వీళ్ళ సంగతా? నేను బుద్ధిపూర్వకంగా వాళ్ళకేమీ అన్యాయం చేయడంలేదు. వారంతట వారే ఈ జబ్బును మూటగట్టుకుపోతున్నారు.

ట : జెనీవ్కా! నిజంగా అంతఘోరం చేయదల్చుకున్నావా?

జె : అవును నాకు సానుభూతిలేదు. దయాదాక్షిణ్యాలు లేవు నా తెలివితేటలతో, ధైర్యసాహసాలతో అద్భుతంగా నటించి వీళ్ళను మోహించి, కామించి పిచ్చికుక్కలనుచేసి వదిలిపెడతాను. మీరే చూద్దురుగాని! ఆనందిస్తారు. ఆశ్చర్యపోతారు. (ఒక్క క్షణం ఆగి) టమారా! ఈ విషయం ఎక్కడా బయట పెట్టవుకదూ?

ట : అలాగే! ఎవరితోనూ చెప్పను.

[పెట్రోవస్కీ ప్రవేశం అతన్ని చూడగానే మిగిలిన ఆడవారంతా చడీచప్పుడూ చేయకుండా బయటికి వెళ్ళిపోతారు. ఒక్క జెన్నీ మాత్రం మిగిలివుంది. అతనేమీ సంకోచించకుండా వచ్చి, ఆమె మంచంమీద ఆమె ప్రక్కనే కూచున్నాడు.]

పె : ఏమిటి జెన్నీ—అలా వున్నావు?

జె : ఏంలేదు. కొంచెం తలనొప్పిగావుంది. అంతే.

పె : దానిమీద దృష్టి వుంచుకోకుండా వుంటే సరి. అదే తగ్గిపోతుంది.

జె : ఏం ఫర్వాలేదు. మీరు ప్రక్కన వుంటే నాకిప్పుడెంతో హాయిగావుంది. సరేగానీ— ఇంతకాలంబట్టీ, దర్శనం అపురూపమై పోయింది.

పె : ఏం చేయను. విశ్రాంతి దొరకడంలేదు.

జె : ఎంత కష్టపడుతున్నారు! నిజంగా చెబుతున్నాను మీలాంటి తమ్ముడొకడు నాకు వున్నట్లైతే అతనికోసం సర్వస్వం త్యాగం చేసేదాన్ని.

పె : ఎంత మంచిదానవు! నీదగ్గర ఇల్లాగే కల కాలం వుండాలని ఎంతో కుతూహలంగా వుంది.

జె : ఉండండి.

పె : కానీ—ఇంటికి వస్తానని చెప్పివచ్చాను.

జె : అంత ఆప్తులయినవారు ఎల్లాగూ కనిపెట్టుకుని వుంటారు. ఆ! ఈ దీపం ఇలాగే వుంచనా? లేక తగ్గించనా?

పె : డియర్ జెన్నీ!

జె : (అపవారింపుతో) ఉండండి. ఓపిక పట్టండి. ప్రయాణానికేమి తొందర? ఇటు చూడండి. (అతని అణువణువూ ఆమె నిశితంగా చూచింది)

పె : ఏమిటి జెన్నీ నావైపు అలా చూస్తావు? ఏమిటి నీ ఆలోచన?

జె : పెడ్రో నామీద కోప్పడకుండా వొక్కసారి గట్టిగా కళ్ళు మూసుకోండి. కాదు గట్టిగా మూసుకోవాలి. ఇంకా గట్టిగా. ఈ వొక్కమాటు నా సరదా తీర్చండి. ఆ... అలాగా...అంతే. ఇప్పుడు చూడండి. అద్భుతంగా వున్నారు. అడవిపూవు మాదిరి.! (తనలో) ఇతను కూడా నాకేమౌతాడు!!! పెడ్రో, కళ్ళు తెరవండి!

పె : ఏమిటి జెన్నీ ఇదంతా?

జె : ఒక్కమాట అడుగుతాను నిజం చెప్పండి పెడ్రో. మీరు...మీరు మా దగ్గరకు, మాలాటివారి దగ్గరకు రావడానికి కారణం ఏమిటి?

పె : ఎంత పిచ్చిదానవు. అందరూ ఎందుకు వస్తారు. స్త్రీ అవసరం.

జె : అవసరం! కేవలం అవసరం!

పె : కాదు. కేవలం అవసరమే కాదు (మందహాసం చేస్తూ) నీ మీద నా కిష్టం నిన్ను నేను ప్రేమిస్తున్నాను.

జె : అయితే పెడ్రో నాకు డబ్బిచ్చే విషయంలో మీ ఉద్దేశ్యం ఏమిటి? ఈ దౌర్భాగ్యపు రెండు రూపాయల్నూ నా మొహాన పారేయడం నా ప్రేమకోసమేనా? ఇలా చేస్తున్నందుకు సిగ్గువేయడం లేదూ చెప్పండి?

పె : (కోపంగా) ఏమిటీ ప్రశ్నలు? అంతా డబ్బిస్తున్నారు. నేను ఇస్తున్నాను. ఇందులో వింత ఏముంది?

జె : మీరెప్పుడైనా, ఎవరైనా ప్రేమించారా? ఏ పిల్లకయినా పూలు తెచ్చియిచ్చారా? చెట్టాపట్టాలు పట్టుకుని పౌర్ణమినాటి అందాన్ని పంచుకున్నారా?

పె : ప్రతివాడూ తన యౌవనంలో యిటువంటి పిచ్చిపనులు అనేకం చేస్తాడు. అందులో ఆశ్చర్యపడవలసినదీ లేదు. ఆలోచించవలసినదీ లేదు.

జె : మీరెన్నడైనా ఒక్కక్షణం మీ కుటుంబం సంగతి ఆలోచించారా? మీ సంసారానికి అకస్మాత్తుగా దరిద్రంపట్టి మాలాగే పతనమై పోతారనుకోండి అప్పుడేం చేస్తారు?

పె : నాన్సెన్స్. అర్థంలేని వాగుడు. అలా ఎన్నటికీ జరగదు. జరగడానికి వీల్లేదు ఇక చాలు. నే వెళుతున్నాను.

జె : వెళ్ళండి సుఖంగా వెళ్ళిరండి. వెళుతూ వెళుతూ ఎదురుగా ఆ చిన్న పెట్టెలో వున్న పదిరూపాయల్నూ కూడా పట్టుకు వెళ్ళండి. ఆ ఆ డబ్బు పెట్టి మీ అమ్మగారికి కళ్ళజోడు, మీ పిల్లలకు బొమ్మలు కొనుక్కొని వెళ్ళండి. చచ్చిపోయిన ఒక అమాయకురాలి జ్ఞాపకార్థం ఇవి తీసుకొచ్చానని వారితో చెప్పవద్దు. వెళ్ళిరండి.

(ఆమె కళ్ళలో నీళ్లు నిండాయి ఆకన్నీళ్లకు అతను మరింత కరిగిపోయాడు.)

జె : మనసు దిగులెందుకు జెన్నీ?

జె : (గాద్గదికంగా) పెడ్రో! రోగాలను చూచి భయపడ్డావా? నీ వెన్నడైనా?

పె : అవును. రోగాలంటే నాకు మహాభయం. భగవాన్! నువ్వు...నువ్వు...

జె : (మాట్లాడలేక దూరంగా వెళ్ళి నిల్చున్నది.)

పె : నిజమేనా? నువ్వు...నువ్వు...నా జెన్నీ... కాదు జెనీవ్ కా...రోగిష్టిదా! భగవాన్!

జె : పెడ్రో! ఈ ఒక్కమాట వినండి మీరు అదృష్టవంతులు. అందువల్ల నే ఒక నీతిగల స్త్రీదగ్గరకు వచ్చారు. మేము పతితులం. భ్రష్టులం. వింటున్నారా? ఈనాడు మీ

జీవితాన్ని నాశనం చేసి వుండేవాణ్ని. కానీ అలా చేయలేను. వదిలిపెట్టాను.

పె : (అకస్మాత్తుగా మంచంమీద కూలబడ్డాడు. రెండు చేతులతో మొహాన్ని కప్పుకొని వెక్కి వెక్కి యేడ్చాడు.) భగవంతుడా! ఎంత ఘోరం! ఎంత దారుణం! కానీ... కానీ...నన్ను రక్షించావు.

జె : (మెల్లగా అతని దగ్గరకు వెళ్ళింది. అతన్ని ఉద్దేశిస్తూ (క్రాస్ చేసుకొంది) దేవుడు నిన్ను రక్షిస్తాడు బాబూ!

[ఇద్దరూ విచారంగా ఒకరినొకరు చూసుకున్నారు]

పె : నన్ను క్షమించు నన్ను క్షమిస్తావా జెన్నీ?

జె : నన్ను కూడా మీరు క్షమించాలి...మళ్ళీ మనం ఒకరినొకరం కలుసుకోకపోవచ్చు.

పె : అలాగే! అలాగే జెన్నీ! నన్ను క్షమిస్తావు కదూ? (వెళ్ళిపోతాడు)

[క్షణకాలం నిశ్శబ్దం. విచారం. ఆవేదన. అంతా జరుగుతున్న ఒక పీడకలలా గోచరిస్తుంది. ఇంతలో లూబ్కా లోపలికి వచ్చింది ఆమె మొహం వివర్ణమైపోయింది విపరీతమైన బాధతో కుమిలిపోతున్నట్లు కనిపించింది. నిలబడడానికి కూడా శక్తి వున్నట్లు లేదు]

జెన్నీ : లూబ్కా! ఇదేమిటి? ఈ సమయంలో! ఇక్కడికి వచ్చావేమిటి? అసలేం జరిగింది? చెప్పరాదూ?

లూ : వెళ్ళగొట్టాడు!

జె : ఎవరూ—లిఖోనిన్ వెళ్ళగొట్టాడా!

లూ : అవును నమ్మడానికి కష్టంగానే వుంటుంది. కానీ వెళ్ళగొట్టాడు. పగలంతా ధర్మపన్నాలు ఏవేవో చెప్పేవాడు. కాని—

జె : అనుకున్నంతా జరిగిందన్నమాట.

లూ : జెన్నీ—ఇక నాగతి ఏంకావాలి? నేను నీ మీదనే ఆశ పెట్టుకున్నాను. ఇక్కడివారంతా ఎలాగైనా నిన్ను గౌరవిస్తారు... నాకు సహాయం చెయ్యవూ?...దయచేసి అన్నాతో మాట్లాడి మళ్ళీ నన్ను చేర్చుకోమని చెప్పవూ?

జె : సరేగానీ—ఇవాళ భోజనం చేశావా?

లూ : లేదు. ఇవాళా నిన్నా కూడా లేదు.

జె : ఏమిటి? ఎందుకనీ?

లూ : అంతా నాదురదృష్టం జెనీచ్కా! నాకోసం వేరే గదొకటి తీసుకున్నాడు. ఇంటి పెత్తనమంతా నెత్తిన వేసుకున్నాడు. చదువు చెప్పడంకోసమని కొందరు స్నేహితులను పరిచయం చేశాడు. కానీ—

జె : చివరకు ఆపరిచయమే ప్రణయంగా మారింది కదూ?

లూ : లేదు. లేదు జెన్నీ! వాళ్ళ మాటలకు మతి రాయూ వొప్పుకోలేదు నేను. కానీ ఆయన లిఖోనిన్ అనుమానపడ్డాడు. వారం రోజుల నుండీ ఇంటిచాయలకు కూడా రావడం మానేశారు.

జె : సరే! ఇక నువ్వు స్వైరవిహారం అలవాటు చేసుకోవలసివచ్చింది. కదూ?

లూ : ఊఁ! (ఇలా చెబుతూ కన్నీళ్ళు కారుస్తూ ఆమె కుప్పలా కూలిపోయింది)

జె : ధైర్యం తెచ్చుకో లూబ్కా! ఇలా దుఃఖించి ఏం ప్రయోజనం?

లూ : జెనీచ్కా! నీ వెలాగైనా తెలివైనదానివి. సాహసం కలదానివి అన్నాతో చెప్పి ఏలాగైనా మళ్ళీ నన్ను పనిలో చేర్పించు.

జె : ఎవరు చెప్పినా అగత్యాలు వివేకం కాదు. మరి ఏం చూసుకొని ఎందుకూ పనికిరాని ఏమీ చేతకాని ఆమూర్ఖుడివెంట వెళ్ళావు?

లూ : నువ్వే వెళ్ళమని సలహా యిచ్చావు.

జె : నేనా? సరేలే. ముందు లోపలికి పద.

[అన్నా ఒక్కసారిగా గాలివిసురులా లోపలికి వచ్చింది.]

అ : ఏమిటి? నిన్ను మళ్ళీ మా కొంపలోకి తీసుకోవాలా? బుద్ధిలేనిదానా! ఇన్నాళ్ళనుండి పరువూ, మర్యాదా లేకుండా బ్రతికి చివరకు మళ్ళీ ఇక్కడకు చేరావు. వెళ్ళు వెళ్ళు. ముందిక్కణ్ణుంచి పో.

లూ : (వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తూ, ఆమె కాళ్లమీద పడి) నన్ను కొట్టకండమ్మా! కొట్టకండి. మీకు పుణ్యముంటుంది. ఇక ఎప్పుడూ

యిటువంటి పనులు చేయను. చేయనంటే చేయను. మామ్మాటికీ చేయను అమ్మా! అమ్మా!

జె : (పట్టరాని కోపంతో) అమ్మా! మర్యాదగా లూకెర్యాను వదిలిపెట్టు. గౌరవంగా బ్రతకాలంటే ఈపని చేయబోకు.

అ : సైలెన్స్!

లూ : వద్దు వద్దు అరాకుసున్నీ పిలవద్దు వీరు చెప్పినట్లలా చేస్తాను. మీ చెప్పులు కుట్టమన్నా కుడతాను. మీరేం చేయమంటే ఆపని చేస్తాను.

అ : లోపలకు పద! అక్కడ ఆలోచిస్తాను.

లూ : అమ్మా! అమ్మా!

అ : పద! పద!

[వాళ్లు వెళ్ళిన కొద్దిసేపటికి ప్లాటోనోవ్ లోపలికి వచ్చాడు. అతన్ని చూచి చెదరిన తన భావాలను సరిచేసుకోవాలని జెన్నీ ఎంతగానో ప్రయత్నించింది]

ప్లా : ఏం జెన్నీ—కులాసాగా వున్నావా? చాలా కాలమైనట్లుంది నిన్ను చూచి! ఎంతో సంతోషంగా వుంది!

జె : (నీరసంగా) నాకూ అలాగే వుంది.

ప్లా : ఇదేమిటి? ఏమిటి జెన్నీ అలా వున్నావు? ఏమన్నా జరిగిందా?

జె : లూకెర్యా తిరిగి వచ్చింది.

ప్లా : నిజం?

జె : నిజమే!

ప్లా : అందరూ కార్యవాదులు కాదు జెన్నీ—

జె : అలా అని ఒక స్త్రీ జీవితంతో చెలగాట లాడడం భావ్యమేనా?

ప్లా : కాకపోవచ్చు. కానీ ఈలోకంలో పశుత్వం వున్నంతవరకూ ఇటువంటివి తప్పవు.

జె : తప్పవు? నిజమే! ఇప్పుడు నా జీవితం కూడా నాశనం కాబోతున్నది. ఈ నాశనం తప్పదు.

ప్లా : కలవరపడకు జెన్నీ. పరిస్థితి ఏమిటో చెప్పు? నీకు కావల్సినవాణ్ణి, నీ కుటుంబంలో ఒక మనిషినని భావించుకో.

జె : చూడండి ప్లాటోనోవ్... నేను జబ్బుతో వున్నాను....అర్థమైందా?...భయంకరమైన వ్యాధి.

ప్లా : చెప్పు జెన్నీ?

జె : ఓ నెలరోజుల క్రిందట తెలుసుకున్నాను సరీగా ట్రినిటీ పండుగ ఆదివారం నాడు.

ప్లా : ఆ ఇద్దరు కుర్రవాళ్ళూ వచ్చిన రోజా కదూ? పాపం! జెన్నీ—ఆ తర్వాత వారిద్దరూ వరస మరణించారు.

జె : నేనే కారణం అయివుండవచ్చు.

ప్లా : పాపం! చనిపోతూ, చనిపోతూ అతనేమని చీటీ రాశాడో తెలుసా? 'సౌందర్యం: స్వాతంత్ర్యం: పవిత్రత! ఇవే జీవితానికి సంపూర్ణమైన సుఖాన్ని కల్గిస్తాయి ఈ వ్యాధి వచ్చేంతవరకు నేనిక మనిషిని కాను. ఒక శవాన్ని! క్షణికమైన సుఖానికీ, వ్యసనానికీ బానిసనై నిర్దాక్షిణ్యంగా ప్రేమ అనేది లేకుండా డబ్బుపారేసి ఒక అబల శరీరాన్ని కొనుక్కున్నందుకు నాకీ శిక్ష జరగవలసిందే!" పాపం! ఇందువలననే అప్పుడప్పుడు అతని మీద జాలి కలుగుతుంటుంది.

జె : నాకు మాత్రం, కొంచెమైనా విచారం లేదు.

ప్లా : పొరపడుతున్నావు. ఆత్మహత్యలంటే నాకూ నమ్మకంలేదు. కాని ఒక మహోత్తమమైన—ఆదర్శంకోసం ఆత్మార్పణం చేసుకొన్న వ్యక్తి నిజంగా అసాధారణమైన వాడైనా అయివుండాలి లేక మహానుభావుడైనా అయివుండాలి అందుకనే అతనియందు [illegible].

జె : ఆశ్చర్యంగా వుంది. నాకందులో గొప్పదనం గాని ప్రత్యేకతగాని ఏమీ కనిపించడం లేదు. మూర్ఖులు, మేధావులు, పడుచువాళ్లు, వృద్ధులు, నీతివంతులు, అవినీతిపరులు అంతా నాకు ఒకటే. ఇప్పుడు అందరినీ నే ద్వేషిస్తాను. కారణం ఆలోచించండి ప్లాటోనోవ్! అస్పృశ్యమైన కశ్మలాన్ని!— అందుకనే వీరందరినీ నేను అసహ్యించుకుంటాను. ద్వేషిస్తాను.

ప్లా : పాషాణివి.

జె : కాదు ప్లాటోనోవ్! నాలోనూ సాత్విక భావాలే వుండేవి ఇదివరలో. నన్ను కన్నతల్లి నన్ను లోకానికి అమ్మింది. నేనందరికీ

చెందినదాన్ని! అందరి వస్తువునూ నేను! అందరికీ నామీద హక్కు వుంది. చైతన్య రహితమైన బొమ్మలా, గడ్డిలా, ధూళిలా, పిగిలిపోయిన తాడులా నన్ను భావిస్తారు. ఓహో! అర్థంచేసికోండి ప్లాటొనోవ్! నేను పడేబాధ మరెవరూ పడరు.

ప్లా : నీవు చెప్పింది యథార్థమే! కాని ఆ సంకేతమే నిన్నొక అగాధంవద్దకు తీసుకుపోతున్నది. నీ కెవరూ తోడుదొరకరు.

జె : అయినా మీ ఒక్కరిమీదనే నాకు విశ్వాసం వున్నది.

ప్లా : అసలు సంగతి చెప్పవేమేం?

జె : ఇది నా అంత్యదశ అనుకుంటున్నాను. కలిగిన నష్టానికి పరిహారం కలిగించుకుంటున్నాను. ఎవరి నీచమైన సుఖాలకోసం ఆహుతి అయానో వారినే సర్వనాశనం చేయాలనుకుంటున్నాను.

ప్లా : కాని—నీ దేశప్రజలనేగదు జెన్నీ నువు నాశనం చేయదలచుకొన్నది?

జె : అవును నాకు భేదాలు తారతమ్యాలు లేవు. మిత్రుడు, శత్రువు అనే విచక్షణ లేదు. మీరే చెప్పండి ప్లాటొనోవ్? ఒక పసిబిడ్డను, అన్నం పున్నెం ఎరుగని పసిపాపను ఒకడు నడివీధిలో చిత్రహింస చేస్తాడనుకోండి. అప్పుడు మీ రతన్ని ఏం చేస్తారు? ఏం శిక్ష విధిస్తారు? చెప్పండి?

ప్లా : నాకు తెలీదు? (అతని ముఖం పాలిపోయింది)

జె : మీ రతన్ని నిష్కళంకంగా చంపేస్తారు. ఇటు చూడండి—మే మందరం పసిబిడ్డలం, బలిపశువులం. పతితులైనవారలం. మూర్ఖులం. అమాయకులం. గుడ్డివాళ్లం. ఈ బరువును దించుకోలేకుండా వున్నవాళ్ళం ప్లాటొనోవ్! దీనికి కారణం మీరు—మగవాళ్ళు. అందుకనే ప్రతీకారం తీర్చుకుందామనుకొన్నాను. ఇది మంచిదా? చెడ్డదా? చెప్పండి?

ప్లా : నిజంగా నాకు తెలీదు జెన్నీ. నీవు అడిగిన దానికి జవాబు చెప్పలేను చెప్పడానికి సాహసించలేను.

జె : ఈలా చేస్తున్నందుకు నాకు బాధలేదు పశ్చాత్తాపం, దయ, జాలి ఇవేమీ లేవు. కాని ఓ గంటక్రితం వొక కుర్రవాడు నన్ను చూడడానికి వచ్చినప్పుడు అతన్ని మోసగించలేకపోయాను అతని డబ్బు అతని కిచ్చేశాను. నాలోని బలహీనతను చూపించాను ఎందుకలా చేశానో నా కిప్పటేమీ అర్థం కావటంలేదు ప్లాటొనోవ్! మీరు ఎంతో గొప్ప మేధావంతులు. అనుభవం గడించిన వారు. నాకో మార్గం చూపించండి. చూపించండి ప్లాటొనోవ్!

ప్లా : (ఆలోచిస్తూ) నాకు తెలీదు జెన్నీ? నీకు సలహా చెప్పడానికి భయపడి కాదు. నిజంగా నాకేమీ తెలీడంలేదు. అర్థం కావటంలేదు ఇది నా శక్తికి అతీతమైన విషయం. ఈ విషయాన్ని నా ఆత్మగాని బుద్ధిగాని గ్రహించలేకపోతున్నాయి. ఈ సమస్యకు పరిష్కారం నాకు తెలీదు.

జె : నాకూ అర్థం కావటం లేదు. నేను అనుకున్నదీ, ఊహించిందీ అంతా తప్పని మాత్రం తెలుస్తున్నది. అందుచేత ఇక నిష్కృతికి చేయగలిగింది......మిగిలిందీ ... ఒక్కటే.

ప్లా : (ఆవేశపడి) వద్దు వద్దు. అంత ఘోరం తలపెట్టకు జెన్నీ!

జె : ఇక నాకు మిగిలిందల్లా...ఉరిపోసుకు చావడం.

ప్లా : జెన్నీ!

జె : ఆలోచించాను. నాలో శూన్యం తప్ప మరేమీ లేదనిపిస్తున్నది. జీవితమే నన్ను మోసగించింది. సరే! ఇక మీరు వెళ్లిరండి ప్లాటొనోవ్! ఏం చేయదల్చుకున్నానో అది చెప్పాను. అంతకన్నా ఇంకేమీ చేయలేను కూడా.

ప్లా : అటువంటి పిచ్చిపనులేమీ తలపెట్టకు జెన్నీ. నిన్ను బ్రతిమాలుకుంటున్నాను. ఆలాట

పని నీకో చెప్పాడు. ఏదీ చేయవని ప్రమాణం?

జె : ఎందుకండీ ఈ ప్రమాణాలు? మనసులో వున్నదంతా వెల్లడించాను. ఇక వెళ్లి రండి.

ప్లా : సరే! కాని మళ్ళీ నిన్ను బ్రతిమాలుకుంటు న్నాను. అటువంటి తెలివితక్కువపని ఏదీ చెయ్యకద్దని.

జె : ఆఁ! ఈ వొక్క ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పి పొండి ప్లాటొనోవ్. దేవుడున్నాడా? లేడా? ఈ ఒక్క విషయం చెప్పండి.

ప్లా : ఏంజవాబు చెప్పను. ఈ విషయం నాకే తెలీదు. దేవుడున్నాడనే నేననుకుంటు న్నాను. కాని మనం వూహించుకొంటున్న విధంగా మాత్రం లేడు. అంతే నే చెప్ప గలిగింది.

జె : పోతే మళ్ళీ జన్మలో ఏం జరుగుతుంది? అంటే మరణానంతరం? అది స్వప్నాలు లేని, అంధకారబంధురమైన శూన్యమేనా?

ప్లా : నాకు తెలీదు. నీతో అబద్ధాలు చెప్పడం నా కిష్టం లేదు.

జె : సరే! ఏం చేస్తాం! వెళ్ళిరండి కానీ ఈదీను రాలిని మాత్రం జ్ఞాపకముంచుకోండి. మీరు సుఖంగా వుండాలని మాత్రం మనస్ఫూర్తిగా వాంఛిస్తున్నాను. అంతే.

ప్లా : జెన్నీ! జెన్నీ! ఆ పనిమాత్రం తలపెట్టకు జెన్నీ! అంతే నే కోరేది! (వెళ్ళిపోతాడు)

జెన్నీ : బలి పశువులం! ఇంతకన్నా ఏంచేయగలం? ఏదీ ముక్తి? పతితలం! మరణమే మా కాశ్రయం లూకా! లూకా! (పిచ్చిగా అరుస్తూ లోపలికి వెళ్ళిపోతుంది)

[తెర]

కరిఖిలం

"శిఖిముఖి"

చతురస్ర క్షేత్రంలో ప్రతిపక్షుల క్షాత్రం.

సైన్యానికి చుక్కెదురుగా ఒక సైన్యం... చతురంగాలు ... షోడశ స్వరూపాలు...చతుష్షష్టి స్థానాలు. చతుష్టయ గుణితపు, క్షేత్ర గణితపు పరిణామాని (Progression) కది చరమ సోపానం.

శితి, గతివిశేషాలూ సితాసితాలకి సమానధర్మాలుగా శోభిల్లేయి. సామ్యాని కంతటితో స్వస్తయింది.

పగ, జిగీషా ప్రతిద్వంద్వులకి ప్రేరణశక్తు లయ్యాయి. అంతటితో పోలిక అంతమయింది.

శ్వేతస్కంధావారం సంహతంగా (serried) గా విడిసింది. ఎదిరించి, ఉజ్జీగా వ్యూఢమయిన నల్లబలం నీలోత్పలచయం లాగ నప్పి వుంది.

ఆమే, అతడూ అభిముఖంగా ఉ-3 కాపురంలాగ కూర్చున్నారు. పనిచెరుపునీ, పప్పుముద్ద భోజనాన్నీ కలిపి పలికించిన డెల్ఫిక్ ఆరకిల్ (Delphic Oracle) వంటి తెలుగు సామెత ఉపశ్రుతిగా ఉపయోగపడలేదు. ఫలితం కాయా, పండా? అన్న విషయాన్ని చూళికాప్రాయంగానయినా సూచన చెయ్యలేదు.

కదనం కవిసమయాల కిది అదను కాదంది. వైరుల విరోధం అలంకారాల వరకూ వ్యాపించింది. షోడశకళాపూర్ణమయిన శుక్లపక్షం కువలయానందకరం కాలేదు. పరంతప విక్రమార్కుడు పడతి ముఖపద్మానికి ప్రీతిని కనుపరచలేదు.

తమ నెలవులు తప్పక పోయినా మిత్రుడు శత్రువు కావచ్చునని శతకానికి సవరణగా సుమతికి కొత్తసుద్దులు చెప్పాలనుకుంది సుదతి.

కైరవాలు తీర్చిన తమ్ములతో సారసాస్య జ్ఞాతివైరం పెట్టుకుంది. శుక్లపక్ష విన్యాసాలతో విక్రమార్కుడు సహజవైరం పెట్టుకున్నాడు.

పాణినే పణంగా ఒడ్డిన పణ్యాంగన పైయెత్తు కాయత్తపడింది. పరంతపుడి పరా

టిప్పణి:

1 డెల్ఫిక్ ఆరకిల్ — టూకీగా చెప్పాలంటే, ఇదమిత్థమని ఖచ్చితంగా విషయాన్ని తెలియజెయ్యని ప్రవసాద

2 ఫ్యాన్కెటో — చదరంగంయొక్క ఐమూలల (long diagonals) ను కకటు కొపలాలో ఉంచే ఎత్తు. (B-N2)

3 ట్సుగ్ ట్స్వాంగ్ — ఏ ఎత్తు వేసినా అపాయం తప్పని పరిస్థితి

4. మనదేశపు ఆట ప్రకారం రాజుకి కోట కట్టడమనే (castling) ఎత్తు లేదు దానికి బదులు ఒక గుర్రపుగంతు వెయ్యవచ్చును.

5. ఆన్‌ప్రీజ్ — మరణావస్థ (చదరంగం పరిభాషలో)

క్రమాన్ని భంగపరచాలన్న పట్టుదలతో సర్వతోభద్రబంధంవంటి చదరాన్ని సింహావలోకనం చేసింది. గడికొక అక్షరంగా గణించి అప్పకవినుంచి ఎరువు తెచ్చుకున్న వృత్తంలో ప్రథమ పాదాన్ని విలోమ (Palindromic) ప్రార్థనగా పఠించింది: "వందే సదా దానదేవం." సంతుష్టుడయిన ఛాందసుడు రెట్టించి పంక్తికి పదహారక్షరాల "అశ్వగతి"ని స్ఫురణకు తెచ్చేడు.

ఆ వృత్తపు సూచన సంగీకరించిన అలివ పంచధారా ప్రావీణ్యాన్ని ప్రదర్శించే పారశీకాన్ని పురికొల్పింది. కైజా మోరనెత్తిన తేజీ విద్యావిహీనుడిలాగ, ద్వాపర ధర్మంలాగ పాదద్వయం మీద గెంతింది. అధర్మాభ్యుత్థానంలాగ మరో ఖురయుగాన్ని పైకెత్తి, గాలిలో కయ్యానికి రెండు కాళ్లు దువ్వింది.

అశ్వప్లుతం, స్త్రీచిత్తం కూడా అవగాహన కాలే దారాలిపేరుడికి, సంగతిసందర్భాలు కనుక్కోమని శకటును సిద్ధంచేసేడు. పగవారి ప్రక్కలో బల్లెం వంటి ఫ్యాన్ఛ్‌కెటో (fianchetto) లో నిలబడిన అరదం ఆకేకరంగా ఆనుపానులు చూసుకుంది.

ఉచ్చైశ్రవం పట్టపగ్గాలూ పగవారూ లేని మేథాశ్వంలాగ ముందు కురికింది, తత్తడి హుళక్కి అన్న తప్పటూహాలు చెల్లాచెదరయ్యేటట్లు హేషించింది. రథరక్షణలోనున్న రహదారికి రెండుగళ్ళవతల వాలింది. దూరానికి దుమికిన అశ్వాన్నడ్డుకోవడానికి అరద మశక్తమయింది. బండి ఓడవలసిన పరిస్థితి వచ్చింది. శేషం వంటి శకటం జీచ్చవడిపోయింది.

అవారితమయిన వారువంతో వారణం వ్యవక్రీడలకు తలపడింది. కరి పరికట్టడానికి శివదీ...ఈ...తూవరూ రాలయిన సాని సామజ - దానవ - భేదక దండకాన్ని పఠించగా చతురోపాయం తోచింది.

ఆదిలో ఏకవచన ప్రయోగానికలవాటుపడ్డ భటులిద్దరు "తానుత్తమ" అన్నంత పురుషకారంతో అహమహమిక కనుపరచేరు హయరక్షణకి. భార్గవుణ్ణంకానికి పిలిచేటంత బింకంతో ఒక బంటు పారశీకానికి బానటగా నడిచేడు. నడచెనా గంధ గండక బంధ ధుర్య వేదండ తుండను నటుండుండు మనెను. దానిలో ద్విపానికి ధైర్యం విలోల మయింది. ప్రస్థానత్రయ భాష్యకారుణ్ణి సైతం భయపెట్టగలిగిన గజం పలాయనం తథ్యమనుకుంది...

సమరం తుముల మయింది. పణ్యాంగన పణంగా ఒడ్డినదే పైచేయిగా ఆట నడిపించింది. తెలుపుల ధాకకి తాళలేని కలువలు కసలిపోయాయి. ఝాన్సీవంటి జాణముందు తన టాటాలు సాగక ఖిన్నుడయ్యాడు పరాతప్తుడు. "టఠకారా ఖేదకారా (డశ్శృభో ధస్త్వకాంతి కృత్)"... వగైరా అక్షరగుణ విచక్షణ చేసిన వివేకులకావిషయం ఆశ్చర్యాన్ని కలిగించలేదు.

వేశ్య సామాన్య కాదని స్వీయానుభవం మీద తెలిసివచ్చేటప్పటికే ఖిన్నుడికి కాలం మించిపోయింది.

(Zugzwang) ట్సుగ్ ట్స్వాంగ్

* * *

వీగిపోయే బలాలని వేళాకోళం చెయ్యడం ద్వారా మోమోటమిని మరుగు

పరచుకో దలచేడు మగరాయడు. పుణ్యాహవాచనం కలశను మూసిపట్టుకో బోయేటట్లు చెయ్యి ముందుకు చాపి, మరణావస్థలోనున్న మంత్రిని ముట్టుకున్నాడు. బహుపరాక్ పలికే గొంతుతో ఘోషించినట్లన్నాడు:

"రాణీసాహేబా*"

ఉలిక్కిపడ్డ కలికి కళ్ళెత్తి చూసింది.

"ద్వాత్రింశన్మంత్రులూ సాలభంజికా సంఖ్యకి సరిపోయేరు. అదనపు అమాత్యులను చేర్చి ఆ సామ్యాన్నంతం చెయ్యడమెందు కనిపించింది."

చదరంగం గళ్ళలో కదనం చేసే సాలభంజికలకే కాక సింహాసనం మెట్లమీద కథలు చెప్పే సాలభంజికలకి కూడా సంఖ్యాసామ్యం వర్తించిం దనుకుందామె

"అయితే?"

"కాకపోతే, 'కరణేషు మంత్రీ' అని రాణిని వజీరుగానే వ్యవహరించి ఉండేవాణ్ణి."—ఆమె నుదుటి ముడతలు చదును చేసి, బొమముడి విప్పేటట్లు విశదీకరించేడు.

"మంత్రి" అని మనమూ, "రాణి" అని విదేశీయులూ వాడే పారిభాషికపదాలకి ఆటలోనే కాకుండా ఆరోక్తి ద్వారా కూడా అభేదాధ్యవసాయం జరిగిందన్న సంగతి గ్రహించి విస్తుపోయింది, వేశ్య.

"వాగ్మివి, పో!" అని మెచ్చుకుంది. కాని వజీరన్నందుకు వేళాకోళం చేసింది.

"రంభ వంటి దానివి జంభాసురారి ప్రయోగాలని పరిహాసించవచ్చునా?" అని, అనువదించే డతడు: "...కదలుడు చాటి చెప్ప డెరుగం దెరగంటి వజీర్ల కీ మెడ్గా అని పలికి యంబిపురికిం జనె సురపతి."

రన్ ఆన్ వర్స్ (Run-on-verse) లాగ నడచిన రెండు వృత్తాల తుదా-మొదళ్లనీ వేరు చేసుకుందామె. కాని పద్యా లే ప్రబంధంలోనివో చప్పున జ్ఞాపకం రాలేదు. కందాన్ని కడదాకా చదివిస్తే, కవిపేరు తలపుకు రాకపోదన్న ఆశతో అడిగింది:

"శేషం—?"

"వెంకటపతి!" — వక్రోక్తిలో సూటిగా సమాధానపరిచే డామె అడగని ప్రశ్నని.

ఆటనే మరపించే మాటసొంపుకు ముగ్ధురాలయింది మగువ. మరులుగొన్న మనసులో మనసిజవికార మంకురించింది.

మానసంలో కూడా.

కొండనంటే కొండకొన నున్న కోనేటిలో గ-గ-న కుసుమాలవంటి రా-జీవములు గగ్గోలుపడ్డాయి. మకరంద మాధుర్యమును గ్రోలు మధుపంబుబోయె నే మదన శరాసన మౌర్వి కావడానికి! అని వాపోయిం దొక వనరుహం. మాయురె భృంగమా! అంది మరొక అరవిందం. వెనుకటి గుణ మేల మాను? నంది వేరొక వారిజం.

గుణం అర్థాంత రాని కనుగుణంగా చంచరీకాలు ఝుంకారానికి బదులు వెనుకటి టంకారం చేసేయి. నీరజనాయకత్వం వదిలి వెనుకటి నారిగా మారేయి.

* పాశ్చాత్యులు చదరంగంలో "మంత్రి"ని "రాణి" అంటారు.

ఎడబాటు కోర్వలేని అబ్జాలాసు గమనంతో అళులను జేరుకున్నాయి. అంబకాలయ్యాయి. విరహానికి గురికావడానికి బదులు విరహిణులను గురికొన్నాయి

కాముడు కటకాముఖ హస్తంతో కమలాలని సంధించేడు.

వేయని బాణాలూ, తీయని బాధలూ వనితను వెతబెట్టేయి. పణంగా ఒడ్డిన పాణి నప్పనంగా అభిముఖుడి కిమ్మని ప్రేరేపించేయి ఆట నోడిపోవాలన్న అభిప్రాయం కలిగిం దబలకి.

కాని అభిమానం మనోరథానికి శల్య సారథ్యం చేసింది. క్షణకాలంపాటు స్త్రీబుద్ధి ప్రళయాంతక మయింది. అతని చెక్కిళ్లతో సరసాలాడే చూపులు చదరంమీదికి దిగజారేయి.

దృష్టి తగిలిన నలుపులు దద్దరిల్లేయి. కోట కట్టుకోలేని రాజు రాహుతుడై గంతు వేసేడు. అవాంతరాన్ని తొలగించుకొని ఐరావతం తెరచి రాజంది స్వామిభక్తిని కనుపరచి శకటడ్డుపడింది. కామికాజీ (Kamikaje)* గమనంతో కదలివచ్చిన సామజం బండిని బడిసెలోనికి పంపింది. ఆ సాహసానికాశ్చర్యపడ్డాడు రాజు. గత్యంతరంలేక గజాన్ని సంహరించేడు. పడతి పన్నుగడ ఫలించింది. పగరాజు పరివారానికి దూరమయ్యేడు. రక్షణలేని రంగం మధ్య చిక్కుకున్నాడు. ఒంటరి రాజును వెల్లబలాలు వెన్నంటి తరిమేయి.

కాందిశీకు డయిన కువలయాధిపుడు గడి-గడి గండంగా గడచి ఆరాతి రాజు కారవ ఈతిబాధంత ఆసన్నుడై నిలబడ్డాడు. విజయవిలాసం వెల్లివిరిసేటట్లు కలికి ముఖారవింద మల కల్వలరాయని తోసిరాజనెన్. ఆ తుది సంరంభంతో అతని ఆట కట్టింది.

* * *

పొడుపుకథవంటి సామెత పూర్వార్థం అర్థం విడింది. అభిముఖులాశించిన (కాబోయే కాపురం) పరిణామం ఆరు మూడయింది.

* * *

అమాత్యుడు ఆన్ ప్రెక్ (en prise) అయిన క్షణంనుంచీ ఓటమి తప్పదని నిక్కర్షగా తెలుసుకున్న నిర్జితుడు నిశ్చింత నభినయించేడు. ఆట పోయినా, అపహాస్యానికి గురి కాకూడదనుకున్నాడు. ఎత్తుల నవలోడనం చేసుకోగా బండికళ్ళంత లేసి రెండు తప్పులు కళ్ళకికట్టినట్లు కనబడ్డాయి. సంకట పరిస్థితులలో సహాయపడని శకట్ల పొరపాట్లవి. వేళ్య వేళాకోళాలకి పూనుకుంటే, ముందుగా తన బళ్ళ మీదికే "బళ్లు తోలుతుం"దని గ్రహించి, సమాధానాలకి సిద్ధపడాలనుకున్నాడు.

తాను తలచినదే సాసీ తలచింది. బళ్లనిచూపి పకాలున నవ్వింది "రొండుకి రొండే కొండప్పా!" అన్నట్లున్నాయి," అంది. "రాజును రక్షించబోయి శతాంధాః" అన్నట్లు నడిచి చచ్చిన శకటాకటీ, సైంధవాన్ని శిక్షించలేక స్తంభించిపోయిన శకటాకటీ!...

"అచ్చతెన్గు లీకీలిగ," అని హేళనగా కొసిరిఁది. "పోతే గుడ్డెద్దులాగ పోతుం

* కామికాజీ=ప్రభు కార్యార్థమై ఆత్మ వినాశానికి ఉద్యుక్తులయే జపాన్ విమానచోదకులు.

దొకటీ, పోలేక రాయిలాగ పడుంటుం
దొకటీ!"

"సంస్కృతంబు పచరించినపట్టున,"
అన్నాడు చిన్నబుచ్చుకోదలచుకోని చతు
రుడు. "గచ్ఛతీతిగాః; నగచ్ఛతీతి నగః!"

క్షణక్షణమయిన జవరాలిచిత్తం జల్లు
మంది. జీవ తెచ్చిన అగచాట్లను తలచు
కుని తల్లడిల్లింది, మాటసొంపుకు మరులు
గొన్న మనసు మళ్లీ మన్మథ బాధ పడింది.

బలంబులు రెండును గెల్వనేర్చునని
భ్రమపడ్డ పడతి, పాపం అతడు తనను
జయిస్తే, తానతన్ని జయించవచ్చునని
ఆశించిన అతివ, పాపం. మోమోటమి
కోర్వలేక, ఆటగెలిచి తెచ్చుకున్న అప
జయాన్ని తలచుకుంటే ఉప్పెనగా దుఃఖం
వచ్చింది. సాని సానుభూతికోసం సఖదగ్గ
రకు జేరింది.

"తనోడి ననోడెనే!" అని నిర్జి
తుణ్ణి నిందించి ఏడ్చింది.

ఆమె కష్టాన్ని తొలగించడానికి
చెలికి సామాన్యమయిన ఉపాయంతోచింది.
పరాజితుణ్ణిపరిహాసించి, రెచ్చగొట్టి, రెండవ
ఆట నాడించాలనుకుంది. మానిని అభిమా
నాన్ని మాన్పి, ఆమె చాతుర్యానికి తన
చేతగానితనాన్ని చేదోడువాదోడు చేసి,
ఆట నోడించి అతణ్ణి గెలుచుకునేటట్లు
చెయ్యదలచింది. ఆ ఆలోచనతోటే అత
డున్నచోటికి సానిని వెంటబెట్టుకుని వచ్చింది.

ఒంటరితనంలో ఊసుపోకకి అతడం
గుష్ఠమధ్యమాలమధ్య బళ్ళని తలక్రిందుగా
పట్టుకొని బొంగరాలు తిప్పుకుంటున్నాడు.
కాలి అలికిడికి కళ్ళెత్తి చూడగా చెయ్యి
జారిన శకట్లు చతికిలబడ్డాయి.

కొత్తమనిషిని చూసి చిరునవ్వు
నవ్వేడతడు అక్కరకురాని యరదము
లంటూ బళ్ళని "పరాసికం"గా పరిచయం
చేసేడు.

They toil not, nor do they spin—
"కాయకష్టము నాస్తి కదురొడక నుస్తి"
అన్నాడదే ధోరణిలో.

పరాజితుడి బడాయిపలుకు పడతికి
నచ్చలేదు. "భంగపడ్డ బళ్ళకి "బైబిలు"
అనువాదంకూడా ఎందుకూ?"

"బిషప్పులు కనుక."*

హాస్యాన్ని లక్ష్యం చెయ్యక, ఆమె
వచ్చినపనికి పునాది వెయ్యడానికి పూను
కుంది. ఆట మళ్లీ ఆడడాని కుసిగొల్పేటట్లు
ఘాటైన మాటల్ని వాడింది.

"ఆడదాని చేతిలో ఓడిపోయేరు.
పేరు పోగొట్టుకొని పైగా పరిహాసా లాడు
తున్నారు. మీ ఒంట్లోది నెత్తురా, నీరా?"

చెలి నుడి-కారాల కతడు మండి
పడి వెళ్ళిపోతాడేమోనని భయపడింది,
సాని. స్వయంగా క్షమాపణలు చెప్పకో
బోయింది.

"నీరు!" అన్నాడంతలోనే, అతడు
నిర్లక్ష్యంగా. "జీలంజలం. పేరు పురుషో
త్తముడు, పోయిందేమీలేదు."

జవాబుకి సాని గుండె జల్లుమంది.
సఖమాత్రం చిర్రుమంది.

---

* బిషప్పులు = శకటులు

"చింత చచ్చినా పులుపు చావదుట! పరాజితులయినా బింకపుమాటలు మానక పోవడంలో విశేష మేముందిలెండి!"

"సామెతకయితే అలంకార ప్రాయముగా సరిపోయింది కాని విశేషం నా మాటల కెలా నప్పుతుంది?"

ఆ చమత్కారాన్నర్థం చేసుకుందుకు చంద్రాలో కాన్ని చింతన చేసుకుంటూ చెలి కిమ్మనకుండా ఊరుకుంది. అవకాశాన్ని వినియోగించుకుని అత డెదురుదాడి సాగించేడు.

"నువ్వానువదించిన విశేషాలంకారం కంటే నీస్వంతమయిన నిరుక్తికమే అందంగా ఉంది."

"నిరుక్తికం?" అందామె, పుస్తకం పునశ్చరణ నాపుచేసి. "అటువంటి అలంకార మెప్పుడూ వినలేదు."

"వినబడక పోవడమే దాని విశిష్టత. విభూషణం మాన..."

"సిగ్గు! సిగ్గు!"

"అదుంటే అలంకారా లక్కర్లేదు."

"భర్తృహరి సుభాషితాలు బాగా వంటబట్టేయే?"

"భర్తృహరికి," అని తప్పుదిద్దేడతడు, చిలిపిగా. "జీర్ణమంగే సుభాషితం అన్నవి శతకకర్త మాటలు."

పెడర్థాలూ, పిడివాదాలూ-అనుకుని విసుగెత్తిన చెలి విరమించింది.

సఖి చాలించిన సంభాషణను సాని సాగించదలచింది, మాటల్ని మాటుపెట్టి మరికొంత కాల మత ణ్ణాపుచేస్తే, ఈ లోపులో వ్రతంచెడకుండా వరుణ్ణి దక్కించుకునే ఉపాయం తోచకపోదన్న ఆశతో. ఏ విషయాన్నెత్తుకోవాలో తోచక నలువంకలా కలయజూసేటప్పటికి నఖక్షతంవంటి నెలవంక చీకట్లని చీల్చుకుంటూ వచ్చి కనబడింది.

చదరంగంలో పావొడ్డి పందెం గెలిచింది గనుక గోష్ఠి నుపక్రమించడనికీ అదే ఎత్తు వాడదలచి, చంద్రుణ్ణి చూపుతూ అంది:

"అంకం కేపి శశంకి రే!"

"చీకటి తప్పని!"—హాజరు జవాబులాగ అన్నా డతడు.

నిజానికి నూలుపోగంత చంద్రుడిలో నిశి పీతాంధ తమస్సు కనబడడం లేదు. అయితే, దోషాకరుడి తప్పును తలపుకు తెచ్చే ప్రస్తావన నెందుకు తెచ్చిందని అతని కనుమానం కలిగింది. ఆలోచించగా అర్థమయింది, అది తన నిర్గమనాన్ని నిరోధించడానికి నెపం మాత్రమేనని.

ఆకూతజ్ఞత అతనిలో అంతకుముందు కలగని ఆశల కంకురార్పణ చేసింది. పందెం పట్టదలకేగాని ప్రణయానికి తావు లేదనుకున్న పడతి మనస్సులో పంచశరుడి ప్రభావం పడిందని గ్రహించేడు. చదరంగానికి లోబడని సానిని చమత్కారాలతో జయించదలచేడు.

నీ వపురు నన్నము గానూ! అన్న నీలాసుందరి శాపం తగిలి చిక్కిన చంద్రుని వైపు చెయ్యి జాపేడు. వృద్ధి క్షయాల విషయాన్నెత్తుకోకుండా, తిట్టి దీవించిన ట్లన్నాడు:

"దిన దిన ఖండం, దీర్ఘాయుష్షు."

"జైవాతృకుణ్ణి వర్ణించడంలో చూపిన చతురత శుక్లపక్షాన్నోడించడంలో కనుపరిస్తే జితాస్మి అని ఉండునుగదా!"—పొరపాటున ప్రకాశమయిన స్వగతంలా అనుకుందామె.

సాని తనమీదికి తోసిన తప్పు నగడు దైవజ్ఞులమీదికి తోసి తప్పించుకోదలచేడు.

"సిద్ధాంతులు పూర్వపక్షమే బలీయమని గణించి పడేసేరు. పరం నాపరమయింది. నా చతురంగ బలం పంచాంగ బలంముందు పనికిరాలేదు. ఆనందాది యోగాలు కూడి రాకపోతే ఆట నెగ్గడ మెవరితరం?"

అతని అపహాస్యాల కక్కసు తీర్చుకునేటందు కదను దొరికిందని సంతోషించిన చెలి ఔచితిని లెక్క-చేయకుండా గీర్వాణంగా అంది:

"నిందతి కందుక మేవ ప్రాయ శ్శ్వశ్రూ..."

"పూర్ణయౌవనయితే ప్రియంవదనో అనసూయనో నిందిస్తుంది," అన్నాడతడు, ఆమె నోర్లఘోక్తిలో మూతపడేటట్లు. "ఉన్నదానికీ లేనిదానికీ ఇతరుల్ని నిందించడం అతివలకే సహజం."

మాటపడ్డ వేశ్య మగవారి తప్పులెన్ని తీరాలనుకుంది. పాతకోపాలని జ్ఞాపకంచేసుకుని పరుషంగా అంది:

"అతివల నయినవాటితోటీ కాని వాటితోటీ పోల్చడం పురుషుల ప్రకృతయినట్లు!"

"త్రిమూర్తులనీ కాదని తన్వంగిని స్తుతించిన అమరుణ్ణి తలుచుకుంటే అలా అని ఉండవు," అన్నాడతడు తాపీగా.

"ఆయనకేం, కవి రమరుః," అని ఒప్పుకుందామె. "అలం కమల జన్మనా అని ప్రారంభించిన పెద్దమనిషి మాట?"

"అతని అపరాధ మేమిటి?"

"కృత్యాద్యవస్థలో కైచాపులు చేసి కడకి కలికిని క్రతోటీ, కాలకూటంతోటీ పోల్చడమే.

"ఉత్పల కాంగ యష్టిం...ట! 'సమత' అన్న నోటితో యోషని యష్టిగా ఎట్లా వర్ణించగలిగేడో!-అవమానోత్తర పద కర్మదారువు సమాసం అనాలి కాబోలు దీనిని!"

ఆమె కోపానికి నవ్వుకున్నాడతడు.

"కొమ్మా అంటే చెడని కోమలత్వానికి యష్టి అంటే నష్టమొస్తుందా?" అన్నాడనునయించేటట్లు. "పైగా ఎంతటి చిగురుబోడి కయినా ప్రమాన్పడిపోవడం మన్మథావస్థ."

చక్షుః ప్రీతిగా చూసిందామె, సమర్థనకు సంతసించి.

"అది సరే," అంది, కొంత శాంతించి. "కాని, అద్యాపి నో జ్ఝతి హరః కిల కాలకూటం అనడం సరసమయిన సామ్యమేనా? ధ్వని అవాచ్యం! అలంకారం విషమ-యం..."

ఆమె ఆఖరిమాటతో ఉపాఖ్యానం జ్ఞాపకం వచ్చిందతనికి. సమర్థించడానికి

వీలు లేని పరిస్థితిలో చమత్కారమే శరణను కున్నాడు.

"కాలకూటాన్ని కళ్యాణప్రదంగా మార్చుకున్న కలికి కథ తలుచుకుని గర్వ పడడానికి బదులు సామ్యాలకి జవును కోవడం జాణతనమేనా?" అన్నాడు. "విషం మింగవలసిన గళానికి విషయానందాన్ని లభింపజేసిన వనితవృత్తాంతం తెలియదూ?"

చంద్రహాసుడి పెళ్ళిధర్మమా అని చామంగల విన్నపాలై తెరిపిని పడ్డాడు.

ఆమె హృదయంలో కవిమీది కోపం మాటకారిమీది మోహానికి తావిచ్చి తప్పుకుంది. ఉండబట్టలేని మనస్సు ఊరుకో నియ్యలేదు, నీళ్లు నమిలితే లాభంలేదనుకుని సుదతి నోరువిప్పి అంది:

"మాటలతో మనస్సు నపహరించేవు చేతలతో చేతిని స్వీకరిస్తే చౌర్యం సబబుగా ఉండిపోను. పందెం గెలిచి పణంగా ఒడ్డిన పాణిని గ్రహించి పాలించడానికి బదులు బాధలకి గురిచేసేవు."

"మాటలకి మనసిచ్చేవా? నా చేతగాని తనానికి చేతిని స్వీకరించు. చౌర్యమేమీ లేకుగాని సబబు మాత్రం హూతుంది."

"మరి నా పరతుమాట?" అందామె ఆశల్ని చెదిరిపోకుండా అదిమిపట్టుకుని. "పందెం గెలిచిన వానికే పాణి నిస్తా నని వ్రతం పట్టేను."

"పరతు లిద్దరికీ సమానమే. చేతుల నొడ్డుకున్నాము. జయించేవు. గెలుచుకున్న కరాన్ని గ్రహించడమే నీకు కర్తవ్యం!"

తీరని ధర్మసందేహంనుంచి తెరిపిన పడిందామె. పైచేయిగా ఆటను నడిపించిన చేతిని పందెంగా గెలుచుకున్న చేతితో పెనవేసింది. అభిముఖులైదు పది చేసుకున్నారు.

కసిగా ఆరంభమయిన ద్యూతం కరిఖలంగా ఆఖరయింది.

* * *

ఆ రెకిల్ వంటి సామెత ఉత్తరార్థానికి (పప్పుముద్ద భోజనానికి) అర్థం పెళ్ళని తెలిసింది.

ఆరు మూసు కాపురం పప్పుముద్ద భోజనం అన్న ఉపశ్రుతి చూళికా ప్రాయంగా సూచించిన ఫలితం కాయూ పండూ కూడా నని చివరికి బోధపడింది.

* * *

నఖ చదరంగం బల్లమీద పాల భంజికలని పక్కకి పదహారేసి దొప్పర పేర్చి, పాణిగ్రహణం చూడడానికి పేరంటాళ్లని పిలుచుకువచ్చింది. బొమ్మల నోము చేసుకుని భర్తను సంపాదించుకున్న అతివ నంతా అభినందించేరు. గెలుపోటములు లేని కరిఖలం కథను విని నోములోని భాగాన్ని నెమరుకు తెచ్చుకున్నారు.

"చూస్తీ చూస్తీ; పంచూస్తీ; దేవీ దేవరా చూస్తీ; దేవీ దేవరా ఏం చేస్తున్నారు? ముత్యాలూ రత్నాలూ ముందుపోసుకుని జూదమాడుతున్నారు. ఎవ రోడేరు ఎవరు గెలిచేరు? ఇద్దరూ ఏకసమానమే. అందు కెవరు సాక్షి? నందిసాక్షి నాగుబాము సాక్షి ఎడమున్న ఎల్లమ్మసాక్షి కడనున్న గంగమ్మ సాక్షి..."

సీరియల్:

విచిత్రజీవులు

హితశ్రీ

రంగము: 2

* * మర్నాటి ఉదయం. లాంక్ లార్డ్ అండ్ బ్యాంకర్ సన్యాసిరాజు గారి ఇంట్లో డ్రాయింగ్ రూమ్, సోఫాలు, మధ్యన రౌండ్ టేబిల్ ఉంటాయి. టేబిల్ మీద ఓ చిన్న కుక్క-తల-శిల్పం-ఉంటుంది. రంగం కుడివైపున ఉన్న తలుపు ఓ గదిని సూచిస్తుంది. ఎడమవైపు తలుపు బయటికి వెళ్లేదారి. రంగం మధ్యన ఉన్న తలుపుకి కర్టెన్ వేసిఉంటుంది. ప్రేక్షకులకి ఎదురుగా సోఫాలో సన్యాసిరాజు కూర్చుని టేబిల్ మీద ఉన్న అరడజను తాళాల గట్టితనం పరిశీలిస్తూ ఉంటాడు. నడివయసు మనిషి, బట్టతల, సిల్కు లాల్చీ, గ్లాస్గో దోవతి ధరిస్తాడు. సోఫాకి జేరగిలవేసి ఉంటుంది చేతికర్ర - కుక్కమూతి పిడిగలది.

సన్యా : వరహాలూ! ఎక్కడ తెచ్చావురా ఈ చచ్చు తాళాలు? వొట్టి సన్యాసిరకం. వరహాలూ! [సుందర్రావు ప్రవేశం. పాతికేళ్ల వ్యక్తి. కొద్దిగా గిరజా లుంటాయి. ఆర్టిస్ట్ అనిపించే విధంగా దుస్తులు ధరిస్తాడు. చేతిలో జిప్ బాగ్ ఉంటుంది.]

సుంద : నమోన్నమః, సన్యాసిరాజు గారూ!

సన్యా : (తలెత్తి ఎవరా అన్నట్టుగా చూస్తూ, అభివాదం స్వీకరించి) కూర్చోండి.

సుంద : తమరు నన్నెరగరు. కాని తమర్ని నే నెరుగుదును.

సన్యా : అలాగా! మీ పేరు?

సుంద : దగ్గరవాళ్లు సత్యం అంటారు. కొంచెం దూరం వాళ్లు శివం అంటారు. స్నేహితులు సుందరం అంటారు. తమలాంటి పెద్దలు సుందర్రావు అని వ్యవహరిస్తారు.

సన్యా : సత్యశివసుందర్రావు అన్నమాట.

సుంద : మరే అద్భుతంగా పసికట్టారు. మిమ్మల్ని గురించి నేను విన్నది అక్షరాలా నిజం.

సన్యా : నన్ను గురించి ఏం విన్నారు?

సుంద : చెబితే అనవసరంగా పొగుడుతున్నా నంటారు.

సన్యా : అయితే అందరూ నన్ను పొగుడుతున్నా రన్నమాట.

సుంద : ఎంత సూక్ష్మంగా ఆలోచిస్తారండీ!

సన్యా : కాని కారణం?

సుంద : కారణం! ఏం చెప్పను! కొందర్ని చూస్తే ఊరికే పొగిడేయా లనిపిస్తుంది, నమ్మండి. నమ్మకపోండి. దానికితోడు అన్నిరంగాల్లో ప్రముఖంగా పైకొస్తుంటే ఇంక చెప్పాలా! ఈ టౌన్ మొత్తంలో ఎవరి కుందండీ మీకున్నటువంటి వ్యవహారదక్షత? ఓ ఫ్యాక్టరీ పెట్టి పట్టుమని పదిరోజులు నడిపించిన మొనగా డెవడండీ? పదివేలమంది జనం మూగిన మీటింగులో బల్లగుద్ది ఖండన

గొంతెత్తి కాళ్ళు వొణక్కుండా అనర్గళంగా మాట్లాడే సత్తా ఎవరికుందండీ! నిన్న అధ్యక్షోపన్యాసంలో మీరు విసిరిన చెణుకులు విని మురిసిపోని మనిషి ఎవడైనా ఉన్నాడా?

సవ్యా : అంత బాగా మాట్లాడానా?

సుంద : బాగా? చెప్పాలంటే మాటల్లేవు. నమ్మండి, నమ్మకపొండి.

సవ్యా : హా. హా. ఏదో లెండి. చాతైనట్టు మాట్లాడాను.

సుంద : ఎంత అణకువగా అన్నారు! ఏమీ లేనివాళ్లే ఎగిరెగిరిపడుతుంటే మీలాంటివాళ్లు అలా మూలమూలల్లో ఉంటే ఎలా చెప్పండి. జమాయించి ముందుకొచ్చి సవాలుచేసి మరీ నెగ్గకురావొద్దండీ! నిన్న మీ అధ్యక్షోపన్యాసం విన్న తరవాత ఎప్పుడెప్పుడు మిమ్మల్ని కలుసుకుని మాట్లాడతానా అని ఉవ్విళ్ళూరానంటే నమ్మండి.

సవ్యా : హా. హా. మీ అభిమానం అల్లాంటిది.

సుంద : మనలోమాట. ఉన్న సంగతి చెప్పొద్దూ! కోటి సూర్యప్రకాశరావుగారి ఉపన్యాసం మీ ఉపన్యాసంముందు దూదిపింజలా ఎగిరిపోయిందంటే నమ్మండి.

సవ్యా : నిజం?

సుంద : నా అభిప్రాయం అదీ.

సవ్యా : ఆయనకి పరపతి ఉందండీ.

సుంద : లేదన్నానా?

సవ్యా : ఇంతకీ మీరు వచ్చిన పని చెప్పలేదే.

సుంద : ఒక్క చిన్న ప్రార్థన.

సవ్యా : ఏమిటే?

సుంద : మీరు అన్యథా భావించకూడదు.

సవ్యా : చెప్పండి.

సుంద : ఒక్క నిమిషం-అలా కదలకుండా కూర్చోండి-ఆఁ-అదీ-అంతే.

సవ్యా : ఎందుకూ?

సుంద : చెబుతా. (జేబ్‌బాగ్ తెరిచి కాగితం పెన్సిల్ తీసి గీతలు గీస్తాడు) చూశారా? ఎలా ఉంది?

సవ్యా : మీరు బొమ్మలు గీస్తారా?

సుంద : ఎంత అమాయకంగా అడిగారు. అరడజను చిత్రాలకి ఆర్టు డైరెక్షన్ నిర్వహించిన వ్యక్తిని పట్టుకుని ఎంతమాట అడిగేశారు!

సవ్యా : ఏమిటీ? మీరు ఆర్టు డైరెక్టరా!

సుంద : (కొంచెం కోపంగా) లేకపోతే ఎవడో కూటికిలేని భట్రాజు ననుకున్నారా? దారిన పొయ్యేదానయ్య ననుకున్నారా?

సవ్యా : నాకు తెలియదు సుమండీ! నేను సినిమాలు చూడను. మరేం అనుకోకండి.

సుంద : ఇందులో అనుకునేందు కేముంది లెండి. మీకు ముందే చెప్పకపోవటం నాదే తప్పు.

సవ్యా : (బొమ్మ చూస్తూ) మరేం అనుకోకండి. పోలిక బాగా వచ్చిందంటారా?

సుంద : అది ఆర్టిస్టుస్కెచ్ లెండి. అలా చూస్తే మీకేం తెలుస్తుంది. వంకర టింకరగీత లనుకుంటారు.

సవ్యా : కేవలం నా బొమ్మ గియ్యటానికి ఇక్కడికి వొచ్చారా?

సుంద : ఏం వొస్తే? రాకూడదా? మిమ్మల్ని చూస్తే మీ బొమ్మ గీసుకోవాలనిపించి వొచ్చాను- అంతే. కళాకారుడికి ముఖ్యం కళేనండీ!

సవ్యా : ఔనౌను.

సుంద : (చుట్టూ చూసి కొంచెం నిరాశాపూరితంగా) మిమ్మల్ని చూడగానే మీలో ఎంతో కళాభిరుచి ఉందనుకున్నాను.

సవ్యా : ఉందండి. ఎందుకు లేదు! మొన్నొకరో చిత్రకారుడు ఏవో బొమ్మలు తెస్తే పది రూపాయిలిచ్చి మూడు బొమ్మలుకూడా కొన్నాను.

సుంద : కాని... ఈ గదిలో నేను ఆశించిన అలంకారం లేనేలేదు.

సవ్యా : (ఆదుర్దాగా) ఏమిటది?

సుంద : మీలాంటి ధనికులు, మీలాంటి ప్రముఖులు, మీలాంటి కళాభిమాని ఇలా నిర్లక్ష్యం చేస్తారనుకోలేదు.

సవ్యా : ఏమిటది?

సుంద : (లేచి నిలబడి, ఆవేశంగా) సవ్యసాచి రాజుగారి నిలువెత్తు తైలవర్ణచిత్రం ఏదీ?

సన్యా : (ముఖం వల్లబడి) నిలువెత్తు తైలవర్ణ చిత్రమా?

సుంద : వెనకటి పదివేల రూపాయలకి మీరు లోభించారనుకోను.

సన్యా : పది వేలా!

సుంద : ఇది గొప్ప లోపమేనండీ సన్యాసిరాజు గారూ.

సన్యా : కాని...కాని.

సుంద : వెయ్యి చెప్పండి, లక్ష చెప్పండి. నాకు తృప్తిలేదు. ఓ రెండు వేలు అడ్వాన్సు ఇలా పారెయ్యండి. ముందు రంగులు కొనుక్కొచ్చి పని మొదలు పెడతాను. తరవాత సంగతి చూద్దాం.

సన్యా : రెండు వేలా!

సుంద : (కొంచెం వింతగా చూసి) మీరు వొద్దన్నా సరే, దండాలు వేసిఅయినా మీ కా బొమ్మ బహూకరించకుండా ఉండను.

సన్యా : అబ్బే. దండాలెందుకూ? (పర్సు తీసి డబ్బు ఇస్తూ) ఇదిగో, ఉంచండి.

సుంద : (తీసుకుంటూ) పోనీ, బొమ్మ పూర్తయిం తరవాత ఇవ్వొచ్చులెండి, మొత్తం ఒక్క సారే.

సన్యా : ఎందుకూ! ఉంచండి. ఓ రసీదుముక్క రాసిస్తారూ? కాగితంమీద ఉండడం ఉభయులకీ మంచిది. మరేం అనుకోకండి.

సుంద : (రాసిస్తాడు) బొమ్మ పూర్తయిం తరవాత చూసి మూర్ఛపోతారంటే నమ్మండి. విశాలమైన నుదురూ, కోపదేరిన ఆ ముక్కూ, తీక్ష్ణమైన ఆ కళ్లూ—ఓహ్! వయసులో మీరు మంచి రసికులై ఉండాలి.

సన్యా : (చిరునవ్వుతో) అమ్మో నేనో అధ్యక్షోపన్యాసం ఇస్తుంటే ఎవరో నా బొమ్మ అయిదు నిమిషాల్లో గీసి బహూకరించారండీ. నిమిషానికొకటి చొప్పున అయిదు రూపాయలు నేనూ బహుమానం ఇచ్చాననుకోండి.

సుంద : వెనక మహాకవులకి మహారాజులు అక్షరలక్ష లిచ్చినట్టు!

సన్యా : (కొంచెం ఇదయి) కాలం మారిందికదండీ.

సుంద : ఔనౌను. అదే నా అభిప్రాయం.

సన్యా : ఆ సమయంలో ఎవరో ప్రెస్ కరెస్పాండెంట్ కెమెరా క్లిక్ చేశాడండీ.

సుంద : పత్రికల్లో ప్రముఖంగా అచ్చేసి ఉంటారు ఆ బొమ్మ!

సన్యా : (కొంచెం చిన్నబోయి) ఏదో పొరపాటు జరిగిఉంటుందండీ, లేకపోతే వేసేవాళ్లే.

సుంద : ఏమిటీ, మీ బొమ్మే పత్రికలో వెయ్య లేదూ!

సన్యా : పోన్లెండి. వెయ్యకపోతే ఏం? డబ్బు పారేస్తే వాళ్లే వేస్తారు.

సుంద : ఆశ్చర్యంగా ఉందే! వేసే ఉంటారండీ, మీరు చూడలేదేమో!

సన్యా : చూడకపోవటమేమిటి? రోజూ కొన్నాళ్లు పత్రికంతా గాలించి చూస్తే. (దవ్వన వాలిక కొరుక్కుని) అదే, రోజూ ఆ కరెస్పాండెంట్ పత్రికే నేను తెప్పిస్తాను. అందేలి, వేస్తే నాకు కనిపించకుండా ఎలా ఉంటుందీ!

సుంద : (కొంచెం కోపంగా) పోన్లెండి. వెయ్యక పోతే మీ కొచ్చిన నష్టమేం లేదు. ఆ పత్రికే పెద్ద సైజులో మీ బొమ్మవేసి, పతాక శీర్షికలతో మీ సుభాషితాల్ని అచ్చు కొట్టే రోజు ఎంతో దూరంలో లేదు.

సన్యా : మీవంటివాళ్ళ అభిమానం ఉంటే అదే చాలు.

సుంద : టాప్ తీసేసిన కార్లో కోటి సూర్యప్రకాశరావుగారి పక్కన మీరు నిలబడి మేళతాళాలతో పట్టణంలోని పెద్ద బజార్లో ఊరేగుతుంటే ఎన్ని కెమెరాలు క్లిక్ మంటాయో! ఎన్ని రోజుల్లో మిమ్మల్ని పత్రికల్లో చూస్తామో!

సన్యా : ఆఁ! ఎప్పుడూ?

సుంద : ఎప్పుడో నా? దగ్గిర పడటం లేదుటండీ కోటి సూర్యప్రకాశరావుగారి సన్మానం!

సన్యా : కోటి సూర్యప్రకాశరావుగారి సన్మానమా? ఎవరు చేస్తున్నారూ?

సుంద : మీకు తెలియదూ? అయితే ఆ సన్మాన సభకి మిమ్మల్నే అధ్యక్షులుగా వరించారనే సంగతి కూడా మీకు తెలియదన్నమాట.

సన్యా : (ఆశ్చర్యంగా) నాకేమీ తెలీదండీ.

సుంద : చిత్రంగా ఉంది. ఈమధ్య నాదగ్గిరికి కొంతమంది యువకులువచ్చి కోటి సూర్య ప్రకాశరావుగారికి సన్మానం చెయ్యాలని సంకల్పించాం. దయచేసి మీరు ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్షుడుగా ఉండాలన్నారు. నా కెక్కడ తీరుతుంది, చెప్పండి. 'అబ్బాయ్, దయచేసి మరొకర్ని వేసుకుందురూ' అన్నాను. వాళ్ళు వొదిలేనా? సరే, ఏం చేస్తాను. ఒప్పుకున్నాను.

సన్యా : అలాగా!

సుంద : 'సన్మానసభకి అధ్యక్షుణ్ణి ఎవరినైనా సూచించండి' అన్నారు. 'మరొకరూ, మరొకరూ ఎందుకయ్యా, సన్యాసిరాజుగారు ఉండగా, ఆయన్ని వెళ్లి అడగండి' అన్నాను.

సన్యా : అలాగా! వాళ్లు నాదగ్గిరికి రాలేదండీ. బహుశా మరొకర్ని వేసుకుంటారేమో! (దిక్కు ముఖం వేస్తాడు)

సుంద : అంత సాహసమే మాట అన్నారంటే జరిగి తీరాలిసిందేనండోయ్ సన్యాసిరాజు గారూ. లేకపోతే ఆహ్వాన సంఘాధ్యక్ష పదవికి వెంటనే రాజీనామా పారెయ్యనూ?

సన్యా : అయితే అధ్యక్షపదవి నాకు తప్పదంటారా?

సుంద : ఊఁహూఁ. తమరు అంగీకరించితీరాలిసిందే.

సన్యా : నన్నెందుకు బాధపెడతారు చెప్పండి.

సుంద : క్షమించాలి మరి. నా ప్రార్థన మన్నించరూ!

సన్యా : (అయిష్టంగా ఉన్నట్టు ముఖం పెట్టి) సరే, కానివ్వండి, మీరంత బలవంతం చేస్తుంటే ఏం చెయ్యనూ? అయితే సన్మానం ఎప్పుడూ?

సుంద : త్వరలోనే ఏర్పాట్లన్నీ చేస్తున్నాం. చందాల లిస్టు మీద అధ్యక్షులు తమరే శ్రీకారం చుట్టాలి. మీ హస్తవాసి తెలియందెవరికి?

[సుందరరావు జేబ్‌బాగ్‌లోంచి, కాగితం కలం తీసి ఇస్తాడు]

సన్యా : ఎంత వెయ్యమంటారు?

సుంద : ఎంతోనా! నూట పదహార్లు చాలండీ.

సన్యా : (అయిష్టంగా) అరనూటపదహార్లు చాలవూ?

సుంద : తమరే అలా అంటే ఎలా? డబ్బు తరవాత ఇవ్వొచ్చులెండి. అంకె వేస్తే చాలు, ప్రస్తుతం.

[సన్యాసిరాజు కాగితం మీద రాసి తిరిగిస్తాడు సుందరరావుకి]

కృతజ్ఞుణ్ణి. మరి నాకు సెలవిప్పించండి. నమోన్నమః

[ప్రత్యభివాదం స్వీకరించి, సుందరరావు జేబ్‌బాగ్ సోఫా మీదనే మర్చిపోయి నిష్క్రమిస్తాడు.]

సన్యా : (కాగితాలు మళ్ళీ పరిశీలిస్తూ) వరహాలూ, వరహాలూ.

[వరహాలు ప్రవేశం]

వర : ఆయ్యా అయ్యా.

సన్యా : ఎక్కడ తగలడ్డావురా ఇందాకట్నుంచీ?

వర : చిత్తం బజార్లోనండి

సన్యా : ఏం వెలగబెడుతున్నావ్?

వర : తమరి పనేనండి

సన్యా : ఏమిటా పని?

వర : దరమారావుగారికి కబురెట్టమన్నారుగదండి

సన్యా : ఓ! ఔను ఏమన్నాడు? వస్తానన్నాడా?

వర : చిత్తం. కాగితం రాసిచ్చారండి. (ఇస్తాడు.)

సన్యా : (చదివి) ఏం కాగితంరాయిది? సంతకమేదీ?

వర : అయ్యబాబోయ్. సంతకమే! దరమారావు గారే. తెలకపట్టుకుపోలేరంటె బాబూ!

సన్యా : అఘోరించినట్టే ఉంది.

వర : పొట్టె పాపిష్టికాలం బాబూ.

సన్యా : ఏం? ఏమైంది?

వర : గుమాస్తాగారు బాబూ.

సన్యా : ఏ గుమాస్తారా?

వర : మన గుమాస్తాగారేనండీ. లక్షింపతిగారు.

సన్యా : ఆఁ ఏం? ఆయనకేమైంది?

వర : ఆయనకేం కాలేదండి. అరిసబ్బు ఎవరో కొట్టేశారండి.

సన్యా : ఏ డబ్బూ?

వర : నిన్న తమరిదగ్గర ఇల్లు తాకట్టు పెట్టి డబ్బు పట్టికెళ్లలేదండీ ఆ వెయ్యిరూపాయలూ—

సన్యా : (గాభరాగా) ఎలాపోయాయి?

వర : జేబు కొట్టారండీ.

సన్యా : అరెరె. పాపం.

[అకస్మాత్తుగా ఏదో ఆలోచనతట్టి లోపలికి గబగబపోయి ఓ కాగితంతో తిరిగొస్తాడు.]

వర : బీదోళ్లకే అన్నీ వొస్తాయి బాబూ.

[సన్యాసిరాజు చదవటానికి కళ్లజోడు పెట్టుకోబోతుండగా కాగితం కిందపడుతుంది]

సన్యా : హరి. అడుగులో హంసపాదన్నట్లు అన్నీ అపశకునాలే. ఈ సబ్బు కొస్తా గంగలో కలిసేట్టుంది.

వర : (కాగితం అందిస్తూ) ఏంటెబాబూ, స్టాంపు కాయితమల్లే ఉంది.

సన్యా : దస్తావేజురా. లక్ష్మీపతిగారు రాసిచ్చిన స్థిరాస్తి అస్వాధీనపుతాకట్టు దస్తావేజు.

వర : రిజిష్టరయిందిగా బాబూ?

సన్యా : అయితేఏంరా, తిమ్మిని బ్రహ్మినీ, బ్రహ్మిని తిమ్మినీ చేసే వల్లకోట్ల అడ్వకేట్లులేరూ! (చదువుతూ) తాకట్టుయుంచిన ఇల్లూ స్థలమునకు హద్దులు-తూర్పున సర్కారువారి రైల్వే స్థలం, పడమర రెవిన్యూవారిస్థలం, దక్షిణం మునిసిపల్ రోడ్డు, ఉత్తరం సత్రంగోడ— ఈ నాల్గు హద్దుల మధ్యగల 200 చ. గ. స్థలమున్నూ—అందులోని రాతిగోడల పూరి ఇల్లూ, తలుపులూ, ద్వారబంధములతో సహా. (ఆలోచించి) కొంపమునిగింది. ఫలవృక్షములతో సహా అని రాయలేదురా వరహాలూ!

వర : అవ్వి అసలు ఆరిదొడ్లో లేనేలేవండి.

సన్యా : (ఆలోచించి) బావిరా బావి దానిసంగతి కూడా లేదు.

వర : ఆరి స్థలంలో బావేముందండీ!

సన్యా : నిధినిక్షేప పాషాణాదులతో సహా అనికూడా రాయలేదురా.

వర : నిక్షేపాలు తేరగా దొరుకుతయ్యంటండీ!

సన్యా : దొరకటంకాదురా. అవన్నీ రాయకపోతే ఏమైనా చిక్కులొస్తయ్యేమోనని.

వర : నాకు తెలీకడుగుతాను బాబూ. ఇన్నేళ్లనుంచీ ఆయనగారు తమరిదగ్గిర పనిచేస్తా ఉన్నారుగదా! ఈ రాతలూ, కోతలూ మనిషి ఇశ్వాసంకంటె ఎక్కువా బాబు?

సన్యా : ఏడిసినట్టుంది. మరి కోయిలం కనిపెట్టింది దేనికిరా.

వర : ఏమోబాబూ! అంతా ఇచిత్రం.

సన్యా : చదువా, సంధ్యా? నీకేం తెలుస్తుంది!

వర : అయ్యా

సన్యా : అయ్యా, కొయ్యా, అయ్యగారూ అవరా అని ఎన్నిసార్లు చెప్పాలి?

వర : అయ్యగారూ!

సన్యా : ఊఁ

వర : ఇయ్యాల నా పుట్టినరోజు పండగండి.

సన్యా : ఊఁ. అయితే?

వర : వారంరోజుల కిందటే అడిగానండి.

సన్యా : ఏమిటి?

వర : మామూలు, బాబూ: ఈపాలి నుంచి ఈనాం ఇస్తానన్నారండీ తమరు.

సన్యా : ఓ జ్ఞాను మర్చిపోయాను ఉండు.

[లోపలికెళ్లి డవాలుతో తిరిగి ప్రవేశించి స్వయంగా వరహాలుకి డవాలు వేస్తాడు]

ఎలా ఉందిరా!

వర : (తెల్లబోయి) ఇదేంటి బాబూ!

సన్యా : డవాలురా ఫస్టుగా ఉంది.

వర : ఇదెందుకు బాబూ?

సన్యా : ఆ డవాలుమీద ఏం రాసుందో తెలుసా? లాండ్‌లార్డ్- అండ్ బ్యాంకర్ సన్యాసిరాజు.

వర : అట్లా అయితే ఎవురన్నా తెలవనివాళ్లు నేనే సన్యాసిరాజుగారనుకుంటారేమో బాబూ.

సన్యా : ఛీ దాని అర్థం నువ్వు సన్యాసిరాజుగారి డవాలా జవానువి అని. వరహాలూ, నాకు ఓ డవాలా బంట్రోతు కావాలని చాలా రోజుల్నించీ మనసుగా ఉందిరా. ఇహ నించీ నువ్వు ముందు నడుస్తుంటే నేను వెనక వొస్తుంటే—ఓహ్ జనం హడిలి పోరూ?

వర : అనకూడదు కాని తమరికే కళ్లు కనిపించటం లేదనుకుంటారేమో నండి.

సవ్య : ఛీ. మూర్ఖుడా!

వర : చిత్తం మరి నావంకాలెందుకండీ తమరు?

సవ్య : హోదారా! హోదా! (ఠీవిగా నిలబడి) ఏదీ ఓ రిహార్సలు వేద్దాం. ఇలారా (రెండు పాత్రలు అటూ ఇటూ తిరుగుతారు ఇంతలో.
[బయటినించి కేక : సవ్యసిరాజు గారూ]
ఎవరో లోపలికి పంపించు.

[వరహాలు నిష్క్రమిస్తాడు. విద్యాపతి ప్రవేశం.]

విద్య : నమస్కారమండి!
[మూర్ఖుని సంజ్ఞ చేస్తాడు సవ్యసిరాజు]
నా పేరు విద్యాపతి. మీపూర్వస్నేహితులూ, ఇక్ష్వాకు క్షత్రియ శేషులూ అయిన నర సింహంగారి కుమారుణ్ణి.

సవ్య : అలాగా! ఏంకావాలి నీకు?

విద్య : కొంచెం డబ్బు అవసరమైందండి.

సవ్య : అప్పుకావాలా?

విద్య : అవునండి.

సవ్య : ఎంత?

విద్య : వెయ్యి రూపాయలండి. కొంచెం తక్కువైనా చాలు.

సవ్య : ఏషరతుమీద?

విద్య : వాయిదాలమీద తీర్చుకుంటానండి.

సవ్య : అదిసరే ఆస్తితాకట్టు ఉంచుతారా?

విద్య : లేదండి. ఆస్తేఉంటే ఎప్పుడో అమ్మేసేవాడిని.

సవ్య : బంగారంగాని, వెండిగాని తాకట్టు పెడతారా?

విద్య : అవేమీ నాదగ్గర లేవండి.

సవ్య : అయితే వ్యక్తి జామీనుమీద కావాలి కాబోలు. జామీనుదారెవరు?

విద్య : నేనెవర్నీ అంతగా ఎరగనండి.

సవ్య : (ఎగాదిగా చూసి) మరి!

విద్య : నోటురాసిస్తానండి.

సవ్య : (హేళనగా) రాసిస్తావూ! ఇంకా నయం. చేబదులిమ్మని అడగలేదు తాకట్టులేకుండా అప్పివ్వటమే!

విద్య : ఆ తాకట్లన్నీ నమ్మకంకోసమేగదండి.

సవ్య : అవునూ. అయితే!

విద్య : నన్ను నమ్మలేరూ?

సవ్య : దివాలా తియ్యటానికా?

విద్య : వెయ్యిరూపాయల్లోనే దివాలా తీస్తారా?

సవ్య : ఊరికే అప్పులిస్తుంటే మరేమవుతుంది!

విద్య : మీ ఐశ్వర్యంలో వెయ్యిరూపాయలు ఎన్నో వంతు! బతుకుకోసం అప్పు అడుగుతున్నాను. నా మనసుని గ్రహించగలిగితే తప్పక అప్పివ్వగలరు. కాని... కాని ఆ విద్య మనుషులకి రాదు. మీరిస్తారనే నమ్మకంతో నేను రాలేదు. కాని ఆశ మనిషిని కుక్కలా ఆడిస్తుంది. (బల్లమీద కుక్కతల శిల్పం చూసి, చేతిలోకి తీసుకుని, విషాదంగా చిరునవ్వు నవ్వి) మనిషిని కుక్కలా ఆడించేది డబ్బు అని అందరూ అనుకుంటారు. కాదు ఆశ! (తాళాలు చూసి) తాళాలూ, ఇనప్పెట్టెలూ, దస్తావేజులూ. హుఁ-ఇనప్పెట్టెల్లో, దస్తావేజుల్లో మిమ్మల్ని బంధించి బయటికి రాకుండా తాళాలువేసి కాపలా కాస్తోంది మీ ఆశ. ఇదిగో, ఇదే మీ ఆశకి వికృతరూపం. (కుక్క తల చూపించి బల్లమీద పెట్టేస్తాడు.)

సవ్య : పిచ్చివాడిలాగే ఉన్నావే! నీతో మాట్లాడ్డానికి నాకు తీరిక లేదు. వెళ్లు. వెళ్లు.

[సవ్యసిరాజు రంగం వెనకభాగంలోగల ద్వారంలోనుంచి నిష్క్రమణ; సీతారామారావు ప్రవేశం ఎడమవైపునించి]

సీతా : ఓ. విద్యాపతీ నువ్వా! నుంచున్నావేం. కూర్చో.

విద్య : ఎందుకూ, వెడుతున్నాలే. వొచ్చిన పనయింది.

సీతా : డబ్బడిగావా, మా నాన్నని?

విద్య : అడగటం లేదనటం రెండూ జరిగాయి.

సీతా : నేను అనుకుంటూనే ఉన్నాలే.

విద్య : నీ విషయం ఏమయింది?

సీతా : ఏ విషయం?

విద్య : ఆ అమ్మాయి ఎవరో తెలుసుకున్నావా?

సీతా : (ఉస్సూరని) లేదోయ్. వెనక్కి తిరిగి నన్ను చూసి తుర్రున రిక్షా ఎక్కి పారిపోయింది.

విద్యా : పారిపోయిందీ?

సీతా : చేజిక్కినట్టు చిక్కి జారిపోయిందోయ్.

విద్యా : ఎక్కడికీ పోలేదులే. ఆ అమ్మాయెవరో నాకు తెలుసు.

సీతా : (ప్రాణం లేచివచ్చినట్లయి) ఎవరూ?

విద్యా : అడ్వకేట్ భూర్మ్యకతారం లేడూ?

సీతా : ఆఁ—ఆఁ.

విద్యా : ఆయన టైపిస్ట్.

సీతా : నీ కెలా తెలిసింది!

విద్యా : తెల్లవారినట్టే ఉంది నీ తెలివి. నా కాయన ఉద్యోగం ఇవ్వలేదూ! పొద్దున ఆఫీసుకి వెళ్ళేసరికి ఆ అమ్మాయి ప్రత్యక్షం.

సీతా : ఆఫీసునించి అప్పుడే వొచ్చేశావేం?

విద్యా : మొదటిరోజు కదూ. పనేం లేదు. మళ్ళీ వెళ్ళాలి.

సీతా : నీ ఉద్యోగం నాకు దొరికితే ఎగిరి గంతేసే వాణ్నోయ్ ఓ సహాయం చేస్తావూ?

విద్యా : చెప్పు

సీతా : నీ తెలివితేటలతో ఆమె మనసు నామీదికి తిప్పలేవూ?

విద్యా : నా కలాంటి విద్యలు రావే.

సీతా : విద్యాపతీ. ఈ సహాయం ఎలాగైనా చేసి పెట్టవోయ్. ఆమె నన్ను ప్రేమించేట్టు చేస్తే నీకు వెయ్యిరూపాయలు బహుమతిగా ఇచ్చేస్తాను. అప్పుకోసం నువ్వు బాధపడక్కర్లేదు.

విద్యా : నీ దగ్గిరెక్కడిదీ?

సీతా : నా అవస్థేదో నేను పడతాగా.

విద్యా : స్వార్థం ఎంతపనైనా చేయిస్తుందిలే.

సీతా : చేతిలో చెయ్యివేస్తాను. (చెయ్యిపట్టుకుని) ఏమంటావ్?

విద్యా : చూద్దాం. సరే, నేను వెళ్లాలి. (నిష్క్రమిస్తాడు)

సీతా : (జేబులోంచి ఫోటో తీసి చూస్తూ తన్మయత్వం చెంది) ఆహా! ఎంత చక్కదనం! (రాగయుక్తంగా)

"—జాబిలివాలికులా చెక్కిళ్లుడాల్?
సింగిణీ విండ్లా కనొప్పుచుల్?
ఇంద్రనీల మణులా
వేణీ కురుల్? తిమ్మిలే
దూండ్లా బాహువుల్?
ఇంత చక్కనిని మెందున్
గాన మీ జన్మనిం
తెండ్లాడం గలవాడు చేసినది
సుమీ భాగ్య మూహింపగన్."

[లక్ష్మీపతి ప్రవేశం]

లక్ష్మీ : ఏమిటి బాబూ అలా పరవశమై పోతున్నారు?

సీతా : లక్ష్మీపతిగారా!! రండి రండి. కన్నుల పండుగ అనేమాట ఎప్పుడైనా విన్నారూ?

లక్ష్మీ : విన కేం?

సీతా : ఆ పండుగ చేసుకోవాలంటే ఈ ఫోటో చూడండి."

లక్ష్మీ : ఎవరిది బాబూ ఆ ఫోటో?

సీతా : సురగరుడోరగ కిన్నర భామినీమణులిన్ తలదన్నిన సుందరీమణిది. చూచ్ఛపోవనే ధైర్యముంటే నే చూడండి (ఫోటో చూపిస్తాడు) ఎలాఉంది?

లక్ష్మీ : (ముఖాన కత్తివాటుకి నెత్తురుచుక్క లేకుండా తెల్లబోయి) ఆఁ! ఇది మీ కెక్కడిది?

సీతా : వివరాలు అడక్కండి ఎలాఉందో చెప్పండి అంతే (ఫోటో చూస్తుంటాడు)

[పిడికిలి బిగించి లక్ష్మీపతి సీతారామారావు వైపు తీక్ష్ణంగా చూస్తూ టకీవైపునున్న గదిలోకి నిష్క్రమిస్తాడు.

సీతా : (ఫోటో చూస్తూనే), మాట్లాడరేం లక్ష్మీపతిగారూ? (తలెత్తిచూసి నవ్వుతూ) వర్ణించటానికి మాటలు దొరక్క చల్లగా జారుకుంటున్నారా? నిఘంటువులు తిరగెయ్యండి.

[వరహాలు ప్రవేశం]

ఒరే, వరహాలూ!

ర : అయ్యా, ఏంటిబాబూ? తిరిగయ్యమంటున్నారూ!

సీతా : నీవు అందమంటే ఏమిటో తెలుసా ?

వర : ఎందుకు తెలవదండి ?

సీతా : ఎక్కడైనా చూశావా ?

వర : చిత్తం. మన మేడ బలే అందంగుంటాదండి.

సీతా : ఇళ్లు కావురా !

వర : పొద్దుటాల మంచుతుప్పర్లు పడతా ఉన్నప్పుడు ఏపుగా ఎదిగిన వరిచేను సూస్తుంటే బలే పసందుగా ఉంటుందండి.

సీతా : నీమొహం నీ కెంతసేపూ కొంపా, తిండీ— మనుష్యులా మనుషులు !

వర : తమరు అందంగానే ఉంటారు బాబూ.

సీతా : (సంతోషంగా) నిజంగానా వరహాలూ ?

వర : చిత్తం. ఆ చలువ గుడ్డలూ, సూటూ, బూటూ—అచ్చం దొరలాగుంటారండి.

సీతా : (ఫొటో చూపించి) ఎలా ఉందిరా ఈ పిల్ల ?

వర : (కొంచెం ఆశ్చర్యంగా సీతారామారావు వైపు చూసి) లచ్చిమల్లే ఉందండి మా తల్లి.

సీతా : ఈ అమ్మాయికి ఈడూజోడూగా ఉంటాను కదురా నేను ?

వర : ఛ ఛ. అదేంమాట బాబూ ?

సీతా : (చిన్నబోయి) అదేమిట్రా, వరహాలూ ?

వర : ఆ అమ్మాయెక్కడ, తమరెక్కడ బాబూ !

సీతా : నేనుకూడా బావుంటానని ఇప్పుడేకదురా అన్నావు ?

వర : అదికాదు బాబూ. తమరు మారాజులూ, ఆ అమ్మాయి లేనోళ్ల పిల్ల.

సీతా : ఏమిట్రా అంతా తెలిసినట్టు మాట్లాడుతున్నావు. కొంపతీసి ఈ అమ్మాయిని నువ్వెరుగుదువా ?

వర : ఎందుకెరగనండీ ? కల్యాణమ్మగారు కదు బాబూ ?

సీతా : కల్యాణా ? కల్యాణి ! ఎంత మధురాతి మధురమైన పేరు ! నీ కెలా తెలుసురా, వరహాలూ ?

వర : మన లక్ష్మీపతి గారమ్మాయి కదండీ ఈ తల్లి ?

సీతా : (పిడుగు పడినట్టయి) లక్ష్మీపతి గారమ్మాయా ?

వర : చిత్తం.

సీతా : నువ్వు పొరపాటుపడ్డావురా.

వర : నేను రోజూ చూట్టంలేదంటండీ ఆ అమ్మాయి గార్ని ?

సీతా : కొంపతీశావురా, వరహాలూ.

వర : చిత్తం. తమరికి తెలవదా బాబు ? అందుకే కులగోత్రాలు ముందే ఇచారించాలన్నారు బాబూ పెద్దలు.

సీతా : ఏడిశావులేరా, నువ్వెళ్లు.

వర : చిత్తం. (వెళ్లిపోతూ వెనక్కి తిరిగి దగ్గిరికొచ్చి రహస్యంగా) ఎవ్వారం ఏం జరపమాకండి బాబూ, లక్ష్మీంపతిగారు మా చెడ్డ కోపదారి (వీపు తడుముకుంటూ వెళ్తూ.)

సీతా : సరేలేరా, నువ్వెళ్లు.

[వరహాలు నిష్క్రమణ. సీతారామారావు కొంచెం బెరుకుగా లక్ష్మీపతి ఉన్న గదివైపు చూస్తూ రంగం వెనకభాగం ద్వారంలోంచి నిష్క్రమిస్తాడు. అదే ద్వారంలోంచి సన్యాసి రాజు ప్రవేశించి సోఫాలో కూర్చుంటాడు]

సన్యాసి : వరహాలూ ! లక్ష్మీపతిగారొచ్చారేమో చూడు.

లక్ష్మి : (ప్రవేశించి) చిత్తం వొచ్చానండి నమస్కారం.

సన్యాసి : (ఓదారుస్తూ) వొచ్చారూ. ప్చ్. ఎంత దారుణం జరిగిపోయిందండీ. ఒకటా, రెండా ! వెయ్యి రూపాయలు.

లక్ష్మి : నా దురదృష్టం (నుదురుమీద చెయ్యి పెట్టుకుంటాడు.)

సన్యాసి : పోలీసు రిపోర్ట్ ఇచ్చారా ?

లక్ష్మి : ఇచ్చానండి. ఏం జరుగుతుందో ! ఆ భగవంతుడిమీదే భారం వేశాను.

సన్యాసి : నోట్ల నెంబర్లు ఇచ్చారా ?

లక్ష్మి : ఆ ఇచ్చానండి. మీ దయవల్ల ఆ జాగ్రత్త ముందే తీసుకున్నాను.

సన్యాసి : కాలం మంచిదికాదండీ.

లక్ష్మి : పిల్లకి పెళ్లి చేద్దామని వెయ్యి రూపాయలు అప్పు చెయ్యడమేమిటి ! అది ఇల్లు చేరకుండా మధ్యలోనే గల్లంతు కావటమేమిటి.

అంతా కర్మ. ఇహ దానిపెళ్ళి ఎలా అవుతుందో!

సత్యా : పోనీ, కట్నంలేకుండా చేసెయ్యరాదూ?

లక్ష్మి : కట్నంలేకుండా పెళ్ళా! ఎందుకండీ హాస్యాలు. పెళ్ళికొడుకు లేకుండా పెళ్ళి కావొచ్చుకాని కట్నంలేకుండా పెళ్ళా! హుఁ బొమ్మలపెళ్ళికూడా కట్నంలేకుండా కాదే!

సత్యా : మాటవరసకి అన్నాలెండి చూడండి, ప్రసాద్ రావుగారికి కబురుచేశాను ఆ బాకీ అలాగే ఏడుస్తోంది. కాస్త ఆ ఫైల్ చూడండి. ఇదిగో తాళాలు (తాళాలు ఇస్తాడు. లక్ష్మిపతి గదిలోకి వెళ్ళి ఓ కాగితంతో తిరిగి ప్రవేశించి, తాళాలు ఇచ్చి, కాగితం తిరగేస్తూ ఉంటాడు.)

సత్యా : ఇంతవరకూ దమ్మిడీ వడ్డీ అయినా ఇవ్వలేదు. సాలుసరి కాంపౌండు వడ్డీ కట్టి అసలుఫాయిదాలు మొత్తం ఎంతయిందో తేల్చండి. చెవులు పిండి వసూలు చేస్తాను.

లక్ష్మి : (దీనంగా) అయ్యబాబోయ్! ఇంక పోక్కు దమ్మిడీ కూడా అనటానికి మనకి హక్కు లేదండీ!

సత్యా : (నిర్విణ్ణుడై) ఆఁ!

లక్ష్మి : నోటుకి లిమిటేషన్ పట్టింది. హరి హరీ

సత్యా : (తడబడుతూ) లి...లి...మిటే—షనా? లిమిటేషనే!

లక్ష్మి : వెయ్యిరూపాయల ప్రాంసరీనోటు చిత్తు కాగితంతో సమానమైపోయింది. ప్చ్ దరి!

సత్యా : (దీనంగా) సరిగా చూడండి లక్ష్మిపతిగారు.

లక్ష్మి : చూసేందుకేముంది? నిన్నటితోనే గడువు తీరి కాలదోషం పట్టింది.

సత్యా : కాలదోషం పట్టిందే! (కోపంగా) అంత గుడ్డిగా ఎలా ఉన్నావయ్యా?

లక్ష్మి : చిత్తం. లిమిటేషన్ వగైరా వ్యవహారాలన్నీ తమరే చూసుకుంటున్నారు.

సత్యా : అయితే నువ్వేం చేస్తున్నావయ్యా!

లక్ష్మి : వడ్డీలు కట్టటం, ఖాతాలు రాయటమే గదండి మీరు నాకిచ్చినపని?

సత్యా : అయితేమటుకు యజమానికి నష్టం కలుగుతుంటే చూస్తూ ఊరుకుంటావుటయ్యా?

లక్ష్మి : చూస్తే ఊరుకుంటావా?

సత్యా : అఘోరించినట్టే ఉంది. బాధ్యత ఎరగని వాడివి నువ్వేం గుమాస్తావయ్యా?

లక్ష్మి : క్షమించాలి. నా తప్పేం లేదు.

సత్యా : లేదూ?

లక్ష్మి : లేదండి.

సత్యా : ఆ పప్పు లుడకవ్. ఆ నోటు బాపతు మొత్తం నువ్వే ఇచ్చుకోవాలి.

లక్ష్మి : నేనా?

సత్యా : అవును, నువ్వే. ఎందుకయ్యా మరి నీకు నెల నెలా జీతమిచ్చేది? అణాపైసలతో ఆ బాకీ నువ్వు తీర్చాలిసిందే. లేకపోతే కోర్టులో దావా పడేస్తాను.

లక్ష్మి : ఖర్చులు దండగ మీరు గెలవరు.

సత్యా : గెలవనూ? చూస్తా.

లక్ష్మి : ఎలా గెలుస్తారు? నేను చేయ్యాలిసిన పనేమిటో పూసగుచ్చినట్టు మీరు రాసిచ్చారు.

సత్యా : రాసిచ్చానూ?

లక్ష్మి : చిత్తం. ప్రతిదీ కాయితాల్లో ఇరికించటం తమకి అలవాటేగా!

సత్యా : (కోపంగా) నిన్ను డిస్మిస్ చేశానుపో.

లక్ష్మి : డిస్మిస్ చేసేముందు నేరం ఆరోపించి, సమాధానం వినటం అవసరం.

సత్యా : అన్నీ అయినయ్.

లక్ష్మి : నామీద నేరం ఆరోపిస్తూ నాకేమీ కాగితం ఇవ్వలేదే.

సత్యా : నేర్పావులేవయ్యా మహా, డిస్మిస్ చేశాను పొమ్మంటుంటే.

లక్ష్మి : (కొంచెం ఆలోచించి) సరే వెళతాను. డిస్మిస్ చేసినట్టు కాగితం ఇవ్వండి. లేకపోతే నా అంతట నేనే మానేశానని మీరే అంటారు తరువాత.

[సత్యపిరాజు కొంచెం కోపంగా చూసి. కాగితం తీసుకుని రాస్తూంటాడు.]

కారణంకూడా రాయండి. లేకపోతే చెల్లదు.

సన్యా : ఎందుకురాయటమా? ఉన్నది ఉన్నట్టు చదామడా రాసిపారేస్తాను.

[రాసి కాగితం ఇస్తాడు లక్ష్మీపతికి]

లక్ష్మి : ఇవాళ లేచినవేళ మంచిదికాదు. సెలవు (నిష్క్రమణ)

[సన్యాసిరాజు తీక్షణంగా కాసేపు ఆలోచించి చిటికె వేస్తాడు. ధర్మారావు ప్రవేశం.]

ధర్మా : నమస్కారం, సన్యాసిరాజుగారు.

సన్యా : (లేచి ఎదురువెళుతూ) ఓ! ధర్మారావుగారా! దయచెయ్యండి. ఇటు. ఇలా కూర్చోండి. ఒరే వరహాలూ—వరహాలూ ఆసోఫా తుడవరా (వరహాలు ప్రవేశం) పెద్దమనిషి ఇంటికొస్తే ఆమాత్రం తెలియదేంరా? (వరహాలు కుర్చీ దులుపుతాడు) కూర్చోండి ధర్మారావుగారూ. వరహాలూ, స్ట్రాంగ్ కాఫీ తెచ్చిపెట్టరా ధర్మారావుగారికి. (వరహాలు నిష్క్రమణ)

ధర్మా : (ఈ మర్యాద అర్థంకాక) అహఁహఁ ఎందుకండీ ఇప్పుడు?

సన్యా : మొహమాటపడకా లేదండీ, నేనెవరో కొత్తవాణ్ణి అయినట్టు. నే నివ్వకూడదా, మీరు తీసుకోకూడదా?

ధర్మా : ఎంతమాట. తమరెందుకో అర్జంటుగా రమ్మన్నారని చెప్పాడు వరహాలు. చేస్తున్నపని అలాగే వొదిలేసి వొచ్చేశానండీ.

సన్యా : అలాగా. దూకారా, నేనంటే మీకంత అభిమానమన్నమాట.

ధర్మా : ఏదైనా వ్యవహారమా?

సన్యా : ఆఁ—పెద్దవ్యవహార మేముందీ. నేనే వొద్దామనుకున్నాను. ఎక్కడ — తీరికేదండీ?

ధర్మా : తమరికి బోలెడుపనులూ—

సన్యా : కాదుమరీ. ఆఁ, అసలువిషయం. మన కోటి సూర్యప్రకాశరావుగారు లేరూ, వారికి సన్మానం చేద్దామనుకుంటున్నాం. మీ సలహా కావాలి.

ధర్మా : తమరు తలుచుకుంటే ఇంక అడ్డేముంది? కానియ్యండి.

సన్యా : మీ సహాయం బోలెడంత కావాలి, మరి.

ధర్మా : (ముందుజాగ్రత్తతో) నావల్ల అయేది మాట సాయమేగా. దానికేం; భాగ్యమా, బంగారమా?

సన్యా : ఆహ్వానసంఘంలో మీ పేరు వేయించేస్తున్నాం.

ధర్మా : (ఉబ్బి) నా పేరే!

సన్యా : మీరు లేకపోతే ప నేమవుతుందండీ! ఏమంటారు?

ధర్మా : మీరు ఆజ్ఞాపించటమూ, నేను కాదనటమూనా? మీ చిత్తం.

సన్యా : మరయితే ఆలస్యమెందుకూ? బిజ్ఞప్తిమీద సంతకం పెట్టెయ్యండి.

[ప్రాంసరీ నోటు పెట్టి తిప్పి దగ్గరగా వొచ్చి నిలబడి కలం అందిస్తాడు.]

ధర్మా : అయ్య బాబోయ్ సంతకమే!

సన్యా : అదేమిటి? అలా అన్నారు?

ధర్మా : (సర్దుకుని) అహఁ...ఏంలేదు...కొంచెం... చెయ్యి వొణుకుతుంటేనూ.

సన్యా : ఇక్కడికి వొచ్చినప్పుడు బాగానే ఉందే.

ధర్మా : అప్పుడప్పుడు అకస్మాత్తుగా అట్లా వొస్తుందండీ.

సన్యా : కొంచెం ఓపిక చేసుకొని పెట్టేసేద్దురూ.

ధర్మా : అహఁ—సంతకం ఎందుకండీ?

సన్యా : మీసంతకం లేకపోతే ఎలాగండీ? నలుగురూ చూసి ఓహో మన ధర్మారావుగారు కూడా సభ్యులే అని ధైర్యంగా చందా వెయ్యాలంటే మీ సంతకంలేకపోతే ఎలా చెప్పండి.

ధర్మా : పోనీ, నా సంతకం కూడా మీరే పెట్టెయ్యకూడదు?

సన్యా : ఫోర్జరీ?

ధర్మా : ఆఁ—ఇదేమయినా నోటా—ఫోర్జరీ అవటానికి—

సన్యా : కాదు లెండి. మీరు సంతకం పెట్టండి నా మాట విని.

ధర్మా : పెట్టినట్టే అనుకోండి.

సన్యా : (విసుగ్గా) సరే, మీ ఇష్టం. (ధర్మారావు చూడకుండా నోటు జేబులో పెట్టుకుని) మాట అన్నారుగా, అదేచాలు.

ధర్మా : అంతే, అంతే. నా సంగతి మీకు తెలీదూ? నేను మాటంటే ఒకటే, కాగితం మీద రాసిస్తే ఒకటేనా? నా పేరు కూడా అచ్చేసుకోండి.

సన్యా : అచ్చే సంతకం లేకుండా అమ్మ చెయ్యటం ప్రమాదం కదండీ. నేనంటే మీ స్నేహితుణ్ణి గాని, మిగతా సభ్యులు ఒప్పుకోవొద్దూ?

ధర్మా : అయితే ఆహ్వానసంఘంలోంచి నన్ను తీసేస్తారా?

సన్యా : పైగా అభాండం నామీద వేస్తున్నారూ?

ధర్మా : (అయిష్టంగా) సరే, ఇలా తెండి మరి, తప్పేదేముంది.

సన్యా : (సంతోషంగా) అంతకంటేనా!
[దగ్గిరికొచ్చి కలం ఇచ్చి ఫలానాచోట సంతకం పెట్టమంటాడు. వొణుకుతున్న చేత్తో ధర్మారావు కలం పట్టుకుని భయంగా కాగితంవైపు చూస్తాడు]

ధర్మా : ఏం రాశారేమిటి? (వెనక్కి తిప్పి చూసేటానికి ప్రయత్నిస్తాడు.)

సన్యా : (గభాలున చెయ్యి అడ్డం పెట్టి) ఆఁ ఏముందీ? మామూలుపాటే. సంతకం పెట్టెయ్యండి— తరవాత తీరిగ్గా చదువుదురు గాని.

ధర్మా : అటువైపు ఖాళీ లేదూ?

సన్యా : ఉంటే ఇటు తిప్పటం దేనికీ?

ధర్మా : నాది ఎన్నో నెంబరూ?

సన్యా : ఎన్నోదైతే ఏముందీ?

ధర్మా : పీకలమీదికి రాదుగదా?

[గభాలున వెనక్కి తిప్పి చదువుతాడు].
"...ముల్లెల బైరాగిరాజుకుమార్డు సన్యాసి రాజు అనే నీకు, బేరాల విశ్వనరావు కుమార్డు ధర్మారావు అనే నేను వ్రాసి ఇచ్చిన ఆన్ డిమాండ్ ప్రామిసరీ నో..."

సన్యా : అయ్యో. నా తెలివి తెల్లారా—ఒకటనుకుని ఒకటిచ్చాను కాబోలు. (నోటు గభాలున లాక్కుంటాడు) విజ్ఞప్తి ఎక్కడుందో (కా) తాలన్నీ వెతుకుతూ) ఆ సుందరరావుగారు పట్టుకుపోయారు కాబోలు. తరవాత పంపిస్తా లెండి ధర్మారావుగారూ.

ధర్మా : (షాక్ నించి తేరుకుని, నోటుకి లిమిటేషన్ పట్టినట్టు గ్రహించి) అలాగే, మరి నాకు సెలవిప్పించండి. (లేవబోతాడు.)

సన్యా : ఒక్కక్షణం. ఎలాగూ రానేవొచ్చారు. ఇప్పుడే పాతకాగితాలన్నీ తిరగేస్తూంటే మీ నోటు కనిపించింది. చూడండీ, నోటు మీద చెల్లులేమీ లేకపోతే బావుండదు. ఏమైనా చెల్లు వెయ్యరాదూ?

ధర్మా : దానికేంభాగ్యం. అలాగే. ఇప్పుడు డబ్బేమీ తేలేదు. రేపు చెల్లు వేస్తాను.

సన్యా : మీ మీద ఆ మాత్రం నమ్మకం లేకుంటారా నాకు? (నోటుకాగితం ముందు పెడతాడు.) సంతకం పెట్టండి. డబ్బు తరవాత మా వరహాలచేత పంపవచ్చు.

ధర్మా : చెయ్యి కొంచెం వొణుకుతోందండీ.

సన్యా : నేను పట్టుకుంటాగా.

ధర్మా : అసలే నోటు చూడండి. వొణుకు చేత్తో సంతకం పెడితే బావుండదు.

సన్యా : ఫరవాలేదులెండి. అశ్రద్ధచేస్తే మళ్లీ లిమిటేషన్ పట్టిపోతుంది.

ధర్మా : పడితేమాత్రం ఏముందీ? మాటచాలదూ?

సన్యా : అహఁ - కాగితంమీదుంటే ఎందుకైనా మంచిది. ఓ సంతకం పెట్టేసుకూ.

ధర్మా : (చెయ్యి ఎత్తబోయి) అబ్బ- చెయ్యి లేవటం లేదండీ. పడిపోయినట్టుంది.

సన్యా : (వొళ్లుమండి) చాల్లెండి, మీ ఎత్తులు.

ధర్మా : ఎత్తులేమిటీ?

సన్యా : లేకపోతే నల్లరాయిలా ఉన్న మనిషికి చెయ్యి పడిపోయిందీ! నోటు లిమిటేషన్ పట్టిందని చూసి ఎగేద్దామనుకుంటున్నావా? ఏం పెద్దమనిషివయ్యా నువ్వు?

ధర్మా : నాకు వొంక పెడుతున్నావు. నీ పెద్దమనిషి తరహా ఏమిటయ్యా. మోసంచేసి సంతకం

పెట్టిద్దామని ఎంత ప్లాను వేశావయ్యా సన్యాసి రాజూ! మరొకడైతే దిఖీమని పడిపోయి వుండును. (వెళ్లబోతాడు)

సన్యా : నా డబ్బెక్కడ పెట్టి కదులు.

ధర్మా : ఏమిటయ్యా నీ దౌర్జన్యం? లిమిటేషన్ పట్టిన నోటుక్కూడా బెదిరింపే!

సన్యా : ఏమనుకుంటున్నావో ధర్మారావు! కోర్టు చుట్టూ తిప్పి మూడు చెరువుల నీళ్లు తాగిస్తా- జాగ్రత్త.

ధర్మా : అబ్బో! చాలామందిని చూశాం.

సన్యా : చెవులు పిండి ఈ బాకీ నీ దగ్గిర్నుంచి వసూలు చెయ్యకపోతే నా పేరు సన్యాసిరాజు కాదు. ఖబడ్దార్.

ధర్మా : చిత్తు కాయితంలా ఈ నోటుని పరిగణించకపోతే నా పేరు ధర్మారావు కాదు. నే నేనా అంత తీసిపోయిందీ. (కుడిచెయ్యి పిడికిలి బిగించి చూపిస్తూ నిష్క్రమణ.)

[స్టేజి వెనకభాగంనించి కాఫీ కప్పుతో ప్రవేశిస్తూ ఈ గొడవ చూసి, తటపటాయించి తిరిగి వెనక్కి వెళ్లిపోతాడు వరహాలు]

సన్యా : (తల చేతుల్లో పెట్టుకుని, సోఫాలో కూలబడి) హారి, దుర్మార్గుడా! ఎంతపని చేశావు!

[సుందర్రావు తిరిగి ప్రవేశం]

సుంద : అలా ఉన్నారేం, సన్యాసిరాజు గారూ.

సన్యా : (తలెత్తి చూసి] ఓ, మీరా! రండి.

సుంద : (సోఫాలో బాగ్ చూసి) అమ్మయ్య. ఇక్కడే ఉందిగద! ఇందాక ఇక్కడ నా బాగ్ మర్చిపోయి వెళ్లానండీ.

సన్యా : (వినిపించుకోక) ఎంత అవమానం జరిగిపోయిందండీ.

సుంద : ఎవరికి?

సన్యా : ఎవరికో అయితే నా కెందుకూ ఏడుపు?

సుంద : మిమ్మల్ని అవమానించటమే! ఎన్ని గుండెలతో! ఎవరండీ వాడు?

సన్యా : ధర్మారావు అనే ఓ దగుల్బాజీ. పరమ లుచ్ఛా, ఫుండాకోర్.

సుంద : శాంతించండి - శాంతించండి. ఏం చేశాడు?

సన్యా : అప్పుతీసుకుని ఎగ్గొట్టాడు.

సుంద : ఎగ్గొట్టాడూ? వాడికి పుట్టగతుల్లేవు.

సన్యా : కొంచెం అశ్రద్ధవల్ల లిమిటేషన్ పట్టిపోయిందండీ నోటు. అది పసికట్టి తోకఝాడించాడండీ దౌర్భాగ్యుడు. పైగా నానామాటలూ అన్నాడు. చిత్తు కాగితంలా నోటుపరిగణించేస్తానన్నాడండీ.

సుంద : ఏడిశాడు.

సన్యా : వాణ్ణి కోర్టుకి ఈడ్చుకుపోతే నాకు మనశ్శాంతి లేదండీ సుందరరావు గారూ.

సుంద : జుట్టుపట్టి మరీ ఈడ్పించండి.

సన్యా : ఎలా? లా పాయింటు మనకి అనుకూలంగా లేదే.

సుంద : (ఆలోచించి) పోనీ, వాడి సంతకం మీరే పెట్టేస్తే?

సన్యా : ఫోర్జరీ!

సుంద : సింగినాదం.

సన్యా : నాకు చేతకాదండీ.

సుంద : ఎలా మరి?

సన్యా : ఏదో ఉపాయం ఆలోచించి నన్ను రక్షించండి. మీమీద భారం వేశాను.

సుంద : ఏమీ తోచటం లేదే!

సన్యా : స్నేహితులు గనుక ఓమాటడుగుతాను. ఏమీ అనుకోరుగదా!

సుంద : అడగండి దాని కేం?

సన్యా : నా ముఖం ఉన్నదున్నట్టు కాగితంమీద గీకారు గదా! వాడి సంతకం చూసి ముద్ర కొట్టినట్టు ఎడంచేత్తో. ఇలా - గీసిపారెయ్యటం మీకో లెఖ్ఖా!

సుంద : నేనా?

సన్యా : (చేతులుపట్టుకుని) ఇది మీవల్ల కావలసిన పనే.

సుంద : ఫోర్జరీ!

సన్యా : ఇవి చేతులు కావు కాళ్లు.

సుంద : (అయిష్టంగా) సరే, కానివ్వండి. ఆపదలో ఉన్నవాళ్ళని ఏం చేసైనా సరే ఆదుకోమన్నారు.

[నోటుమీద ఫోర్జరీ చేస్తాడు]

సన్యా : మీ ఋణం తీర్చుకోలేను సుందరరావుగారూ ఇప్పుడే వొస్తా, ఉండండి.

[వెనుకభాగంలో ఉన్న ద్వారంలోకి నిష్క్రమణ అదే ద్వారంలోనుంచి సీతారామారావు ఫోటో చూస్తూ ప్రవేశం]

సీతా : (సుందరరావుని చూసి) మీరెవరు?

సుంద : మీరు?

సీతా : నేను సన్యాసిరాజుగారి పుత్రరత్నాన్ని.

సుంద : నేను వారి స్నేహిత రత్నాన్ని.

సీతా : మీ పేరు?

సుంద : మీ పేరు?

సీతా : సీతారామారావు.

సుంద : నా పేరు సుందరరావు

సీతా : మీరేం చేస్తుంటారు?

సుంద : మీరు?

సీతా : సౌందర్యాన్వేషణ.

సుంద : నేనూ అంతే.

సీతా : (ఆశ్చర్యంగా) ఏమిటి? నిజం?

సుంద : అవును నేను ఆర్టిస్టుని.

సీతా : అందాన్ని గురించి రెండు ముక్కలు చెప్పండి.

సుంద : అనంతమైన ఆనందాన్ని ఇచ్చేది అందం. అది అనిర్వచనీయం.

సీతా : (తన్మయుడై) మనసుని పులకరించి, హృదయాన్ని మీటి దివ్యమైన అనుభూతి నిచ్చే అద్భుతపదార్థమే అందం.

సుంద : అది నిరుపమానం వర్ణనాతీతం. ఊహాతీతం.

సీతా : ఓహో. ఎంత గొప్పగా అన్నారు. సుందరరావుగారూ! ఈ సౌందర్యానికి వంక పెట్టండి, చూద్దాం. (ఫోటో చూపిస్తాడు)

సుంద : (సీతారామారావు వైఖరి కనిపెట్టి) యీ నగుమోము చంద్రబింబంలా ఉందని అనలేను. ఎందుకంటే చందమామకి మచ్చ వుంది.

సీతా : (భుజంతట్టి) రత్నంలాంటి మాట అన్నారు. ప్రేమనిగురించి ఓముక్క చెప్పండి.

సుంద : ఏం చెప్పాలి? అందం, ప్రేమా—యివే కదండీ ఈ ప్రపంచంలో కనిపించేవి.

సీతా : (ఆరాధనాపూర్వకంగా చూసి) సహృదయులండీ సుందరరావుగారూ. నాకో చిన్న సలహా ఇవ్వగలరూ?

సుంద : నిరభ్యంతరంగా.

సీతా : ఈ కల్యాణి సౌందర్యం చూసి ముగ్ధుడనై ప్రేమించానండీ

సుంద : ప్రేమించండి శుభం

సీతా : ఆ అమ్మాయి మనసు మారగొనాలంటే ఏం చెయ్యాలో కొంచెం చెప్పి వేయండి; పుణ్యం వుంటుంది.

సుంద : ఇంతేకదా! చూడండీ సీతారామారావుగారూ. మనస్సుని ఆకర్షించాలంటే ముందు కళ్లని ఆకర్షించాలి కళ్ళు జిగేల్ మనిపించే మాంచి మాంచి బహుమానాలు వర్షంలా కురిపిస్తే ఆ అమ్మాయి సమ్మయిపోయి మీ సొమ్మయిపోతుందంటే నమ్మండి.

సీతా : (ఆశ్చర్యంగా) ఆఁ?

సుంద : నమ్మండి.

సీతా : నిజమే నా బుర్రకి అది తోచలేదండి. మీకెంతో కృతజ్ఞుణ్ణి. వొస్తా.

[బయటికి నిష్క్రమిస్తాడు. సన్యాసిరాజు ప్రవేశం]

సన్యా : (కొన్ని కరెన్సీనోట్లు సుందరరావుకి ఇస్తూ) ఉంచండి అవసరానికి ఉంటుంది.

సుంద : (ముఖం ఎర్రబడేసుకుని) ఏమిటి! లంచం ఇస్తున్నారా? స్నేహధర్మంలో చేసిన త్యాగాన్ని ముష్టిడబ్బుతో కొలుస్తున్నారా? ఛీ. ఇంతేనా మీకర్థమైంది? ఎంత అవమానం! ఛీ.

[నోట్లు పర్రున చింపబోయి మానేసి బల్ల మీద కొట్టి గబగబ వెళ్ళిపోతూంటాడు]

సన్యా : (తెల్లబోయి) సుందరరావుగారూ, సుందరరావుగారూ. (వినిపించుకోకుండా సుందరరావు వెళ్ళిపోతాడు). [తెర]

[సశేషము]

తిక్కన నిర్వచనోత్తర రామాయణము

శ్రీ విన్నకోట మాధవరావు

నన్నెచోడుని తరువాత ద్విపదలకుఁ బ్రాముఖ్యము కలిగెను. చంపువులు జాతీయానుసరణములు గావని కవులు వానిని విరసించినట్లుఁ దోచెడిని. వాఙ్మయము సాహిత్యముగా గ్రహింపక మతబోధముచే శివకవులు, భవకవులు పరస్పర ద్వేషభావము గలిగి యుండిరి. దేశికవిత జాను తెనుఁగు అనుపలుకుల ప్రోతి వినబడు చెప్పఁబడాయెను. కాని వాని యావశ్యకత యెంతవరకో అది యెంతవఱకు గ్రాహ్యమో గ్రహించినవారు తక్కువగనుండిరి. జాను తెనుఁగు నెపమున సంస్కృతమునుఁ బరిహరింపఁ దలఁచిన వారియెడ గీర్వాణ పండితులకును, సంస్కృతాభిలాషులయెడ జాను తెనుఁగభిలాషులకు విరసభావ మేర్పడినది. వారు వీరికి తెనుఁగు మాలినదనియు వీరు వారికి గీర్వాణము బలిసినదనియు హేళనముఁ జేయసాగిరి.

అట్టిసంధికాలమున నిర్వచనోత్తరరామాయణ రచన సాగినది. తిక్కనకుఁ బూర్వమే రంగనాథ రామాయణము ద్విపదకావ్యముగ విలసిల్లినది. ధీరోదాత్తుఁడయిన రాముని చరిత్రము రంగనాథునికి వలెఁ దిక్కనకుఁ గూడ లోభనీయమైనది. కాని యాతని ద్విపదరచనా పద్ధతి మాత్ర మితనికి నచ్చలేదు. ద్విపదరచన జాతీయమే, సుబోధకమే. అయినను విసుపుదల కొంతవఱకైనఁ గొల్పునని కాఁబోలును తిక్కన దానిని పరిహరించెను. దీనిని నిర్వచనముగ రచింతునని యాయన ప్రతిజ్ఞఁజేయుటయు చంపూపద్ధతి నచ్చనివారిని మెప్పించుటకే. జాను తెనుఁగు నభిమానించువారికి గీర్వాణ పండితులకుఁ గూడ సమ్మతమగునటుల తనరచన సాగించి యుభయకవి మిత్రుఁడాయెను. ఈ కావ్యరచన నాటికే యాతనికి సాహిత్య స్థిరధర్మము లేర్పడినవి. కొన్ని సాహిత్యనియమముల గ్రంథాదినే యాతఁడు పేర్కొనినాఁడు. ఇవి చూడుఁడు:

ఉ॥ భూరి వివేక చిత్తులకుఁ
బోలునవం దలపన్ దళంబులన్
పొంది మిద్య గంధవహు
బంధమునం బ్రకటంబుఁ జేసి యిం
పారఁగ పల్కులం బసియ
నప్పలుకుల్ పరిగ్రుమ్మనట్లుగా
జేరుప నేరఁగావలయుఁ
జేసిన నేఁ గృతి యన్న వారికిన్

చం॥ పలుకుల పొందు లేక రస
భంగము సేయుచుఁ బ్రాతవడ్డమా
టలఁ దమ నేర్పు జూపి యొక
టన్ హృదయంబు లరింపలేక యే
పొలమును గాని యట్టిక్రమ
ముందిమి మెచ్చక లోకమెల్ల న
వ్వులబోరయుం జరించు కుక
వుల్ ధర దుర్విటులట్లు చూడగాన్

కం॥ తెలుఁగు కవిత్వము చెప్పం
దలఁచినకవి యర్థమునకుఁ దగియుండెడు మా
టలు గొని వళులుం బ్రాసం
బులు నిలుపక యొగిని బలిమి పుచ్చుట పదురే.

కం॥ అలవడ సంస్కృత శబ్దము
తెలుఁగుబడి విశేషణంబు లేటపడంగాఁ
బలుకు నెడ లింగ వచనం
బులు భేదింపమికి మెచ్చు బుధజనము కృతిన్

మ॥ అమలోదాత్తమనీష, వేమధియు కా
వ్యప్రౌఢిఁ బాటింతు శి
ల్పమునం బారగుఁడన్ గళావిదుఁడ నా
పస్తంబసూత్రుండ గౌ
తమగోత్రుండ మహేశ్వరాంఘ్రి కమల
ధ్యానైక శీలుండ న
న్నమకుం గొమ్మన మంత్రికిన్ సుతుఁడఁ
దిక్కాంకుండ సద్వాగ్మ్యుడన్

కం॥ లలితపదహృద్య పద్యం
బులన కథార్థంబు ఘటితపూర్వపరమ్మై

తలఁతి తలఁతి కుందియలుగా
వలసంధించిన విఘ్నంబు వసురగ వలయున్

నిర్వచనోత్తర రామాయణ రచన నాటికే తిక్కన తన యాత్మ శక్తియందు బూర్ణముగ విశ్వాసము గలవాఁడనిఁ దోఁచుచున్నది. తిక్కనకుఁ బూర్వులైన కవులలో నీగుణముల పాటింపకఁబోవుట యొక్కొక్కరిలో నొకవిధముగ గానవచ్చుచున్నది. పూర్వకవులయందు భక్తిగలిగిన యీకవి విమర్శకుఁడగుటచే వారివారి కవితలలోని మంచి చెడుగుల గ్రహించి యార్వాచీనులైన యాంధ్రకవుల కుత్తమ మార్గము నిర్దేశించువాఁడై పైపద్యముల రచించెనని భావించవచ్చును.

ఇప్పటి యనువాద సాహిత్యంబునకుఁ గూర్చి యొకమాట. పురాణాదుల నాంధ్రీకరించుటలో నాంధ్రకవులు, కథా సందర్భము మాఱకుండునట్లు పాటించుచు వచ్చిరి. అయినను మూలమునందు ప్రతి పదమునకు సరియగు తెలుఁగు పదమే యిరికింపవలెయు నని గాని, మూలములో లేని వర్ణనాదులుండఁ గూడదని గాని భావించలేదు. ఈ కారణముల వారి యనువాదములు సహితము స్వతంత్ర రచనలుగాఁ దోఁచుచున్నవి. శ్రీనాథాదుల రచన లిటులనే యున్నవి. తిక్కన యీ వాల్మీకి యుత్తరకాండమునందలి కథ నాధారముగ గ్రహించి యందు ప్రక్షిప్తములనియు, నసందర్భములనియుఁ దనకుఁదోఁచిన భాగముల నెల్ల గ్రహించినవానిని గూడ శిల్పదృష్టిం గముఁగాకుండ సంకుచితముఁజేసి సర్వత్ర మూలమునకుఁ జెక్కు మహాంగుల మెఱుగిడుగల రచనతో స్వయంసంపూర్ణముగ, మంగళాంతముగ, స్వతంత్ర కావ్యముగ నిర్వచనోత్తరరామాయణము రచించెను. మూలమునందలి రామ నిర్వాణ గాథ యిందు వదలివేయబడినది. మూలమున లేని పూర్వరామాయణ గాథయంతయు సంక్షేపరూపమునఁ బ్రథమాశ్వాసమునఁ జెప్పఁబడినది. ఈ రెండు హేతువుల నీకావ్యము మంగళాంతమును స్వయం సంపూర్ణమునైనది.

పూర్వరామాయణమున రంగనాథుఁడు రామునకు మిక్కిలి దేవతాంశము నారోపింపగాఁ దిక్కన యీ యుత్తరభాగమున నాతనికి నుత్తమ మానవత్వమారోపించెను. క్లిష్టదశయందతనికి నితరమానవులవలె దేహాదియసంక్షోభము మొదలగు వికారములుండుట సహజమని యాతనికట్టి స్థితినిఁ గల్పించెను. సీతారాముల ప్రణయమును వర్ణించుట యందు తరుణదంపతుల స్వచ్ఛమైన స్నేహభావము నే తిక్కన చూపెను గాని మనబుద్ధికి గోచరము గాని లక్ష్మీనారాయణుల దాంపత్య నైతికమును బ్రదర్శింపలేదు. ఇట్టికల్పనచే లోకాతీతుఁడయిన కావ్యనాయకుఁడు జనాదరణ పాత్రుఁడాయెను. (He thus created human interest in the superhuman man) ఈదృష్టితోఁ జూచిన నిర్వచనోత్తర రామాయణమున హాస్య దృష్టికి దోషములుగఁ గన్పట్టునవన్నియు సమర్థనీయములును, కావ్యదృష్టిలో నతిసహజములు గమఁ దోఁచును.

ఈ కావ్యమునకు నాయకుఁడు రాముఁడు. ఈ పాత్రను కవియెట్లు చిత్రించెనో విమర్శించి చూచుటెంతయు నావశ్యకము. మూలగ్రంథమునందలి పాత్రలోని సుగుణములన్నియు నటుండ వానియందలి యతిలోకాంశములనుఁ దొలగించి, స్వాభావికముగనుండు నటుల చిత్రించుట యీకవి చేసిన సంస్కారము. ఎట్టిధీరుఁడైయయ్యును, సంకటావస్థలయందు చిత్తసంక్షోభము బొందువాఁడే యనియు, ఎంత యసంగుడైయయ్యు ధర్మప్రణయమునందు రసావిష్టుఁడే యనియు నీకావ్యమువలన స్పష్టముగ గోచరించుచున్నది. లోకాపవాద భీతుఁడై భార్యను వదలవలసివచ్చినప్పుడు రాముని హృదయమున లేచిన భావవిప్లవము అతి సహజముగ నున్నది. సీతను విడిచి యేకాంతమున రాముఁడు విలపించినవిధముఁ జూడుఁడు.

కం॥ మనమునఁ బాయని ధరణీ
తనయ తలఁపు వగల నేకతంబ పొగిలి, య
మ్మనుకులశేఖరుఁ డి
ట్లను ధైర్యము పల్లటిల్లి యలుఁగులు పడుమర్.

సీ॥ నీకకా యకట పినాకిబాణాసనం
బన్నుతింబుగ సభి నట్లు సేసి
జనకానుమతిఁ దపంబునకు నక్కట నీవు
ననుగమనంబు సేయంగ జరిగి
పాసియు మగుడ నిన్ బసయుదు నని చూప
నక్కట ప్రాణంబు చిక్కఁబట్టి
యక్కడ సేతుబంధాద్యుపాయముల నా
నందనం బయిన నీ పొందు గాంచి

గీ॥ యుపాసంగు నీ యర్మిలియొల్ల నమ్మ
గాగ దుడిపోయి నిన్నిట్లు గానపాలు

చేసి యాజికిఁ బుచ్చితిఁ జెప్పఁ జిట్ట
ల్లెయ్యె నామనము చేమన నంబుజాక్షీ.

ఉ॥ అద్భుత లోకమంతయును
  జక్కఁదికంబున మమ్మలింప నీ
కీ వ్యాపోరంగఁబోక మది
  చిక్కఁదనంబున నియ్యకొన్న వా
కిద్భుతఁ దెచ్చి నీకు విడుము
  వెంతటి పెద్ద, జఘన్యవృత్తికే
నద్భుత రద్భుకెక్కుటకు
  నా అడిపాకకు జోర్తు మైథిలీ.

ఆ॥ అని దురంతశోకమునఁ బొంది పెజ్జపై
మేనువైచి కన్నుగోనలందు
నిప్పుకు నశ్రువారి చెవులకోలంకుల
నింపి నిట్టులను విభుండు మఱియు.

ఉ॥ ఏటి దురక్షులైన యని
  వేసలు గొంచు అనింద్యమైన య
జ్ఞోటి చరిత్ర మంగనల
  జోప్యఁగ సంశయమంది యాడు పె
న్మాటలకేల యీ దురభి
  మానము పూనితి నాని చేల నే
గీటునఁ బద్ధనైతిఁ బరి
  కింపక చేసితి నింతిఁ బాసితిన్.

ఉ॥ లోకమువారి మెచ్చునకు
  లోల విలోచనఁ బాలనైచితిం
జో కొఱగాని యంతటనె
  పోయెనె దీనికి నింకఁ గొంద లో
ఛో కృపమాలి చేసె నిది యొప్పదు
  భామిని శుద్ధివీతి గాఁ
గైకొనిరేని వారి మది కందున
  కెయ్యది గందు దైవమా.

మరియు సీతారాముల ప్రణయ మెంత స్వాభావికముగ వర్ణించెనో గమనింపుఁడు.

కం॥ రమణీయ స్థలముల హృ
ద్యములైన పదార్థములఁ బ్రియాసహిత విహా
రము సలుపు సుచిత పరివా
రము నాగరికంబునను సరస మధురము గాన్.

ఉ॥ వేడుక నెత్తమాడుదుఁ బ్ర
  వీణతమై గరువంపుఁ బన్నిదం
బాడుదుఁ జూచి యొండొరుల
  యంగకముల్ మది మెచ్చి యుల్లసం
బాడు నెపంబు వెట్టికొని
  యాడుదుఁ బువ్వుల ప్రేటులాడుదుం
జేకొని యుక్ విభుండు నిల
  నెల్లిరి పొచ్చెము లేని మచ్చికన్.

సీ॥ కలపంబు లభినవ గంధంబులుగఁ గూర్చి
  తనువల్లిఁ గలయంగఁ దావ యలఁదుఁ
బువ్వులు బహువిధంబుగఁ గట్టి ముడి, కొక
  భంగిగా నెత్తుల కట్టి యిచ్చు
హారముల్ మెఱయ నొయారంబుగా గ్రుచ్చి
  యందంబు వింతగా నలవరించు
మృగమదపంకంబు మృదువుగా సారించి
  తిలకంబు వెట్టి నెచ్చెలికిఁ జూపు

ఆ॥ జనకరాజతనయ మనము దలిర్పంగ
వివిధ నిపుణలీల వెలయు నిట్లు
చతురముగ నొనర్చు సౌభాగ్యసారాభి
రామమూర్తి యగుచు రామవిభుఁడు.

ఉ॥ అల్లన లేత పువ్వులని యందని
  గుత్తుల దిక్కు జూపి తా
నల్లనఁ జేరి చేను సెఁగయు న్నిను
  నెత్తెదఁ గోయుమంచు భూ
వల్లభుఁ డాదటం బొదివి
  వామవిలోచన నెత్తెఁ దత్తనూ
వల్లిక తోన మైఁ బులకవర్గము
  కామునకు వారు వోయఁగన్.

కం॥ ఇమ్మెయి నిష్టవినోదము
లమ్మిథిలాత్మజయుఁ దాను రఘుకులాధీశుఁడు చి
త్తమ్ములఁ జిగురొత్తఁగ, ని
త్యమ్మును జలిపె ననురాగ తత్పరవృత్తిన్.

ఇట్లు రామునిపాత్రను సంస్కరించుటలో నతి లోకపురుషుని కేవలము ప్రాకృతుని జేసి హీనతఁ గలిగించలేదు. సీతాపరిత్యాగమునకు అవ్యవహిత పూర్వముగా నాదంపతులు విహరించిన యుద్యానవర్ణనమతి యుచితముగ నున్నది. సామాన్య కావ్యములలో వర్ణనలకై జేయబడు అష్టాదశ వర్ణనలవలెఁ గాక, ఒక ప్రత్యేకదృష్టితోఁ జేయబడినది. ఇది సీతాపరిత్యాగమునకు నుపాధిగా (Back ground)

రచింపఁబడినది. సీతా పరిత్యాగము నందలి కారుణ్యమును గాఢతరముగాఁ జూపుటకును సీతారాముల ప్రీతి యోగమునందలి యకలుష భావముఁ బ్రకటించుటకు నీ యుద్యానవన విహారవర్ణన యెంతయు నావశ్యకమైనది. సందర్భోచితవర్ణన యనఁగ నిట్టిదియె. కావ్యమునందుఁ బ్రకృతి వర్ణనాదులు యథాస్థానమున నుండి కథాకథనమునకుఁ దోడుగాక దోహదకారులై యుండవలయును. స్థానవివేకము లేక యసందర్భ వర్ణనల నీ కవి యెన్నఁడును జేయఁడు. ఎందును జేయలేదు.

నిర్వచనోత్తర రామాయణము ప్రౌఢగ్రంథము కాదనువారును గలరు. వారు దీని రచనను భారత రచనతోఁ బోల్తురు. ఇది సరియగు పద్ధతి గాదు. ఈ రెండు కావ్యముల రచనలకు మధ్యకాలమునఁ దిక్కన సంపాదించిన విజ్ఞాన మపారము. రామాయణ రచనానాటి కాతఁడు లౌకికుఁడు, ఉభయకవిమిత్రుఁడు. భారత రచనానాటికి సిద్ధుఁడు, కవిబ్రహ్మ. కావున దీనిని ప్రత్యేక కళాదృష్టితోఁ జూడవలయును. భారతమునఁ గానవచ్చు తిక్కన యాత్మీయత, తిక్కన శిల్పవిశేషము లన్నియు నిందు గలవు.

శబ్దౌచితి, అర్థౌచితి పాటించి, ఎచట ఏవిధముగ శబ్దముల బ్రయోగింపవలయునో గమనించి కావ్యరచన సాగించెను. సంవాద సంపోషణ విషయమున నీ గ్రంథ మసమానము. ఈ గ్రంథమునందలి ప్రతిసంవాదము సర్వాంగసంపూర్ణము. మఱియొక మాట, కావ్యరచనయందు వచనము లోపించుటవలన లోప మెచ్చటను గానంబడదు. పాత్రల మనః ప్రవృత్తుల జిత్రించుటలోఁ దిక్కన సిద్ధహస్తుఁడు. భద్రుఁడు సీతనుఁ గూర్చి నివేదించిన పిమ్మట రాముని మనఃప్రవృత్తి యెటుల చిత్రిత మాయెనో గమనింపుఁడు :

ఉ॥ వాపుకు మూర్ఛ వచ్చిన మ
నంబునకున్ ధృతి యూఁతయిచ్చి సం
భావన వారి బోఁబరిచి
పార్థివముఖ్యుఁడు డల్లడంబునన్
దావుకొనంగలేక తన
తమ్ముల నప్పుడు పిల్వఁబంచి వా
రావిధ చింతముట్టఁగొని
నన్ వెగసెందుచు నార్తమూర్తియై.

ఇటులనే రంభారావణ గాథలోఁ గూడ రంభా మనఃప్రవృత్తిని యతి సహజముగఁ జిత్రించెనని సహృదయులకుఁ దోఁచక మానదు. అనాయాసముగ పాత్రోన్మీలనముఁ జేయుటలోను, భావనయు భాషయు స్వభావవిరుద్ధము గాకుండుటయు, తన కాలమునఁ బ్రచారములోనున్న భాషనే వాడుటయు మొదటినుండి చివరవఱకు సరసము సరళమునుండ రచన సాగించుటయు సాధ్యమైనంతవఱకు వ్యర్థపదములు వాడకుండుటయు, అతికులికి పలుకులతో హృద్యములగు పద్యముల నిబిడార్థయుక్తముగ రచించుటయు మొదలగు విషయముల నీ కవిబ్రహ్మ గమనించెనని దోఁచును. మఱియుఁ దితరులచేతులలో నిరుపయోగమై చేయిజారిపోవు పాదములందలి తుదియక్షరములు తిక్కనచేతిలో నర్థవంతములుగను పద్యమునకు ప్రాణభూతములు నగుననుటకీ గ్రంథమం దెన్నియో నిదర్శనములు గలవు.

ఒక పాత్రయొక్క వాదకౌశలమును, మఱియొక పాత్రయొక్క సాత్త్వికాభినయముతో జోడింపఁబడినది. నిర్వచనోత్తర రామాయణము ప్రౌఢమనుటకు నిదర్శనము లిట్టివి తండోపతండములు గలవు. కవికి నిర్వచనోత్తరరామాయణము పైఁడ మిక్కిలి యభిమాన మేమో! ఇందు స్థిరపడిన భావములు, గనఁబడు వర్ణనలు పలుకుబడులు, జాతీయములు, నీ గ్రంథమున నున్నవి యున్నయట్లే భారతమున జొప్పింపఁబడినవి. ధార్మికవిషయములఁ గూడ ఈ రచన నాటికే తిక్కన స్థిరీకరించినాఁడు. ఈ గ్రంథము భారతమున కుపోద్ఘాతమువలె గానవచ్చుచున్నదని విమర్శకు లందురు. భారతమునందలి ధర్మప్రతిపాదనము, శిల్పనిరూపణము ఈ కావ్యమునందుఁ గానబడును.

పూర్వరామాయణమున గానబడని రాముని సంసార స్థితి యీ యుత్తరభాగమున ప్రదర్శితము. సంసారమున నున్నవాఁడు సంకటావస్థల ననుభవింపక తీరదను విషయ ముత్తర రామాయణమున వర్ణింపబడినది. సంసార బాధ రామునంతటి మహాపురుషునకుఁ దప్పలేదు. ఇది సంసారులకు సహజము. ఇది సమబుద్ధులగువారికే సాధ్యము. ఈ దృష్టితో రాముని భగవదవతారునిఁగాఁ గాక సకల సద్గుణ సమేతుఁడుగను మానవులకు సహజములగు కష్టసుఖముల కతీతుఁడు గాక, ధీరోదాత్తుఁడగు పరిపూర్ణ మానవునిగ కవిబ్రహ్మ చిత్రించినాఁడు.

ఇట్టి యుత్తమ గ్రంథమున సీతాపరిత్యాగ ఘట్ట మెంతయు వాస్తవమై సహృదయానందదాయకమై యొప్పుచున్నది. ఇది సీతారాముల ప్రణయమునకు గీటురాయి. వారి శీలములకు పరీక్షాస్థానము. ఇందు వాల్మీకి సీత మూరార్చు విధము ప్రత్యేక ప్రశంసకుఁ దగినది.

ఆదర్శమానవుఁడే గాక ఆదర్శప్రభువు రాముఁడు. "యథా రాజా తథా ప్రజా" అను సూక్తి నెఱింగినవాఁడు. ఆబాలగోపాలము సన్మార్గమున తన ప్రజలు చరింప వలయునని కోరినవాఁడు. ప్రజల హృదయముల, అనుమానము, సందేహము, అసంతృప్తి ప్రభువు నెడగాని, పరిపాలనయెడగాని యుండ గూడదని భావించి నాఁడు. సీతకుఁ గలిగిన అపవాదము నిర్హేతుకమనియు, సత్యేతరమనియు మనసార నమ్మినవాఁడు ఇటు చూడుఁడు.

ఉ॥ నేఁపుర నేల నీను పృథి
విసుత చిత్తము పెంపెలుంగనే
భూవలయంబు సంచలతఁ
బొందిన వారధి మేర దప్పినన్
దేవనగంబు ప్రాఁతిగిలి ప్రేలిన
నందొక కీడు గల్గునే
యావనజాక్షి నిట్లు సెఱవాడిన
వక్కట నోరు ప్రువ్వరే॥

లోకమును మాయ మాఁకుఁడు లేదనియు "పడికంటె చావు మేలనియు" "వర్తనంబు గౌరవం బోకయింపక యైన విడువ దుస్సహంబనియు" దలంచినాఁడు. ఈ మిథ్యాపవాదము జేలోక తెఱంగున మాపికొనుట సంకటముగ భావించినాడు. నిరంకుశుఁడగు ప్రభువుఁ కే మార్గమైనను గోచరించును. అన్నియు ధర్మమార్గములు గనె గాన్పించును. ప్రజానురంజకుఁడును, ప్రజల ఇహపరలోక సౌఖ్యముల నాలోచించు ధర్మప్రభు వటు లన్యమార్గముల నాలోచింపఁడు. "విశుద్ధ చరిత్రము దుఃఖహేతువే" అనినాఁడు. లౌకిక సంబంధమైన దుఃఖము బాధాహేతు వయినటుల అలౌకికమైన దుఃఖము ఆనందదాయక మని భావించిన రసమూర్తి. 'మానము కన్న సిరిసంపదలు ప్రాణము' ఎక్కువా? యని యడిగినాఁడు. ధర్మమూర్తినుఁడగు ఆదర్శప్రభువు. సీతాపరిత్యాగము ప్రాణాపాయకరమనియు నెఱిం గును; ధీరోదాత్తుఁడు గాన తమ్ములముందుఁ గన్నుల నీరు పెట్టలేదేమో! గంభీరముగ తన అదండల నిర్ణయము తెగించి చెప్పినాఁడు; మారు మాటాడవలదని తనమీద యానగా వారిని నిషేధించినాఁడు. మఱునాఁ డుదయమున సౌమిత్రి విశర్దముఖపద్మముతో, రథముతో సిద్ధమయినాఁడు. సమయజ్ఞుఁడగు రాముడు లక్ష్మణుని వాలకముఁ జూచినాఁడు. అతని బాధ గ్రహించినాఁడు. వ్యాకుల హృదయమున లక్ష్మణుడు సత్యము బయలుపెట్టునో సీతయే లక్ష్మణుని మాచియాతని విచార కారణముల బృచ్ఛ చేయునో యని మునుముందు రాముఁడు లక్ష్మణుని దైన్యమునకుఁ గారణముఁ జెప్పి నాఁడు. ఆ కారణము సత్యమే అయియుండవచ్చును. సీతను ఒంటరిగ కానఁ బీరు కంపు టను చితి వని సౌమిత్రి యడ్డువెట్టి బోరితి మాచరించి యుండవచ్చును. ఒక క్లిష్ట సందర్భము నుద్ధరించుటకు (To avoid an unpleasant situation) రాముఁ డటు లనియుండెవచ్చును. రెండును సహజమే. అసహజమేమియు లేదు. ఇర్వ ధింబునఁ దన తలం పింపుకంతిరైన జానకి కెఱుకపడె కుండ సీతను వీడ్కొని "రాఘవుం డుల్లంబు నొచ్చి మరలె". లౌకికుఁడగు తిక్కన యీ సందర్భ మెటుల సమర్థించెనో ఆలోచింపుడు.

సీత రూపుకాల్చిన సచ్చరిత్ర. సాధ్వీమతల్లుఁకు ధ్రువతార. "మహీదేవుఁ డున్ మునులు దేవగణంబులు" మెచ్చిరి. సర్వభక్షకుఁడగు, అగ్నిదేవుఁడు కూడ నామె వంటఁజాలఁడయ్యె. రామున కామెయందు మిక్కిలి ప్రేమ. ఆమెకుం దదండల విశ్వాసము. 'భూవలయంబు సంచలతఁ బొందిన వారిధి మేర దప్పినన్ దేవనగంబు ప్రాఁతిగిలి ప్రెల్లినను' సీతయందు కీడు గలుగదని గాఢవిశ్వాసము గలవాఁడు. సీతయు, రాముఁడు తన కేడుగడయనియు, వాతని పంపుఁ జేయుటయే ప్రాధితమనియు నమ్మిన యమాయిక హృదయమై యుతిని సేవించుచుండెను. రాముఁడును సీత కోరినంతమాత్రమున మునికాంతలనుఁ జూచుట కనుమతించినాఁడు. ఆమెయు "అక్కట నాదు పేక్క రుచితానుచితంబులు మాడకే విభుం డొక్క తలంపువాడయి సముత్సుకతన్నను దవ్వుపుచ్చగా నిక్కము యియ్యకో లరయ నెయ్యము తియ్యము గాదె" యని భావించి చకితయాయినది. తన తనువునన్, మార్గమధ్యంబునను గన్పడిన దుర్నిమిత్తంబులఁ గాంచి "అంత

రంగముం ద్రిప్పికొనం దొడంగెఁ బతి దిక్కైన బంధుల వెంట, భృత్యులం దొప్పమి యేమి వాటిల్లుటకో'' యనిన దయార్ద్రహృదయ. లక్ష్మణునిచే తన పరిత్యాగ వార్త వినినంతనే ''దిగులు గుండె బ్రద్దలుగ దిరిగిన్'' గీలెడపిన జంత్రము క్రియ నేలపయింబడియె మేదినీ తనయ. తరువాత ఏమనినది?

ఆ॥ సందియంబు వడ విచారంబునకు జోర
మాలువలక నొంపు మాడ్కి నేయు
నెరవు గాక పిడుగుఁ బ్రేసిన యట్లైన
మాట కిట్లు కోమదుఁ బోటిపలుకు.

మనోవాక్కాయ కర్మముల భర్తనే దైవముగా నెంచిన తా నాతని సముఖముఁ జేయుటయే వ్రాయము మనియు, అన్న యానతి నెఱవేర్చుట లక్ష్మణుని ధర్మమనియు ఎఱుగలిగిన సహృదయ. అట్టి కష్ట సమయమున సహితము తనభర్తయం దేలోపమునుఁ గాంచలేదు. ఆరోపింపలేదు. తన దుర్భాగ్యమనియే తలంచినది. కష్టములనుభవించుటకే జన్మించితినని భావించినది తెలిసియో తెలియకయో పూర్వజన్మమున ఇతరులకిట్టిన బాధ లకుఁ బ్రతిఫలమనుభవించుచున్నా నని భావించినది. రాముఁడు తనను పరిత్యజించినందుకు మిన్నగ లోకాపవాద మునకుఁ జింతించినది. మరణమే శరణ్యమనియు ఆత్మహత్యా పాపమయినను 'జాహ్నవీ సలిలసేవన మూర్ధ్వగతిప్రదంబనియు' భావించినను, ''భూపతి వంశము నిల్పుట ప్రధానమనియు, అంత దనుక దురంత దుఃఖముల నోర్చుట మేలనియుఁ దలంచినది. అతి భక్తితో నత్తఁకు మ్రొక్కి'' తన గర్భస్థ రామసంతతి శోభనమందఁ గవ్వపల్లీ దలంపవలయునని కబురంపినది. తనభర్తకుఁ గష్టముగలిగిన దాని నివారణోపాయము భర్త తనకు ముందుగాఁ జెప్పిన లోనుగా నాయని యడిగినది. భర్త దుఃఖమునుఁ దొలగించుటయే భార్య ధర్మమని భావించినది.

''పతియె చుట్టంబు పక్కంబు పతియె చెలియుఁ
బతియె తల్లియుఁ దండ్రియుఁ బతియె గురుఁడు
పతియె దైవంబు గావున పతిని పంపా
నర్పు టరయక కాదె ధర్మంబు నాతి కనుడుఁ

—దలంచినది.

సీత యొంటరిగ గంగానదీతీర పరిసరప్రాంతముల విడువబడినది. భర్త చే పరిత్యక్తయగుటకుఁ గుందుచున్నది. అంతకు మిన్నగ లోకపువారి అనుమానము లేక యాడిన గులువమాటలకు బెగ్గడిల్లినది. ఆ యపవాద మెటులబోవునో యెఱుంగ దాపాధ్వి. వాల్మీకాశ్రమముఁ జేరుదమన్న, అచటివారు తానొంటరిగ నాస్థితిలో వచ్చినందు కేమనుకొందురో! ఏమని ముచ్చటింతురో! ఏమడిగెదరో! తానేమని సమాధానముఁ జెప్పగలదు? దోషము తనదేనని చెప్ప వలయునా? దోషము తనది కాదే, తానెట్లు ఆమాట చెప్పగలదు? భర్తదోష మనవలయునా! పతివ్రత భర్తయెడ తప్పుపట్టునా; ఏమార్గము లేదే! దుఃఖ మినుమడింప దుస్సహపరితాపమున భరింపలేక ''యుపెలి యేడ్చుచున్న యవసరమున'' మునికుమారులు చూచిరి. నిష్కల్మష హృదయులు అమాయకులు. ఈ లోకము నందలి కష్టసుఖముల వలన గలుగు మానసిక సంక్షోభము నెఱుంగరు. వారి లేతహృదయములు చలించినవి. వారి కటుజనకార్లు రాలేదు. మునికుమారులఁ గాంచిన యా శోకమూర్తి రూపము చూడుఁడు. రంగురంగుల కుంచెలతో చిత్రకారుఁడు గూడ నా దుస్సహ దురవస్థ చిత్రింపలేడే. కవిబ్రహ్మ సుశబ్దంబుల దొహిళింపుచే కరుణరస ముట్టిపడునట్లు శోకమూర్తిని చిత్రించి నాఁడు. చదివినంత మాత్రమున వినినంత మాత్రమున కన్నులు చెమ్మగిల్లుచున్నవే! ఇక ప్రత్యక్షముగఁ జూచిన మునిబాలకులకు కొల్లాఁ ఱకపోవుటలో నాశ్చర్య మేమి? వారి లేతహృదయము లెంతగ రెపరెప లాడెనో! పాపము, వంటనే గురువర్యులగు వాల్మీకినిఁ జేరి యేమనిరో చూడుఁడు.

మ॥ ఒకనారీ తిలకంబు కానసములో
నుద్దామ శోకార్తయై
వికలాలోకన మశ్రుధారలను బ్రు
ద్ధ్వకలను లిప్తాంగయుం
బ్రకటాక్రందనముగా వికీర్ణకబరీ
భారంబు వక్షోబ్జకో
వక నిశ్వాస గమోహవ్యత్వుం గలయన
ష్టంబొందగా నయ్యెడన్ ॥

వారికి 'యే మహాభాగ సతియో' యని తోచి నదట. అంతటి దుస్సహ దుఃఖావస్థయందును గూడ ఆమె మహనీయత మసిగ్రమ్మిన మణివలె ప్రకాశించినది. అట్టిది యా సతీమతల్లి పాతివ్రత్య మహిమ.

వాల్మీకి మహనీయబుద్ధిని యామె రఘువంశ వరేణ్య సేవిగా నెఱింగినాడు. ''మహితార్థ్యపాత్రి చేకొని రభసంబునం జనియె'' ఇచట కవిబ్రహ్మ చాతుర్యము గమనింపుఁడు. ''లోకమున సిద్ధమేనియు నెఱుంగరానిది'' వాల్మీకికి లేదట. ఆర్తములకు మహాను భావులమగాని అర్ఘ్యపాద్యాగులచే సమ్మానింపరు. వాల్మీకి యర్ఘ్యపాత్రతో సీతను జూడ వెడలెనుటలో సీత మహాపాధ్వయనియు, వాల్మీకాది మహాఋషులకు సహితము పూజనీయ యనియు ధ్వనించినాఁడు కవిబ్రహ్మ. ఈఘట్టమున కవిబ్రహ్మలోకజ్ఞత విశేషించి గన్పడును. వాల్మీకి యర్ఘ్యపాత్రముతోఁ జని సంత ర్పణ వాక్యపూర్వముగ నూరార్చి, గద్గదికా నిరుద్ధవద

నుండె ఆడినమాటల తెలుంగరయుఁడు. "వనితలలో నిన్ను మెన్నవచ్చునె సాధ్వీ" అని సంబోధించినాడు. ఆసాధ్వీ అని సమయోచితముగ వాడబడినది. ఆ మాట సీత కూరటగలుగుటకు నంకురార్పణ మయినది. వాల్మీకికి తన సాధ్వీత్వము నందెట్టి యనుమానము లేదని సీతకుఁ దెలియఁ బరచినాడు. "అమె వచ్చిన తెలుంగును" భావించి, "ఆమె పావనచరితం బెఱింగి" అనెపు నిర్హేతుకముగ గలిగిన లోకాపవాద కంతయు గుందితివని చెప్పినాఁడు. మహనీయ దృష్టిగల తన కెఱుంగంగ రానిది లేదని చెప్పినాఁడు. రామునిదే పొరపాటనినాడు. ఇదె మన యాశ్రమ మనినాడు. తపస్వినులు ప్రియంబోదవ పరమాదర వృత్తి నెల్లవిధంబుల నాడిగ మెనరు రనినాఁడు. ఇటనొక విశేషము గలదు. ఊడిగముఁ జేయుట సాధారణము ద్రవ్యాపచే నెనరైన చేయఁ నమ్మును. ఇది లోకసామాన్యము. అనదవృత్తి చేయుటకు నొకరి ప్రాపకముగాని సిఫార్సు (Recommendation) గాని యవసరము. ఇట వాల్మీకి ప్రాపకమున ఆదరము గలుగ వచ్చును. అటుల చేయుట తప్పదు గనుక చేయ వచ్చును. ఇదియు లోకసామాన్యమే. ప్రియంబోదవ జేయుదురనుటలో నే విశేషమున్నది. ప్రియం బొదవ జేయుటకు ఊడిగముఁ జేయించుకొనువారు, చేయువారి ప్రేమ మారకొనవలయును. అనగ ఇట మునికాంతలకు సీతయందు ప్రియభావముండు ననుట ఈ మాటలతో సీత హృదయమునం దింత వఱకు మునికాంత లేమందురోయని గలిగిన సందేహము నివృత్తి యగుటకు మార్గమేర్పడినది. అంతలో మారకొనినాడా యా తపస్వి? ఇది నీ గృహమనినాఁడు. నీగర్భమభ్యుదయ మందుననినాఁడు. భూతభవిష్యద్వర్తమానములు తెలిసినవాఁడు గదా మహర్షి. నీ దుర్యశము బోవుఁ బొంపడి యనినాఁడు. మాడుఁడు! ఎంత సౌమ్యముగ, సౌహార్దముగ ఎంత కలుపుగోలు తనముగ, ఎంత వాత్సల్యముతో పెద్దవాఁడు, మంచి చెడ్డలు కష్టసుఖములు తెలిసినవాఁడు, కష్టము లందున్న వారిని మామూలుగా నూరార్చినటుల సమాశ్వాసించెనో. మన యాశ్రమ మట, నీ గృహమట తెనుఁగు తనము ట్టిపడుచున్నది. సీత గ్రహించినది ఊరడిల్లినది. ఆ మునీశ్వరుని సాకతమున యాపె శోక వహ్ని శాంతత బొందినది. తెలిసి యర్ఘ్య మందుకొనినది. సీతను ఆశ్రమమునకుఁ దోకొని వెళ్లినాఁడు. మునికాంతలు మాటలాడుటకయిన వ్యవధి లేదు లోకజ్ఞుఁడగు వాల్మీకి. ఆ సమయమున నెవ రెట్టిప్రశ్నలు వేసినను సీత హృదయమున గలిగిన గాయము కలకవేయును. అందుచే ముందుగనే జాగ్రత జూపినాఁడు. సీతను వారికి నప్పగించుటయు నేమనెనో గమనింపుఁడు :

చ॥ జనకుని కూతు రార్యగుణ
శాలిని, రాముని దేవి సీత యా
తని కొఱగామి నిర్వ్యాజముఁ
దాపసవృత్తి నరింప వచ్చె యు
ష్మనితకు నెల్లకృత్యము ది
వానిశము బరికించి చాంగఁ బం
బునెఱపుఁ జేయుఁడీ యని త
పోధన పత్రియుఁ డప్పగించినన్.

ఇటుల, మహామునులకు గూడ పూజనీయుఁడైన రాజర్షి యగు జనకుని కూఁతురనుట మొదలగునవి సూచించుటచే సీత యెంత మహనీయురాలో, యెంత యాదరణీయయో మునికాంతలకు వేఱుఁ జెప్ప నక్కరలేదు. ఇచట నొకధర్మమును ప్రతిపాదించినాడు వాల్మీకి రూపమున కవిబ్రహ్మ. భర్తృపరిత్యక్తకు మరణమే శరణ్యము. అనివార్య కారణముల నది కానపుఁడు తాపసవృత్తియే యాచరణీయము. వేఱొండు తెఱంగు ధర్మశాస్త్రి మొప్పదు. సీతకు మరణించుటకు అధికారము లేదు. ఇక తాపసవృత్తియే మిగిలినది అందులకే ఆ ఆశ్రమమునకు వచ్చినదని వాల్మీకి సూచించినాఁడు. సాధ్వికి పతిచే పరిత్యక్త యగుట మరణ సమము. ఈ ప్రపంచానుభవములు నాసనలు పరిత్యక్తములు. సర్వసంగపరిత్యాగము తాపసవృత్తియే గ్రాహ్యము. ఈ కాలమున పతి భర్త మీదనలిగి పుట్టింటికి బోవుట ధర్మముగా నెంచబడలేదు శాస్త్రిములు.

వాల్మీకియందు కవిబ్రహ్మ అప్రతిమాన లోకజ్ఞత, ప్రతిభ, ధర్మశాస్త్రనిరూపణ, మాటనేర్పరితనము, సమయస్ఫూర్తి మనము చూచుచున్నాము. ఇటుల ప్రతిభయమును పరిశీలించిన, భారతదేవా ప్రాగల్భ్యము జూపిన కవిబ్రహ్మకు నిర్వచనోత్తర రామాయణ కర్తయగు నథిరు కవిమిత్రునకు ప్రతిభావ్యుత్పత్తులలో భేదము లేదనియు, నిర్వచనోత్తర రామాయణము కొంచ అపోహపడునటుల, అప్రౌఢ కావ్యము కాదనియు సహృదయులు గ్రహింతురు. ప్రబంధ పరమేశ్వరునితో మన మేకీభవింతము.

మ॥ తన కావించిన సృష్టి తక్కొరుల
చేతం గాదు నా, నేముఖం
బున దాబల్కిన పల్కు లా
గమములై పొల్పొందు నా, వాణిన
త్తను నీతం దొకరుండు నా జను
మహాత్త్వ ప్తిం గవి బ్రహ్మనా,
వినుతింతుం గవి తిక్కయజ్వ
నిఖిలోర్వీ దేవతాభ్యర్చితున్.

మయసభ

శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం

బోంయ్. బోంయ్‌మని సూర్యం హారన్ మ్రోగించాడు. హారన్ మోతవినబడగానే పిలుపందుకుని తోటమాలి రాముడు పరుగుపరుగున వచ్చి యినుపకమ్మీల గేటు తీయడం మామూలు. బహుశా మేడవెనుక వైపున అరటిచెట్లకు నీళ్లు చేది పోస్తున్నాడేమో, రాముడికి హారన్ శబ్దం వినిపించినట్టులేదు. సూర్యం చిరాకుతో అటూ, యిటూ చూచాడు. అదూచిన తక్షణంలోనే మొండిగేటి ముసలివాడొకడు కొత్తగా సూర్యం జీవితంలో ప్రవేశించడం సంభవించింది.

నల్లటి, తెల్లటి వెంట్రుకలు సమపాళంగా వున్న జీబుగడ్డమూ, బాగా పెరసిపోయిన కనుబొమలూ, అగాధమైన లోయల్ని తలపింపజేసే ఆ కళ్లు, కొండకొమ్ములా పైకిలేచిన ఆ నాసిక, చవిటి పర్రలా ఎండిపోయిన పెదవులు, పగటిపూట చూస్తే రాత్రివేళ కలలో కనిపించే ఆకారం అది! దేహంకూడా అతని ఆకారానికి తగినట్టే అమరింది. కాషాయాంబరంగా రూపొంది ఎంతకాలమైందో అంచనాకు అందని నాలుగుమూళ్ళ పంచెకట్టే అతడి మోకాళ్ళదాకా ప్రేలాడుతోంది. చిరుగుల్లో ఎండిన మామిడాకులాంటి శరీరచ్ఛాయను ప్రదర్శిస్తున్న పాతకోటొకటి అతడి శరీరాన్ని అంటిపెట్టుకొనివుంది.

కారు సరాసరి లోపలికి వెళ్ళిపోయివుంటే సూర్యం ఆ ముసలివాడిని అంత పరిశీలనగా చూడ్డం జరిగేదికాదు. నిజానికి అడ్వొకేటు సూర్యనారాయణ బికారుల్ని, బిచ్చగాళ్ళనీ చూచి సానుభూతి వ్యక్తంచేయడానికి సమయమూ కాదు. అవతల అతనికి బోలెడెన్ని పనులున్నాయి. సరిగ్గా పదకొండు గంటలకు కోర్టులో అతడికోసం కేసొకటి కాచుకుని వుంది. ఆలోపల స్నానమూ, భోజనమూ కానిచ్చి నాలుగైదు రిఫరెన్సులు నోట్ చేసి పెట్టుకోవాలి. ఇంతపనితొందరకు తోడూ చంద్రశేఖరంగారు సతీసమేతంగా తీర్థయాత్రకు వెళ్ళదలచుకున్న యాత్రా స్పెషలుకు ప్రయాణ ముహూర్తం కూడా వుదయం ఎనిమిదిగంటలకు కుదిరింది. వాళ్ళని స్టేషనులో దిగవిడిచి ఎంతత్వరగా యిల్లు చేరదలచుకున్నా మీనాక్షి సూర్యాన్ని విడిచి పెట్టిందికాదు. చెప్పిందే పదిసార్లు చెప్పడం ఆమె వాడుక. నీరజకు యింటి పనులతోనే సరిపోతుంది గనుక పాపనెత్తుకోడానికి ఒక[illegible] పెట్టుకోమని ఆమె రెండుగంటలవ్యవధిలో పదిపదిహేనుసార్లు హెచ్చరించింది. రైలెక్కించగానే సూర్యం హుటాహుటిగా యింటికి బయల్దేరాడు. కారు డ్రయివుచేస్తున్నాడన్నమాటేగానీ అతని ఆలోచనలన్నీ కేసుపైనే వున్నాయి. తను వాదమిలా ప్రతిపాదిస్తాడు, అందుకు ప్రతివాద మిలా వుంటుంది. అప్పుడు తను ఫలానా పీనల్ కోడ్‌నుంచి ఫలానా సెక్షన్ వుదహరిస్తాడు...పరధ్యానంలోనుంచి వులిక్కిపడి సూర్యం కారుకు సడన్ బ్రేక్ వేశాడు. అప్పటికే కారు గేటుకు ఢీకొని రెండు బారలు వెనక్కు వచ్చి మరికదలకుండా నిలిచిపోయింది. ఎలాగైతేనేం, అదృష్టవశాత్తు ప్రమాదం తప్పింది!

హారన్ మ్రోగిస్తూ సూర్యం కాలువ ప్రక్కన తూముదాయికి ఆనుకుని నిల్చునివున్న ముసలివాడిని చూచాడు. పరిస్థితుల్ని అర్థంచేసుకుని అతను తనుతానే గేటు తెరుస్తాడనికూడా సూర్యం అనుకున్నాడు. కానీ అలాటిదేమీ జరుగలేదు. అదేంచిత్రమోగానీ అప్పుడతను ఈవిశాలప్రపంచంలో మనుషెవ్వడూ మానవమాత్రుణ్ణి చూచి ఎరుగనట్టు సూర్యంకేసి అబ్బురంగా, కౌతుకంతో పరీక్షగా చూస్తూ నిలుచున్నాడు.

ఇదిగో విన్నే! ఆ గేటు కాస్త తెరవకూడదూ అన్నాడు సూర్యం.

ముసలివాడు కారుకు దగ్గరగావచ్చి కుడిచేయి పైకెత్తి చెవికడ్డంగా తిప్పుతూ తనకు మాటలు వినబడవని సూచిస్తూ సైగచేశాడు.

"పైగా యిదొకటా! బాగుంది. బాగుంది" అనుకుంటూ సూర్యం జేబులో చేయి వేశాడు. ఒక నాలుగణాలకాసు పైకి వచ్చింది. "తీసుకో, తీసుకో" అంటూ సూర్యం చేయిచాచాడు.

అయాచితంగా లభించిన నాలుగణాల రూకకోసం ఆతురతగా దోసిలి పట్టజేసిందిపోయి ముసలివాడు ప్రపంచపటంలో ఏకోమారుమూలపట్టణాన్ని వెదుకుతున్న కాలేజి విద్యార్థిలా సూర్యం ముఖంలోకి తీక్షణంగా చూస్తూవుండి పోయాడు!

సూర్యానికి చిర్రెత్తుకొచ్చింది. కారుదిగి తనే స్వయంగా గేటు తెరుచుకోడం కన్నా గత్యంతరం లేదనిపించి అతడు పైకి లేవబోయాడు. ఇంతలో కిర్రుమని శబ్దం చేస్తూ గేటు తెరచుకుంది 'జామచెట్టుకు అంటుగడ్తున్నానండీ! హారన్ వినిపించలేదు. అమ్మగారు పిలిచి చెప్పారు" అంటూ రాముడు క్షమాపణ చెప్పుకున్నాడు.

దీన్ని తీసుకుని అతణ్ణి వెళ్ళిపొమ్మని చెప్పు. రాముడూ మరీ ఈ బిచ్చగాళ్ళకు ఆశ ఎక్కువై పోతోంది; ఎంత యిచ్చినా మరికొంత రాబట్టాలనే చూస్తారు" అంటూ సూర్యం నాలుగణాల కాసును రాముడిచేతిలో వేసి మళ్ళీ కారు స్టార్టు చేశాడు.

* * * *

ఆరోజు కేసులో సూర్యానికి అత్యద్భుతంగా విజయం చేకూరింది. ప్రతివాదితరుపు వకీలు న్యాయవాద వృత్తిలో తలనెరసిన మనిషి. సూర్యం కనిపించినప్పుడల్లా అతడు పిల్లకాకికేం తెలుసులే వుండేలు దెబ్బ అన్న భావాన్ని వ్యక్తం చేస్తూ నిర్లక్ష్యంగా ఓ చిరునవ్వు అతనిపైకి సంధించేవాడు. సూర్యానికా చిరునవ్వు కంటే రంపపుకోత నయమనిపించేది. అలాంటివకీలు ఈనాటికి ఈకుర్ర లాయరులోనూ కొంతసరుకు లేకపోలేదని గుర్తించగలిగాడు. అంటే ఏమన్నమాట! ఉజ్వలమైన భవిష్యత్తుకు తనీరోజున సుదృఢమైన పునాది వేసుకున్నాడన్నమాట! ఎంత గుండెలుతీసిన బంటయినా యిక తనంటే జంకక తప్పదు...విజయగర్వంతో సూర్యం వాలు కుర్చీలో కూర్చుని నీరజచేతి కాఫీ తాలూకు మాధుర్యంలో వివశుడై పోసాగాడు.

తామరతూడులాంటి చల్లటిచేతిని సూర్యం భుజంపైన వేసి "ఏమండీ! ఈరోజు అదోలా వున్నారు" అంది నీరజ.

సూర్యం కుర్చీలోకి బాగావాలి "ఏంలేదు నీరజా! నిద్రలేవగానే నిలువుటద్దంముందు నుదుట కుంకుమ పెట్టుకుంటున్న నిన్ను చూచానా! అప్పుడే అనుకున్నాను, ఈరోజు మనమాటకు తిరుగులేదని! అది కోర్టుకాదు, కురుక్షేత్రమనుకో! కురువృద్ధుడొకడే, ప్రతిద్వంద్వి రామారావు గారొకడే కాదు. ఆ ముసలోటికి తాళింపచేసిందంటే, యిక చూసుకో" అంటూ నీరజను తన ఒడిలోకి లాక్కోబోయాడు.

చేతిని విడిపించుకుంటూ నీరజ కుర్చీదగ్గరకు లాక్కుని 'మీ కేంబాబూ! కోర్టుకు వెళ్తారు కస్తీలు పడ్తారు అలాగే క్లబ్బుకువెళ్ళి ప్రొద్దంతా పోగొట్టుకుని రాత్రి ఏ ఎనిమిదికో తొమ్మిదికో యింటికి వెంచేస్తారు. ఈ యింట్లో నేను బిక్కుబిక్కుమని ఈగలు తోలుకోవాలి" అంటూ అప్పటికి తనేదో పెద్దచిక్కులో యిరుక్కుపోయినట్టు బుంగముఖం పెట్టుకుంది.

భార్యనెలా అనునయించాలో తోచక సూర్యం "పిన్ని చెప్పినట్టు పాపనెత్తుకోడానికి ఒకకుర్రాణ్ణి కుదుర్చుకుందాంలే నీరజా! నీకు తోడుగాగూడా వుంటాడు" అన్నాడు.

"కుర్రాడేంతోడండి మీరు మరీనూ! అందులోనూ మనింట్లోనా! ఎక్కడివస్తువు లక్కడే వుంటాయి. ఆ వచ్చేకుర్రాడు కొంచెం చేతివాటు మనిషైతేసరి, కొంపగుండైపై వూడుకుంటుంది. అదీగాక పాపగూడా నాదగ్గర లేకపోతే నాకేం తోచదండీ" అంది నీరజ

"ఐతే నీవుద్దేశమేమిటి? స్పష్టంగా చెప్పరాదూ" అన్నాడు సూర్యం. అపట్రసంగమే అతడికి నచ్చడంలేదు ఆడవాళ్ళు ఎంతచదువుకుంటే నేమి, వాళ్ళకు అంతర్జాతీయరాజకీయ వ్యవహారాలకన్నా యింటిగొడవలే గొప్పవిగా కన్పిస్తాయని నీరజ కాపురానికివచ్చిన నాలుగైదేళ్ళలో సూర్యానికి ఒక నిర్దుష్టమైన అభిప్రాయం కలిగింది.

"బజారుకనీ, మార్కెట్టుకనీ రోజూ ఐదారుసార్లయినా రాముడు వూళ్ళోకి వెళ్ళిపోతుంటాడు. వంటావిడ రెండుపూటలూవచ్చి ఒకటి రెండుగంటల్లో తనపని పూర్తిచేసుకుని వెళ్ళిపోతుంది. ఒంటరిగా యింట్లోవున్నప్పుడు—మీరు నవ్వుతారు, నాకు

తెలుసు. పగలుగూడా ఏం దొంగలభయం మనవీధిలో. కానీ నాకేమో భయంగా వుంటుంది. పట్టపగలే దోపిడీ జరిగినట్లు పేపర్లో వార్తలొస్తున్నాయి. మీకు పుణ్యముంటుంది. పోతేపోతుంది ఒక యిరవైరూపాయలు మనవి కావనుకోండి. గేటుదగ్గర కాపలా వాడుంటే నాకేం దిగులుండదు"

ఈ సరిక్రొత్త సలహానాలకించి సూర్యం పూర్తిగా ఆలోచించుకోకముందే నీరజ మళ్ళీ ప్రారంభించింది. "మీతో ఎన్నిసార్లు చెప్పినా లాభముండదు. రాముడితో ఒకసారి చెప్పానో లేదో అప్పుడే ఒకమనిషిని తీసుకొచ్చి చూపించాడు."

"అలాగా" అంటూ ఆశ్చర్యం ప్రకటించాడు సూర్యం

"చెబితే మీరు నమ్మరు! భూతమనుకోండి మాటలెందుకు! నేనూ ఎందరో ఘూర్ఖావాళ్ళని చూచాను. వాళ్ళితడిముందు దిగదుడుపుకైనా పనికి రారు. అలావుంటాడు మనిషి! అంతే కాదండోయ్, యింకొకవిచిత్రం! వాడికి రెండుపూటలా యింత తిండి పడేస్తేచాలట! పనేమిరా జీతం ఇద్దంటే వద్దంటాడు. పోనీ ఎందుకైనా పనికొస్తుంది, అయిదో పదో తీసుకుందువు లెమ్మన్నాను."

"ఏమైనా యింటి విషయాల్లో నీకున్నంత శ్రద్ధ నాకులేదు నీరజా!" అంటూ సూర్యం తననుకించ పరుచుకున్నట్టే భార్యని కొంచెం పైకెత్తేశాడు

"పరోకటండీ పాపం! ఆముసలాడికి ఎడమచేయి మోచేతివరకూ లేదు. ఏమైపోయిందని అడిగాను. అక్కడెక్కడో రైస్‌మిల్లులో రెండునెలలు పనిచేశాట్ట. చేయి చక్రంలో యిరుక్కుని విరిగిపోయింది. ధర్మాసుపత్రిలో మోచేతివరకూ తీసేశారన్నాడు. అంతటితో అయిందనుకున్నారూ! ఊహూ ఒకసారి మలేరియా వస్తే ఇంజక్షనైనా మాత్రలన్నీ మింగాశట. దాంతో తీరని చెముడొకటి సంక్రమించింది. చూస్తుంటే గుండెలు తరుక్కుపోతాయండీ ఎవడో గానీ!"

"నిజమే, నిజమే" అంటూ గాఢంగా నిట్టూర్చాడు సూర్యం.

"ఐతే మీరూ అతన్ని చూచారటండీ?" విస్తుపోతూ ప్రశ్నించింది నీరజ.

"ఉదయం స్టేషనునుంచీ తిరిగొస్తూ చూచాను. మళ్ళీ కోర్టుకి వెళ్తూ రాముడితో మాట్లాడుతుంటే చూచాను. ఇంతటి పట్టణంలో వాడే మనకు దొరికాడా లేక మనమే వాడికి దొరికామా అని సందేహంగా వుంది. అలాటివాళ్ళని వున్నట్టుండి నమ్మడానికి వీల్లేదు నీరజా! పోనీలే. నువ్వతనికి వుద్యోగం కల్పించి యిచ్చావు. యింతలో నే వెళ్ళిపొమ్మనడం ఏం బాగుంటుంది?" అన్నాడు సూర్యం.

"అదేమిటండీ! చూడ్డానికి మోటుగావున్నా అతను మీరనుకున్నట్టు దుర్మార్గుడుగా కనపడ్డంలేదే!"

అతను దుర్మార్గుడు కాదనే అనుకుందాం నీరజా ప్రస్తుతానికి! నాలుగు రోజుల్లో అదే తెలిసొస్తుంది. పాప అప్పుడే నిద్రపోయిందేమిటి? లేపి అన్నంతినిపించు. నేనయిదునిమిషాలు రెస్టుతీసుకుని లేచిభోంచేస్తాను" అని చిటికెవేస్తూ ఆవులించి కళ్ళు మూసుకున్నాడు సూర్యం.

* * *

మరునాడు ఆదివారం. ఎవరో ఒకరిద్దరు క్లయింట్సువచ్చి మాట్లాడి వెళ్ళిపోయారు టిఫిన్ అయిన తర్వాత సూర్యం పాపను తీసుకుని మేడపైకి వెళ్ళాడు. మేడపైన పడమటివైపు గదిలోకి కిటికీ తెరిస్తే రోడ్డులో తిరుగుతున్న కార్లు బస్సులు, రిక్షాలు అన్నీ స్పష్టంగా కనిపిస్తాయి పాప చువ్వల్ని పట్టుకుని కిటికీలో కూచుంది. సూర్యం ఏదో వారపత్రిక తిరగవేస్తూ పాప కడ్డంగా కుర్చీలో కూచున్నాడు.

"నాన్నా, నాన్నా! అదుగో గడ్డాంతాత! చూడూ" అందిపాప.

సూర్యం తలపైకెత్తాడు. గేటు మూసివుంది. స్టూలుపైన కూచున్న ముసలివాడు యినుపకమ్మెల్లో నుంచి ఆక్రితంరోజులాగే అదే వేషంతో, అదే పిచ్చి వాలకంతో కనిపిస్తున్నాడు.

"మన గేటు దగ్గర గడ్డాంతాత కూచోడమెందుకు నాన్నా?"

పాపకు సందేహాలు కలిగితే ఆతరువాత తన చదువు కొనసాగదని సూర్యానికి బాగా తెలుసు. అతను పుస్తకం మూసిపెట్టి "తెలీదూ నీకూ! అతను మన యింటికి కాపలావాడన్నమాట. ఎప్పుడూ ఆగేటు దగ్గరుంటాడు. మంచివాళ్ళ నిమాత్రం లోపలికి

రావిస్తాడు. దొంగలెవరైనా వస్తే అతణ్ణిచూచి భయపడి అలాగే వెళ్లిపోతారు" అన్నాడు.

"దొంగలు పోలీసాళ్లకే భయపడరు. గడ్డాం తాతంటే వాళ్లకొక లెక్కా ఏంటి! పోనాన్నా నువ్వు! నీకేం తెలీదు" అంటూ నవ్వసాగింది పాప.

సూర్యం తెల్లబోతూ "ఈదొంగలసంగతులన్నీ నీకలా తెలిసాయి పాపా" అని ప్రశ్నించాడు

"అమ్మ చెప్పిందిగా!

'చెబుతుంది, చెబుతుంది' అనుకుంటూ విసుక్కున్నాడు సూర్యం. పుత్రాళ్లకు వీరగాథలు చెప్పి ధైర్యం, పౌరుషం కలిగించవలసింది పోయి దెయ్యాల కథలు, దొంగలకథలు చెప్పి తమనీడని చూచి తామే బెదిరిపోయేట్టు చేయకూడదని నీరజకు తను వెయ్యిసార్లు చెప్పివుంటాడు. కానీ ఆవిడ వింటేగా! చెప్పేవంత సేపూ విని తను వీధిలోకి పోగానే పాపని పిలిచి "మరి మావూళ్లో, అంటే మా అమ్మమ్మగారివూళ్ళో అంభోరగిడ్డని ఒకడుండేవాడు. అబ్బ, అబ్బ, ఎంత పెద్దదొంగనుకున్నావు" అంటూ ఓకథని యితిహాసంలా ప్రారంభిస్తుంది.

ఇంతలో పాప మరోక కొత్త సందేహాన్ని వెలిబుచ్చింది. "గడ్డాంతాత ఎప్పుడూ అక్కడే వుంటాడన్నావే నాన్నా! మరి ఆతగాడికి ఆకలేయదూ?"

"ఆకలైనప్పుడు యింటికొచ్చి అన్నంతిని, మళ్ళీ అక్కడికే వెళ్ళిపోతాడు."

"అప్పుడు దొంగలు లోపలికొచ్చేస్తే?"

సూర్యం నిరుత్తరుడైపోయాడు. వాదంలో అడ్వొకేటు రామారావుగారినైనా జయించవచ్చుగానీ పాపకు అసందిగ్ధంగా ప్రత్యుత్తరా లివ్వడం కష్టం.

సూర్యం పాపను క్రిందికి దించి "నువ్వ్రోడ్డు వైపు చూచింది చాలుగానీ, హాల్లోకివెళ్ళి బొమ్మలతో ఆడుకోపాపా" అన్నాడు.

పాప లోపలికి వెళ్ళిపోయింది. సూర్యం పత్రికను టేబిల్ పైకి విసిరి గేటువైపు చూడసాగాడు. ఆలోచనంటూ ఒకటె పెట్టుకోకపోతే ఏమీ లేదు గానీ, అది మనసులో రగులసాగితే మటుకూ తనకూ పాపకు కలిగినట్టే ఎన్నో సందేహాలు కలుగుతాయి. విన్నటివరకూ ఈ ముసలివాడు తనకు అపరిచితుడు.

ఈ పట్టణంలో శాశ్వతంగా మకాం ఏర్పరచుకున్న బిచ్చగాళ్లు కొందరున్నారు. వాళ్లు ఏఏసమయాల్లో ఎక్కడెక్కడ ప్రత్యక్షమౌతారో తనకు బాగా తెలుసు. కానీ యితణ్ణి మాత్రం యింతకుమునుపు చూచిన జ్ఞాపకం లేదు. బహుశా యితడు కొత్తగా ఈ ప్రాంతాలకు విజయంచేశాడేమో! పూర్వాశ్రమంలో యితడెక్కడున్నట్టు? ఏం చేసినట్టు? బ్రతుకుతెరువుకోసం కఱువు చేతబట్టుకుని యిలా వచ్చి వుంటాడని సరిపెట్టుకుందామనుకున్నా, యితడు తనకు నవరూపకమైన ప్రతిఫలం కద్దంటున్నాడెందుచేత? అవునవును బొంతపైన చూపు నిలిపిన అపాత్రఘాతులకు గడ్డిపోచలు పనికిరావు

తోటలోనుంచి గదిలోకి వస్తున్న ప్రభాత వాయువులు శరీరానికి సోకనూ, సోకనూ సూర్యం కళ్లు మూతపడ్డాయి. కూర్చున్న కుర్చీలోనే అతడు పదిపదిహేను నిమిషాలపాటు కునికిపాట్లు పడి ఆతరువాత లేచి ప్రక్కనేవున్న మంచంపైకి మేనువేర వేశాడు. ఇల్లంతా ప్రశాంతంగా వుండటం మూలాన సూర్యానికి పడుకోగానే నిద్రపట్టింది

నిద్రలో ఒక కలగన్నాడు సూర్యం. చిత్రమైన కల! ఎందుకో ఎక్కడికో తెలియడంలేదు. ఖడ్గహస్తుడై తనొక దుర్గమారణ్యంలో పరుగెత్తుతున్నాడు. అప్పుడప్పుడు భయంకరమృగాలు, భీకర పన్నగాలు ఎదురౌతూవున్నా వాటిని తను పరకించేటట్టుంలేదు. ఆఖరుకొక శిథిలదేవాలయం దృగ్గోచరమైంది దేవాలయాంతర్భాగంలో ఒక చేతి అసిపాత్రను, మరోక చేతి మానవ కపాలాన్నీ ధరించి కళ్లుమూసుకుని కాపాలికుడొకడు 'ఓం, హ్రీం' అంటూ మంత్రం జపిస్తున్నాడు అతడికెదురుగా పూచిన కడిమిచెట్లు రెండున్నాయి. వాటికి ఓ యిరవైఏళ్ల యువతి, ఓ నాలుగైదేళ్ళ అమ్మాయి తీగెలతో బంధింపబడివున్నారు. ఆశ్చర్యకరమైన విషయమేమిటంటే ఆకాపాలికుడెవడో కాదు. తనయింటి కాపలావాడు. బంధితులెవరో కాదు. ఒకతె నీరజ మరోకతె పాప!

ఆకోపంలో తను ఖడ్గాన్ని పైకెత్తి ఒక్క వేటుతో కాపాలికుణ్ణి తెగవేయ నుంకించాడు. కానీ యింతలో ఆ నరఘాతికుడు కళ్లుతెరచి తనపైకి వురికాడు. 'హీనుడా! చూడు నిన్నేంచేస్తానో' అంటూ మంత్రదండంతో తన తలపైన ఒక్క వేటు

వేశాడు—ఆ దెబ్బతో సూర్యానికి నిద్రాభంగం కలిగింది. అతడు ఉలిక్కిపడి కళ్లు తెరచుకున్నాడు. ఆదుర్గమారణ్యం, శిథిలాలయం, ఆ కాపాలికుడు అంతా తన భ్రమ! పగటిపూట కళ్లుమూస్తే కలతనిద్రలో, లేనిపోని పాడుకలలన్నీ వస్తాయి. ఐతే యిటు జాగ్రదవస్థలోనూ, అటూ స్వప్నావస్థలోనూ తన తలపులన్నీ ఆ ముసలివాడిపై కెందుకిలా ప్రసరిస్తున్నాయి? వాడెవడు? తనెవడు? లోకంలో ఆలోచించుకోడానికెన్నో బృహత్తర విషయాలుండగా మాటిమాటికీ ఈ బికారివాడినిగురించి ఆలోచిస్తూ తన మనసును పాడుచేసుకోడ మెందుకు? ఏదెట్లో గానీ ఈముసలివాడు తనకొక పీడలా దాపురించాడు!

చిరాకుతో పైకిలేచి సూర్యం అప్రయత్నంగా మళ్ళీ కిటికీదగ్గిరికేవెళ్ళి నిలబడ్డాడు!

ఈసారి ముసలివాడి భంగిమ మారింది. అతను గేటుకు ఆనుకుని తోటలోపలికి చూస్తున్నాడు. అంతగా తోటలో అతణ్ణి ఆకర్షిస్తున్నదేదో తెలియక సూర్యం విస్తుపోయాడు. ఇంతలో నందివర్ధనం చెట్ల చాటునుంచి పాప బయటికి వచ్చింది. ఏమాత్రం జంకు గొంకులు లేకుండా పువ్వులు కోసుకుంటూ ఆమె గేటుకు సమీపంగా వెళ్తోంది

ఆక్షణాన సూర్యం బుర్రలో ఒక కొత్తసంశయం పొడసూపింది. దాని తాకిడికి అతను నిలువునా కంపించిపోయాడు. ఒకవేళ ఈముసలివాడు పిల్లల్నెత్తుకొని పారిపోయే దొంగేమో! ఐతే కావచ్చు! ఎవరు చూశారు? లేకుంటే కొరికి తినేద్దామన్నంత ఆకాంక్షతో అతడెందుకలా పాపను చూస్తున్నాడు? చూడ్డమేమిటి! కమ్ముల్లోనుంచి చేయిచాచి అతను పాపను దగ్గరికి రమ్మని పిలుస్తున్నాడు

సూర్యం ఎలుగెత్తి 'దొంగ, దొంగ' అని అరుద్దామనుకున్నాడు. కానీ నోరు పెగల్లేదు. క్రిందికి దిగి పరుగునవెళ్లి పాప నింటికి తెచ్చుకుందామనుకున్నాడు. కానీ ఆలోపలే ముసలివాడు పాపనెత్తుకుని పారిపోతే? ఏంచేయడానికీ పాలుపోక సూర్యం కిటికీ దగ్గర అలాగే నిలుచుండిపోయాడు.

కాని సూర్యం అనుకున్నంతటి అవాంతరమేదీ సంభవించలేదు. ముసలివాడికేసి విచిత్రంగా చూస్తూ పాప గేటుదగ్గరికి వెళ్లిపోయింది. అమాయకంగా అతడి నేదో ప్రశ్నించింది. ప్రశ్నకు జవాబులేదు. ముసలివాడు తనకోటు జేబులోనుంచి ఓ చిన్న అరటిపండు పైకితీసి పాపచేతిలో వుంచాడు. కిలకిలానవ్వి పాప వెనుదిరిగి గంతులు వేసుకుంటూ యింటివైపు రాసాగింది. దూరమైపోతున్న పాపను చూస్తూ ముసలివాడు విగ్రహంలా అక్కడే నిలబడివున్నాడు.

* * *

నాలుగైదు రోజులు గడిచిపోయాయి. ఓరోజు ఊళ్ళోకి కొత్తగా ఓసినిమా వచ్చిందని కాస్త ప్రొద్దుండగానే యిల్లు చేరుకోమని నీరజ పురమాయించినందువల్ల సూర్యం కోర్టునుంచీ నేరుగా యింటికి వచ్చేశాడు. కాని సినిమా ప్రోగ్రాముగురించి సుతరామూ మరచిపోయినట్టు, టేబిల్ క్లాత్ పైన ఏదో కుట్టుకుంటూ కుర్చీలోకూర్చున్న నీరజ ప్రత్యక్షమయ్యేసరికి సూర్యం ముఖంలో చిరుకోపపు ఛాయలు క్రమ్ముకున్నాయి.

"ఐతే నీ కోసమే నీది నీరజా! నన్ను త్వరగా రమ్మనడ మేమిటి? నువ్వు రాచకార్యంలో లీనమైపోవడ మేమిటే?" అంటూ చిరాగ్గా వాలుకుర్చీలో కూలబడ్డాడు సూర్యం.

"మీరింత తొందరగా వస్తారని నాకేం తెలుసండీ! మరచిపోవడాలు మీకు మామూలే గదా! ఐనా నా ముస్తాబు కేముంది! ఐదునిముషాల్లో రెడీ అయిపోతాను. చూడండి" అంటూ నీరజ గబగబా లోపలికి వెళ్లింది.

ఎంత త్వరగా తెమిలినా థియేటరు చేరుకునేసరికి ఆలస్యం కావడం, 'అమ్మో! యింక కథ అర్థం కావడమెలాగని విచారించడం నీరజకు పరిపాటే! ఇప్పుడూ అదే జరిగింది. కాని సూర్యానికి మాత్రం కథ అర్థంకావాలని అంత పెద్దపట్టింపేమీ లేదు. అర్థమైతే కావచ్చు కాకపోతే అందుకతడు చింతించడు. ఎంతగా వెండితెర అని ఉత్ప్రేక్షించినా అది కేవలం మల్లుగుడ్డే కదా అని సూర్యం విశ్వాసం! ఎంతగా కథ సూర్యాన్ని తనవైపుకు ఆకర్షించుకో జూచినా, బలవత్తరమైన సంఘటనల వల్ల కలిగిన పతాక పరిణామం ఎంతగా హృదయాన్ని ఉద్విగ్నం చేసిపారవేసినా అడుగడుగునా యిది కల్పితగాథ అని మననం చేసుకుని మళ్ళీ మామూలు మనిషైపోతుంటాడు సూర్యం. సూర్యంది ఆదినుంచీ అతివాస్తవిక దృష్టి!

కాని ఈసారిమాత్రం సూర్యం అంత నిర్లిప్త భావంతో సినిమా చూడలేకపోయాడు. ఆచిత్రంలో పాత్రికుడైన ఒక నిరుపేద యువకుడు పరిస్థితుల ప్రాబల్యంవల్ల నికృష్టస్థితికి ఎలా దిగజారిపోయాడో వన్నెచెప్పడానికి కథకుడు తీవ్రంగా ప్రయత్నించాడు. ఒకవైపు యిళ్ళకు కన్నం వేస్తూ, మరోవైపు ఆస్తులను దీనులకూ, హీనులకూ వెదజల్లుతున్న కథానాయకుడి ద్వంద్వవ్యక్తిత్వం చూపరులకు విభ్రమంగొలుపుతోంది. ఓరోజు రాత్రి ఆగజదొంగ భద్రవేషంతో పురవీథుల్లో విలాసంగా షికారు బయల్దేరాడు. అతనికో మేడ నిర్జనంగా కనిపించింది. దొంగ అక్కడ కొంతసేపు ఆగాడు. తరువాత వున్నట్టుండి ప్రాకారకుడ్యం పైకెక్కి చివాలున అవలికి దూకాడు. మేడకు పదిగజాలదూరంలో వున్న గంగరావిచెట్టు పైకెగ్రాకి, కొమ్మ చివరదాకా వచ్చి వుప్పించి రెండో అంతస్తులోకి దూకాడు!

"ఇదిగో నీరజా! ఇంటివగ్గర రాముడు కూడా వున్నాడు కదూ!" నీరజవైపుకు వాలి మెల్లగా ఆమె చెవిలో ప్రశ్నించాడు సూర్యం.

"రాముడా! నాలుగ్గంటలకే వెళ్లిపోయాడే! వాచ్ మేన్ ఒకడుండగా మళ్లీ రాము డెందుకండీ యింటిదగ్గర?"

కొంప మునిగిందనుకున్నాడు సూర్యం. మారు వేషంలో ఈగజదొంగ ఎలావున్నాడో, తన యింటికి కాపలాకాసే ముసలివాడు కూడా యించుమించు అలాగే వుంటాడు. ఇక్కడ దొంగ కెలాటి అవకాశం పైతే లభించిందో, అక్కడ ముసలివాడికీ సరిగ్గా అలాటి సదవకాశమే లభించింది. నీరజది ఎలాగైనా ఆడపుట్టుక! అత్యవసరసమయాల్లో తప్పా మిగిలినప్పు డెల్లా ఆడవాళ్ళబుద్ధి చురుగ్గా పనిచేస్తుంది. కానీ తనుమాత్రం ఏమంత ప్రయోజకత్వాన్ని వెలగబెట్టినట్టు! దొంగకు (అతడు దొంగకాదని నిదర్శన మేదీ!) యిల్లప్పగించి తను థియేటరులో కుషనుకుర్చీలో సుఖాసీనుడై నిమ్మకు నీరెత్తినట్టు సినిమా చూస్తున్నాడు! ఒక మనిషిని మరొకమనిషి విశ్వసించడం మంచిదే! కాని అలా విశ్వసించడానికి ముందు ఈ మనిషి ఆమనిషి తత్వాన్ని అవగాహనచేసుకుని వుండాలి. ఏనాటి వాయసమో, పంచతంత్రంలో కాబోలు, కులమూ శీలమూ తెలియకుండా కొత్తవాళ్లని నమ్మరాదంటుంది.

తటాలున పైకిలేచి "కళ్లెందుకో తిరుగుతున్నాయి నీరజా! కాసేపు బయటవుండి వస్తాను" అని దరదరా థియేటరునుంచి బయటికి వచ్చేశాడు సూర్యం.

అప్పటికప్పుడే సన్నగా చినుకులు జారుతున్నాయి. ప్రగాఢనీలవర్ణం కైవసికొన్న మేఘమాలికలు ఆకాశాంతాలు అవనులుగా లోకాన్ని ముట్టడించివేస్తున్నాయి. సూర్యం రోడ్డుపైకి వచ్చేసరికి ఓవైపున మెరుపొకటి ధగధగా మెరిసింది. వెనువెంటనే ఒక ఉరుము పెళపెళా వురిమింది. రోడ్డులో అతడు నాలుగడుగులు వేశాడో లేదో జల్లుజల్లున జడివాన కురవసాగింది.

వర్షం వస్తోందని వెనుకకుగు వేయడానికి సూర్యానికి మనస్కరించలేదు. నిర్జనమైన మేడ. కాకిని ప్రేలాడగట్టినట్టున్న మేఘాలక్రింద చిక్కగా క్రమ్ముకుంటున్న కారుచీకటి, పైగా జడివాన! దొంగతనం చేయడానికి యింతకంటే అమూల్యావకాశం ఎప్పుడు దొరుకుతుంది? కారులో బయల్దేరితే ఎట్లా లేదన్నా రోడ్డుపైన యింటికి ఒకటి ఒకటిన్నరమైళ్లి దూరముంది. సందుల్లో దూరివెళ్తే నాలుగు ఫర్లాంగులకన్నా ఎక్కువుండదు. అదీగాక రోడ్డులో కారు కదలడే సరికి దొంగకాలికి బుద్ధిచెప్పడానికి అవకాశముంటుంది. కాదు, కాదు ఎంతవాన కురిసినా సరే తను పదిహే పదినిమిషాల్లో యిల్లు చేరుకోవాలి!

పల్లాల్లో నిలిచిన బురదనీరు పైకెగిరి మసితె తెరగని దుస్తుల్ని ఖరాబుచేస్తున్నా లెక్కచేయకుండా సూర్యం సందుల్లోపడి నడవసాగాడు. వానలో తడుస్తూ నడిచే అనుభవం సూర్యానికి క్రొత్త! అందులోనూ ఏటవాలుగా పడుతున్న వానచినుకులు బసిగళ్లలా ముఖాన్ని మొత్తుతున్నాయి. అథోముఖంగా శరవేగంతో వస్తున్న వర్షధారలమాటకేంగాని, అంతకంటే వేగంగా సూర్యం మనసులో ఆలోచనలు పరుగెత్తసాగాయి. ఐదారు నిమిషాల్లో తను గేటు తెరచుకుని లోపలికి వెళ్తాడు. మేడను పరీక్షిస్తాడు. సింహద్వారానికి తను వేసుకుని వచ్చినతాళం ఈపాటికి వూడదీయబడివుంటుంది. నాన్నగారొక రివాల్వరు టేబిల్ సొరుగులో దాచి వుంచడం మంచిదయింది. ఒకచేత టార్చిలైటు, మరొకచేత రివాల్వరు పట్టుకుని తను సరాసరి మేడపైకి వెళ్తాడు. తూర్పువైపుగదిలో దొంగ యినప్పెట్టె

తలుపు విడకొట్టే ప్రయత్నంలో నిమగ్నుడై వుంటాడు' మెరుపులా తను గదిలో ప్రవేశించి, టార్చిలైటును దొంగమీదికి ఫోకస్ చేసి 'హాండ్సప్' అని గర్జిస్తాడు. 'ఊఁ నడువెనక్కి' అంటూ వాడిని హాల్లోకి తీసుకొస్తాడు. స్విచ్ వేసి, పరుపు చుట్టుకునే త్రాడు వూడ పెరికి దొంగని కంబానికి బంధిస్తాడు!

ఆక్షణంలో సూర్యం తను సూర్యమే నన్న విషయం మరచిపోయాడు. తనిప్పుడు తిమింగిలాలకు భయపడకుండా, తుపానుల్ని పరకు చేయకుండా సాగరాంతరాళంలోనికి చొచ్చుకుని వెళ్ళి ముత్తెపు చిప్పల్ని వెలికితీసే సాహసికుడు! హిమపాతానికి వెరవకుండా, అలసటను లెక్క చేయకుండా అందుకో వలసిన ఆదర్శంపై చూపునిలిపి ఠీవిఠీవిగా నడక సాగిస్తున్న పర్వతారోహకుడు!

సందులోనుంచి సూర్యం మళ్ళీ రాజవీథిలోకి వచ్చేశాడు. అక్కడనుంచీ గేటువద్దకి నూరుగజాలు కూడా వుండవు. సూర్యం మేడవైపోసారి చూచాడు. జడివానలో చూపానడం లేదు. తీక్ష్ణదృక్కులతో గేటువైపు చూచాడు. అక్కడ మనిషివున్న పోలికవే కనిపించడం లేదు. ఆ ఉద్వేగంలో సూర్యం పిడికిలి మూసి చేతిని పైకెత్తి తన దృఢముష్టి నోసారి చూచుకున్నాడు.

కానీ సూర్యంచేయి అప్రయత్నంగా క్రిందికి వ్రాలిపోయింది. పిడికిలి తనంతటనే విచ్చిపోయింది. నిశ్చేష్టుడై అతడు గేటు కావలనుంచి వ్యాపించివున్న రావిచెట్టు కొమ్మలక్రింద నిలబడిపోయాడు. ఒకటి రెండు నిమిషాలపాటు తన చుట్టూరా వానకురుస్తోందనీ, వానలో తను బాగా తడిసిపోయాడని అతడు మరచిపోయాడు. అతడిశరీరంలోని ప్రతి రక్తబిందువులోని ప్రత్యణువూ తనఎదుట స్థాణువైన నిశ్చలంగా కూచునివున్న ముసలివాడి పరిదీనస్వరూపమే ప్రతిబింబించింది. చీకటిలో కలిసి చీకటై, తడిసిముద్దైపోయి కూడా విసురుగా వీస్తున్న ప్రభంజనంలో, కుంభవృష్టిలో కదలకుండా, మెదలకుండా కూచునివున్న ఈ ముసలివాడి నేనా తను దొంగఅని అనుమానించడం!

ఐదడుగుల పదంగుళాల పొడవున్న తనశరీరం ఆ వృద్ధుని ధీరోదాత్తత ముందు రెండంగుళాలమేరకు కుంచించుకుపోయినట్లు తోచింది సూర్యానికి! అందుకతడు చింతించలేదు. ఆ ముసలాడి మహోన్నత వ్యక్తిత్వం మ్రోల తను మరుగుజ్జయిపోవడమే న్యాయం!

మళ్ళీ ఈలోకంలో పడ్డాక సూర్యం వృద్ధునికి దగ్గరగావెళ్ళి "తలనొప్పిగావుంటే అమృతాంజనం రాచుకుందామని వచ్చాను" అన్నాడు. తీరాఅన్న తర్వాత అలాఅన్నందుకు సిగ్గుపడ్డాడు. అమృతాంజనంకోసం జడివానలో తడుస్తూ థియేటరునుంచి ఇంతదూరం నడిచివచ్చాడంటే ఎవరు నమ్ముతారు? ఐనా తనిప్పుడెందుకు సంజాయిషీ చెప్పుకోవాలి? నిజానికది సంజాయిషీ కానేకాదు. తన చెవులకే అది తప్పూపణలా ధ్వనించింది...అంతలో సూర్యం తేరుకున్నాడు. ఏమయితే నేం! ముసలివాడికి తనమాటలు వినిపించివుండవు!

సూర్యం గేటుతెరుచుకుని లోపలికివెళ్ళి ఐదు నిమిషాల్లో దుస్తులు మార్చుకుని తిరిగివచ్చాడు. అప్పటికి వాన దాదాపు వెలిసిపోయింది. ఐనా రావిచెట్టు కొమ్మల్లోనుంచి నిర్విరామంగా యింకింకా నీటిబొట్లు క్రిందికి రాలుతున్నాయి. బాహ్య వాతావరణంలో మార్పువచ్చినా ముసలివాడుమాత్రం నిర్వికారంగా సమాధిగతుడైనట్లు అలాగే కూచునివున్నాడు. సూర్యం కళ్ళల్లో నీళ్లు గిర్రున తిరిగాయి. చేతిగుడ్డతో కన్నీళ్లు తుడుచుకుంటూ సూర్యం క్షణక్షణానికీ మారిపోతున్న తన చిత్తపరివర్తనకు తానే తెల్లబోయాడు. గడచిన ఏడెనిమిదిరోజులుగా తనీముసలివాడినిగురించి యించుమించు రోజుకొక్క నిర్ణయానికి వచ్చాడు. అనుమానించాడు. అసహ్యించుకున్నాడు. జాలిపడ్డాడు. కడకిప్పుడు కంట తడిపెట్టుకున్నాడు. తనలో యిన్ని పరిణామాలు కలుగుతున్నా ఎదుటిమనిషిలోమాత్రం కించిత్తు మార్పయినా కనిపించడం లేదు. ఇది ఎండిపోయిన మ్రోడు. భూగర్భంలో దీనివేళ్లు చివికిపోయాయి పైనుంచి క్రిందికి కొమ్మలు క్రమక్రమంగా ఎండిపోతున్నాయి. ప్రకాండంలో తొర్రబడింది. ఈదుస్థితికి వెనుక ఎలాంటి బలవత్తరమైన కారణం నిక్షిప్తమైవుందో తనకు తెలియదు. అథవా తెలిసినా తను చేయగలిగిందేమీ లేదు. దేన్నిగురించి విచారించి లాభంలేదో దాన్నిగురించి ఆలోచించడం వృథాప్రయాస!... సూర్యం రెండు పొడిబట్టల్ని ముసలివాడిపైకి విసరి, కట్టుకోమని సైగచేసి మళ్ళీ థియేటరువైపు వెళ్ళిపోయాడు.

మరునాటి ఉదయం, యిదివరకెప్పుడో నిర్ణయమైన ప్రోగ్రాంప్రకారం పూరీలోవున్న చంద్ర

శేఖరం గారికి సూర్యం జాబు వ్రాశాడు. 'పూజ్యులైన తండ్రిగారికి నమస్కారాలు' అంటూ ప్రారంభించి, సౌభాగ్యవతి నీరజ, చిరంజీవి పాప క్షేమంగా వున్నారని పేర్కొంటూ పిన్ని తృప్తికోసం ఆకుశలవార్తను మరి నాలుగైదు వాక్యాలు జోడించాడు "రోజుకొకటి రెండుసార్లు రాముడే పాపను షికారుకు తీసుకెళ్తున్నాడు. అందుచేత ఆమె నెత్తుకోడానికి ప్రత్యేకంగా కుర్రాణ్ణి పెట్టుకోవలసిన అవసరమేమీ కనిపించడంలేదు. మరొక విశేషం. మనకిప్పుడు నమ్మకస్థుడైన వాచ్ మేన్ దొరకాడు. పాపం, వాడిస్థితి హృదయవిదారకమైంది. చెవులు వినిపించవు. ఒక చేయి మొండిచేయి. సంవత్సరాలకొలబడీ తిండికి నోచుకోనివాడిలా కనబడుతున్నాడు. రెండుపూటలా యింత తిండి పడేస్తే మరేధ్యాసలేకుండా ఆముసలివాడు మన యింటిదగ్గరే వుండిపోయేట్టున్నాడు. వాడు గేటుదగ్గరవుండడంమూలాన నేను క్లబ్బునుంచి రావడానికి కొంచెం ఆలస్యమైనా నీరజ మరేం కంగారుపడడంలేదు. ఈవిషయం పిన్నితో చెప్పండి"

* * * *

పది పదిహేనురోజులు మెల్లగా దొర్లిపోయాయి. ఈవ్యవధిలో సూర్యం రెండు మూడు పెద్దకేసులు వకాల్తా పుచ్చుకున్నాడు. వాయిదాలు దగ్గరలో వున్నాయి. తిండిశాస్త్రం ముగించి న్యాయశాస్త్ర ఉద్గ్రంథాలముందు కూర్చుంటే ఒక్కొక్కప్పుడు అర్ధరాత్రిగూడా మీరిపోతోంది. అప్పుడు పనుకుంటే ఏ ఎనిమిదికో, తొమ్మిదికో మెలకువవస్తుంది. అప్పటికి స్నానపానాలు ముగించుకొని కోర్టుకు చేరుకునేసరికి పార్కులో టవర్ క్లాక్ పదిగంటలు చూపిస్తుంది.

ఇంతలో సూర్యం ఒక్క త్రిప్పుకోడానికి వీలుగా వేసవిసెలవులు వచ్చాయి. ఫైళ్ళన్నీ కట్టగట్టి బీరువాలోకి విసరి సూర్యం విశ్రాంతిగా కాలం గడపసాగాడు. పనిచేస్తే మెరుగ్గా చేయడం, బద్ధకిస్తే అత్యవసరమైతే తప్ప రేయింబవళ్ళూ పడకపైనుంచి లేవకపోవడం సూర్యం అలవాటు. లేకంటే రాజకీయాలపైన వున్న పిచ్చివ్యామోహంవల్లనైతే నేమి, చేబట్టిన వృత్తిద్వారా లభ్యమైన వాక్కండూతి చేతనైతే నేమి సూర్యానికి క్లబ్బుకువెళ్ళి మిత్రులతో చర్చోపచర్చలైన వాగ్వివాదానికిదిగకపోతే మరేంతోచదుగాను! అలా వెళ్ళబోతున్నప్పుడు గేటుదగ్గర ఆగి ముసలివాడిని పలకరిద్దామని సూర్యం చాలాసార్లు అనుకున్నాడు. ఆగి పలకరించేవాడే! కానీ మాట్లాడానికి ఆముసలాడు ఎంతమాత్రం సుముఖంగా కనబడలేదు. పైగా పనిలో చేరినప్పటికీ, యిప్పటికీ అతడు బాగా చిక్కిపోయాడు. వానలో తడిసిన నాటినుంచీ అతనికి కొత్తగా దగ్గొకటి సంక్రమించింది. ఉండి, వుండీ ఒక్కసారి దగ్గితే ఆదగ్గలా ధారావాహినిగా పది పదిహేను నిముషాలవరకూ ఏకస్థాయిలో కొనసాగేది

"పన్నెండు గంటలకోసారి మేలుకున్నాను. అప్పుడు ముసలివాడి దగ్గు వినిపించింది" అనేవాడు తెల్లవారగానే సూర్యం.

"నేను తెల్లవారుఝామున మేలుకున్నానండీ! అప్పుడు కూడా ముసలాడు దగ్గుతూనే వున్నాడు" అనేది నీరజ.

"వాడు మనం మాట్లాడించినా మాట్లాడడు. తనకు ఒళ్ళెలావుందని చెప్పుకోడు. ఏమిటోమరి! వీడు మనకొక సమస్యయిపోయాడు."

"దగ్గిదగ్గి వాడిక్కడే కళ్ళుమూసుకపోతాడేమోనండీ! ఎక్కడపుట్టాడో, ఎక్కడపెరిగాడో వాడికి భగవంతుడిక్కడ చావు వ్రాసిపెట్టివున్నాడు!"

ఆఖరుకు సూర్యం రాముణ్ణి పిలిచి ముసలివాడికెలావుందో తెలుసుకోమన్నాడు. అవసరమైతే హాస్పిటలుకు తీసుకెళ్ళి మందిప్పించమన్నాడు.

కానీ వెళ్ళిన రాముడు వెళ్ళినట్టే తిరిగివచ్చి "తాతగాడు తనకు మందూ గిందూ ఏమీ ఒద్దంటున్నాడు బాబూ" అన్నాడు.

"ఏం! ఎందుకని?" ఆశ్చర్యంతో ప్రశ్నించాడు సూర్యం.

"ఒంటిపైన చెయ్యివేసి చూశాను కాలిపోతోంది లేచి నిలుచోడానికైనా ఓపికం వున్నట్టు లేదు. 'హాస్పిటలుదాకా రా! మందిప్పిస్తాను' అన్నాను"

"అందుకేమన్నాడు?"

"వెళ్ళిపో అన్నట్టు చెయ్యాడిస్తాడు బాబూ! ఇంకేమీ అనడు."

"ఒకవైపు ప్రాణం పోతున్నా మనయింటి దగ్గర కూచుని సత్యాగ్రహం చేయడానికి వాడికి మనమేం

అపచారం చేశావట్రా రాముడూ! ఔను. ఒక బండి తీసుకొచ్చి బద్దు వదవాన్ని వాడిసందులో పడవేసి హాస్పిటలుకి లాక్కెళ్ళు. స్థితి అపాయకరంగా వుంది గనుక తప్పకుండా బెడ్ యిస్తారు. తక్షణం వాడిని హాస్పిటల్లో చేర్చి యింకో కపని చూడు, ఔను" అన్నాడు సూర్యం.

ఆరోజు మధ్యాహ్నాంతరం సూర్యం ముందు వాలోనుంచి రోడ్డువైపు చూశాడు. ఇనుపకమ్మీల గేటుదగ్గర కాపాలావాడు లేడు! లోలోపల ఏదో అవ్యక్తమైన బాధ బాణంలా హృదయాన్ని కుమ్ము తున్నా పైకిమాత్రం తలపైన పెద్దబరువు తగ్గిపోయినట్టు 'అబ్బా' అని నిట్టూర్చాడు సూర్యం.

ఆకులకు సున్నం రాస్తున్న నీరజ సూర్యం లోపలికి రావడం చూచి "ఉదయం మీకొచ్చిన వుత్తరాల్ని టేబిల్ పైన వుంచానండీ" అంది. "నాన్నగారు వ్రాశారేమిటి?" అంటూ సూర్యం జాబుల్ని చేతికి తీసుకుని మంచంపైన పడుకున్నాడు. వాటిల్లో నాలుగైదు కార్డులు, ఒక కవరుమాత్ర మున్నాయి. చంద్రశేఖరంగారెప్పుడు వ్రాసినా ఒక కార్డులో ముక్తసరిగా మూడు మాటలు మాత్రం వ్రాస్తారు. ఆనాలుగు కార్డుల్లో మూడు క్లయింట్ల దగ్గరినుంచే వచ్చాయి. ఒకటి చందాగడువు మీరిపో తోందని హెచ్చరిస్తూ ఒకానొక పత్రికాకార్యాలయం నుంచి వచ్చింది. నాన్నగారు జాబువ్రాయలేదేమా అనుకుంటూ సూర్యం మిగిలిన కవరుపైకి తీశాడు. బహుశా ఎవడో క్లయింటు కేసుకు సంబంధించిన పత్రాలు పంపివుంటాడని కవరు చించాడు. కాగితాలు పైకి తీశాడు. ఉత్తరమంతటా నాన్నగారి అక్షరాలే వున్నాయి నాన్నగారు సుదీర్ఘమైన వుత్తరం రాయ డానికి యిదే ప్రథమం. ఒకవేళ యాత్రానుభవాల్ని గురించి వ్రాశారేమో!

నాలుగైదు పేరాలు మాత్రం చదివి సూర్యం కాగితాల్ని చేతిలోవుంచుకునే సైకప్పుకేసి చూస్తూ ఆలోచనలో పడ్డాడు. ఉత్తరమంతా అదోతరహాగా వుంది! చెప్పవలసిన విషయమంతా ముందే వుండగా అందుకు పీఠికాప్రాయంగా వ్రాసుకుపోతున్నారు నాన్నగారు. "ఇదంతా యిప్పుడెందుకు చెప్పవలసి వచ్చిందని నీకు సందేహం కలగవచ్చు. ఇంతకాలంగా నా అంతరాంతరాల్లో నిగూఢంగా దాగివుండిన ఈ రహస్యం నిన్ను మూలముట్టంగా కదిలించివేయవచ్చు! కాని సూర్యం! నాలో ఎన్నో తర్కవితర్కాలు జరిగినమీదటే ఈ వాస్తవాన్ని నీకు తెలియబరుస్తున్నానని నువ్వు గుర్తించాలి"

సూర్యం యించుమించు కొయ్యబారిపోయాడు. రహస్యమా? ఏమిటది? అది తనని కదిలించివేసే వాస్తవమా! అలాటిదొకటుంటుందని అనుకోడానికైనా అవకాశంలేదే! నాన్నగారేదైనా కథ వ్రాసి పత్రికకు పంపించడానికి బదులు తనకు పంపించేశారా! కాదే. పైన చిరంజీవి సూర్యానికి శుభాశీస్సులని స్పష్టంగా వ్రాశారే!

సూర్యం మళ్ళీ ఉత్తరాన్ని చూడసాగాడు. తనవాతి ఒకటి రెండు పేజీలవరకూ జాబు వింతగా వేదాంతధోరణిలో సాగిపోతోంది.

"నీకు తెలుసు సూర్యం, నేనూ నీలా న్యాయ వాద వృత్తి అవలంబించిన వాణ్ణి. పదేళ్ళపాటు న్యాయమూర్తిగాకూడా పని చేశాను. ముప్పై, ముప్పైఅయిదేళ్ళ అనుభవంలో నాకవగతమైన సత్యమొక్కటే! న్యాయాన్ని నిర్ణయించడంకంటే ఈ ప్రపంచంలో అసిధారావ్రతం మరొకటిలేదు ఉదా హరణకి నీకీరహస్యం చెప్పడం న్యాయమా కాదా అని నేనీ పది, పదిహేను రోజులపాటుగా వితర్కించుకున్నాను పూరీలో జగన్నాథుణ్ణి, కల కత్తాలో కాళీమాతను, కాశిలో విశ్వనాథ శివుణ్ణి దర్శించుకున్నప్పుడు కూడా ఈ సందేహమే నాలో కొట్టుమిట్టాడింది. కడకు ఈ విషయాన్ని నీకెరిగించ డమే న్యాయమన్న నిర్ణయానికివచ్చాను. ఈ జాబు వ్రాస్తున్నది నేను బృందావనంనుంచి! నిన్న సాయం త్రం ఈ రహస్యాన్ని ప్రకటించడానికి కావలసిన ఆత్మసంయమనాన్ని ప్రసాదించమని నేను కృష్ణభగ వానుణ్ణి వేడుకున్నాను.

నా పరిస్థితిలో వున్నవాడు మరెవ్వడైనా అయితే నీకీ విషయాన్ని చెప్పేవాడు కాదేమో! కాని అలాటివాడు నా కాదర్శం కాదు. నేనులోకం మెప్పుమెప్పులకోసం ఆశించకుండా నాకు న్యాయమని తోచిన కార్యాలు కొన్ని చేశాను. వాటిల్లోయిది ఆఖరుదిగావుండనీ! ఇదే నాకోరిక.

మా పెన్నికి కథలపిచ్చి ఎక్కువ. కనిపించిన పత్రికలన్నీ కొని తెమ్మని మొదట కథల్ని మాత్రం

చదివేయడం యిప్పటికీ అదికే అలవాటు. అందులోనూ ఎక్కడో అరుదుగా కనిపించే విచిత్రమైన మానవ ప్రవృత్తి యథాతథంగా చిత్రించబడే కథలంటే ఆమెకు ఎక్కువ అభిమానం. అలాటి కథల్ని ఆమె చదువగా నువ్వూ, నేనూ అప్పుడప్పుడూ వింటుండే వాళ్ళం. నీకు జ్ఞాపకం వుందో లేదో గానీ ఒకసారి ఆమె ఒక కథ చదివింది. రాక్షసుడిలాంటి మనిషి ఒకడుంటాడు, వాడు చేయని కిరాతకకృత్యాలు లేవు. తను చేసినవన్నీ దుష్కార్యాలేనని వాడికీ తెలుసు. కానీ వాడెందుకు పశ్చాత్తాపపడడు పైగా వాడెన్ని ఘోర కృత్యాలు చేసినా లోకుల్లో వాడి అంతస్థు నానాటికీ పెరిగిపోతుంటుంది. కడకు తనూ కొంత వరకూ ప్రపంచాన్ని వుద్ధరించినట్టు ఆత్మసంతృప్తితో వాడు చనిపోతాడు. ఈ కథ అసహజంగా వుందని నువ్వూ, మీ పిన్నీ వాదించారు. నేను మాత్రం యిది సహజమేనని మీకు నచ్చచెప్పబోయాను. కారణం, మీకంటే నేను లోకాన్ని ఎక్కువగా చూచినవాణ్ణి. అదే పనిగా మానవుల్ని హతమార్చిన హంతకులు కొందరు పాప పరిహారార్థం రెండు అశ్రుబిందువులనైనా ధారబోయకుండా ఉరికంబాన్ని సమీపించడం చేసెరుగుదును. వాళ్లు రాక్షసులు! వాళ్ళతో మనకు ప్రసక్తి లేదు.

ఐతే మానవుల సంగతేమిటి? నా ఎరుకలో ఒక మనిషివున్నాడు. వాడిని నేను దాదాపు నాలుగు దశాబ్దాలనుంచీ చూస్తున్నాను. వాడు సంఘానికి చీడ పురుగుగా బతికాడు. మానవకుల శీలానికి ముప్పుగా బతికాడు. నిరంతర దుర్వ్యసనాల్లో ఆస్తిని గుల్ల చేసి పారేశాడు. చిప్పచేతి కొచ్చింది కాని వాడు మానవుడు మాత్రం కాలేదు. మానవుడైతే వాడికి పశ్చాత్తాపం కలగనా అనుకున్నాను. వాడిక మానవుడు కాలేడను కున్నాను. కాని నువ్వింతలో ఆ మొండి చేతి ముసలి వాణ్ణి గురించి జాబు వ్రాశావు. అంతటితో నా అంచనా తారుమారయింది.''

సూర్యం తృళ్లిపడ్డాడు. అక్కడికీ, యిక్కడికీ వచ్చి ఈ మొండిచేతి ముసలివాడు తనకథలోనే ప్రవేశిస్తున్నాడు!

"ఇప్పటికే వాయిదాలేఖ నిన్ను చీకాకు పరుస్తోంది గదూ సూర్యం! లేనులే. అసలు విషయాన్నిక డొంకతిరుగుళ్లు లేకుండా నా చేత నయినంతవరకూ సంగ్రహంగా వ్రాయడానికి ప్రయత్నిస్తాను. ఏకాంతంగా కూచుని తీరిగ్గా చదువుకో.

సూర్యం ఉత్తరాన్ని జేబులో వుంచుకుని చరచరా మేడపైకి వెళ్ళాడు. గదితలుపులు మూసి కుర్చీలో కూచుంటూ మళ్లీ కాగితాల్ని పైకి తీశాడు.

* * *

"అవి నేను క్రొత్తగా కాలేజిలో చేరిన రోజులు. కాని అప్పటికే ఈ ప్రపంచం ఆనందధామమేమీ కాదని, కావలసినన్ని కష్టనష్టాల కక్కడ కొదువలేదనీ నాకు బాగా తెలుసు. మా నాన్నగారు నన్నలా పెంచారు. అందుకాయన్నని లాభం లేదు. పిత్రార్జితంగా దక్కిన ఆస్తిపాస్తులంతగా లేకపోయినా ఆయన అంతవరకూ సంసారాన్ని లాక్కురావడమే గొప్ప విశేషం. బాగా చదివి, డిగ్రీలు సంపాదించి, నేను పెద్ద ఉద్యోగం చేస్తుంటే ఒకసారి చూచి చని పోవాలని నాన్నగారప్పుడప్పుడూ అంటుండేవారు. ఆయన కోరికలోని పూర్వాపరభాగాల్లో మొదటి దైతే నెరవేరింది గానీ రెండోది నెరవేరకముందే ఆయన శాశ్వతంగా కళ్ళు మూసుకున్నారు.

ఉన్న వూళ్ళోనే హైస్కూలుండటం మూలాన స్కూల్ ఫైనల్ వరకూ నా చదువు మా నాన్నగారికి బరువుగా తోచలేదు. వెనకాముందూ చూడకుండా రెండువందల రూపాయలు అప్పుచేసి ఆయన నన్ను కాలేజికి పంపించారు. ట్రంకు చేతోపట్టుకుని అనంతపురం స్టేషనులో దిగాను. అవూరి ముఖం చూడ్డానికి అదే తొలిసారి. కాలేజి ఎక్కడవుందో వాకబు చేసుకుంటూ వెళ్లాను. ప్రిన్సిపాలు గారు సాదరంగా మాట్లాడి ఈవూళ్లో ఎక్కడుండదలచుకున్నావు" అని అడిగారు. "అదే తెలియడం లేదండీ" అన్నాను. ఆయన చీటీలో ఒక పేరు వ్రాసియిచ్చి అక్కడికి వెళ్ళమన్నారు.

అది రంగమ్మ హోటలు! ఆరోజుల్లో ఆ చుట్టు ప్రక్కల భోజనప్రియులందరికీ రంగమ్మ ఆరాధ్య దేవత. హోటలని పేర్కొంటున్నారు గనుక అక్కడ కుర్చీలు, బల్లలు, పటాలు, పంకాలు, సర్వర్లూ క్లీనర్లూ వుంటారనుకున్నాను, కాని అక్కడ అలాంటి గందరగోళ మేమీ లేదు పొరుగూళ్ళనుంచి వచ్చి చదువుకుంటున్న కాలేజి కుర్రాళ్ళు చాలా మట్టుకు అక్కడే భోంచేస్తారు. పైసా చూపిస్తే చాలు,

రంగమ్మకు పోయిన ప్రాణంకూడా చక్కా లేచి వస్తుందని లోకంలో ఒక ప్రథ వుండేది. నాటికి తొంభైయంటికి సర్వసామాన్యంగా వర్తించే ఆమాట కేంగానీ రంగమ్మ పరిచర్యలతో మా, అంతకంటే మాటలతో నూ వాడుగ్గా తినేవాళ్ళకందరికీ స్వర్గాన్ని మరపించేది. నాలుగైదు రోజులు ఆ హోటల్లోనే ఓగదిలో మకాంపెట్టి చూచాను. బొత్తిగా చదువుకోడానికి వీలుగా వుండలేదు. ఎప్పుడూ ఎడతెగని జనం. ఇలా కాదనుకుని ప్రత్యేకంగా వున్న ఓ గదికోసం అన్వేషణ ప్రారంభించాను.

ఆనాటికి అనంతపురం యిప్పుడున్నంత పెద్ద బస్తీకాదు. నాలుగైదు ముఖ్యమైన వీధుల్ని మినహాయిస్తే మిగిలిన వూరంతా వట్టి మట్టిమిద్దెల మయం. ఈ మంటిమిద్దెలు డిటెక్టివు నవలల్లో అప్పుడప్పుడూ అపరాధపరిశోధకులకు తటస్థించే భూగర్భగృహాల కంటే ఒకింతుక మెరుగ్గా వుండేవంతే! ఒకటి రెండు అంకణాల వెడల్పున ఈవీధినుంచి ఆవీధివరకూ మూడు నూటయాభై గజాల పొడుగునా వ్యాపించివున్న ఈ మంటిమిద్దెలకు ఏవైపునగానీ ఓకిటికీవుండదు. ఉత్తర ధృవంలో మానవులకు ఆరునెలలు పగలు, ఆరునెలలు రాత్రి అని భూగోళం చెబుతుంది. కాని ఈ మట్టి మిద్దెల్లో మనుషులు మాత్రం సంవత్సరమంతా చీకటిలోనే బ్రతుకుతారు. జీవించడమే కష్టసాధ్యమైన ఈయిళ్ళల్లో యిక చదువుకోవడమేం కుదురుతుంది?

నాలుగురోజులు అదేపనిగా తిరగ్గా, తిరగ్గా కడకు ఓమారుమూలవీధిలో గది దొరికింది. పెంకుటింట్లో వీధివైపు గది. గదిలోపలికి గాలీ వెలుతురూ వచ్చే అవకాశాలున్నాయి. మాటి మాటికీ గదిలోకి వచ్చి అల్లరిచేయడానికి ఆ యింట్లో కుర్రాళ్లుకూడా లేరు. కుర్రాళ్ళే ఏమిటి, మగవాళ్లుకూడా లేని ఆ యింట్లో యిద్దరు ఆడవాళ్లు మాత్రం వున్నారు. ఊతకర్రసాయంతో ముసలావిడ రోజుకొకటి రెండు సార్లయినా వీధిగడపదాకా వచ్చి నన్ను పలకరించి వెళ్ళేది. ఆవిడకు పగలుమాత్రం ప్రపంచం మసకమసకగా కన్పిస్తుంది. రాత్రులు అదీలేదు! పెరట్లోకి ప్రత్యేకంగా దారిలేకపోవడంచేత ముఖం కడుక్కోడానికీ, స్నానం చేయడానికీ యింటిలోపలి నుంచే వెళ్లివలసి వచ్చేది. లోపలికి వెళ్లివచ్చినప్పుడెల్లా నడవలో మంచంమీద పడుకునివున్న ముసలావిడ "ఎవరూ, ఎవరూ" అంటూ కంగారుగా ప్రశ్నించేది. "నేనేనవ్వా! చంద్రాన్ని" అనేవాణ్ణి. "ఒసే జానకీ! అబ్బాయికి నీళ్లు కావాలేమో, తొట్లోవున్నాయేమో చూడు" అంటూ ఆవిడ కూతురికి పనిపురమాయించేది. ఆ అమ్మాయి తొట్లోనీళ్ళువుంటే వున్నాయనేది. లేకుంటే మారుమాట చెప్పకుండా నీళ్లుచేది పోయడానికి గజ్జెలగుర్రంలా నడుస్తూ పెరట్లోకి వెళ్ళిపోయేది. ముఖ్యంగా ఎరుగనివాళ్ల చేత పనులు చేయించుకోడానికి నాకు బొత్తిగా మనస్కరించేది కాదు. ఐనా అడ్డుచెప్పలేక జానకి నీళ్లుచేది పోసేంత వరకూ ముసలావిడతోనే మాట్లాడుతూవుండి ఆ తరువాత పెరట్లోకి వెళ్ళేవాణ్ణి.

ఓరోజు నేను కాలేజినుంచీ రావడానికి ఆలస్యమైంది. నాకోసం వీధిగడప దగ్గరే కాచుకునివున్న ముసలావిడ "ఏం నాయనా, ఈరోజింత వేళమీరి వచ్చావు" అంది. కారణం చెప్పాను. "ఏమో బాబూ! రోజూ ప్రొద్దుండగానే యిల్లు చేరుకునే వాడివి. ఈ రోజు రాకపోయేసరికి దిగులేసింది. ఇది మగదిక్కు లేని యిల్లయిపోయె! ఏఅమ్మకన్న బిడ్డవో నువ్వు మాలో ఒకడివిగా మసలుకుంటున్నావు. ఈ రోజు మాఅబ్బాయికి తిథిచేశాను. బ్రతికుంటే వాడీపాటికి ఒకయింటి వాడై జానక్కికూడా పెళ్ళిచేసి వుండేవాడు. రోగమా, రొష్టా? ఏమీలేదు. ఆ దేముడికి కళ్ళుకుట్టాయ్. తీసుకెళ్లిపోయాడు. వాడికి జానకంటే పంచప్రాణాలు. అమ్మ లేకపోయె, అన్న లేకపోయె, నేనున్నా లేనిదానిక్రిందే జమ. దాని అర్థం, పర్థం ఎవరు చూస్తారు?"

జీవిత ప్రవాహంలో అనేక సుడిగుండాల్లోపడి మునిగి లేచి సుక్క తిప్పుకున్న ఆముసలావిడను నేనేమని ఓదార్చగలను! ఐనా ఆమె తృప్తికి "అవును, పాపం, నిజమే మరి" అంటూ నిట్టూర్చాను.

"బ్రతికుంటే వాడు తన అత్తగారింటికి వస్తే వాడికి ఏరికోరి వంటకాలు చేసిపెట్టవలసింది జానకి. వాడి కేదేది యిష్టమో నాకంటే దానికి బాగా తెలుసు. పిచ్చిపిల్ల! వద్దన్నా ఈరోజు అవన్నీ చేసింది. దాని పిచ్చిగానీ, వాడొచ్చి తినబోతాడా బాబూ!"

ఈ ఆవేదన ఉపశమించడానికి ఏంచెప్పాలో నాకు తలంచుకున్నా స్ఫురించలేదు.

"పోనీ ఈపూట నువ్వు హోటలుకు వెళ్ళక పోతే ఏం బాబూ! ఇక్కడే భోంచేయ కూడదూ!"

"దానికేం అవ్వా! తప్పకుండా భోంచేస్తాను" అన్నాను.

ముసలావిడ మెల్లగా లేచి గోడవెంబడే వసారలోకి వెళ్లి మంచంపైన కూచుంది. నేనూ వడవలో నే భోజనానికి కూచున్నాను. జానకి పళ్లెంలో అన్నం తెచ్చింది.

"మహారాజు, ఆయన చనిపోయినా నాకంతో యింతో మిగిల్చి పోయారు. ఈయిల్లూ, వాకిలీ గాక నాలుగైదెకరాల పొలముంది. కాలుమీద కాలు వేసుకుని యింట్లో కూచున్నా సాలుకు అయిదొందల రూపాయల ఆదాయం వస్తుంది. ఇది గాక వున్నదగ్గా వ్యటా వుంచే వేచ్చుంది. సంబంధం కుదిర్చి పెట్టి ముందునిలిచి శుభకార్యం చేసేవాళ్ళే లేంది!"

"ఆగకయుకస్తే సంబంధం తనంతటకే వెదుక్కుంటూ వస్తుంది" అని ప్రయత్నించి ఓమాటన్నాను.

కొంతసేపు పరధ్యానంగా వుండిపోయిన తర్వాత ముసలావిడ "అన్నం కంచాలో చూస్తున్నావా జానకీ" అంది.

"ఆకులో మొదటవేసిన అన్నం యింకా అలాగే వుంది" అంది జానకి, అప్పటికి నేనేదో అపరాధం చేసినట్టు.

"ఇది ఏరీబాగుం దవ్వా! జానకిని వృకోదరుడలాంటి వాడికెవరికైనా కట్టబెట్టాలి! లేకుంటే అతిగాకు మొదటవేసిన అన్నమైనా పూర్తిగా తిని నిభాయించుకోవడం కష్టం" అన్నాను

జానకి కిలకిలా నవ్వుతూ రెండోదఫా పళ్లెం నిండుకూ అన్నం తెచ్చింది.

జానకి అంత పొడుగరీ కాదు. పొట్టీ కాదు. నీటి కొద్దిలేని బావి క్రింద, పుష్టిగా సత్తువ గలిగిన పల్లపు నేల పొలంలో గుమ్మటంలా గా పెరిగే అరటిచెట్టులాటి అంగసౌష్ఠవం ఆమెది! నిజానికి జానకి జేయంత అపురూపమైన సౌందర్యం కాదు. అంతమాత్రం రూపవతులు మనకెక్కడైనా కనిపిస్తారు. సౌందర్యం కన్నా ప్రధానంగా ఆమె మాటల్లోనూ, చూట్టాజేతీరులోనూ ఎదుటివారికి కొట్టొచ్చినట్లు కనిపించేది ఆమె అమాయికత్వం. హృదయంలోనుంచి పెల్లుబికిన భావాన్ని గళంలోనే మింగి, మెరపులా హఠాత్తుగా ప్రస్ఫురించే దరహాసాన్ని పెదవులపైకి వచ్చేరాకముందే తుంచిపెట్టే తెచ్చికోలు అభినయంతో కృత్రిమంగా ప్రవర్తించడం జానకికి బొత్తిగా చేతగాదు. ఆమె ఏమాట చెప్పినా అది భూగర్భంలోనుంచి అప్రయత్నంగా పైకి ప్రసరించే జలధారలా, స్వచ్ఛంగా రమణీయంగా ధ్వనిస్తుంది. ఎంతమాత్రం ఛలోక్తి కయినా ఆమె గలగలా నవ్వేస్తుంది. ఆనవ్వు కొనకొమ్మల కోయిలా చల్లగా, తెల్లగా విరిసి ఎదుటివారికి హాయిహాయి అనిపిస్తుంది. పదిపదిహేను రోజులకు ముందు జానకి నాకు క్రొత్త. నేను జానకికి క్రొత్త. కాని ఆమాట, ఆనవ్వూ ఈ స్వల్ప వ్యవధిలో క్రొత్తదనాన్ని మటుమాయం చేసి పారేశాయి

"అమ్మాయీ, జానకీ!" అని సంబోధించే వాణ్ణి తరువాత.

"ఏమండీ అన్నయ్యగారూ!" అంటూ జానకి వాగ్వాదానికి సిద్ధమయ్యేది.

"మరేంలేదు. ఈరోజోక పెళ్ళి సంబంధం చూచాములే" అంటూ ఆమెఎలా ప్రత్యుత్తరం వ్యక్తపరుస్తుందోనని నిలువెల్లా కళ్ళుచేసుకుని ఆమె వైపు చూస్తూ వుండిపోయేవాణ్ణి.

"చూస్తారు, చూస్తారు! చూసేం! అవ్వా, పట్టుపట్టి తమనింత దూరం పంపించింది యిక్కడెవరికో పెళ్లి సంబంధాలు చూడ్డానికి కాదు. బుద్ధిగా చదువుకోండి"

"అదికాదు జానకీ! మరినీకు నేను చూచిన వరుడున్నాడు చూచావూ, అతను అమాంతం నీతిలకాయంత యువకుణ్ణి యిరవైబారల దూరానికి విసిరి పారేస్తాడు! వాడి ధాటీ వుందిరా బాబూ, పిరంగులు పెట్టి కాల్చుకోనీ చెక్కు చెదరదు. అంతేకాదులే జానకీ! వాడి భోజన పరాక్రమం కూడా చెప్పాలో దగ్గదే! నువ్వు ఒకదానివెంబడి ఒకటిగా ఐదు విస్తళ్లు వేసినా ఊఁ ఆఁ అనకుండా అన్నీ ఖాళీచేసి గానీ లేవడు."

చిరుకోపం ముఖంలో పరవళ్ళుత్రొక్కగా, ఒక్క విసురున పైకిలేచి ముందుకు పోయి ఈ భుజం మీదినుంచీ ఆభుజంమీదికి విల్లులా పడుతున్న పొడుగాటి జడను వెనక్కి తీసుకుంటూ జానకి తల్లి దగ్గరకు

వెళ్లి "చూడవే అమ్మా! అన్నయ్య ఎవర్నో బకాసురుణ్ణి తీసుకరాబోతున్నాడు" అంటూ ఏకుపు ముఖం పెట్టేది.

"అదేమోనమ్మా! మీ అన్నా నువ్వు పడండి, లేకండి! నాకు తెలీదు. అతను బకాసురుణ్ణి తెచ్చినాసరే, భీముణ్ణి తెచ్చినాసరే నువ్వు పెళ్ళి చేసుకోవలసిందే" ముసలావిడ తిరతీర్పు తేల్చి చెప్పేసేది.

"చేసుకుంటాలే మీరు మాట్లాడకు గానీ! ముందు అట్లకాడ పొయిలో పెట్టి నాలుగువాతలు తీస్తాను. ఎంతభీముడైనా ఒళ్ళుకాలి నోరు మూసుకుంటాడు."

ఓరోజు సాయంత్రం స్నేగాంకునుంచి యింటికి వచ్చి, స్నానం చేయడానికి పెరట్లోకి వెళ్ళాను. తొట్టిలో నీళులేవు. నాకెందుకో కోపం వచ్చింది! చేదను బావిలో వేసి చేంతాడు జారవిడుస్తున్నాను. చేదనీరికి తగిలిన శబ్దం వినిపించిందేమో, జానకి లోపలినుంచీ పరుగెత్తుకుని వచ్చింది.

"అదేమిటి? ఎప్పుడూ లేని వాడుక!

నేను వెనుతిరిగి చూడలేదు నాపాటుకు నీళ్ళు తోడి తొట్లో పోస్తున్నాను.

"పోసింది చాలు. ఇక స్నానం చెయ్యొచ్చు" అంది జానకి.

చేతి చెంబు తీసుకుని తొట్లో ముంచబోయాను. అడుగులో చెంబే మునుగుతుంది! తొట్లో ఒక్క చుక్క నీళ్ళుకూడా లేవు.

"అబ్బాయిగారికి కలాగే కావాలి! కోపమొస్తే మాత్రం క్రింద తూము మూసిందీ లేందీ చూసుకోవద్దూ" అంటూ జానకి మొసిట తూము మూసి తరువాత చేద చేతికి తీసుకుంది.

"నాకొకరిమీద కోపమెందుకు వస్తుంది?" అన్నాను.

"ఎందుకొచ్చిందో చేదనడిగితే తెలుస్తుంది. పాపం, అది కుయ్యో, మొర్రో అని మొత్తుకుంటుంటే పరుగెత్తొచ్చాను"

"ఐతే నువ్వు చేద ఏడుస్తోందని పరుగెత్తొచ్చావు గానీ, నేను బాధపడుతున్నానని కాదు"

"అయ్యో ఎవ్వారమా! ఇదేం ఎత్తిపొడుపులమ్మా! ఇలా రాచి రంపాన బెడితే ఆ రాబోయే భవానిగారికింక ఏం కావాలో ఏమిటో!"

రాబోయే భవానిగారినిగురించి మాట్లాడ్డమంటే జానకికి సరదా! ఆమె నోటంట ఆ మాటలు వినడానికి నాకూ సరదాగానే వుండేది! అసలు జానకిని మా చివతర్యాతే అనుకుంటాను, నాకు పెళ్ళి చేసుకోవం కూడా ఒకమంచిపనేనన్న అభిప్రాయం కలిగింది. జానకిలాంటి సహచారిణి దొరికితే ఎలాటి దుర్గమపథంలోనైనా సునాయాసంగా ప్రయాణం చేయవచ్చు. కానీ జానకిలాంటి అమ్మాయి దొరకడమే దుస్తరం! అలాటివాళ్ళు నూటికీ కోటికీ ఒకరుంటారో, వుండరో!

దసరాలోనూ, క్రిస్మస్‌లోనూ రెండుసార్లు ఊరికి వెళ్లివచ్చాను. వారానికోసారైనా జానకి వూరికి వుత్తరం వ్రాసేది. క్రిస్మస్ సెలవుల చివరి రోజుల్లో జానకినగ్గరినుంచీ ఓవుత్తరం వచ్చింది. అందులో ఈసారి నేను అనంతపురం వచ్చినమీదట హోటలుతిండి మానేయాలని, అలామానటం చే గదైనా ఖాళీచేసేయాలనీ తనతల్లి నిక్కచ్చిగా చెబుతున్నట్టు ఆమె వ్రాసింది. ముసలావిడ అలాటి నిర్ణయానికి రావడంలో ముప్పాతికమువ్వీసం బాధ్యత జానకిదైవుంటుందని నాకు తెలుసు. కానీ నేనెందుకో చొరవతీసుకుని ఆ తల్లీకూతుళ్ళు చెప్పినట్టు చేయలేకపోయాను. "ఎలాగా వారానికి రెండుమూడు పూటలు యిక్కడే భోంచేస్తున్నాను. ఇక స్నానపానాదులు ఎన్నీ మీరే చూసుకుంటున్నారాయె. ఐనా నాకేం అభ్యంతరం లేదు. కాని నాన్నగారు నామూలంగా ఒకరికి శ్రమకలిగితే ఒప్పుకోరు" అని వాళ్ళకు నచ్చచెప్పుకున్నాను.

మార్చి నెలసమీపం కావస్తోంది. చదువుల గొడవలో మునిగిపోయినందువల్ల మునపటిలా జానకితో మాట్లాడ్డానికి తీరయ్యేదిగాదు. కాని వీలు చిక్కినప్పుడల్లా జానకి గదిలోకి వచ్చేసేది. ఆయింట్లో కుర్రాళ్ళు లేనందువల్ల మెల్లిగా చదువుకోవచ్చునని మొదట నే నాశించాను. కానీ మాటలలోనూ, చిలిపితనంలోనూ ఒక్క జానకే పదిమంది కుర్రవాళ్ళపెట్టు! "బొత్తిగా తీరికలేదన్నయ్యా! ఈ పుస్తకం తీసుకుపోతున్నా" అంటూ ఏన్షియెంట్ ఇండియన్ హిస్టరీ వాల్యూమును చేతికి తీసుకునేది. "పరీక్షలొచ్చేస్తున్నాయి జానకీ, నీకు పుణ్యముంటుంది. దాన్నక్కడపెట్టి వెళ్ళు" అని ప్రాధేయపడేవాణ్ణి.

"ఇన్ని పుస్తకాలున్నాయే, యివన్నీ చదివితే చాలదూ" అంటూ జానకి కిటికీకి ఎదురుగా కూచునేది. నేను పుస్తకం మూసిపెట్టి "వంటాగింటా మాని నువ్విక్కడికెందుకొచ్చావో, ఒకటిరెండు మాటల్లో చెప్పెయ్ జానకీ! నేను చదువుకోవాలి" అనేవాణ్ణి.

"ఇన్ని పుస్తకాలు చదువుతావు గదా! ఒకకథ చెప్పగూడదూ పోనీ"

"వీటిల్లో కథలుండవు జానకీ! అంతా చరిత్ర"

"పోనీ ఆచరిత్రే కొంచెం చెప్పన్నయ్యా! వింటాను"

నేను పకపక నవ్వేసేవాణ్ణి. జానకి నాతో పాటు నవ్వేది. వీధంట వెళ్ళేవాళ్లు మమ్మల్ని ఆశ్చర్యంగా చూచేవాళ్లు. ఇరుగింటి,పొరుగింటివాళ్లేమను కునేవారో నాకు తెలియదు. కాని జానకి ఎవరినీ లెక్క పెట్టేదికాదు.

ఆ తల్లీకూతుళ్లని చూస్తుంటే ఆకుటుంబానికి, మిగతా ప్రపంచానికి మధ్య లంకె ఎప్పుడో విచ్ఛిన్నమై పోయినట్లు తోచేది. ఒక విధంగా వాళ్లది ఒంటరి జీవితం. జానకి మేనత్తగారు అవూళ్ళోనే వున్నారు. ముసలావిడ మాటల్లో ఒక్కొక్కప్పుడు వూళ్లో నాలుగో వీధిలోనే వున్న ఆబంధువులని గురించి ప్రసక్తి వచ్చేది. వాళ్లు కొత్తగా కారు కొన్నారు. మేడకట్టించారు. పెద్దవ్యాపారం సాగుతోంది. ఆమేనత్తకు ఒకే ఒక కొడుకున్నాడు. కాపురాలు రెండూ ఒకే పాయలో వున్నప్పుడు అతనికి జానకిని చేసుకోవాలని వాళ్ళు చెబుతుండేవారు. నడిమంతరపుసిరిలో ఆ బంధుప్రేమ మండుటెండలో జలకణంలా యింకి పోయింది. వాళ్ళిప్పుడీ వూళ్లో బంధువులున్నారని భావించడంలేదు.

"వాడిని నువ్వు, ఎప్పుడైనా చూచేవుంటావు చంద్రం: మరేంపనిలేదు. వీధుల్లో తిరుగుతుంటాడు. వాడిసంగతి నేను చెప్పడం బాగుండదు. ఊళ్ళో ఎవర్నడిగినా నీకు తెలుస్తుంది. వాడు వస్తున్నాడంటే ఇక వయసు ఆడపడుచులు యిళ్లల్లో దూరి గడెవేసు కుంటారు" అనేది ముసలావిడ.

"ఎవరెట్లాపోతే మనకేమి అమ్మా! అతగాడైనా ఈమధ్యనేగా యింత అధ్వాన్నంగా తయారైంది! ఐనా ముక్కుదాడు లేకపోతే కోడెదూడ చెప్పిన మాట వింటుందీ?" అంటూ దర్పంతో పొల్లానేది జానకి.

"ముకుదాడుకేం! నువ్వున్నావుగా! నీకంటే మంచి ముకుదాడు ఎక్కడ దొరుకుతుంది జానకీ! నేను చెబుతున్నా విన్నావా, ఆకోడెదూడ ఈముకుదాడు తగిలిస్తే పొగరణిగిపోతుంది" అంటూ నేను వుచితంగా సలహాయిచ్చేవాణ్ణి.

"నీకైతేనా! చెవులుపట్టి మీ గదిలో కూలదోసి అతగాడిచుట్టూ గిరిగీసేదాన్ని! ఏమనుకున్నావో"

అదేం ఆత్మవిశ్వాసం! ఈ ప్రపంచంలో తనకు అసాధ్యమైన పనంటూ ఒకటి లేనేలేదనుకుంటోందా ఈ జానకి! ఏమో, నా కర్థమయ్యేది కాదు.

ఆత్మవిశ్వాసం సంగతలావుంచగా ఆమె యితరుల్నిగూడా అంత దృఢంగానే విశ్వసిస్తుంది.

అదే ఆమెకొంప ముంచింది.

సంక్రాంతి పండుగతర్వాత నాలుగైదురోజులై వుంటుంది. ఆరాత్రి బాగా ప్రొద్దుపోయేంతవరకూ చదువుతూవుండిపోయాను. తాలూకా కచ్చేరిలో జవాను పన్నెండు గంటలు కొట్టాడు నాలుగ్గంటలకు అలారం పెట్టి, దీపం చిన్నదిచేసి చాపపైన పడు పడుకున్నాను. ఇంకా తల్లో గ్రీకుదేశ రాజకీయ కల్లోలాలు, ఆంగ్లేయుల గులాబీపూల యుద్ధాలు, హిందూదేశంలో మహమ్మదీయ దండయాత్రలు కలగాపులగంగా సుళ్ళు తిరుగుతున్నాయి నిద్రాదేవి పూనకంలో క్రమక్రమంగా బుర్ర వేడి తగ్గుతోంది ఇంకొక అయిదునిమిషాల్లో గాఢంగా నిద్రపట్టి వుండే దేమో! వీధిమెట్లపైన ఏదో శబ్దం వినిపించింది. ఎవరిదో పదన్యాసి! అదేవీధిలో అప్పుడప్పుడూ దొంగతనాలు జరుగుతుంటాయి. కాస్తా జాగ్రత్తపడడం ఎందుకైనా మంచిది. దీపం హెచ్చించడానికి చేయిచాచాను. కానీ లాంతరుచేతికింకా ఒక మూరదూరంలో వుండి పోయింది.

నేను పడుకున్న గదికిఎదురుగా వరండావుంది. వరండాలో గదికిప్రక్కగా పాతకాలంనాటి నగిషీ పనులద్వారబంధమూ, గడ్డపారలకైనా భయపడని తలుపూ వున్నాయి సింహద్వారానికి అటువైపున రెండుగజాల్లో లోపల గదివైపు తెరచుకునే రెండు తలుపుల కిటికీ ఒకటివుంది. కిటికీకి బలమైనకమ్ము

లున్నాయి. వీధివైపునుంచి దొంగ యింట్లో ప్రవేశించడం అసాధ్యం. కంగారుపడి అటువచ్చిన దొంగను బెదరగొట్టడ మెందుకని దీపం పెద్దది జేసే ప్రయత్నం మానుకున్నాను.

గదిలో పడుకునే, వరండాలో ఏం జరుగుతోందో తెలుసుకోడానికి నాకు గుడ్డిదీపం కూడా కొంత సహకరించింది. మూడుచెక్కలతో బిగింపబడిన గది తలుపులో చెక్కకూ చెక్కకూ నడుమ సందులున్నాయి. ఆ సందుల్లోనుంచి దీపపు వెలుగు వరండా చివరవున్న గోడపైన పడుతోంది. ఉన్నట్టుండి ఆ కాంతికిరణాలకు అవరోధం తటస్థించింది. సందేహం లేదు, అదొక మానవాకారం!

కిటికీదగ్గర నిలబడి కన్నుల్లోనుంచి గదిలోపలికి చూస్తున్నాడు. ఎవరో? ఎందుకో? నాకవగతం కాలేదు.

"జానీ! జానీ!" పిలుపు చాలా తేలిగ్గా వినిపించింది.

ఐతే వాడెవడో జానకికి పరిచితుడేనన్నమాట! ఎవడు వాడు? వాడిగొంతు నులిమేస్తే బాగుండును. ఎముకలువిరిచి వాడి శరీరాన్ని ముద్దజేసి ఫుట్‌బాల్లా ఆకాశానికి ఎగరకొడితే యింకా బాగుండును

ఇంతలో గాజులు గలగల మన్నాయి

"ఏమిటిది? ఎందుకూ?" జానకి గొంతు.

"తలుపుతియ్—"

"ఎందుకో చెప్పవేం"

"తియ్, చెబుతాను"

తలుపుదగ్గరికి జరిగాను. కనుమరుగైపోయేలోపల వాడిముఖాన్నొకసారి స్పష్టంగా చూడాలని నా ఆదుర్దా. చూచి నేను చేయగలిగిందేమీ లేదు. ఐనా వాణ్ణి చూడ్డానికి ప్రయత్నించాను. గుడ్డివెలుగులో వాడి ముఖం నాకు ఒక్క క్షణంమాత్రం కనిపించింది. అవ్యక్తరీతిలోనే నేను వాణ్ణి పోల్చుకున్నాను.

వాడు ద్వారబంధాన్ని సమీపించాడు. తలుపు మెల్లగా తెరచుకుంది. వాడు నీడలా లోపలికి జారిపోయాడు. తలుపుకు గడియపడింది. ఎంతజాగ్రత్తగా వేసినా కీచుమనడం ఆగడియ అలవాటు.

ఆ అర్ధరాత్రివేళ నాహృదయంలో ఎలాటి తుపాను ఘూర్ణిల్లిందో నేను చెప్పలేను. నాకళ్ళకు ప్రపంచంగిర్రున తిరుగుతున్నట్టుతోచింది. నేనింత వరకూ స్వర్గంలో వున్నట్టు భ్రమించాను. కాదు. ఇదినరకం. స్వర్గమన్న అపోహతో నేను నరకలోకంలో పరిభ్రమిస్తున్నాను. అబ్బ, ఏంబాధ యిది! సలసల కాగుతున్న తైలంలో పడదోసి నన్నెందుకు మాడ్చివేస్తున్నారు? సూదులుతాపడంచేసిన యంత్రఫలకాల మధ్య నిలబెట్టి నన్నెందుకు చిత్రహింసకు గురిచేస్తున్నారు? నే నేంతప్పుచేశానని?

తప్పుచేసింది నేనుగాదు! జానకి. ఆమె తప్పుచేస్తోందని నే నెందుకు బాధపడాలి? ఆమె ఎవతె? నే నెవణ్ణి? నేను త్రాచుపాముని పుష్పహార మనుకున్నాను. నిజం ఈనాటికి తేలింది. పడగలా పైకిలేచిన యౌవన దురహంకారంతో కళ్ళుకానకుండా ప్రవర్తిస్తున్నావా జానకీ! ప్రవర్తించు నువ్వేమైపోయినా నాకు చింతలేదు!

దీపం పెద్దది జేశాను. కూజాను పైకెత్తి ఒక చుక్క నీళ్ళనైనా మిగల్చకుండా గటగట త్రాగేశాను. నిద్ర వచ్చే అవకాశం దాటిపోయింది. ఈ రాత్రికి జాగరణే! చేతికి తగిలిన పుస్తకాన్ని పైకి తీశాను.

కాని మనసు పుస్తకంలో లీనంకావడం లేదు. అది కళ్ళెంలేని గుర్రంలా ఎంత ప్రయత్నించినా పది పదిహేను రోజుల క్రితం జరిగిన సంఘటనంపైకే ప్రసరిస్తోంది.

ఆ రోజు ఆదివారం. రాత్రి పదిగంటల వేళ. నాటకంనుంచి ఒక మిత్రుడితో బాటు యింటికొస్తున్నాను.

బజారు నట్టనడుమ ఒక పెద్దగుంపు ప్రోగైవుంది.

"ఏం జరిగింది?" మిత్రుణ్ణి ప్రశ్నించాను.

అతడు జనంలోదూరి అసలు దృశ్యాన్ని చూచివచ్చి "త్రాగుబోతు, త్రాగి మత్తులో ఒళ్ళు తెలియక క్రిందపడిపోయాడు" అన్నాడు.

"ఎవడువాడు"?

"చూచిరా, వాడికథ చెబుతాను"

మనుషుల్ని ఒత్తిగించుకుంటూ ముందుకువెళ్లాను. నిజంగా అది చూడవలసిన దృశ్యం! క్రిందపడివున్నవాడు ముసలీ ముతకా కాదు. వాడి వయస్సు పాతికేళ్ళకులోబడే వుంటుంది మంచి స్ఫురద్రూపి. తెల్లటి

గ్లాస్గోమల్లు పంచమీద సిల్కు జుబ్బా తొడు క్కున్నాడు. దొరలు కాల్చుకునే సిగరెట్ల తాలూకు టిన్ను ఒకటి అతడి జేబులోనుంచి క్రిందపడి మూత వూడిపోగా సిగరెట్లు వీధిలో చెల్లాచెదురుగా పడి వున్నాయి కులుకురాయుళ్ళు ఆ సిగరెట్లనే ముట్టించు కుని జీవం వుందో లేదో తెలుసుకోవడానికి కాబోలు వంగి ఆ పడిపోయి వున్నవాడి ముఖంమీదికే పొగ వదులుతున్నారు!

గుండెలు బరువెక్కగా గుంపులోనుంచి బయ టికి వచ్చి నేస్నేహితుణ్ణి కలుసుకుంటూ "వాడికథ చెబు తానన్నావే" అని జ్ఞాపకం చేశాను.

"వాడి దీవూరే. నేనూ వాడూ ఒక సంవత్సరం పాటు ఒకే స్కూలులో కూచుని చదువుకున్నాం. ఆ తరువాత నేను పైతరగతికి వెళ్ళిపోయాను. వాడా తరగతిలోనే, ఆస్కూలులోనే వుండిపోయాడు. అంతెం దుకు? వాడి చదువు ఆతరగతిలోనే పూర్తయిపోయిం దని చెబితే ఒకమాటతో సరిపోతుంది."

"బాగా డబ్బున్నవాడేమిటి?"

"డబ్బూ వుంది. డబ్బుతోబాటు అబ్బిన దుర్వ్య సనాలూ వున్నాయి తండ్రి లేడు. తల్లి వుంది. ఆమె గారికి వీడంటే చెప్పరానంత ముద్దు! వీడు తాగి తందనాలాడినా, ప్రొద్దుమాటుమణిగే ముంజీసందుల్లో షికారు తిరిగినా ఆమెకు తప్పుగా తోచదు డబ్బుంది గనుక ఆడబ్బుతో సాధ్యమైన ఆనందాలను వీడనుభ విస్తుంటే చూడలేక లోకం కళ్ళల్లో నిప్పులు పోసు కుంటోందని ఆమె అనుకుంటుంది."

"అయ్యో గ్రహచారమా!" అంటూ విస్తు పోయాను.

"దురాచారాన్ని, వ్యభిచారాన్ని గ్రహచార మని నువ్వు సరిపెట్టుకోజూస్తే, నాకేం చింతలేదు. కానీ వీటివల్ల చిట్టచివరకు మిగిలేదిమాత్రం విచారం, లేకపోతే వినాశం" అన్నాడు మిత్రుడు ఒక సత్యాన్ని సిద్ధాంతీకరించినట్టు.

"ఇంతకూ వీడిపేరు చెప్పావుకావే" అన్నాను.

"లక్షణమైన పేరు. వాసుదేవమూర్తి. సంగ్ర హంగా వాసు అని వ్యవహరింపబడుతాడు"

తలదిమ్మె తిరిగింది! వీడేనా వాసు? వీడేనా జానకి మేనత్త కొడుకు?...అప్పటికింతే అను కున్నాను. కానీ యింటిలోనే ఈ రాత్రివేళ ఒంట రిగా గదిలో కూచుని, జానకి తలుపుతీయగా యింట్లో ప్రవేశించినవాడు వీడేనా అని వితర్కించుకుంటు న్నాను. కళ్ళతో ప్రత్యక్షంగా చూచిన తర్వాత కూడా సందేహమేమిటి? వాడే వీడు!

ఎప్పుడు తలగడపైకి వాలిపోయానో తెలియదు అది నిద్ర అని చెప్పడానికి వీల్లేదు. మనసూ, బుద్ధీ, మెదడూ అన్నీ శ్రమించి యింక శక్తిలేక సొమ్మసిలిపోయి నప్పుడు కలిగే ఒక విచిత్రావస్థ. కళ్ళు తెరిచేసరికి సూర్య కిరణాలు కిటికీగుండా చాపపైన పడుతున్నాయి. దీపం పెద్దదిగా వెలుగుతూనే వుంది.

తలుపు తెరుచుకుని పెరట్లోకి వెళ్ళాను. జానకి బావిదగ్గర అంట్లు తోముకుంటోంది. ఆమె ముఖంలో చింతాకంత విచారమైనా వ్యక్తం కావటంలేదు.

"అదేమిటన్నయ్యా! రెండు నెలలు పడకబడిన వాడిలా తయారైవున్నావు" పరామర్శించింది జానకి.

"రాత్రి నాకు పిచ్చిపట్టింది" అన్నాను.

"దెయ్యం పట్టలేదుగదా!"

"ఆ పట్టే దెయ్యమేదో నిన్నే పట్టింది" అందా మనుకున్నాను. అనబోయాను. కాని అనలేదు.

ఆ రోజు హోటల్లో భోంచేస్తూ "నాకొక గది చూచిపెడతావా రంగమ్మత్తా" అని అడిగాను.

"ఏం! ఇప్పుడున్నదానికేమొచ్చింది?" అంది రంగమ్మ.

"ఏమో, నాకు సరిపడ్డంలేదు"

"ఆ అమ్మాయి కూతుళ్ళు నిన్ను సొంత మనిషికి మల్లే చూసుకుంటుంటే సరిపడలేదంటావేమిటి? ఐనా ఏండాకాలం సెలవులు రానీ వుండు, ఎక్కడైనా గది ఖాళీ అయితే చెబుతాను."

పెరట్లోకి వెళ్ళి చెయి కడుక్కుంటూ వుండగా రంగమ్మత్త దగ్గరగావచ్చి "ఏం చంద్రయ్యా! ఉన్న ట్టుండి గది మార్చేయాలంటున్నావు. ఏం జరిగిం దేమిటి?" అని ప్రశ్నించింది.

ఆవులిస్తే ప్రేవులు లెక్కబెట్టే వాలకం రంగ మ్మది! అనుమానమంటూ ఒకటి కలగాలేగాని దాని కలరూపు తెలుసుకోడానికి ఆమెకు వెయ్యి వుపా యాలు చేతనౌను. ఆమె నాలుగు గోడలమధ్య

వుంటూనే తీగను కదిలిస్తుంది. అంతటితో పట్టణం, పట్టణమంతా డోలికలా కదిలిపోతుంది.

"అబ్బే, విశేష మేమీ లేదు. అగది కాలేజికి కొంచెం దూరంగా వుండడంతే" అన్నాను.

వేసవి సెలవులు మార్చి మూడో వారంలో ప్రారంభమౌతాయి. ఈ ఏడెనిమిది వారాలూ క్షలై నంత వరకూ గదివైపు వెళ్ళకుండా కాలహరణం చేయ దలచుకున్నాను. కంబైండ్‌స్టడీ అని పేరుబెట్టి మేం నాలుగైదుమంది సహపాఠకులం కాలేజీలోనే ఓ గదిలో చదువుకోసాగాము. అప్పుడప్పుడూ పుస్తకాల కనీ, బట్టలకనీ గదిదగ్గరికి వెళ్ళి వలసి వచ్చేది. వెళ్ళినప్పుడల్లా ముక్తసరిగా ముసలావిడతో మూడు మాటలు మాట్లాడి బయటికి వచ్చేయాలని అనుకునేవాణ్ణి. కాని జానకి విడిచిపెట్టేది కాదు. "వేళకు స్నానం చేయడం లేదు, ఇంటికి రావడం లేదు. చదివి చదివి కళ్ళు లోపలికి పోయాయి, ముఖం పీక్కుపోయింది. మనిషిని క్రుంగదీసే చదువు చదివేం, చదువకేం" అంటూ సాధించేది.

ఈ జానకినిగురించి నే నేమనుకోను? తను చేస్తున్నది తీవ్రమైన శిక్షయని ఈమెకు తెలియదా? లేక తెలిసే చేస్తోందా? దీనివల్ల ఏలాటి విషమపరిణామాలు ఏర్పడ్డానికి అవకాశముందో ఈమె బుద్ధికి తట్టడం లేదా? ఏమో, జానకింతా అయోమయం! నా పాలిటి కామె ఒక చిక్కువిడని సమస్య.

వక్క కోటికేలోపుగా క్రుంకిపోయే ప్రొద్దుతోనూ, ఎంతకూ అంతంగాని రత్రులతోనూ యిరవై ఎనిమిది రోజుల ఫిబ్రవరినెల శరవేగంతో గడచి పోయింది. పరీక్షవ్రాసి, పెట్టెబేడా సర్దుకుని పీడోక్కలు తీసుకోడానికి యింటిలోపలికి వెళ్ళాను. మంచాన్ని అంటిపెట్టుకపోయిన ముసలావిడ ముఖంలో క్రమేపీ జీవకళ నిరసించిపోతోంది. జానకి ముఖంలో సైతం ఎన్నడూ లేంది ఒక విచారరేఖ నాకారోజున స్పష్టంగా పొడగట్టింది. అది నేను వెళ్ళిపోతున్నందుకు కలిగిన విచారమా? లేక స్వయంకృతాపరాధాన్ని హఠాత్తుగా గుర్తించినందువల్ల కలిగిన పశ్చాత్తాపం గుండెల్లోనుంచి పొంగి ఆమె ముఖాన్ని వివర్ణంచేసి వేస్తోందా?

"వెళ్ళొస్తాను జానకీ" అన్నాను.

వంట చేసుకుంటున్న జానకి నావేపు తిరిగింది. ఆమె కళ్ళల్లోనుంచి కన్నీరు ధారలుగట్టి ప్రవహిస్తోంది.

"ఎందుకేడుస్తావు జానకీ?" అది పూరడింపు కాదు. ఊరికే నిర్లిప్తంగా ప్రశ్నించాను.

అమ్మస్థితి యిలా దిగజారిపోతోంది నాకు అన్నతమ్ముళ్ళు లేరు. అక్క చెల్లెళ్ళు లేరు."

"అవును నిజమే" అన్నాను.

"ఈ దిక్కు లేనిదాన్ని మరచిపోతావా అన్నయ్యా!"

ఒక్కసారిగా నేను హృదయానికి బిగించుకున్న ముళ్ళన్నీ పుటుక్కున తెగిపోయాయి. కళ్ళల్లో నీళ్ళు నిలిచాయి. ముఖాన్ని మరోవైపుకు తిప్పుకుంటూ "ఎలా మరచిపోగలను జానకీ! నువ్వింతటి మంచిదానివి గాకపోతే మరచిపోయేవాడినేమో! మనుషుల కింత మంచితనం పనికిరాదు. మనుషుల్లో పశువు లున్నారు. వాళ్ళు తేనెపూసిన కత్తుల్తో తడిగొంతుకలు కోస్తారు. ఐనా నీకే భయంలేదు. భగవంతుడు నిన్ను రక్షిస్తాడు" అన్నాను.

బహుశా నామాటలు అర్థమై వుండవు. జానకి నివ్వెరపోతోంది

"అవును జానకీ? ఇవి నేను చెప్పిన మాటలు కావు. ఎవరో నాచేత పలికించారు" అంటూ పెట్టె తీసుకుని బయటికి వచ్చాను.

జానకి గది గుమ్మంవైపు చూస్తూ "మళ్ళీ వస్తావు గదూ అన్నయ్యా! ఈసారి నువ్వు వచ్చేంతవరకూ ఈ తలుపు యిలాగే వుంటుంది. నువ్వే వచ్చి తీసుకోవాలి" అంది.

"అలాగే జానకీ! జాబులు వ్రాస్తుంటావు గదూ!" అప్రయత్నంగా నే అడిగాను.

జానకి కంబానికి ఆనుకుని వ్రాస్తా నన్నట్టు తలాడించింది. నేను తలవంచుకుని వీధి వెంబడి నడవ సాగాను....

* * *

"ఏమండీ! ఏమండీ!" తలుపుపైన చప్పుడుతో బాటు పిలుపు వినిపించింది.

"ఎవరూ? ఏమిటి? ఎందుకూ?" అంటూ పైకి లేచాను సూర్యం

"అయ్యోరామ! అదేం కంగారు బాబూ! అదే పనిగా టెలిఫోన్ మ్రోగుతుంటే పిలుద్దామని వొచ్చాను" అంది నీరజ.

తలుపు తెరుస్తూ సూర్యం "ఎవరో అనుకోలేక పోయావా" అన్నాడు.

"అనుకోకేం! 'మాట్లాడుతున్నది డాక్టర్ చెట్టియార్. అవసరం. అత్యవసరం' అని గోలపెడుతున్నాడు"

సూర్యం ఒక సారికి మూతేసి వాలుగేసి మెట్లుగా క్రిందికి లంఘించి రిసీవరు చేతికి తీసుకున్నాడు.

"హలో డాక్టర్! నేను సూర్యనారాయణని ఏం జరిగింది.

"ఉదయం మీరు పంపించారే ఆ ముసలాడు..."

"ఏమయ్యాడు ?"

"అతడి స్థితి చాలా అపాయకరంగా వుంది"

"ఉంటుంది. ఎందుకుండదు ? వాడు సంఘానికి చీడ పురుగ్గా బతికాడు. మానవతుల శీలానికి ముప్పుగా బతికాడు. ఈమాట నేను చెప్పడంలేదు మా నాన్న గారు చెబుతున్నారు. పాపాలు పూరికే వదుల్తాయా డాక్టర్ ? పాములు కప్పల్ని తరుముతాయి పాపాలు మనుషుల్ని వెంటాడుతాయ్. వెంటాడనీ. అందుకేవరేం చేయగలరు ? మీరు...మీరు..."

చేతిని సూర్యం నోటి కడ్డంగా చాచి "ఏమిటండీ మీ గగ్గోలు" అంటూ అపవారించింది నీరజ

సూర్యం కొంత తమాయించుకుని నీరజ చేతిని ఆవలికి తోసివేస్తూ "మీ చేతనయింది మీరు చేయండి డాక్టర్ ? అంతకంటే నే నేం చెప్పగలను" అన్నాడు.

"ఆల్ రైట్. ప్రయత్నిస్తాను" అంది అవతలి కంఠం. సూర్యం రిసీవరును యథాస్థానంలో వుంచి మేడమెట్లెక్కి తిరిగాడు.

"కాసేపుండండి కాఫీ తీసుకొస్తాను గానీ" అంటూ నీరజ వంటగదికేసి వెళ్ళింది

చేతివేళ్లను క్రాఫింగులో దూర్చి కణతల్ని గట్టిగా అదిమి పట్టుకుంటూ కళ్లు మూసుకుని సూర్యం కుర్చీలో కూచున్నాడు. నీరజ ఎప్పుడు వచ్చిందో సూర్యానికి తెలియదు. పెదవులకు వేడి కప్పు తగిలి చురుక్కుమనగా వులిక్కిపడి అతడు కళ్లు తెరిచాడు. "త్రాగండి కాఫీ" అంది నీరజ.

సూర్యం కప్పును చేతిలోకి తీసుకుని ముఖం పైకెత్తి ఓ గుక్కెడు కాఫీ నోట్లో పోసుకున్నాడు.

"అదేమిటండీ కాఫీని మంచినీళ్లలా తాగేస్తున్నారు!" విస్తుపోయింది నీరజ.

కప్పును టేబిల్ పైకి జారవిడిచి సూర్యం అలాగే పైకిలేచాడు. కుడ్యానికి అలంకారప్రాయంగా అమరి వున్న పెద్దసైజు ఛాయా చిత్రాన్ని చూస్తూ ముందుకు నడవసాగాడు. "సౌభాగ్యవతి జానకి"

పటంక్రింద ఎవరు వ్రాసారో గానీ ఆ అక్షరాలు ముత్యాల్లా మెరిసిపోతున్నాయి.

"మీ వాలకం చూసినా, చూడనూ నాకు మతి పోతోందండీ బాబూ! అది మీ అమ్మగారి ఫోటో. ఈరోజు కొత్తగా అందులో ఏం కనబడిం దేమిటి ?" అంది విస్మయంతో నీరజ

సూర్యం దిక్కులు తోచని వాడిలా నీరజమాటలు విన్నాడు. మళ్ళీ ఛాయాచిత్రాన్ని చూచాడు. మేడ మెట్ల దగ్గరికి దూకాడు. మరుక్షణాన మేడపైన గదిలో వున్నాడు.

* * * *

"పట్నాల్లోనైతే కాలం విద్యుల్లతలా పరుగులు తీస్తుంది పల్లెటూళ్లలో అందంగా నడుస్తుంది. ఊళ్ళో మూడు నెలల వేసవి సెలవులు మూడు యుగాల్లా గోచరించాయి. పది గంటలకల్లా స్నానం చేసి సుష్టుగా అన్నం తిని నిగనిగలాడే నీరెండలో టెంకాయతోపు దగ్గరికి వస్తుంటే ఎప్పుడెప్పుడు మంచం పైన వాలిపోదామా అనిపించేది. చల్లటినీడలో పడుకొని పుస్తకం తెరిస్తే మనసు ఎక్కడెక్కడికో వుమ్ములు తెందుకుని ఎగిరిపోయేది. ఎందుకో అర్థం కాని కాలేజిచదువులు, ఉన్నా పూడినా హృదయాన్ని కదిలించలేని విద్యార్థుల సాహచర్యాలు, రుచిగా నే వున్నా వాలుగుపూటలు విసుగా తినేసరికి ముఖం మొత్తే రంగమ్మభోజనం, ఈ తలపుల చిట్టచివర జానకి! వల్లమాలిన ఆత్మవిశ్వాసం, అతికిమించిన అమాయకత్వంలాంటి నిరుపయోగకరమైన ఆయుధ సామగ్రితో జీవిత రణరంగంలో నిస్సంకోచంగా ప్రవేశిస్తున్న నిస్సహాయ జానకి! ఏమైవుంటుందో జానకి!

ఏమో! నాకు తెలియదు. మూడు నెలలుగా ప్రతిరోజూ తపాలావాడికోసం ప్రతీక్షించాను.

వచ్చాడు. వెళ్ళిపోయాడు. జానకిదగ్గరనుంచి మాత్రం ఉత్తరం లేదు.

నా చదువుకోసం నాన్నగారప్పటికే ఐదారు వందలు అప్పుచేసి పెట్టారు. ఇంకా మూడేళ్ళు చదువుకొంటే నా చదువుకు రాణింపులేదు. అత్తగారింటి నుంచి వచ్చే ఆడపిల్లలకు సారెసారెకూ సారెలు పెట్టి పంపాలి. అప్పుచేయడానికిమాత్రం యింకా బోలెడన్ని అవసరాలున్నాయి. కాని ఒక్క బాంకులోనైనా పది రూపాయలు చెల్లువేయగల అవకాశం కనుచూపు మేరలో కనిపించడంలేదు. సమయానికి మా నాన్నగారి కొక మార్గాంతరం స్ఫురించింది. ఆయన నన్ను పెళ్ళి మార్కెట్టులో పెట్టారు. తెలివి, చదువు, అందం మొదలైన నా యోగ్యతల్ని గురించి పరిచితులద్వారా బంధువులద్వారా ప్రచారం చేశారు. ఏతత్ఫలితంగా నాకో సంబంధం వచ్చింది. అమ్మాయి యింకా చిన్న పిల్ల. నా చదువుకీ వాళ్ళే పెట్టుబడి పెడతారు. పెళ్ళి ఒక సంవత్సరం తరువాత జరిగినా పరవాలేదు. ఈ షరతులతో కాబోయే నా వివాహానికి యిటు మా నాన్న గారికీ అటు అమ్మాయి తండ్రికీ ఒప్పందాలు కుదిరాయి.

రేపు కాలేజి తెరవబోతున్నారనగా ఈరోజు మధ్యాహ్నం పన్నెండు గంటలకు అనంతపురంలో దిగాను. రంగమ్మ హోటలు స్టేషనుకు చేరువలోనే వుంది. రైల్లోకూచుని నరాలు పట్టుకపోయిన కాళ్ళు నీడ్చుకుంటూ రోడ్డువెంబడి నడుస్తున్నాను. జరుగుతున్నది ఎండాకాలం గాకపోయినా ఎండనిప్పులు చెరిగిపోస్తోంది. గడచిపోయిన వేసవిలో సైతం ఇలాటి మండుటెండలు లేవు. పైగా మేనెల పొడుగునా ముసురుపట్టి జడివానలు కురిశాయి. చైత్రవైశాఖాలు వసంత మనుకుంటాము. కొన్ని చెట్లు చైత్రం రాక ముందే చిగురిస్తాయి. కొన్ని చెట్లు వైశాఖం తర్వాత చిగురిస్తాయి. కాలమనే పట్టకంలో ఋతుధర్మాలే వక్రీభవనం చెందుతున్నాయి. ఇక మానవస్వభావాల మాటేమిటి!

"బాగున్నావా నాయనా!" అంది రంగమ్మత్త నేను కనపడగానే.

"ఏదో, యిలావున్నాను" అంటూ నేలపైన చతికిలపడ్డాను.

రంగమ్మ యిచ్చిన స్వాగతం నాకు రుచించింది గాదు. మరికొంత ఆప్యాయంగా ఆమె నన్ను పలకరించి వుండవలసింది. ఒకటి రెండు నెలల తర్వాత మనిషి కనబడితే రంగమ్మ వానికి స్వాగతమిచ్చే తీరే వేరు. గబగబా వాడిదగ్గరకువచ్చి కనుబొమ్మలు పెద్దవిగా నిలువునా పరిశీలిస్తూ "ఇదేమిటయ్యోయ్! బాగా చిక్కిపోయావే" అనో, "ఉర్లగడ్డలా ఊరిపోతున్నావే అల్లుడా! పెళ్ళి తలపెట్టుకోగూడదూ" అనో నవ్వుతూ పరామర్శించడం రంగమ్మ అలవాటు. నాకలాటి మర్యాద జరగలేదు. జరక్కపోయినందుకు కాదు నా చింత! రంగమ్మ కెందుకో నాపైన కినుక గలిగింది. కారణమేమిటి? అదే నా ఆలోచన.

హోటల్లో భోంచేస్తున్నవాళ్లు ఒక్కొక్కరుగా లేచిపోయారు. రెండోబంతికి నేనొక్కణ్ణే మాత్రం మిగిలాను. హోటల్లోకొత్తగా చేరిన అబ్బాయి ఒకడు వడ్డిస్తున్నాడు. రాత్రి భోజనానికి వంకాయలు తిరగ్గొట్టడంకోసం కత్తిపీటపైన కూర్చుంటూ రంగమ్మ ఒకసారి నన్ను తీక్షంగా చూచి "వట్టి కుర్రాన్ని నమ్మి గోదావరిలో దిగకూడదు" అంది.

సుమారుపాటి పిడుగొకటి తలపైన పడినట్టయింది నా పని. అన్నం తింటున్న విషయం కూడా మరచిపోయి తెల్లబోతూ రంగమ్మకేసి చూడసాగాను.

"ఒక సంవత్సరంపాటు ఆ యింట్లో వున్నావు. వాళ్ళు విన్నక్కడే తినవున్నావు కూడా! అంతగా నువ్వు వాళ్ళకి కావలసినవాడివయ్యావు. ఈ ప్రపంచకంలో వాళ్లకు మాదిక్కంటూవుంటే నువ్వొక్కడివే! ఐతే నువ్వు చేసిన పనేమిటి?"

"ఏం చేశాను?" నిజానికి నేనేమీ తప్పు చేయలేదు కాని నేనెందుకో భయంతో వణికిపోతున్నాను. బహుశా అక్షణాన నా ముఖం పాలిపోయి వుంటుంది.

"ఇంకేం చేయాలి? ఆ ముసలావిడ ప్రాణం గుటుక్కుమన్నప్పుడు నువ్వు రావలసింది! పాపం, ఆ పిల్ల ఏం చేస్తుంది? పైగా వట్టిమనిషి కూడా గాకపోయె!"

"ఏమిటీ!"

నా అకతాయితనాన్ని అవహేళన చేస్తున్నట్టుగా ఓసారి తేలిగ్గానవ్వి "ఏమిటో నీకే తెలియాలి బాబూ! మాకేం తెలుస్తుంది?" అంది రంగమ్మ.

"నాకేం తెలియదు" అన్నాను. అసలేమిటి, వీధిలోకి వినిపించేటట్టు అరిచాను. అది వ్యగ్రహం

కాదు. అయివుంటే ఆకోపంలో నేను అన్నాన్ని నలుమూలలకు వెదజల్లేవాణ్ణి. నా కంటె కోపం తెప్పించినవాళ్లపైకి టంబ్లర్ గిరవాటు వేసివుండే వాణ్ణి.

"నీకేం తెలియదూ? నువ్వేపాపమూ ఎరుగవూ!" విలటీసి ప్రశ్నిస్తోంది రంగమ్మ.

"అవును నాకే పాపమూ తెలియదు. కావలిస్తే తినబోతున్న అన్నాన్ని చేతబట్టుకుని ప్రమాణం చేస్తాను" అన్నాను.

రంగమ్మ విచిత్రమైన మనిషి. ఒక క్షణంలో ఆమె కోపం నాపైన అసహ్యంగా మారిపోయింది "తప్పు చేయకపోతే నీకెందుకు కోపం వస్తుంది? దోషం నీలో లేకపోతే నానోటమాట వచ్చే లోకముందే నువ్వెందుకు ప్రమాణాలకు దిగుతావు?"

ఇదేం కుతర్కం! రంగమ్మకు నేనేం సంజాయిషీ చెప్పుకోగలను? ఎలా చెబితే ఈమెకు నమ్మకం కలుగుతుంది? లోభులు కాకులు. ఆ కాకులకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తున్న మనిషి రంగమ్మ. రంగమ్మ కాఁ కాఁ అంటోంది. ఇక కాకులన్నీ అరుస్తాయి. నా చెవులు చిల్లులుపడిపోతాయి. నేను వినలేను. నేను భరించలేను. వినలేక ఆబాధను భరించలేక నేనేం చేయగలను?

చివరిలో అన్నాన్ని అలాగే వదిలిపెట్టి పైకి లేస్తూ "నువ్వేమో మంచిదానివనుకున్నాను. నువ్వు గొడ్రాలివి. నీకు కొడుకులుంటే వాళ్ళపైన ఎవరైనా యిలాటి నీలాపనిందలు వేసి వుంటే, అప్పుడు నాబాధ నీకర్థమై వుండేది" అంటూ తొట్లో చెయి కడుక్కున్నాను.

"ఇంతమాత్రం నాకొడుకైతే నా? ఇటూ అటూ నాలుగు లెంపకాయలు వాయించి రెండు నెలల క్రితమే ఆపిల్లను వాడికి ముడిపెట్టి వుండేదాన్ని."

వీధిమెట్లు దిగుతూ ఆమాటలు విని ఆగాను. ఇక రంగమ్మతో వాదించి లాభంలేదు. తల వంచుకుని మెల్లగా వీధిలోకి వచ్చేశాను.

వచ్చేస్తున్నాను గానీ గమ్యస్థానమేది! మనసిచ్చి నా మాటల్ని అర్థం చేసుకోగలిగిన వాళ్ళెవరున్నారు. ఒక్క జానకి తప్ప! అపరాధం చేయనూ చేసి, అది దూరు నాపైన పడుతుంటే ఉలుక్కుండా పలక్కుండా పరిణామాలకోసం ఎదురు చూస్తున్న జానకి! ఈ జానకిని ఏంచేసినా పాపంలేదు. పెళ్ళి పెటాకులూ కావలసినవాణ్ణి. నలుగురిలో తల ఎత్తుకుని తిరగవలసిన వాణ్ణి. తనని తోబుట్టుగా తప్ప మరోక దృష్టితో చూచిన పాపాన పోనివాణ్ణి. నన్నిలా నగుబాట్లపాలు చేసి నాలుగోడల మధ్య కూచుంటుందా జానకి! సత్యాన్ని వెలిబుచ్చవలసిన అవసరం కలిగినప్పుడు దాన్ని ప్రకటించకుండా మౌనంగా వుండటం కన్నా ఘోరమైన అపరాధంలేదని జానక్కి తెలియదు కాబోలు. అనుకున్నాను. విలటీసి అనుకున్నాను. నేనసమర్థుణ్ణిగాను. సత్యమేదో కక్కించి ఊళ్లోకుల నోళ్లు మూయటం నా చేతకాను.

ఈ నిర్ణయానికి వచ్చేప్పటికి పట్టణంలో ఏ భాగంలో వున్నానో నాకు తెలియదు. తరువాత అయిదు నిమిషాలకు "జానకీ, జానకీ" అని పిలుస్తూ తలుపు దబదబా బాదేస్తున్నాను.

ఇరుగుపొరుగు వాళ్లు కొందరు అప్పుడే నా రాకను పసిగట్టేశారు. నా తెంపరితనానికి విస్తుపోతూ నోళ్లు నొక్కుకుంటున్నారు. కళ్ళతోనే నన్ను గురించి మాట్లాడుకుంటున్నారు.

తలుపు మెల్లగా తెరచుకుంది. లోపల ప్రవేశించాను. కళ్లు పైకెత్తి జానకిని చూడ్డానికి మన సొప్పకోడం లేదు. విముఖంతోనే వసారాలోకి వెళ్ళి మంచంపైన కూచున్నాను.

"ఊరినుంచీ ఎప్పుడొచ్చావు అన్నయ్యా?"

అప్రయత్నంగా తల పైకెత్తి జానకివైపు చూచాను. ముఖంలో కాంతిలేదు. విరిసీ విరియని వేయిరేకుల పద్మానికి కాడదగ్గర కాటు పడింది. ఆ కాటు లోకానికి కనపడ్డంలేదు కాని పువ్వు వాడిపోతుండడంమాత్రం లోకం సూక్ష్మవీక్షణాలతో చూస్తోంది. కసికొద్ది వాడి వత్తై ఉప్పొంగించి వర్ణించి పోడాన్ని కూడా లోకం నిర్లిప్తంగా చూడగలుగుతుంది.

కూలిపోయిన రాజప్రాసాదంలో ఏపుగా పెరుగుతున్న బొంతజముడుపొదలా జానకి హృదయంలో ఆవేదనలు పెరుగుతున్నాయని ఎవరికి తెలుసు? నానలేక బీటలువారిపోయిన మాగాణి పొలంలా ఆమె మనసు వికలమైపోతోందని ఎవరికి

తెలుసు? లేకంటే ఆమె అడుసులో కాలు వేసిందని అందరూ తెలుసుకున్నారు. ఆమె పతితురాలై పోయిందని చెవులు కొరుక్కున్నారు.

"మధ్యాహ్నం బండికొచ్చాను. వేగంగా హోటలుకు వెళ్ళి భోంచేసి వస్తున్నాను."

"అన్నం తిన్నట్టు కనపడ్డం లేదే!?"

"తినాలనే కూర్చున్నాను. కానీ తిండి మరి తినలేకపోయాను."

"ఎందుకూ?"

"ఎందుకేమిటి? మీ అమ్మ చనిపోతే ఓ కార్డుముక్క వ్రాయడానికైనా ఓపిక లేకపోయిందా జానకీ నీకు? అవసరం లేనప్పుడు వారానికో వుత్తరం వ్రాసేదానివి. ఏమిటో మరి! ఆడవాళ్ళ మనస్తత్వాలెవరికి అర్థమౌతాయి?"

"నేను మనుషుల్లా వున్నానా అన్నయ్యా? లేదు. చెడిపోయాను. ఇప్పుడు నే నేం చేసినా లోకానికి తప్పుగానే కనిపిస్తుంది. అందుకనే జాబు వ్రాయలేదు."

జానకి యింత స్పష్టంగా తప్పొప్పులు తేల్చి మాట్లాడివేస్తుందని నేననుకోలేదు! ఆమె అపరాధం చేయడంలో ఎంత ధైర్యం ప్రదర్శించిందో దాన్ని ప్రకటించడంలోనూ అంతే ధైర్యం ప్రదర్శిస్తోంది.

బయట వడగాడ్పు యింకా తగ్గలేదు ఐనా యింట్లో చల్లగావుంది. ఎండలో కాగికాగి బరువెక్కిన తల నాకు తెలియకుండానే మంచంకోడు పైకి ఒరిగిపోయింది. కళ్ళుమూసుకుని ఆలోచనలోపడ్డాను. నేను జానకిని తీవ్రంగా మందలించాలనుకున్నాను. ఏది! ఎప్పుడు మందలించాను? లేకంటే ఆమె జాబు వ్రాయకపోవడం ఒక నేరంగా ఎత్తి చూపించగలిగాను. ఆమె జాబు వ్రాసివుండి సెలవుల్లో నేనొకసారి యిక్కడికి వచ్చివుంటే ఆ సంఘటనవల్ల లోకుల అనుమానం మరింత బలపడివుండేది. ఇక జానకితో నాకు అవినీతికరమైన సంబంధముందని లోకులనుకుంటున్నారంటే అందుకు బాధ్యత జానకిది మాత్రమే కాదు. నేనీ యింట్లో ఏడెనిమిది నెలలు అద్దెకున్నాను. కాని నేనద్దెకున్నానని ఎవరనుకున్నారు? నా ప్రవర్తన హద్దులు మీరింది. అప్పట్లో జానకినీ, నన్నూ చూచిన వాళ్ళు ఎంతవరకైనా వూహించుకోడానికి అవకాశముంది. వాళ్ళ కలాటి అవకాశం యివ్వడంలో జానకి దెంతతప్పో, నాదీ అంతతప్పే! నిజం యిలావుండగా జానకిని నేనేమని మందలిస్తాను?

జానకి యిప్పుడు ఒట్టిమనిషి కాదు. రంగమ్మ చెప్పివుండకపోయినా ఈ విషయం నాకీపాటికి తెలిసివుండేది. ఇప్పుడు జానకి లజ్జాభిమానాలు వదిలి తనస్థితికి తెచ్చినవాడెవడో లోకానికి ప్రకటిస్తే నేనీ పద్మవ్యూహంనుంచి బయటపడగలను. కాని తమ అనుమానాలు, ఆధారాలు మరొకవిధంగా వుండగా ఆ సత్యాన్ని లోకం తర్కవితర్కాలు లేకుండా నమ్ముతుందని నమ్మక మేమిటి? నేనూ జానకీ కూడబలుక్కుని ఈ అపనిందను మరొకడిపైన రుద్దుతున్నామని వాళ్ళనుకుంటే?

"లేచి ముఖం కడుక్కో అన్నయ్యా! నాలుగు మెతుకులు ఎంగిలి పడుదువుగానీ" అంది జానకి దగ్గరగా వస్తూ.

"నీకు జ్ఞాపకముందా జానకీ! ఆనాడు నేను బల్లగుద్దినట్టు చెప్పాను" అంటూ లేచి కూర్చున్నాను. "మానవుల కింత మంచితనం పనికిరాదు మనుషుల్లో పశువు లుంటారు. వాళ్లు తేనెపూసిన కత్తుల్తో తడిగొంతుకలు కోస్తారు."

"నిజమే అన్నయ్యా" అంది జానకి. ఆమె కంఠం గద్గదికమైపోయింది. "మోసపోయాను తప్పకుండా పెళ్లి చేసుకుంటానన్నాడు. నేను గనుక ఒప్పుకుంటే దుర్వ్యసనాలన్నీ వదులుకుంటానన్నాడు. ఇలా మోసం చేస్తాడని నాకు తెలియదు."

నేనాశించిన వూరుకోవలసింది. ఒకప్పుడు ఉచితానుచితాలు ఎరగకుండా నోరు జారవిడవడం నాకే కాదు, మానవుల కందరికీ పరిపాటి. అసలే అగ్నిజ్వాల అందులో నేనాజ్యం పోశాను.

"ఇలా మోసం జరుగుతుందని నాకొదివరకే తెలుసు జానకీ! ఆరోజు ఉదయం నేను లేచి పెరట్లోకి వచ్చాను. అదోలా వున్నావేమని నువ్వు పలకరించావు. రాత్రి నాకు పిచ్చిపట్టిందన్నాను. నువ్వు దెయ్యంపట్టలేదుగదా అన్నావు. అప్పుడే అందామనుకున్నాను. అది దెయ్యమేగానీ నిన్నే పట్టిందని. కానీ అనలేదు."

"మన కెందుకని వూరుకున్నావు గదూ?" సూటిగా ప్రశ్నించింది జానకి.

"అవును" అన్నాను.

"నిజమే. నీ చెల్లెలై వుంటే నువ్వా క్షణంలో నే పరిదిద్దుకునేవాడివి ముక్కలు విరగకొట్టి గదిలో వేసి తాళం వేసేవాడివి. నే నెవరతెని? నే నేమైపోయినా నీకేం చింత? ఈలోకంలో న్యాయమింతే అన్నయ్యా! అదీ యిప్పుడే తెలిసింది".

నాకు నిజంగానే పిచ్చి పట్టిందేమో ననిపించింది! ఒక గంటక్రితం నా దృష్టిలో జానకి దోషి. కాని యింతలో నే వ్యవహారం తలక్రిందులైంది. నేను ముద్దాయినైపోయాను. జానకి నా మీద నేరం ఆరోపిస్తున్నది.

"అదంతా యిప్పు డెందుకన్నయ్యా! నువ్వు భోంచేద్దువులే" అంది జానకి.

లేచి ముఖం కడుక్కొని గదిలోనికెళ్ళి పీటపైన కూచున్నాను. అన్నంవడ్డిస్తూ అంది జానకి. "అమ్మకు పదిరోజులు జ్వరం కాసింది. నాలుగురోజులు ఒంటి మీద స్మారకం లేదు"

"మందిప్పించలేదూ?" అన్నాను.

"డాక్టరొచ్చాడు. రెండు సూదులు వేశాడు. గుణం కనిపించలేదు. పెదవిరిచి వెళ్ళిపోయాడు. జ్వరం వచ్చినరోజే అమ్మ చంద్రానికైనా జాబు వ్రాయకూడదా జానకీ అంది."

"ఏమన్నావు?"

"ఎవరొచ్చి యేమాత్రం చేసే దేముందని వూరుకున్నాను. ఇక రెండురోజుల్లో స్మారకం తప్పిపోతుందనగా అమ్మ నన్ను దగ్గరకు రమ్మంది. మంచంపైన కూచోమంది. నా తలను రొమ్ముకానించుకుని 'ఈ లోకంలో ఎలా బ్రతికగలవు జానకీ' అని అడిగింది. దేవుడున్నాడులే అమ్మా అన్నాను. రాత్రులు బొత్తిగా నిద్రపట్టేది కాదు. ఏ వేళకంటే ఆ వేళకు లేచి పాలు త్రాగించేదాన్ని. ఓపరికం వున్నంత వరకూ గుక్కెడు గుక్కెడుగా పాలుమింగింది. ఆతర్వాత పోసినపాలు యిట్టే వచ్చేసేవి. ఓ రోజు రాత్రి తెల్లవారుఝామున లేచి కుంపట్లో పాలుకాచి మంచం దగ్గరకు తీసుకెళ్లాను. అమ్మ వులకలేదు. పలకలేదు. చనిపోయింది."

జానకి వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తోంది. "అమ్మేకాదు జానకీ! మన మందరమూ చనిపోవలసిన వాళ్ళమే" అంటూ లేచి చెయికడుక్కున్నాను. జానకి విస్తరి తీసుకెళ్ళి పెరట్లో పారవేసి లోపలికి వస్తోంది.

"ఒకసారి నేను వాసుతో మాట్లాడి చూస్తాను జానకీ" అన్నాను వసారాలోనుంచి ఆకాశంవైపు చూస్తూ.

జానకి రెండు క్షణాలు ద్వారంవద్దర ఆగింది. తర్వాత మౌనంగా వంటగదిలోకి వెళ్ళిపోయింది. ఆ పరిస్థితిలో మౌనంగా గాక మరోకవిధంగా జానకి ఎలా అంగీకారాన్ని వెలిబుచ్చగలుగుతుంది?

తలుపుతీసుకుని చరచరా వీధిలోకి వచ్చేశాను. వాసుదేవమూర్తి ప్రత్యేక నివాసగృహాన్ని నేనొకటి రెండుసార్లు చూచాను. కానీ అతను యింటిపట్టున పడివుండే మనిషి కాదు. అదృష్టవశాత్తు ఆరోజు సాయంత్రం యింటి దగ్గరే కనిపించాడు. చూచిచూచి దాన్ని యిల్లని పేర్కొనటం బాగుండదు. అది పాశ్చాత్యుల అర్థరాత్రి క్లబ్బులాటిది. హాలునిండా గ్రీకు దేవతల నగ్నశిల్పాలు, గోడలకు లోక్లాసు మంగలి షాపుల్లో వుండవలసిన బూతు చిత్రాలూ వున్నాయి. వాసును ఒంటరిగా కలుసుకోవాలనుకున్నాను. ఆ అవకాశం మాత్రం లభించింది కాదు. మిత్రులతో కలిసి అతను 'మీవాఫ్' ఆడుతున్నాడు. నన్ను చూడగానే జూదగాళ్లలో ఒకడు "ఆడ్డానికి వచ్చావా" అని అడిగాడు. "కాదు, ఆయనతో మాట్లాడ్డానికి వచ్చాను" అంటూ వాసును చూపించాను. వాడకేసి విచిత్రంగా చూచి "నాతో మాట్లాడాలా?" అన్నాడు వాసు. అవునన్నాను. "ఇక్కడే మాట్లాడవచ్చు" అన్నాడు. "ఎంతోసేపు పట్టదు. అయిదునిమిషాలు. ఆ గదిలోకి వెళ్దాం" అన్నాను. వాసు నాలుగాటలు ఆపి, మళ్ళీ పైకి లేచాడు. గదిలో కూచుని చెప్పవలసిన విషయం సంగ్రహంగా చెప్పేశాను. కావ్యాంతరం ఫలశ్రుతిలా ఆడవాళ్లని నమ్మించి మోసగించడం చాలా సులభమనీ, కాసుకు కొఱగానివాడుకూడా అలాటి పనిని నిర్విఘ్నంగా నెరవేర్చగలడనీ, చేసిన తప్పును పరిదిద్దుకోడం యిహపరాలకు రెంటికీ మంచిదనీ విప్ప చెప్పబోయాను. "ఆ అమ్మాయి తనపని వకాల్తా పుచ్చుకోడానికి నీకూ, ఆవిడకూ వున్న సంబంధమే

మిటో తెలుసుకోవచ్చా?" అన్నాడు వాసు. ఐదు నిమిషాలసేపు ధారాపాతంగా అతడు మాట్లాడిన మాటల్లో సర్వప్రపంచం వినదగినమాటేదైనావుంటే యిదొక్కటే! మనిషికి సౌశీల్యం అవసరమన్న మూల సిద్ధాంతంలోనే నమ్మకంలేనివాడు అంతకన్నా మెరుగ్గా మాట్లాడ్డం సాధ్యంకాదేమో!

తిరిగి వస్తున్న వాసు గదిలోనుంచి పకపకలు, కిలకిలలు పిక్కటిల్లిచ్చాయి. బరువుగా అడుగులు వేసుకుంటూ చీకటి సముద్రాల్లా వున్న వీధుల్లో నడుస్తున్నాను ఇంటికి వెళ్లి నేను జానకితో ఏం చెప్పాలి? ఆశ చాలా మొండిది. ఎలాటి విషమ పరిస్థితుల్లోనైనా అది వేసున్నాననీ పైకి పొడచూపుతుంది. నా వేడికోలను అతడు మన్నిస్తాడనీ, తన బ్రతుకు తోటలో వసంతాలు విరివిరిసే అవకాశం లేకపోలేదని ఆశిస్తుంటుంది జానకి! ఈ ఆశాజ్యోతికూడా ఆరిపోతే ఆమె బ్రతుకేంగావాలి?

ఇల్లు చేరుకునేసరికి గంట ఎనిమిదిన్నరయింది. ఆ పాటికి జానకి మూల ముసుగు పెట్టుకుని కంటికి కడివెడుగా ఏడుస్తుంటుందని నే ననుకున్నాను. కానీ నా అంచనా తారుమారయింది. గదులన్నిటిలోనూ దీపాలు వెలుగుతున్నాయి నడవలో చాప వేసుకుని జానకి అద్దం ముందు ముస్తాబు చేసుకుంటోంది. కురులు సన్నగా దువ్వి సొంపుగా జడ అల్లుకుని సిగనిండుగా ఆమె మల్లెపువ్వులు పెట్టుకుంది. కళ్ళకు కాటుక దిద్దుకుంది. ఈమె నేను రెండుగంటల్కితం చూచిన జానకి కాదు! ఇప్పుడామె ముఖం విచారమేఘాచ్ఛన్నం కాదు. అలాగని ఆ ముఖంలో నాకు మరేభావమూ ద్యోతకం కాలేదు. అది చిత్రాతిలా నిర్వికారంగా వుంది.

"ఏమైందన్నయ్యా నువ్వు వెళ్లినపని?" తనకు తానుగా జానకే ప్రశ్నించింది.

"పండు కాదు జానకీ! కాయే" అని నిట్టూర్చాను

"ఇలా అవుతుందని నాకు తెలుసు" అంది జానకి.

కొండలు పిండికేసి అలసిపోయిన వాడికిలా నాకా రాత్రి ఎక్కడలేని నిద్ర వచ్చింది. ఎప్పుడు మంచం పైన మేను వాల్చానో, ఎప్పుడు నిద్రపట్టిందో నాకు తెలియదు. ఉన్నట్టుండి ఎవరో తట్టిలేపినట్లు మేల్కొన్నాను. వెన్నెల పాలార కాస్తోంది. ఇంట్లో చీమ చిటుక్కుమనడం లేదు. దాహంతో నాలుక పిడచ కట్టుకపోతోంది. "జానకీ, జానకీ" అని పిలిచాను. బదులు లేదు. జానకి ఎక్కడ పడుకున్నట్టు? గది తలుపు తెరచి చూచాను. చాప ఖాళీగావుంది. నా గుండెల్లో రైళ్లు పరుగెత్తాయి. చేజేతులా జానకిని మృత్యుదేవతకి అప్పగించిన పాపంనుంచి నేనెలా తప్పించుకోగలను? ఇటూ, అటూ చూచాను. వీధిలోకి పోదా మనుకున్నాను. వీధితలుపుకు వేసిన గడియ వేసినట్టేవుంది. ఐతే జానకి పెరట్లోకి వెళ్ళిందన్నమాట! నాలుగంగల్లో పెరట్లో పడ్డాను. బావికి పది బారల్లో ఓ గంగరావిచెట్టు వుంది. జానకి చెట్టుక్రింద నిలబడి శూన్యంగా కొమ్మల కేసి చూస్తోంది.

"ఇంత రాత్రివేళ యిక్కడేం చేస్తున్నావ్ జానకీ?" అన్నాను. కాదు ఆక్రోశించాను.

"అది కాదన్నయ్యా! నే నొకమాట అడుగుతాను. నేను బ్రతికి మాత్రం లాభమేముంది చెప్పు" అంది జానకి.

"లాభ నష్టాల బేరీజులు నాకు తెలియవు జానకీ! ఈ ప్రాణాలు మనం సంపాదించుకున్నవి గావు. ప్రాణాల్ని ధారపోయడానికి మనకు హక్కు లేదు"

"బ్రతికితే లోకం నవ్వుతుంది"

"కానీ చస్తే లోకం ఏడవదు. బాధపడితే కళ్లు జూపని, చెడిపోతే చేరదీయని కుళ్లులోకంతో మనకు ప్రసక్తి లేదు."

"నువ్వు పిచ్చివాడివి అన్నయ్యా!" అంది జానకి.

"నాకు కాదు జానకీ! ప్రపంచానికి పిచ్చి మనం అన్నా చెల్లెళ్లలా ప్రవర్తిస్తే ప్రపంచం ఏమనుకుంది? ఏమైనా సరే జానకి, నేను లోకుల్ని లక్ష్యపెట్టను. ఈ క్షణంనుంచీ నువ్వు నాచెల్లెలివి ఎన్ని కష్టనష్టాలెదురయినా నీకు నేను బాసటగా నిలుస్తాను. ఐతే నువ్వొకమాట యివ్వాలి"

"మాటా అన్నయ్యా?"

"అవును. ఏ పరిస్థితుల్లోగానీ నువ్వు ఆత్మహత్యకు తలపెట్టకూడదు."

జానకి పెదవులపైన హాసరేఖ ఒకటి స్పష్టాస్పష్టంగా భాసించింది. ఆకసంలో చందమామ కద్దు వస్తున్న దూదిపింజల్లాటి మబ్బులు అప్పటికప్పుడే

తేలిపోతున్నాయి. పూచిన సంపంగితో పెరడంతా గుబాళిస్తోంది. ఇద్దరమూ ఇంటి లోపలికి వెళ్ళాము. జానకి గదిలో పడుకుంది. శృంఖలాలు తెగిపోయి బంధ విముక్తి పొందిన ఖైదీకిలా నాకు నిశ్చింతగా నిద్రపట్టింది. నిద్రపోతుండగానే తెల్లవారి ప్రొద్దు ఏడెనిమిదిబారలెక్కింది. నేనే ఆలస్యంగా నిద్ర లేచాననుకుంటే జానకి యింకా నిద్ర పోతోంది. లేపి "నిన్న సాయంత్రం ఎప్పుడో తిన్న తిండి జానకీ! కడుపులో కొక్కులు తిప్పుతున్నాయి" అన్నాను. జానకి అదరాబాదరా గిన్నెలూ చెంబులు కడుక్కురావడానికి పెరట్లోకి వెళ్ళింది......

* * *

"బాబుగారూ, బాబుగారూ!"

"ఏం, ఏమొచ్చింది?" అన్నాడు సూర్యం.

"ఆ ముసలాడు మిమ్మల్నొకసారి చూడాలంటున్నాడు" అన్నాడు రాముడు.

"ఎందుకూ?" అంటూ సూర్యం గది తలుపు తెరిచాడు.

"ఆమాట చెప్పడం లేదు. అసలు మన యింటికి వచ్చినప్పటినుంచి వాడికి ఒంట్లో బాగులేనట్టుందండీ! మందూ, మాకూ లేకేమో ఈ వాటికి రోగం ముంచుకొచ్చేసింది"

"ఇప్పుడు నాకు తీరిక లేదు. వీలైతే రేపుదయం వచ్చి చూస్తానని చెప్పు" అని సూర్యం తలుపు వేసేసుకోయాడు.

"నాన్నా, నేనొస్తున్నాను" అంది మేడమెట్ల పైన్నుంచి పాప.

"వద్దు. క్రిందికి వెళ్ళిపో. రాముడూ! పాపను తీసికెళ్ళు" అన్నాడు సూర్యం.

"ఊఁహూ. నేను క్రిందికెళ్ళను. అమ్మ నీదగ్గరికెళ్ళమంది" అంటూ పాప పైకొచ్చేసింది.

"అమ్మాయి గడ్డంతాత ఏమయ్యాడని అమ్మగార్ని వేధిస్తోంది బాబూ! అందుకొసమే మిమ్మల్ని అడగమన్నట్టుంది" అన్నాడు రాముడు.

"సరేసరి! అందరికీ ఆముసలాడి గొడవే కావలిసి వస్తోందగాని నువు పాపని తీసుకెళ్ళు. నాకు పనుంది" అన్నాడు సూర్యం.

రాముడు పాపనెత్తుకుని క్రిందికి వెళ్ళిపోయాడు.

* * *

"జానక్కి నవమాసాలు నిండాయి. హాస్పిటల్లో చేర్చాను. సుఖప్రసవం జరిగింది. మగబిడ్డ. తల్లీ, బిడ్డనూ చూడ్డానికి చాలా కొద్దిమంది వచ్చారు. వాళ్ళల్లో రంగమ్మ ఒకతె "నీకాపురాన్ని నిలబెట్టింది నేను" అని రంగమ్మ జానకితో సగర్వంగా చెప్పుకుంది. బిడ్డను చేతుల్లోకి తీసుకుని ముఖాన్ని, మొగమూ పరీక్షగా చూచి "బిడ్డ అంతా చంద్రం పోలికే" అంది. నేను నవ్వాను. జానకి నవ్వలేదు. ముఖాన్ని పమిట చెంగులో కప్పుకుని దుఃఖోద్వేగాన్ని దాచుకోడానికి ప్రయత్నించింది.

ఊళ్ళో వున్న నాన్నగారికి కబురెలా అందిందో గానీ ఆయన రామబాణంలాంటి ఉత్తరం వ్రాశారు. "నువ్వు చేసిన ఘనకార్యాన్ని గురించి ఎంతో సంతోషించాను. ఇప్పటికైనా బుద్ధి తెచ్చుకుని నువ్వీ జాబు చేరిన తక్షణం వచ్చి యిల్లు చేరుకుంటే మంచిది, లేకుంటే నేను తండ్రినీ గాను, నువ్వు కొడుకువీ కావు"

కాలేజిలో సెకండ్ టెర్మ్ జీతం కట్టవలసిన వ్యవధి దాటిపోవస్తోంది. చేతిలో పైసాలేదు ఫీజు చెల్లించకపోతే పేరు తీసేస్తారు. కాలు గాలిన పిల్లిలా యిల్లు, కాలేజి, హాస్పిటళ్ళమధ్య తిరుగుతున్నాను. జానకి నావాలకొన్ని పసిగట్టి "ఏమిటన్నయ్యా! హోటల్లో భోజనం సరిపడ్డంలేదా?" అంది.

"భోజనం సంగతి కాదు జానకీ! చదువు మానేసి ఏదైనా వుద్యోగంలో చేరదామనుకుంటున్నాను," అన్నాను.

"ఎందుకూ?"

"ఎందుకేమిటి? డబ్బు అవసరంగదా!"

"చదువు మానేస్తే నామీద ఒట్టే అన్నయ్యా! ఆరు నూరుగానీ, నూరు ఆరుగానీ నువు చదువు మానుకోకూడదు. అమ్మ నాకే చైను మిగిల్చిపోయింది దీన్ని తీసుకెళ్ళి అమ్మేయి. మూడొందల రూపాయలు చేతికొస్తాయి. ఈ సంవత్సరం గడిచిపోతుంది. ఆ తరువాత దేవుడున్నాడు. అంతగా అవసరమైతే ఉన్న పొలంలో కొంతకొంత అమ్మేస్తే సరిపోతుంది" అంది జానకి.

"నీ నగల్ని, నీ పొలాన్ని అమ్మి చదువుకోమంటావా జానకీ! అదికూడా లేకపోతే నీగతీ- నీ బిడ్డ గతీ ఏంకావాలి?" అన్నాను.

"నీకు నా బిడ్డని పెంచుకోడం లేదన్నయ్యా! దీనికి నువ్వున్నావు. నేను లేను. లేదు లేనంటే దీనికి పాలు మరచిపోయేంతవరకైనా నేను బ్రతుకుతానో, బ్రతకనో."

"అలా అనకు జానకీ! నేను వినలేను" అంటూ ముఖం మరోవైపుకు త్రిప్పుకున్నాను. కానీ ఏ సంఘటనకు సంబంధించిన మాటనయితే నేను వినలేకపోయానో, అదే సంఘటనని రెండేళ్లు తిరక్కముందే కళ్లారా చూడ్డం తటస్థించింది. ఆ రెండేళ్ల యిహ జీవనంలో నేను జానకిలో జానకిని చూడలేదు! మూర్తీభవించిన వైరాగ్యాన్ని చూచాను.

ఆరోజు పూర్ణిమ. ఐనా నాకు అమావాస్య. ఉదయగిరిపైన అరుణరాగం అలముకుంటోంది. జానకి అస్థిపంజరంలా మంచాన్ని అంటిపెట్టుకుపోయివుంది. నేను బాబునెత్తుకుని మంచం ప్రక్కన నిలబడ్డాను. జానకి నన్ను తలగడదగ్గర కూర్చోమంది కూచున్నాను. తన తలను పైకెత్తి నా ఒడిలో పెట్టుకోమంది. "అన్నయ్యా! మనం బాబుకింకా పేరు పెట్టలేదు. ఏమని పిలుస్తావు?" అంది.

"ఏమని పిలవమంటావు జానకీ" అన్నాను

"మా నాన్నగారి పేరు సూరయ్య. బాబుని సూర్యనారాయణ అని పిలుస్తావా అన్నయ్యా?"

"పిలుస్తాను జానకీ! తప్పకుండా పిలుస్తాను."

కొంతసేపు మౌనం. మళ్ళీ జానకి నోరు తెరిచింది.

"అన్నయ్యా! నువు తప్పక పెళ్లి చేసుకుంటావు గదూ."

ఏం చెబుతాను నేను! మునిపళ్లతో పెదవి గట్టిగా కొరుక్కుంటూ సజలనయనాలతో జానకిని చూస్తున్నాను.

"ఇంకొక్క మాట మాత్రమే అన్నయ్యా!..."

"చెప్పు జానకీ" అన్నాను.

"నాకు తెలుసు వాసుకెప్పటికైనా బుద్ధొస్తుంది. అతగాడు ఆస్తిని గుల్ల చేసేస్తాడు. చిప్ప చేతికొస్తుంది. అప్పుడు మనిషిగా మారుతాడు. అందాకా నువ్వాణ్ణి క్షమించొద్దులే అన్నయ్యా! అప్పుడైనా అతణ్ణి క్షమించవూ?"

"ఇదేం విచిత్రమైన కోరిక జానకీ! ఈ ప్రపంచంలో అతణ్ణి నీకంటె ద్వేషించవలసిన వాళ్లెవరూ లేరు. నువ్వే అతణ్ణి క్షమిస్తున్నావు. ఇక నాదేముంది?"

బాబును తనదగ్గర పడుకోబెట్టమంది జానకి. శక్తి వున్నంతవరకూ శుష్కహస్తాలతో వాడి ఒళ్లంతా నిమిరింది. క్రమక్రమంగా ఆమె కళ్లు మూసుకుపోయాయి. నేను గదిలోకి వెళ్ళి పళ్లరసం తెచ్చాను. బలవంతాన నోరుతెరచి రెండు చుక్కలు త్రాగించాను. మూడో చుక్కకు జానకి తేలకళ్లు వేసింది నోరు బిగుసుకుపోయింది. నా చేతిలోనుంచి గ్లాసు టంబ్లరు క్రింద పడి ముక్కలయింది.

జానకి చనిపోయింది!

జానకి జీవితం ఒక విషాదగీతం! కాని అది అపాతమధురమైన విషాదగీతం. వింటుంటే ఏదో అనిర్వచనీయమైన విషాదానుభూతి కలుగుతుంది. కానీ ఎంతసేపు విన్నా యింకా వినాలనే వుంటుంది.

కథ అయిపోయింది సూర్యం! జానకి చనిపోయి యిరవైయెనిమిదేళ్లు కావస్తున్నాయి నీకిప్పుడు ముప్పై యేళ్లు.

బి. యల్. చదువు పూర్తిచేసి పెళ్ళిచేసుకున్న కొత్తలో ఓసారి నేను అనంతపురం వెళ్లాను. ఒకానొక మారుమూల హోటల్లోనుంచి బయటికొస్తూ వాసు కనిపించాడు. మనిషి చిక్కిపోయాడు. కళ్ళు లోతుకుపోయాయి. పాదాల దగ్గర చిరుగులు పడ్డ పైజమాపైన మాసిన పొట్టిచేతుల చొక్కా వేసుకున్నాడు. పెదవులమధ్య బీడీ కాలిపోతోంది.

ఒక స్నేహితుడుద్వారా తెలిసింది, వాసు ఆస్తిపాస్తులన్నీ పేకాటలలో, త్రాగుడులో, మిగిలిన దుర్వ్యసనాల్లో కర్పూరంలా హరించుకపోయాయని!

ఓసారి తిరుపతినుంచి ధర్మవరానికి ప్రయాణం చేస్తున్నాను కదిరిస్టేషనులో రైలు యింజనుకు నీళ్ళు పోసుకోడానికి పదిహేను నిమిషాలపాటు ఆగింది. మసకమసకగా సంజచీకట్లు క్రమ్ముకుంటున్నాయి. ప్లాటుఫారంపైన బీడీలు, సిగరెట్లు, ఆకులూ వక్కలూ

అమ్ముకుంటూ ఒకడు వస్తున్నాడు. బాగా పరకాయించి చూచిగాని గుర్తుపట్టలేక పోయాను. గడ్డం పెరిగి వుంది. గుండీల్లేని చొక్కాలోనుంచి బొక్కిరొమ్ము కనబడుతోంది. వెంట్రుకలప్పుడే నెరసిపోతున్నాయి.

నాలుగేళ్ళ క్రితం అనుకుంటాను మండు వేసంగిలో ఒక మధ్యాహ్నం హిందూపురం బస్‌స్టాండులో చింతచెట్టు క్రింద నిలబడి బస్సుకోసం నిరీక్షిస్తున్నాను. ఒక వృద్ధుడు దగ్గరికి వచ్చి చేయి చాచాడు. "బాబూ! మొండివాణ్ణి" అన్నాడు. నిజమే. ఎడమ చేయి మోచేతివరకూ లేదు. కానీకోసం జేబులో చేయి వేస్తూ బిచ్చగాడి ముఖంలోకి చూచాను. జీబురు గడ్డంతో, చింకిపేలికల అచ్ఛాదనతో, కృంగి కృశించిపోయిన ఆ ఆకారంలో కలలో కనిపించినట్టు నాకు లీలామాత్రంగా ముప్పైయేళ్ళనాటి వాసు కనిపించాడు.

"ఇదిగో- నీ పేరేమిటి?" అని అడిగాను.

వాసు నన్ను పోల్చుకున్నాడు. చాచిన చేతిని వెనక్కి తీసుకుని వెనుదిరిగి చూడకుండా బూడిదుమ్ములో నడుస్తూ దూరంగా వెళ్ళిపోయాడు.

చివరిసారి. ఎనిమిది గంటలకు కదలబోతున్న [illegible] రాహుకాలం వస్తుందని మనం యింటిదగ్గర అయిదున్నరకే బయలుదేరాము. నేనూ, మీ పెద్దక్క కారులో వెనక సీటులో కూచున్నాము. నువ్వు కారు డ్రయివు చేస్తున్నావు. నువ్వు చూచావో లేదో నాకు తెలియదు. కారు గేటుదాటుకుని రోడ్డులోకి రాబోతోంది. దారిప్రక్కన వాసు కొలపుకు పూరికుండెలో అనేక మార్పులకులోనైన వికృతిస్వరూపంతో మళ్ళీ నాకు కనిపించాడు......

* * *

కాగితాల్ని అలమారాలోకి విసిరి సూర్యం చటాలున పైకి లేచాడు. తలుపు తెరచుకుని క్రిందికి పరుగెత్తాను. మేడమెట్లదగ్గర నీరజ ఎదురై "మీకోసం పైకొస్తున్నాను. మనం అనుకున్నంతా అయింది. హాస్పిటల్లోనుంచి యిప్పుడే ఫోను చేశారు" అంది.

"అదీ అయిపోయిందీ!" అంటూ సూర్యం కుప్పకూరిలా వాలుకుర్చీలో కూలిపోయాడు.

ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తు
TELUGU ACADEMY, COCANADA

విశ్వజీవి గాంధీజీ

సర్ ఎర్నెస్ట్ బార్కర్

నేటి ప్రఖ్యాత రాజనీతిజ్ఞులలో సర్ ఎర్నెస్ట్ బార్కర్ ప్రముఖుడు. ఆక్స్‌ఫర్డ్, కేంబ్రిడ్జి విశ్వవిద్యాలయాల్లో రాజకీయశాస్త్రాన్ని ప్రబోధించిన గురూత్తముడు. కొన్ని సంవత్సరాల క్రితమే వీరు అరిస్టాటిల్ వ్రాసిన 'రాజకీయం' అనే అపూర్వ గ్రంథాన్ని ఆంగ్లభాషలోకి అనువదించారు; ఈ అనువాదం లోకోన్నతి పొందినది. వీరి శిష్యుడే, సామ్యవాద తత్త్వవేత్తగా బ్రిటిష్ లేబర్ పార్టీకి జీవితాన్ని అంకితంచేసిన ప్రొఫెసర్ హెరాల్డ్ లాస్కీ. గాంధీనిగురించి డాక్టర్ రాధాకృష్ణన్ సంకలించిన వ్యాస సంపుటిలో సర్ ఎర్నెస్ట్ బార్కర్ వ్రాసిన వ్యాసానికి స్వేచ్ఛానువాదం ఇది.

గాంధీని గురించి నాకు రెండు విషయాలు జ్ఞాపకం ఉన్నాయి. మొదటిది : 1931 వ సంవత్సరంలో రౌండు టేబుల్ సమావేశానికి ఇంగ్లండు వచ్చిన సందర్భంలో ఒకనాడు—అది శీతాకాలపు రాత్రి—గాంధీ మాయింటికి విచ్చేశాడు. రెండవది: 1937 వ సంవత్సరం, డిసెంబరు 15 వ తారీఖు — అప్రాంతాన్ని ఒకనాటి ఉదయమే నా స్నేహితుడొక భారతీయుడు గాంధీదగ్గరకు నన్ను తీసుకువెళ్లాడు. బొంబాయి నగరానికి కొంచెం ఉత్తరంగా ఉంది ఒక విశ్రాంతి భవనం. తాటిచెట్ల ఆకులు గాలికి టపటప కొట్టుకుంటున్నాయి. గాంధీ జబ్బుపడి లేచేడు. అప్పుడే తేరుకుంటున్నాడు.

ఆయన కేంబ్రిడ్జి రావడం నాకు బాగా జ్ఞాపకం. ఆయన గదిలోకి మిస్ స్లేడ్‌తో కూడా నేనూ ప్రార్థనకి వెళ్లేవాణ్ణి సాయంత్రం భోజనానంతరం మేం కూర్చునే గదిలోకి వచ్చేసేవాడు—రాట్నం తిప్పుతూంటే సంభాషణ సాగిపోయేది. మేంమాట్లాడుకున్న విషయాల్లో కొన్ని సామాన్యమైనవే. (మాటవరసకి—నాకు ఇంకా జ్ఞాపకం వస్తుంది—ఇంగ్లీషువారు ఈ దేశంలో ఫుట్‌బాల్‌కి ఎటువంటి ప్రాముఖ్యత నిచ్చిందీ—రగ్బీ ఆటకూ ఏసోసియేషన్ ఆటకూ సమాజతరహాలో ఇక్కడ ఉన్న విచిత్రమైన వ్యత్యాసాన్ని గురించీ-ఇలాటి ఆయనతో నేను ముచ్చటించడం; నేను చెప్పిందంతా ఆయన శ్రద్ధతో వినేవాడు) కాని గంభీరమైన సమస్యల మీదికే మా మనస్సు మొగ్గింది. అలాగ చర్చించిన విషయాల్లోది ప్లేటో తత్త్వం కూడా. రాజ్యము—పరిపాలన నీతి ప్రశక్తి వచ్చినప్పుడు ప్లేటో భావాలకీ గాంధీభావాలకీ చాలా సామరస్యం ఉన్నట్టుందని నేను అనుకున్నాను. పరిపాలకులు, అధికారులు మానవసేవ చెయ్యడానికి వారికి దొరికిన అవకాశానికి సంతసిస్తూ, వారికి సామాన్యంగా వచ్చేదానితో జీవితసరళి సాగిస్తూ అధికంగా ఏమీ అభిలషించకూడదని గాంధీ అంటాడు; దీనిలో గాంధీ ప్లేటోలు ఒకేలాగ భావిస్తున్నారా అని అనిపించింది. నేను అనుకోవడం, పరిపాలన, అధికారంతో కూడుకున్నది. అధికారం సాగడానికి కీర్తి, స్థితి అవసరం. ఇది గాంధీ చెప్పేటంత సులభమైన విషయం కాదని నేను వాదించాను. మేమిద్దరం ఎప్పుడూ ఏకీభవించినట్లు నాకు జ్ఞాపకం లేదు. అయితే—గాంధీ కన్న తక్కువ తరహాలో ఉండి మాట్లాడుతున్నానన్న సంగతిమాత్రం నాకు తెలుసు ఇంకొక విషయం కూడా మేము ప్రస్తావించినట్లు నాకు గుర్తు. భారతదేశం యొక్క రక్షణవిధానం ఏవిధంగా ఉండాలని నేను ప్రశ్నించాను. ప్రజలు సురక్షితంగా ఉండడానికి

అనువాదం : వి. వి. రమణమూర్తి

దేశంలో శాంతి అవసరం కదా. ఇందుకు దోపిడి గర్భ ధనం ఉండకూడదు. శత్రువు లెవరైనా దోపిడీ చెయ్యవచ్చు—దానికీ కూడా సిద్ధపడి ఉండాలి. వీటికోసం సైనికదళం అవసరం. ఇక సైనికదళానికి అయే ఖర్చు నిమిత్తం—శాంతి దేశంలోని శాసన సభ్యులపై ఆధారపడటం కన్న—శాశ్వతంగా చట్ట రూపేణా ఏర్పాటు చెయ్యడం ఉత్తమం. (సైనిక దళానికి శాసనసభ్యుల పూచీ ఉంటే—ఒక్కొక్క పారి శాసనసభ ఖర్చులను త్రోసివెయ్యవచ్చు—లేకపోతే కావలసినంత మంజూరు చెయ్యకపోవచ్చు—లేదా మరొకసారి మరొక విధమైన అడ్డం కలగడానికి అవకాశం ఉంది) ఈవిషయాలని ఎలా పరిష్కరిస్తారని గాంధీని అడిగాను. గాంధీ ఒక అలంకారం వినుడుతూ సమాధానం ప్రారంభించారు "ఒక గ్రామం ఉందనుకోండి. చుట్టూ ఉన్న అడవిలోని జంతువులు గ్రామంలోకి తరుముకొస్తూ, అంతా చెల్లాచెదురు చేసి ధ్వంసం చేస్తున్నాయనుకుందాం. కనికరించే ప్రభుత్వం గ్రామీయుల్ని యీ ఒత్తిడినించి రక్షించడానికి, వారి ఆస్తిపాస్తుల్ని భద్రంగా ఉంచడానికీ, గ్రామం చుట్టూ గోడ ఒకటి కట్టడానికి పూనుకుంటుంది. ఆ గోడ కట్టడం నిమిత్తం పన్నులు విపరీతంగా హెచ్చు చెయ్యవలసి వస్తుంది. ఆపన్నుల్ని భరించడం దుర్భరం అవుతుంది గ్రామీయులకి. ఒకవేళ గోడ కట్టడం పూర్తి అయినా—గోడ పూర్తి అయేటప్పటికి గోడ ఉన్నందువల్ల కలిగే లాభంకన్న ప్రజలు భరించవలసిన పన్నుల భారం ఎక్కువ అవుతుంది. గ్రామవాసులు అప్పుడు ఏంచేస్తారో ఒకసారి మనం ఆలోచిద్దాం. 'మారక్షణకి మమ్మల్ని ఒదిలెయ్యండి. మా కష్టాలు మేం ఎలాగో పడతాం. అందుకోలేని ఆహార విహారాదులకి అల్లాడిపోవడంకన్న మేం ఎలాగ ఉన్నామో అలాగ ఉండడమే మాకు మేలు. కష్టాలు వచ్చినప్పుడు—ఏవిధంగా ఎదుర్కోవాలో—మాకు తెలుసు. గోడకట్టి మమ్మల్ని రక్షించడం ఇంక మానుకుని భద్రతనుగురించిన విషయం మాకు ఒదిలండి."

నేను ప్రసంగించిన రెండు విషయాలూ—గాంధీ ఉపదేశించిన రెండు విషయాలని—నా మనస్సుకి హత్తుకుపోయేటట్టు చేశాయి వాటిలో ఒకటి ప్రేమ, ప్రేమపూరితమైన సేవను గురించింది. మరొకటి అహింసకి సంబంధించినది. నా ఎదుట ఒక ప్రవక్త ఉన్నాడనీ — ఆయనతో నేను ముఖాముఖీని మాట్లాడుతున్నానని నాకు తెలుసు. కాని ఇంగ్లాండు దేశంలోని తూర్పుభాగాన్నున్న పౌరునికి పుట్టుకతోటే ఆచారసిద్ధంగా వచ్చిన సంప్రదాయాలను (బహుశా ఏప్రాంతానికి చెందినా, ఆంగ్లేయపౌరునికి వచ్చే సంప్రదాయాలు అన్నీ అలాంటివే అనుకుంటాను) మాత్రం నేను కాదనలేకపోయాను. సత్కార్యానికి సత్ఫలం ఉండాలనీ. ఫలాపేక్ష లేనిదే సత్కార్యానికి ప్రవృత్తి ఉండదనీ మన నమ్మకం. ఇలాంటిదే మరొకటి కూడా చూడండి. యుద్ధం అక్రమం అని తెలుసు; ఈ అక్రమాన్ని ప్రతిఘటించందే శాంతి భద్రతలు అవతరించవు. ఇందుకోసం రకరకాల విధానాలు వాటి సన్నాహాలలో అవి ఉండాలి. ఈనమ్మకాలని వీటినీ నేను తిరస్కరించలేకపోయాను. అయితే నామీదను నానమ్మకాల్ని మించిన శక్తి ఏదో ఉందని మాత్రం నేను అంగీకరించకుండా ఉండలేకపోయాను. మానవులు ఆశక్తిని అంగీకరించడానికి సంసిద్ధులయి ఉంటేనా? (అలాగ సంసిద్ధులయి ఉన్నారని ఎవరైనా ఒకరు విశ్వయించుకొని, తక్కినవారిని ఆనమ్మకంవైపు తిప్పుకునేటట్టు చేస్తే బహుశా—వారు సిద్ధంగా ఉన్నారని రుజువవుతుందేమో. ఇంత మట్టుకు నేను ఒప్పుకుంటాను కాని నానమ్మకాన్ని దానికిమించి తీసుకువెళ్లడం నాకు కష్టం అయింది) గాంధీ వల్లించిన తిరువాతి ఆయనలో విభిన్నమైనవి కనిపించినా, నిజానికి ఏకైకంగామిళితమైపోయిన ప్రవృత్తులనుగురించి ఆలోచిస్తూ ఉండిపోయాను. మొట్టమొదట చెప్పుకోవలసింది—సర్వసామాన్యమైన బీదబ్రతుకు నే కోరుకుని, స్వప్రాప్తిసంతతీ సమన్వయించుకొని, సమస్త్రాణినిలోని సర్వభూతాలనీ ప్రేమించిన— సెంట్ ఫ్రాన్సిస్, తరువాత—తీవ్రమైన వాగ్వివాదంలో ఉంటూ, తత్త్వరహస్యాలెన్ని ఉంటే అన్నిటినీ అవలోడించగల సునూక్ష్మగ్రాహి, తత్త్వవేత్త అయిన థామస్ అక్వైనస్. ఇంతటితో సరికాదు. దైనందిన జీవితసరళిలో నిగ్గుతేరిన లౌక్యాను కూడా లేక పోలేదు. అంటే ప్రాపంచిక విషయాన్ని తీర్చిదిద్దగలవాడు; న్యాయశాస్త్ర సంబంధమైన అనుభవశాలీనూ. ఉన్నతి శిఖరాలనుంచి పచ్చిక బయిళ్ళకి దిగి వచ్చి ప్రాపంచిక విషయాలని చతురతతో చక్కబెట్టగలవాడు కూడా. మనలో అనేకమైనవి కలసినందువల్ల మన మందరమూ మిశ్రమమై ఉన్నాము. మనందరిలో కన్నా ఈ మిశ్రమ స్వరూపం గాంధీలో

విశ్వశాంతిప్రదాత

శాంతికాముకులైన దేశదేశాల ప్రజలూ అక్టోబరు 2వ తేదీన మహాత్ముని జన్మదినోత్సవం జరుపుకుని యుగపురుషుడుగా ఆయనకు జోహారులర్పించారు.

కనిపించింది నాకు. ఆయనకు క్లిష్టమైనదీ, ప్రగాఢమైనదీ అయిన వ్యక్తిత్వం ఒకటి ఉంది. ఆయన ఒక్క సెంట్ ఫ్రాన్సిస్ అయివుంటే అది సామాన్యమైన విషయమై ఉండి ఉండును. అప్పుడు అంత చెప్పుకోదగిన విషయమై ఉండి ఉండేదా? అంటే తనతోటి ప్రజకే, ప్రపంచానికే ఉపయోగపడేటంత ప్రాముఖ్యత దానికి ఉండేదా? ఈ విషయాన్ని నేను ఆలోచించినప్పుడు "ఉండదు" అనే జవాబు ఇవ్వడానికే నేను సిద్ధపడతా ననుకుంటాను. ఇందులో ముఖ్యమైంది మిశ్రమము. ఆయన ప్రపంచానికి ఏమిటో, ప్రపంచానికి ఏలాంటిసేవ చేయగలవాడో—ఈ విషయాలు ఆయన ఏ ఒక్కటిగానో ఉండిపోక, అనేకమైనవిగా ఉంటూ, వాటిని మిళితం చేసుకోవడం అన్న విషయం మీద ఆధారపడి ఉన్నాయి.

ఇంక ప్రధానమైంది. ఆఖరున నేను చెప్పుకోదలచుకున్న విషయందగ్గరికి వద్దాం. ప్రాపంచిక విషయాలలో అరితేరి, న్యాయవాదిగా అనుభవం సంపాదించిన మానవునిలో సెంట్ ఫ్రాన్సిస్, సెంట్ థామస్ మిళితమై ఉన్నారని వెనక చెప్పాను. న్యాయానికి ఇంకా సూటిగా చెప్పాలంటే—ఈ సమ్మేళనం—భారత దేశంలో అనాదిగా వర్ధిల్లిన ఒక మహోన్నత భాగవత సంప్రదాయానికీ, పాశ్చాత్యలోకంలో ఉంటూన్న పౌరుడికి సామాజిక జీవితంలో వస్తూన్న స్వతంత్రత స్వగౌరవం వీటికి సంబంధించిన సంప్రదాయానికీ - మధ్య యేర్పడిన సమ్మేళనం అని చెప్పి ఉండవలసింది. ఈ సమ్మేళనం ఆయనలో ఉండబట్టే గాంధీ ఒక వారధిగా అయాడు. ఆయన దేశప్రజల ముందు రాజకీయాల్ని కేవలం లౌకికావలంబనంతో కాక, వారి మతాచారాలకి అనువుగా ఉండేటట్టు గాంధీ చూపించ గలిగాడు. అందువల్ల తన దేశీయులకు ఆయన పట్టి రాజకీయవాదిగా కాకుండా, అంతకన్న అతీతుడుగా కనిపించాడు. జాతీయ సమస్యని కేవలం రాజకీయ సంఘటనంగానే కాక అంతకన్న అతీతమైనదిగా ఆంగ్లదేశీయులకి నచ్చ చెప్పగలిగాడు. ఈ విషయంలో ఇలాగ సేతువుగాను, సమీకరించే సన్నిహితుడుగాను ఏ ఒక్క భారతీయులో—ఏ ఆంగ్లేయులో గాంధీ ఉండిపోలేదు. పాశ్చాత్యలోకంలోని మానవాళి నంతటినీ ఆకర్షించి వారిని సమ్మోహితులని చేశాడు. లౌకికము-అలౌకికము—వీటియొక్క స్వరూపాన్ని గ్రహిస్తూ, వీటి తాత్పర్యాన్ని మాత్రం అద్వితీయంగా సమన్వయించిన వ్యక్తి.

అందుచేత గాంధీని ప్రస్తుతించవలసివచ్చినప్పుడు ఆయనలోని యీ సమ్మేళనాన్ని గుర్తించాలని అనుకుంటాను. భూలోక సువర్లోకాలలో ఒకేసారి ఆయన సంచరిస్తూన్నా, ఆయన మూర్తి ఎక్కడికి అక్కడ అతి స్పష్టంగా గోచరిస్తుంది. ఇంకా వివరించి చెప్పవలసివస్తే, గాంధీ ప్రాక్పశ్చిమ ఖండాల మధ్య నున్న సేతువు అని కూడా చెప్పుకోవాలి. ఇందువల్ల అంతర్జాతీయరంగంలో సుహృద్భావాన్ని పెంపొందించడానికి సాధించగలిగిన మహోత్కృష్టమైన కార్యాన్ని గాంధీ సాధించగలిగాడు. దేశంలో తన జాతి జీవితానికి అవసరమైన వాటిని—సాధారణమైనవే—ఆప్తతతో అర్థంచేసుకుని, ఉద్ఘాటించ గలిగిన గాంధీని నేను మరచిపోలేను. అట్టి అర్థానికి సూచనగా ఉంటుంది ఆయన చర్కా. భారత దేశంలో ఒక పల్లెను చూస్తే, (భారతదేశం నిజానికి ఇలాంటి పల్లెలతో నిండిఉన్న ఒక ఖండం ఏమో) గ్రామీయులకు వారి శక్తులేవీ వృథా కాకుండా, అన్నీ వినియోగపడే సమగ్రమైన జీవితాన్ని చేకూర్చడం ఎంతఅవసరమో అర్థమవుతుంది. పరిశ్రమలని గ్రామాలలోకి తీసుకురాగలిగితే (బొంబాయికి చుట్టూ నూలు బట్టలను తయారు చేసే మిల్లులనూ, కలకత్తాకు తూర్పుగా జనపనారని తయారుచేసే మిల్లులనూ స్థాపించడంతో సరికాదు) గ్రామాలకు విముక్తి కలుగుతుంది. చాలా మటుకు భారతదేశం అంతా—ఇదే భారతదేశం అని చెప్పుకునేటంత—గ్రామాలు కొల్లలు కొల్లలుగా ఉన్నాయి. అందుచేత అప్పుడే యావత్తు భారతదేశానికి, ఆర్థికంగా దైనందిన జీవిత విధానంలో విముక్తి. అలాంటి విముక్తికోసం గాంధీ పాటుపడ్డ విషయం ఆయన దేశానికి చేసిన గొప్పసేవలలో ప్రధానమైనదిగా ఎప్పుడూ పరిగణింప బడుతూవుంటుంది.

గాంధీని గురించి నేను చూసిందాన్నిబట్టీ, విన్నదాన్నిబట్టీ, నాకు యీ భావాలు ఉన్నాయి. ఇంతకన్నా ఎక్కువగా తెలిసిఉంటే బాగుండును. కాని నాకు తెలుసున్నదాన్నిబట్టి ఇంతే చెప్పగలను. గాంధీ తన దేశీయులకీ, వారిద్వారా మానవకోటికీ—మూడు విషయాలను ఉపదేశించడానికి కృషి చేశాడని మాత్రం చెప్పితీరాలి: ప్రేమతో జీవించడం, ప్రేమ కోసమే జీవించడం కూడా: హింసని త్యజించి కృషి చెయ్యడం. మనస్సులాంటి ఏ ఒక్క అవయవంతోనే కాకుండా, ఇతర అవయవముల నన్నింటినీ ఉపయోగిస్తూ, మనకున్న శక్తులన్నీ సార్థకం అయేటట్టు సమగ్ర జీవితాన్ని సాధించడం.

జార్జ్ ఎలెన్ అండ్ కంపెనీవారి ప్రత్యేకానుమతితో

ముహూర్త శాస్త్ర ప్రయోజనము

శ్రీ రాళ్లపల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు

సత్యమును విచారించితిమేని, జాతక శాస్త్రము కంటె ముహూర్తశాస్త్రమే లోకకల్యాణమునకు హెచ్చుగా పనికివచ్చునని తప్పక తేలును. జన్మకాలిక గ్రహస్థానములను అనుసరించి వ్యక్తికి ఏయేవయసున శుభమో, అశుభమో కలుగునో సూచించుట జాతకశాస్త్రము యొక్క ఇప్పటి ప్రయోజనము. అనేక సమయములలో, ఇట్టి సూచనలు జాతకులకు అహితకరముగనే పరిణమించుచుండుట చూచుచున్నాము. ఫలానా కాలములో ఉద్యోగములో గొప్ప అభివృద్ధి వచ్చునను ఫలితమును విని ఉబ్బిపోయిన వ్యక్తి ఆవిషయమున ఏవిధమైన కృషికాని చేయక జాతకముద్వారా రానున్నది రాకమానదని ఊరకకూర్చుండి యుండినచో, సదవకాశమును పోగొట్టుకొనుట అసంభవము కాదు. అట్లే, ఫలానా కాలములో అనారోగ్యము వచ్చు సంభవమున్నదని తెలుసుకొన్న జాతకుడు తద్విషయముగా తగు జాగ్రత్త తీసుకొనక కానున్నది కాకమానదు అను యద్భవిష్యసిద్ధాంతమును ఆశ్రయించుటచే హెచ్చుక్లేశముపాలగుటయూ సంభవమే. రానున్న కీడును తెలుసుకొన్న దుర్బలహృదయునకు మరింత హృదయదౌర్బల్యము హెచ్చి హాని కలుగును. అట్టివారు భావి ఫలములను తెలుసుకొనకుండుటయే శ్రేయస్సు. జాతకశాస్త్రమును ఉపదేశశాస్త్రముగ భావించక విధాయకశాస్త్రముగ నమ్ముటచే కలిగిన దుష్పరిణామ మిది.

దైవముయొక్క అనుకూల్యప్రాతికూల్యములను గ్రహగతి మూలముగ తెలుపునట్టిది జ్యోతిశ్శాస్త్రము. దైవము అనగా పూర్వార్జిత కర్మఫలమే.

“పూర్వజన్మార్జితం కర్మ దైవ మిత్యభిధీయతే” అనిరి పెద్దలు.

ఈ కర్మఫలము పరిపక్వము అగు కాలమును గమనించి తెలుపువాడు దైవజ్ఞుడు. కాని, మనకు వచ్చు ఫలములు కేవల దైవశక్తివలననే వచ్చునవి కావు. దానికి, అనగా దైవమునకు, పురుషకారము తోడు కావలసియున్నది. అప్పుడే ఫలము.

“దైవే పురుషకారే చ కర్మసిద్ధిర్వ్యవస్థితా”
‘న దేశకాల వ్యవసాయ వర్జ్యం
భవేత్ఫలాప్తిః సతి చాపి దైవే”

మున్నగు వాక్యములు ఈ పరమార్థమునే స్పష్టముగా బోధించుచున్నవి.

కటికి చీకటిలో కూర్చొన్న మానవునికి తనచుట్టుపట్ల ఏ వస్తువులున్నవో, అవి ఎట్టివో, తెలియదు. తడవులాడుకొనుచూ పోయినచో, చేతికి పండైనా దొరకవచ్చు; లేదా, పామైనా చుట్టుకొనవచ్చు. ఇట్టి పరిస్థితిలో, ప్రకాశవంతమైన ఒక దీపము వచ్చినను కొంచము చీకటి మాయమై, చుట్టునున్న వస్తువులన్నియూ అపుడు స్పష్టముగా కనపడగలవు. ఆవస్తువులన్నియూ అచట ఉండినవే. వానిని ఆ దీపము సృష్టి చేయలేదు; తెచ్చి పెట్టనూలేదు. కాని, వెలుగు వచ్చినంతనే, ఏ వస్తువెచ్చటనున్నదో, ఏపదార్థపు స్వభావమెట్టిదో, ఏది స్వీకరించదగినదో, ఏది స్పృశించరాదో, మనకే సులభముగా బోధపడగలదు. దీపము మనకేమియునూ చెప్పదు; మాటలాడదు. వస్తువులను చూపుట మాత్రమే దాని పని. క్లేశకరములగు వస్తువులను మాని, హితకరములగు పదార్థములను మాత్రమే ఉపయోగించుకొనుట సామాన్య మానవస్వభావము. మనకు జాతకశాస్త్రమువలని ప్రయోజనము. వెంత్రము మీద ఇట్టిదే. మనక్షేమముకొరకై భగవంతుడు దయతో నిర్మించిన ప్రదీపగోళములే ఈ గ్రహములు. వాని తేజస్సును శాస్త్రసహాయమున గమనించినచో, మన అజ్ఞానాంధకారము నశించి మన ప్రారబ్ధము ఎట్లు పరిపక్వము కానున్నదో, దానిమార్గ మెట్టిదో, పరిణామము హితకరమో కాదో, తెలుసుకొనగలుగుదుము. ఆపరిస్థితులను విమర్శించి, గమనించి, వివేకముతో మనయోగ్యతకు, జ్ఞానమునకు, సంస్కారమునకు, శక్తికి, తగినరీతిగా ప్రవర్తించి జీవితమును సద్వినియోగపరచుకొనుటే మనకర్తవ్యము ఇది మన పురుషకారపు పని. ఈ సత్యమునే మహనీయుడగు వరాహమిహిరాచార్యుడు ఎంతో రమ్యముగా వచించెను.

“యదుపచిత మన్యజన్మని,
శుభాశుభం తస్య కర్మణః పంక్తిం,
వ్యంజయతి శాస్త్ర మేతత్, తమసి
ద్రవ్యాణి దీప ఇవ”

ఈ క్రింది వశిష్ఠ వాక్యము సైతము పై అర్థమునే బోధించుచున్నది.

"యదా హ్యేకేన చక్రేణ రథస్య నగతిర్భవేత్
తథా పురుషకారేణ వినా దైవం నసిధ్యతి"

ప్రమాణము లిట్లుండినా, వాడుక వేరుమార్గమునకు పోయినది. కన్యక జాతకమును జ్యోతిష్కునికి చూపి "ఈ కన్యక వివాహ మెప్పుడు కాగలదు? వరుడెట్టివాడు రాగలడు? ఏదిక్కునుండి వచ్చును?" అని అడిగెడువారే కాని, ఏ కాలములో కన్యకు వివాహము చేయుట శుభకరమని కాని, ఎట్టి వరునికై ప్రయత్నించుట హితమని కాని, అడుగువారే సామాన్యముగా కానరారు. "వచ్చే మాఘములో వివాహము జరుగును. బహుశః పశ్చిమదిక్కునుండి వరుడు రాగలడు" అని జ్యోతిష్కుడు చెప్పినచో, ఇతర దిశలలో కానవచ్చిన వరులను గమనించక, ఆ సమయమునకు పశ్చిమదిశలో కానవచ్చిన ఏ దామోదరునికో కన్య నంటగట్టుచున్నారు.

జాతకశాస్త్రముయొక్క ప్రయోజనము ఇట్టి స్థితికి వచ్చుటచే, లోకకల్యాణము సమకూర్చు విషయమున దాని ఉపయోగము చాలవరకు తగ్గిపోయినది. ఇప్పటి కాలమున నవనాగరిక లేఖకుల దృష్టిలో ఇది ఒక నిరర్థమైన ఉబుసుపోక.

అది యట్లుండనీ. ముహూర్తశాస్త్రముయొక్క ఉద్దేశము, దాని ప్రయోజనమును, వేఱు ఎట్టి గ్రహస్థితి గల కాలములో ఏ కార్యము చేసినచో దానిలో శుభఫలము చేకూరునో, ఎట్టి గ్రహస్థితిలో అదే కార్యము చేసినపుడు దాని పరిణామము క్లేశకరమగునో, తెలుపునది ముహూర్తశాస్త్రము. జన్మకాలమునందలి గ్రహస్థితి, మంచిదో చెడ్డదో, దానిని మనము మార్చలేము. కాని, తగిన యోగ్యతగల జ్యోతిష్కుడు ప్రశంసలోనున్న వ్యక్తికి, అతడు తలపెట్టిన కార్యమునకు, ఏ కాలములో ఏ ముహూర్తము అభివృద్ధి సూచకమో నిర్ణయించి చెప్పగలుగుట సాధ్యము. శుభకాలములో చేసిన కార్యము సత్ఫలదాయక మగునని మహర్షులు చెప్పిరి

మన పురాకృతకర్మఫలము అంతయూ అశుభముగనే ఉన్నయెడల, మనకు మానవజన్మమే వచ్చియుండదు. శుభఫలము, అశుభఫలము, రెండునూ కొంత తారతమ్యముతో, మన ప్రారబ్ధములో మిళితమై యుండగలదు. శుభకాలమునందు కార్యములు జరిపినచో, ఆకార్యముల సందర్భమున మన ప్రాచీన కర్మఫలసముదాయములో శుభఫలము మాత్రమే అనుభవమునకు వచ్చుననియూ, అశుభఫలము దానిలో ప్రవేశించుటకు అవకాశమురాదనియూ, మహర్షులు నిశ్చయించిరి.

"శుభక్షణ క్రియారంభ
జనితాః పూర్వసంభవాః.
సంపదః సర్వలోకానాం;
జ్యోతిశ్శాస్త్ర ప్రయోజనం"

అనుసూక్తిని గమనింపుడు.

కావుననే, లోకకల్యాణకాంక్షులగు మహనీయులైన వశిష్ఠ, శౌనక, నారదాది మహర్షులు ముహూర్తశాస్త్ర సూత్రములను వ్రాసియుంచిరి. మంచి ముహూర్తము సాధించి వానిలో శాంతిక పౌష్టిక కార్యములు జరుపవలెనని మహర్షులు శాసించుటచే, పురుషకారమునకు విలువయున్నదనుటే వారి నిశ్చితాభిప్రాయమని తెల్లముకాగలదు. "ఏ కాలములో కావలెనో, అప్పుడు తనంతనే కాగలదు" అను సంప్రదాయము మహర్షి సమ్మతమైనచో, వారింత ముహూర్తశాస్త్రమును వ్రాయుటయు, దానిననుసరించి శుభముహూర్తములను సాధించుకొని జనులు కార్యములు జరుపవలెనని శాసించుటయూ, బొత్తిగా పురుషకారమునకు విలువయే లేదనువారు వశిష్ఠాది మహాతపోధనుల జ్ఞానమును, వివేకమును, శంకించినవారగుదురు.

మన ప్రాచీనులు ఈ ముహూర్తశాస్త్రసూత్రములనుగూర్చి గొప్పశ్రద్ధను చూపిరి. వానిలో ముఖ్యమైన కొన్నింటిని స్మృతికారులు ధర్మశాస్త్రములలో సైతము చేర్చినారు. ఎంతో విమర్శ, ఉపజ్ఞ గల గ్రంథము లెన్నియో వ్రాయబడినవి. ముహూర్తశాస్త్రపు విషయమున మన ప్రాచీనులు చేసినంతకృషి ఖండాంతరముల జ్యోతిష్కులు చేయలేదనుటే, మన ప్రాచీన మహర్షుల లోకకల్యాణ కాంక్షకు తార్కాణము. కావుననే, ముహూర్తశాస్త్రపు విలువ హెచ్చునట.

కాని, వాడుకలో నేటి కాలమున ఇది సైతము అధోగతిపాలయినది. తాతలనాటి ఆచారమును మానలేక, ముఖ్యముగా వివాహమునకు, ముహూర్తమును పెట్టించుకొను శుష్కమైన అలవాటుమాత్రము నిలచినది. అది శాస్త్రముపైన శ్రద్ధవలన కాదు. ముహూర్తఫలముపై విశ్వాసము సైతములేదు. ఈ విషయమున సామాన్యజనులే కొంతనయము. అధునిక విద్యావంతులలో ఈ అశ్రద్ధ మరింతఅధికము. సెలవు సంపాదించుకొను కష్టములేకయో, కార్యము నిర్వహించుటకో, పిల్లల చదువు పాఠశాలలు మూయుటకో, మరిదేనికో, అనుకూలమైన కాలమును తామే ముందుగా నిర్ణయించుకొని, డిసెంబరు నెల కడపటి వారములోనో, దసరా నవరాత్రములలోనో, ముహూర్తము పెట్టమని జ్యోతిష్కుని కోరుట నవనాగరిక విద్యావంతులకు పరిపాటి అయినది. కోరిన కాలములోనే ముహూర్త

నును జ్యోతిష్కుడు ఎట్లు సృష్టిచేయగలడు? మన ఇష్టానుసారముగా, కోరినప్పుడు గ్రహములు శుభస్థానములలోనికి రాగలవా? సృష్టినియమముల ననుసరించి, ఖగోళ శాస్త్ర సూత్రముల ననుసరించి, ఏకలత్వముతో క్రమముతప్పక గ్రహములు తమతమ కక్ష్యామార్గములలో సంచరించుచునే కాని, మనకోసమై, మనముహూర్తము కొరకై, అవి భిన్నమార్గము నాశ్రయించునవి కావు. వాని సంచారక్రమముపై ఏ మౌహూర్తికునకైనా అధికారము లేదు. తగినస్థానములలో గ్రహములు వచ్చువరకు సుముహూర్తమును కోరువారు కాచియుండవలసినదే. రైలుబండిలో ప్రయాణము సాగింపదలచినవారు స్టేషనులో బండివచ్చువరకు కాచక తీరదు. కాని, అంతఓపిక, అంతశ్రద్ధ, మన నాగరికులకు లేవు. వారు నిర్ణయించుకొన్న అవధిలోగా, ఏదో ఒక దినమున ముహూర్తమును జ్యోతిష్కుడు నిర్ణయించి ఇచ్చి పీడతొలగించుకోవలసినదే. ఇంతేకాదు. అనేక సందర్భములలో ఇట్టి ముహూర్తములను నిర్ణయించి ఇచ్చువాడు సిద్ధాంతివేత్త కాడు, మరి ఇంటి పురోహితుడే. పౌరోహిత్యవిద్యలో ఎంత యోగ్యత ఉండినా, ఇప్పుడు లభించు పురోహితులలో అనేకులు

"వారాన్ కేచిత్, గ్రహాన్ కేచిత్
కేచిదృక్షాణి జానతే,
త్రితయం యే విజానంతి,
తే వాచస్పతయః స్వయం"

అను తరగతికి చెందినవారే అనుట అనుభవసిద్ధమగు విషయము. వీరు నిర్ణయించి ఇచ్చు ముహూర్తములు ఎంత శోభాయమానముగా ఉండగలవో, పాఠక మహాశయుల ఊహకు మించినది కాదు.

ముహూర్తశాస్త్ర సూత్రములను మూడువిధములుగా విభజించవచ్చును :—

1. సామాన్య విధులు.

పంచాంగశుద్ధి, శుభగ్రహోదయము, పాపగ్రహముల త్రిషడాయస్థితి, షష్ఠాష్టరిష్ఫ చంద్రదోషము, భృగుషట్కము, అశుభగ్రహదృష్టి, పాతదోషము, సగ్రహదోషము, తిథిత్యాజ్యము, విషనాడి, మొదలగునవి ఈజాతికి చేరినవి.

2. విశేష విధులు.

ఇవి ఉద్దేశించిన కార్యమునకే ముఖ్యముగా సంబంధించినవి. వివాహవిషయమున, జామిత్రశుద్ధి, చంద్రజామిత్రశుద్ధి, లగ్నసప్తమాధిపతుల శుభదృష్టి, నరరాశి లగ్ననవాంశలు, పుష్యమీనక్షత్రదోషము, మొదలగునవి.

3. ప్రత్యేక విధులు.

ప్రశంసలోనున్న కన్యావరుల జాతకములకు వైయక్తికముగా అనుకూలించు నియమములకు సంబంధించినవి :— చంద్రబలము, తారాబలము, గోచార సౌకర్యము, అష్టమరాశిదోషము, అష్టమాధిపతి దోషము, వైనాశిక నక్షత్రము, జన్మకాలిక పాపగ్రహోదయము, మొదలగునవి.

ఈ మూడువిధముల విభాగములలో, మొదటి రెండు మాత్రమే పంచాంగకర్తలు గమనించగలరు. తమ శాస్త్రీయతను గుర్తెరింగిన సమర్థులైన సిద్ధాంతులు పైవిధుల ననుసరించి సుముహూర్తముల నేర్పరచి పంచాంగములలో ప్రకటింతురు. ఇక మూడవ తరగతికి చెందిన విధులు ప్రశంసలోని వ్యక్తులకొరకై వివాహముహూర్తము నిర్ణయించు మౌహూర్తికులు గమనించవలసినవి. ప్రతినెలలో శుభముహూర్తములు చూపట్టురీతిగా, సమృద్ధిగా ముహూర్తముల పట్టికను ప్రకటించు పంచాంగములే సాధారణముగా సామాన్యజనులలో అభిమానపాత్రము లగుటంజేసి, వ్యాపారరహస్యములలో ఆరితేరిన పంచాంగకర్తలు కొందరు నానావిధ దోషములు కలవైనా, పెక్కు ముహూర్తములను పంచాంగములలో సూచించుట వాడుక అయినది. ఇక, వైయక్తిక నియమములను గమనించు మౌహూర్తికులే అరుదైనారు. ముహూర్తనిర్ణయము కొరకై, కన్యావరుల జాతకములను శోధించువారే సామాన్యముగా కానరారు. కన్యావరుల నక్షత్రము లనో, నామనక్షత్రములనో, విచారించుకొని శాస్త్రోక్తముగా తారాబలము చూచుటతప్ప ఇతరదోషముల ప్రస్తావనకే వీరు పోరు. ముహూర్తము మంచిదైనా, వైయక్తికముగా కన్యావరులకు దుష్ఫలముల ప్రసాదించునట్టి లగ్నములే అనేక సందర్భములలో సమకూడుచున్నవి. ఇది మిక్కిలి శోచనీయమైన పరిణామము.

సామాన్యముగ ముహూర్తములలో ఏదో ఒక రాశిని లగ్నమనుటతో మౌహూర్తికులు తృప్తి చెందుచున్నారు. లగ్నకాలమును ఘడియలలోనైనా నిర్ణయించి ఇచ్చు మహనీయులు అరుదు. భావములను సాధించు అభ్యాసమే నశించిన దనవచ్చును. గ్రహస్ఫుటము మాట వారి జ్ఞాపకమునకే రాదు.

"యాత్రా వివాహోత్సవజాతకాద్యా,
ఖేటైః స్ఫుటై రేవ ఫలస్ఫుటత్వం"

అను శాస్త్రము నిరాదరింపబడినది. గనుక నే ఇప్పటికాలపు రంగురంగుల లగ్నపత్రిక లనేకములలో ముహూర్తము ఉ॥ 9-0 మొదలు 10-30 వరకు అనియో, 11.0 మొదలు 12-45 గంటలలోగా

అనియో, వ్రాయబడుట సర్వసాధారణముగా చూచుచున్నాము. రమారమి నాలుగునిమిషముల కాలములో భచక్రము ఒకభాగ తిరుగుచుండగా, ముహూర్త కాలము ఒకటి, రెండు గంటలనుకొని అమృత కాలమున, యథాసావకాశముగా, ఎప్పుడో తీరికప్పుడు శుభకార్యము జరిపినచో, లగ్నములో నున్నాడనుకొన్న బృహస్పతి చల్లగా వ్యయభావమునకు జారుకొనుటయో, షష్ఠ భావములో నుండవలసిన అంగారకుడు మీసములు మెలివేయుచు కళత్రస్థానమునకు పోవుటో, సంభవించితే వింతలేదు. ముహూర్తముల పట్ల ఇట్టి అవిచారపరత మౌహూర్తికునకు కాని పురోహితునికి కాని, నష్టము లేకపోయినా, పదికాలములపాటు చల్లగా ప్రశాంతముగా గృహస్థాశ్రమమును నిర్వహించవలసియున్న అమాయకులగు కన్యావరుల విషయమున మాత్రము ఘోరమైన అన్యాయము. మహాదోషములు గల దుర్ముహూర్తములలో పెండ్లి చేసినచో, "ఆజన్మాంతము మీరు సుఖులై శ్రేయమనుభవింపుడు" అని ఆశీర్వాదకులను శపించుట కాక మరి ఏమి? కోరిన అరణమిచ్చి వేలకొలది వ్యయము చేసి, నానావిధ క్రియాప్రయాసలకోర్చి, శుభముహూర్తములో వివాహము జరుపక దుర్ముహూర్తములో జరిపినప్పుడు, గొప్ప వెలపోసి దుఃఖమును కొనితెచ్చి కన్యలకు కొంగుముడి కట్టినట్లగును. వియోగము, విరహము, వైమనస్యము, బంధుద్వేషము, సంతానహానము, శాశ్వతరోగప్రాప్తి, మొదలగు దుష్ఫలములలో కొన్ని అయినా అట్టి వివాహములలో "మీ ప్రభావము చూపుడు" అని ప్రాచీన దుష్కర్మ ఫలములను మంగళవాద్యములతో, మంత్రోచ్చారణలతో, మనమే మనము ఆహ్వానించుటయే ఇది.

ఇంతే కాదు. భావస్ఫుటము చేసి ముహూర్తపు లగ్నమును నిర్ధరించరాదా, అని అడిగినప్పుడు "అది మా సంప్రదాయము కాదు" అని నిస్సంకోచముగా ప్రతి ఇచ్చు 'సిద్ధాంతి' మహాశయులు కలరు. కన్యక యొక్క జన్మపత్రికలో వివాహలగ్నమును నిర్ధరించి ఇచ్చిన ఒకానొక జ్యోతిష్కునితో ఆ విషయమై ప్రస్తావించగా, స్త్రీకి ప్రథమ రజోదర్శన కాలమునకు గుణించిన జాతకములే ఫలించుననియు, అవి లభించనప్పుడు జననకాల జాతక కుండలులను చూచుట ప్రయోజనము లేదనియు, అతడు చల్లగా ప్రతిఇచ్చి జారుకున్నాడు.

"వివాహమేకం పరిహృత్య పుష్యే
సర్వాణి కార్యాణి కరోతు సిద్ధ్యై"

అని శాస్త్రము ఘోషించుచుండగా, పుష్యమీ నక్షత్రమున జామిత్రశుద్ధిలేని ముహూర్తమును నిర్ధ యించినారే, అని ఒక పురోహితుని ప్రశ్నించగా "గురువు మహారాజుగా లగ్నములో నున్నాడు.

'లక్షమేకం తు దోషాణాం గురుః కేంద్రే వ్యపోహతి'

అన్నిదోషములకు ఇది పరిహారము అని అతడు తడుముకొనకుండా అర్భటించినాడు.

వీరి కథ ఇట్లుండగా, నాగరికవరులకు కాని, వారి పెద్దలకు కాని, ముహూర్తకాలమునకు సరిగా శుభకార్యము జరిగించవలెనని ఆస్థ, పట్టుదల, ఉండుటే అరుదు. సరియైన లగ్నకాలమును ఏర్పరచి ఇచ్చియున్నను, అరణాదిద్రవ్యపు హెచ్చుతగ్గుల పంచాయతీలలోనో, ఉపచారవస్తువుల గుణాగుణ విమర్శలలోనో, జరుగవలసిన మర్యాదల లోపాలోపముల చర్చలలోనో, నిర్ణీతకాలము దాటిపోవుచున్నదను విషయము వారి గమనమునకే రాదు. ఈలోగా, భచక్రము కొన్ని రాసులో, అథవా భాగలో, ముందుకు నడచి గ్రహభావస్థితిని తారుమారు చేసియుండును అనుట వీరి మనస్సునకు గోచరించదు. ఇట్టి వివాహములలో కొన్ని వెనువెంటనే, అకారణముగనో, ఈషత్కారణముగనో, కోపతాపములు, బంధుద్వేషములు తెచ్చిపెట్టి విరసప్రసక్తికి చోటిచ్చుచున్నవి. మరికొన్ని అచిరకాలమందే వియోగాదులకు అనర్థము

ఆర్షరసాయనశాల

ముక్త్యాల, (కృష్ణా)

స్థాపితము 1925.

ప్రశస్తాయుర్వేదౌషధములకు నిలయము. ఏ మందు కావలసినను మాకు వ్రాయుడు. నమ్మకమైనవి లభింపగలవు

ఆయుర్వేదభూషణ

వేటూరి శంకరశాస్త్రి,

ఎ. ఎం. ఏ. సి.

Consulting Physician

నకు దారితీయుచున్నవి. ఎట్లైన నేమి, ముహూర్త ఫలము ముసుగులో దాచినా దాగునది కాదు.

ఈ సందర్భములో మరియొక్క విషయము చెప్పవలసియున్నది. ఖగోళశాస్త్ర పరిశోధనల ఫలముగా కొన్ని ఏండ్ల క్రింద పాశ్చాత్యశాస్త్రజ్ఞులచే కనుగొనబడిన ఇంద్ర (Neptune) వరుణ (Uranus) యమ (Pluto) గ్రహములు సైతము జాతకముహూర్త చక్రములలో ఇతర గ్రహములవలె ఫలసూచకములని అనుభవము తెలుపుచున్నది. ఖండాంతరములలోని జ్యోతిశ్శాస్త్రజ్ఞులు విపులముగా పరిశోధించి వాని ఫలములను గూర్చి కొన్ని అమూల్యములగు సూచనలు చేసియున్నారు. ఇవి పాశ్చాత్యుల గ్రహములని అని, వాటిని స్పృశించుట సంప్రదాయవిరుద్ధమని, మన జ్యోతిష్కులు వానిని కుండలులలో చేర్పరు. మన పంచాంగకర్తలు వానిని బహిష్కరించినారు. ఈ కారణమున వివాహముహూర్తములకు కొన్ని గొప్ప చిక్కులు దాపురించుచున్నవి. మన మౌహూర్తికులను కన్నుబామి ఈ గ్రహములు విషమస్థానములలో చేరుటవలన, ఉన్నదనుకొన్న సప్తమశుద్ధి లేక పోవుటో, ఒంటరిగా నిలిచినవాడనుకొన్న చంద్రునికి ప్రబల సగ్రహయోగము పట్టుటో, లగ్నము క్రూరగ్రహ సంయోగమును సంపాదించుటో, అష్టమభావము క్రూరగ్రహవేధచే భయంకరముగా ఏర్పడుటో, కళత్రకారకుడగు శుక్రుడు క్రూరగ్రహవేధ పాలగుటో, అనేక సందర్భములలో సంభవించు విపరీతకరమైన సంఘటనము. అక్కరలేదని మనవారు తలచినా, ఆగ్రహములు మాత్రము మనలను విడువునవికావు. వియోగప్రదియగు వరుణగ్రహము సప్తమభావములో నుండగా చేసిన వివాహములు, చంద్రదశామిత్రములో మాతులమారి ఇంద్రగ్రహము కలదనుకొని ఏర్పరచిన ముహూర్తములు, మున్ముందు ఏ పరిణామమును చూపుచున్నవో విస్పష్టపాతముగా గమనించితిమేని ఈ గ్రహములను నిరాదరించి ముహూర్తములను నిర్ణయించినవారి భావములు ఎంత అవిచారరమణీయములో మనము సులభముగా గ్రహించగల్గుదుము. సామాన్యదృష్టికి చక్కని ముహూర్తములుగా చూపట్టినవానియందు జరిగిన వివాహములలో, కొన్ని ఆకస్మికముగా అవస్థలపాలై క్లేశదాయకములుగా పరిణమించిన సందర్భములు అందరును చూపట్టుచున్నవి. ఆ ముహూర్తములను పరిశీలించితిమేని, ఈ నూతనగ్రహముల శక్తిని మనవారు నిర్లక్ష్యము చేయుటవలన కలిగిన ఫలమిది యని స్పష్టముగా ఏర్పడగలదు.

ముహూర్తశాస్త్రమునకు మాతృభూమి యగు భారతదేశములో, ఈ శాస్త్రమునకు ఇప్పుడు పట్టిన దశ ఇట్టిది! అన్నివిధములైన శాస్త్రములు, విద్యలు, నానాముఖముగా అభివృద్ధికి వచ్చుచున్న ఈ కాలములో, లోకకల్యాణమే ప్రధాన లక్ష్యముగా గల ఈ ప్రాచీనవిజ్ఞానమునకు పట్టిన అధోగతి మనదేశమునకు తీరని కళంకముగా ఉన్నదనుట అతిశయోక్తి కాదు.

ఈ విషయమున ఎన్ని దృష్టాంతములైనా చూపవచ్చును. వానిని మరియొక్కసారి పాఠక మహాశయులకు నివేదింతును.

"దైవం జన్మఫలం ప్రోక్తం,
కర్మాంగం ఫలముచ్యతే,
ఉభయోః సానుకూలత్వే
ఫలం సిద్ధ్యతి నాన్యథా"

ప్రమాద రక్షణకు
ప్రశస్తమైనది
భీమా

ఎప్పుడే ప్రమాదం వచ్చేనో, ఏ క్షణం ఎలా ఉండేదీ తెలియని ఈ దినాలలో
* అగ్ని * మోటార్ కారు * కార్మిక నష్టపరిహారం
* నౌక * ఫయిడిలిటీ గ్యారంటీ * మొదలైన భీమాలకు
మాతో సంప్రతించండి;

యునైటెడ్ ఇండియా ఫైర్ అండ్
జనరల్ ఇన్స్యురెన్సు కంపెనీ
లిమిటెడ్,

"యునైటెడ్ ఇండియా లైఫ్ బిల్డింగ్స్"
ఎస్ప్లనేడ్ - మద్రాసు.
Telephone: 4241. Telegram: "UNIGEN"
బ్రాంచీలు:
బొంబాయి-కలకత్తా-కొలంబో-సింగపూరు-విజయవాడ-
ఢిల్లీ-పాట్నా-లక్నో-బెంగుళూరు-కోయంబత్తూరు.

కలగూరగంప

కుమారసంభవ సంస్కరణము

శ్రీ తిమ్మావజ్ఝల కోదండరామయ్య

కడచిన సెప్టెంబరు నెల భారతిలో సుప్రసిద్ధ చరిత్ర పరిశోధకులు డాక్టరు వేటూరి వెంకటరమణయ్య గారు నన్నెచోడుని కుమారసంభవములోని కొన్ని పద్యములలో సుకవివర్యులు శ్రీ వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిగారు కావించిన సంస్కారములను గూర్చి విపులముగాఁ జర్చించి యందుఁ గొన్ని యనావశ్యకము లని వ్రాసియున్నారు. మదరాసు విశ్వవిద్యాలయము వారి కోరికపై శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు కుమారసంభవములోని యుత్తరభాగమును బరిష్కరించుచుండిన కాలమున వారికడ నంతేవాసిగా నుండిన వాఁడ నగుటను వా రాయాయి పద్యముల పరిష్కరణమునఁ జేసిన పరిశ్రమ మెట్టిదో నాకుఁ గొంత తెలియును. తరువాత కుమారసంభవములోని మొదటి రెండాశ్వాసములకును విపుల మగు వ్యాఖ్యానమును రచించి తరువాతి యాశ్వాసములకును నట్టి వ్యాఖ్యానమును వెలయింపఁ దలఁచుచున్న నాకు శ్రీ వేటూరి వెంకటరమణయ్య గారి వ్యాసము ప్రోత్సాహజనక మయినది. 'కలిగిన సంశయములను నివర్తి (?) చేసికొనుటకై' వా రా వ్యాసమును వ్రాసి యుండుటచేత నాయాయి పద్యముల యర్థవిచారమున నాకుఁ దోచిన యంశములను మనవి చేసికొనుచున్నాఁడను.

అందు వారు ప్రస్తావించిన మొదటి పద్యము శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు ప్రకటించిన కుమారసంభవమున నిట్లు కలదు.

ఉ॥ ఆయువనీరుహోద్గత లతాంత వినిర్గత సౌరభప్రవా
హాయతి సాంద్రమై ఫలితమై యెుగిఁ జర్విన
డాయఁ బోవనం
బాయను రాక చుట్టి మనుప్రజమాలిక లండె
నొప్పి పు
ష్పాయుధు కాలఁ జుట్టు మఱఁ డాయపత్రపము
షట్పదతతి.
నవమాశ్వాసము 298 ప.

వ్రాఁతప్రతిలో 'పుష్పాయుధ కాల చుట్టు' అని యుండఁగా శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు 'పుష్పాయుధ కాల' యనునది వైరిసమాస మనిఁ తప్పని తలఁచి దానిని 'పుష్పాయుధును కాల' అని 'ధ'ను 'ధు' గా దిద్ది-'కాలచుట్టు' అన్నశబ్దము కాఁక అనునది ద్రుతప్రకృతిక మగుటచేత 'కాలఁ జుట్టు' అని యుండవలయునని తలఁచి యారీతిని సరిదిద్దిరి. ఈ సవరణ వల్లనే పదార్థము మఱింత క్లిష్ట మయినది. అందుఁ గొన్ని సవరణలు సూచించి పదార్థమును, కవి యుద్దేశించిన భావమును బూర్తిగాఁ గాకపోయినను గొంత వఱకయినను సుగమము గావించిన శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారి సంస్కారము లనావశ్యకము లని యాక్షేపించిన శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారికి రామకృష్ణకవిగారు పరిష్కరించిన పద్య మెట్లర్థ మయ్యెనో దురూహ్యము. నేఁటి కయినను శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారి సవరణలఁ గైకొనకయే యున్నదున్నట్లుగా నాపద్యమునకు శ్రీ వెంకటరమణయ్యగా రర్థము తెలుపఁ గలుగుదురేని సంతోషమే! దారి, తెన్ను తెలియక కొట్టుమిట్టాడుచుఁ జీఁకటిలోఁ దడవులాటగాఁ బద్యభావము తెలియక, సూచనగా నైన స్ఫురింపక యున్న స్థితిలో నాపద్యభావమును సుగమము చేయు మార్గ మొకటి యేర్పడినట్లయ్యెను. అది కంటకావృత మార్గమే యగుఁగాక. అతని హృదయ మెంత తేలిక యగునో? అతఁ డెంత యానందము ననుభవించునో యనుభవించిన వానికిఁ గాని తెలియదు. కొంత పట్టు చిక్కినప్పు డాక్షేపించుట కేమి? ఎవరయినను జేయవచ్చును. 'కవి హృదయము గ్రోదరింపఁగా నాకవి నాకుఁ గనకాభిషేకము చేసినాఁడన్న సంతోషమునఁ దోఁగినాఁడను' అని శ్రీ శాస్త్రిగారు వ్రాసిన వ్రాఁతలో నతిశయోక్తి యావంతయు లేదు.

ఈ పద్యమున శ్రీ శాస్త్రిగారు చేసిన ముఖ్యమయిన సంస్కారములు మూఁడు. వానిలో మొదటిది- పద్యభావ మిట్టిది కాఁబోలు నని తొలిసారిగా సూచక

రించునది - 'పుష్పాయుధకోల' యనునది. వ్రాఁత ప్రతిలో 'పుష్పాయుధకోల' యని యున్నది. 'పుష్పాయుధుకోలఁ జుట్టు' అనునది శ్రీ రామకృష్ణకవిగారు చేసిన సంస్కారమని యిదివఱకే తెలిపితిని. 'కో' యను నక్షరమును కాగా సంస్కరించుటచే-వ్రాఁతలో 'కో', 'కా' యనునవి యొకదానికొకటిగా భ్రమింపఁ బడ నవకాశము కలదనుట యెల్లరెఱిఁగిన విషయమే. పద్యార్థ మిట్టిది కాఁబోలు నని శ్రీ శాస్త్రిగారికి స్ఫురించినది దానితో వారు నిజముగానే కనకాభిషేక మందినంతగా ననుభవించిన సంతోషమునకు మేర లేదు. ఇక్కడ రెండు సంస్కారములును దొలి సంస్కారము నాధారము చేసికొని చేయఁబడినవే. 'ఆయతనీరుహోద్గత లతాంతవినిర్గత సౌరభప్రవాహోద్యుత సాంద్రమై ఫలితమై మెఱుఁగ బర్వెడి........' అని యున్నది కదా! అటు పర్వెడి (కర్త) యేది? అని ప్రశ్నించుకొని దానికి సరియైన సమాధానము ఉపలబ్ధపాఠములలో దొరకనందున. కొంత స్వతంత్రించియే - 'ఆయతనీరుహోద్గత లతాంత వినిర్గత సౌరభ ప్రవాహోద్యుతి సాంద్రమై ఫలితమై మెఱుఁగ బర్వెడి' అని 'త'ను 'తి'గా సంస్కరించిరి. లేఖకుల వ్రాఁతలో 'త', 'తి' యనునవి సాధారణముగా నించుమించొకే రూపమున నుండి యనుభవమున్నవారికే భ్రమ గలిగించు ననువిషయము విద్వాంసులకు విదితమే. ఈ సవరణతో సాంద్రమైనది, ఫలితమైనది, పర్వెడియేదో తేలినది దీనితోఁ బద్యార్థము మఱింత సుగమము కాఁగా మఱఁ డాయప్రపము వెలె ననుటకన్న నది వసంతవర్ణనసందర్భమగుటచేత వాకర్తృత్వము వహించుట యభ్యుచితము, సందర్భోచితము నని భావించి మఱఁ డనుపదమును మధుఁ డని సంస్కరించిరి. ఈ రెండు సంస్కరణములకును దారి చూపినది, మూలమయినది 'పుష్పాయుధకోల' యను సవరణ మని పాఠకులీసరికే గుర్తింపఁగలరు. తరువాతి 'ముదమున సత్కవికావ్యము' అను పద్యమును కూర్పు వ్రాయుచు శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారందు 'కరమే యనుటకంటె శిరమే యనుట సారస్యము. ఈ సవరణను ఇంతకు ముందు కొందఱు పండితులు (?) చేసి యున్నారు. ఇప్పుడు శ్రీ శాస్త్రులవారి యాదరణకది పాత్రమైనది' అని వ్రాయుచు కరమే యనుచో శిరమే యని సవరించిన కొందఱు పండితుల సవరణను మెచ్చుకొనిన వారిక్కడ శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు చేసిన యట్టి సంస్కారమునే యేల మెచ్చుకొనఁజాలకపోయిరో దురూహ్యము. పయిపెచ్చు 'పుష్పాయుధుకోల యసంగతమని పుష్పాయుధకోల అని సవరించినారు. పుష్పాయుధు(?) కోల-పుష్పాయుధునియొక్క అనఁగా మన్మథుని యొక్క కోల యని గ్రహింపవలసియుండును. కాని యీ సంస్కరణమువల్ల కవియొక్క భావము తెలియు కాదు' అని వ్రాసిరి. ఈ సంస్కరణము చేయఁ జెల్లను కాకపోయినచో నంతకు ముందు పుట్ట పాఠమువలన వారి కేమి తెల్లమయినదో వారు తెలుపవలసియుండెడిది. లేదా మఱొక సంస్కరణము నయినను - కవియొక్క భావమును తెల్లము చేయు దానిని-సూచించి యుండవలసినది. ఏదియుఁ జేయక యాక్షేపము మాత్రము చేసినఁ దీరదు. ఇంతకు శ్రీ శాస్త్రిగారు చేసిన సంస్కారములవలననే పద్యార్థ మెట్లు సుగమము కాఁగలదో తరువాత మనవి చేసికొందును.

దీనికంటెను వారు చేసిన యాక్షేపము మఱొకటి యున్నది అది పద్యములోని ద్వితీయపాదము నందలి 'ఫలితమై' యనుమాటకు శ్రీ శాస్త్రిగారు సందర్భోచితిని విశదీకరింప లే దనుట. ఆ యాక్షేపమునే వివరించుచు ఫలితమైన దది? ఆయతనీరుహోద్గత లతాంత వినిర్గత సౌరభ ప్రవాహోద్యుతియా? సౌరభ ప్రవాహోద్యుతి సాంద్రమగుట యొప్పును. ఫలితమగుట యెట్లు? ఒక వేళ యగు నని తలఁచినను అర్థ మేమి? సాంద్రమగుటనే డాయఁబోవ సాధ్యపడ దయ్యె - ఫలితమగుటచేఁ దా యఁజాలక పోయెనని కదా చెప్పవలయును. ఇది యెట్లు పొసఁగును? మధుపములు గంధలుబ్ధ (?) ములయి మధుగ్రహణమునకై వికసిత లతాంతములకు మూఁగుననియు సుప్రసిద్ధ ఫలముల నారగించుట కొండె రసాస్వాదనము కొండె చెట్ల కవి మూఁగు నని యెందును గానరాదు. ఇఁక 'ఫలితమై' యనుమాట నిచట నెట్లర్థముఁ జేసికొనవలయును?' - అని వ్రాసి యాక్షేపించిరి. నిజమున కిది చక్కని యాక్షేపమే. శ్రీ శాస్త్రిగారును నీపద్యమునఁ దమకు స్ఫురించిన తొలి మూఁడు సంస్కారములకే ముగ్ధలయిపోయి. యా సంస్కారముల మూలమునఁ బద్యభావము నేకరీతిని నప్పటికిఁ బొసఁగించుకొని తరువాత నాలోచింపకపోవచ్చునని తలఁచిరి అట్లు తలఁచిరన్నంతమాత్రమున వారింతకుమున్ను చేసిన సంస్కారముల యోగ్యతను త్రోసిపుచ్చినట్లు కాదు. మన సత్యశాస్త్రప్రకారము చూచిన వెనుక పరిస్థితి యయినను నంతే. పద్యస్థలార్థము సమకూడినప్పుడా యాపదమునఁ దొంగియుండు నాంతరిక విషయచింతను విసర్జించుట అటి పరిస్థితియే యిక్కడఁ గూడ నేర్పడియుండు ననుట తప్పు కాదు.

ఇటీవల నీపద్యములతోఁ బాటు కుమారసంభవములోని మఱికొన్ని పద్యములకు సంబంధించి మిత్రులు, 'పరిశోధన' పత్రికాసంపాదకులు నగు శ్రీ తిరుమల రామచంద్రగారితో నర్థవిచారము చేయుచుండఁగా ననేకాపూర్వ విషయములు గోచరించినవి. వానిలో

నీ పద్యార్థ మిట ప్రస్తుతము. శ్రీ శాస్త్రిగారు చేసిన సంస్కారము లావశ్యకములే యని తలఁచి వాని యాధారముతోఁ బద్యభావము నొకరీతిగాఁ గుదుర్చుకొని యాపై నాపద్యభావము సుగమ మగుటకు మఱికొన్ని సవరణ లేవేని సం దావశ్యకము లేమో చూతము.

ఈ పద్యము నవమాశ్వాసములోని వసంత వర్ణనము నందలిది. ఉద్యానపాలకులు లా రామక్రీడాలోకనాసక్తులై లీలోద్యానంబున కరుదెంచిరి. అంతకు మున్నె వసంత సమయ మాసన్న మయినది. అక్కడి 'తిరుగుల్లలతానీకంబు లొండొంటికి మీఱిన టనూన ప్రసూన వికాస ప్రసవాభిరామము' లయినవి. అప్పుడా పూవులనుండి పూఁదేనె స్రవించి వెల్లువయై ప్రవహింపఁ దొడఁగినది. వెల్లువ యడ్డముగుటచేత 'డాయఁబోవనుగ రాక'-పుష్పావచయము నావలె ననెడి తమి చేత 'పాయను రాక' మనుష్యజమాలిక లా చెట్లను జుట్టి యుండినవి. అట్లా చెట్లను జుట్టి యుండిన తుమ్మెదలగుం - పెట్లుండె ననఁగా వసంతుఁడు మున్ముందుగా నక్కై తాను దయారు చేసిన పూవు లనెడి యాయుధము లున్న యాగారము చుట్టును నినుపకోట నొకదానిని నిర్మించినట్లుండెనఁట! ఇక్కడఁ జూచిన చెట్లు పుష్పాయుధశాలలతోను, అందలి పుష్పాస్త్రములకై మూఁగిన తుమ్మెదల మొత్తము - నలగా నుండుటచే - వసంతుఁడు తాను దయారుచేసిన యాయుధముల నితరులనుండి రక్షించుటకై నిర్మించిన యినుపకోటతోను బోల్పఁబడినవి. తుమ్మెదలు పూవులనీఁడ వ్రాలక చెట్లచుట్టును మూఁగి నిలిచియుండుటకు నా పూవులనుండి వెలువడిన పూఁదేనె వెల్లువయై ప్రవహించుచు మార్గమునకంతరాయము కల్పించుటయే కారణము. అయిన నేల తాము వచ్చినచోటికే మఱలి పోలేదనఁగాఁ బూఁదేనె నావలెననెడి తమిచే వెల్లువ యుడుఁగు నేమో యని యందే నిలిచియున్నవి. ఇంతటి రమణీయభావము నీ పద్యములో నూహించినాఁడు కవిరాజశిఖామణి నన్నచోడఁడు!

ఇఁక నీ భావమును పద్యములో సాధించుట యెట్లనునది పెద్దసమస్య. అది తీరినచోఁ బద్యభావము కుదిరినట్లే. దీనికి నొండు రెండు చిన్న సవరణలు చేయవలసి యున్నవి. శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు 'ఫలితమై' యనుమాట నిచట నెట్లర్థము చేసికొనవలయు నని ప్రశ్నించిరి. తంజావూరిలోని కుమారసంభవ ప్రతికి (శ్రీ శాస్త్రి)గారు మక్కికిమక్కిగా—శ్రీ రామచంద్రగారిచే శిథిలభాగములలోఁ గనిపించుచున్న కొమ్ములు, గుణింతములతోఁ గూడ తమ సొంతమునకు వ్రాయించుకొనిన నకలు ప్రతిలో నిక్కడ 'పలితమై' యని యున్నది. దానిని ముద్రించునపుడు శ్రీ రామకృష్ణకవిగారు చెట్లు, పూవులు, సౌరభము అను విషయము లుండుటచే నది 'పలితమై' కాదు 'ఫలితమై' యయి యుండునని యూహించి తదనుసారముగా దిద్దిచేసినారు. దానితరువాత నాపద్యమున కర్థముఁ జెప్పుటకుఁ బ్రయత్నించిన శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రిగారును వెల్లువ యడ్డమగుటచేఁ 'డాయఁబోవనుం రాకయు' ఫలితమై యుండుటచేఁ 'బాయరాకయు' నుండె ననుటను స్థూలముగా భావించి దానిని సంస్కరించుటకు బ్రయత్నింపరైరి. ఆతరువాత దానిని ముద్రించిన మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమువారును దాని నట్లే ముద్రించిరి. దానిని సవరింపవలెనని వారికిని దోఁచినదికాదు. శ్రీ శాస్త్రులవారు 'ఫలితమై' యనుమాట యొక్క సందర్భోచితిని విశదీకరించియుండిన పాఠకుల కృతజ్ఞత కింతోధికముగ పాత్రు ల(?)య్యుండెడివారు' అని వ్రాసిన శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారికి 'అయవనీరుహోద్గత లతాంతవినిర్గత సౌరభప్రవాహోద్గతి యనఁగా నర్థమేమి? సౌరభప్రవాహ మేమి? సౌరభము ప్రవాహముగాఁ బ్రవహించునా?' యను సందేహము లేల కలుగలేదో తెలియదు. కాని వారు దానిని ప్రస్తావింపకుండుటనుబట్టి 'సౌరభ ప్రవాహోద్గతి'ని వారు సమ్మతించినట్లే—ఆ సమాసమునకు వారి కర్థము కుదిరినట్లే మనము భావింపవచ్చును. సౌరభము ఘ్రాణేంద్రియగ్రాహ్యము. అనఁగా ముక్కుతో వాసనచూడఁదగినది. చక్షురింద్రియగ్రాహ్యము కాదు. కన్నులతో చూచుటకు వీలయినది కాదు. గంధము ఘ్రాణేంద్రియగ్రాహ్యమని తర్కశాస్త్రమునఁ గలదు! సేనాశ్రితత్వము నాయుధాగారాన్వితత్వమును వేర్వేఱు పదవులు గాని యొక్కటి కాదని యర్థశాస్త్రగ్రంథములను గాలించి తెలిసికొనిన శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారికి తర్కశాస్త్రమునకు సంబంధించిన యీసామాన్య విషయము గూడఁ దెలియకపోయిన దనుట యాశ్చర్యముగానున్నది.

ముద్రిత ప్రతులలోనున్న 'ఫలితమై' యను మాటను 'వలితమై' యని సవరించుకొనవలయును. వ్రాఁతప్రతిలో పలితమై యనియే కలదు. వ్రాఁతలో ప, వలు తారుమారగుచుండుట, యొకటి నొకటిగా లేఖకుల ప్రమాదమువలన వ్రాయఁబడుచుండుట సర్వసామాన్యమే. 'వలితమై' యని యున్న పదమున కర్థము తెలియక యాలేఖకుఁ డెవఁడో సందర్భము ననుసరించి యించుమించుగా సరిపోవుచుండుటచే-అర్థము కుదురకున్నను—దానిని ఫలితమై యని వ్రాసికొనియుండును. అందులోని యొత్తును జారవిడిచి తంజావూరు ప్రతి విలేఖకుఁడు 'పలితమై' యని శుద్ధిగా వ్రాసికొనియుండెను. దాని దరువాత సంస్కరించినవారును దిరిగి ఫలితమై యనియే సంస్కరించుట

వింత! ఇట్లు 'వలితమై' యను పదము రూపు చెడి 'ఫలితమై' అని యయినది. వలితము అనుపదమునకు శబ్దరత్నాకరములో 'చుట్టఁబడినది' అని యర్థము కలదు. ఆయర్థ మిక్కడ మిక్కిలి పొంకముగా సరిపోవుచున్నది. ఇఁక 'సౌరభప్రవాహోన్నతి' యేమి? అని విచారింతము. ఇంతకు మునుపు చెప్పిన విధముగా సౌరభము ప్రవాహము కాదు కదా! ఇఁక దాని కెట్లర్థముఁ జెప్పికొనవలెను? అని యాలోచించినచో నది సౌరభప్రవాహోన్నతి కాదనియు, 'సారఘప్రవాహోన్నతి' యనుటకుఁ బ్రమాదముగా లేఖకులు దాని యర్థము తెలియక చెట్లు, పూవులు ననువిషయములకు సంధించిన పద్య మగుట వలనను 'సౌరభ' మయి యుండునని సులభముగా దిద్దివేసి యుందురనియుఁ దోఁచుచున్నది. కాని యదియే మన కొంప ముంచినది. పద్యార్థావగాహన కంతరాయమై నిలిచినది. ఈ 'సారఘ' సంస్కారమును సూచించిన వారు శ్రీ తిరుమల రామచంద్రగారు. 'సారఘము' అనఁగా తేనె. 'తేయిఁటి వర్ణముగల తేనె' యని శబ్దరత్నాకరములోఁగలదు. వ్రాఁతలో సా, సౌ లు భ, ఘ లు తారుమారగుట వింత కాదు. ఇంతకును వివి లేఖకుల కర్థముకాక చేసిన సవరణ! ఇప్పుడు పై పద్యమునకుఁ బ్రతిపదార్థము చెప్పుకొందము.

ప్రతిపదార్థము—

ఆయావనీరుహో...హోన్నతి— ఆ అవనీరుహ = ఆ చెట్లనుండి, ఉద్గత = పుట్టిన, లతాంత = పూవుల నుండి, వినిర్గత = వెలువడిన, సారఘ = పూఁదేనె యొక్క, ప్రవాహ = వెల్లువయొక్క, ఆయతి = అతిశయము, సాంద్రము ఐ = దట్టమై లేక చిక్కనై, వలితము ఐ - చుట్టఁబడినదయి (పూఁదేనె ప్రవహించి చిక్కనై చెట్లచుట్టును వెల్లువగాఁ బర్విన దనిభావము); ఒగిన్ = క్రమముగా, పర్వఁగన్ = వ్యాపింపఁగా, డాయన్ పోవనున్ = సమీపించుటకును, పాయనున్ = విడిచిపోవుటకును, రాక = వీలులేక, చుట్టి = (ఆ వెల్లువకు వెలుపలఁ జెట్లచుట్టును) చుట్టుకొని, మధుపవ్రజమాలికలు = మాలికలు మాలికలుగా మూఁగియున్న తుమ్మెద మొత్తములు, పుష్పాయుధశాల చుట్టు = పూవు లనెడి యాయుధములను నిక్షిప్తము చేసియుంచిన యింటి చుట్టును, మధుఁడు = వసంతుఁడు, ఆయసవప్రము = ఇనుపకోట, పెట్టినట్టులు ఐ = నిర్మించిన విధమున, ఒప్పియుండెన్.

తాత్పర్యము—

అవనీరుహములలోని పూవులలోని తేనె ప్రవహించి చిక్కనై యా చెట్లచుట్టును వెల్లువగట్టి ప్రవహింపఁ దొడఁగినది. ఆ చెట్లలోని పుష్పాసవము వానఁ దలఁచి వానిమీఁదికి మూఁగి వచ్చిన తుమ్మెదలు తేనెకు ముందున్న పూఁదేనె వెల్లువనుఁజూచి మునుఁగుటకుఁ బోలేక పోయినవి. పూఁదేనె వానవలె ననెకి గిమి పెలిదము చేనాచోటును వీడి దనఁజాలక యందే నిలిచిపోయినవి. అట్లు నిలిచియున్న యా తుమ్మెద మొత్తములు వసంతుఁడు తాను మన్మథునికొఱకై తయారుచేసిన పుష్పాయుధములు నిక్షిప్తము చేసియుంచిన శాలచుట్టును దివ్యాయుధరక్షణమునకై యొక యినుపకోట నిర్మించినాఁడా యేమి యనునట్లుండెను.

'సారఘ' మను పదమునకుఁ దేనె యని యర్థము కలదనుటకుఁ బ్రాచీనకవి ప్రయోగముల నిక్కింద నొసఁగుచున్నాఁడను. శబ్దరత్నాకరమున 'సారఘము = తేయిఁటి వర్ణముగల తేనె' యని మాత్రమే కలదు. అట్లనుటకుఁ బ్రమాణముగాఁ బ్రాచీనకవి ప్రయోగ మేదియు నందొసఁగఁబడలేదు. 'సరఘా మధుమక్షికా' అని యమరము. సరఘ యనఁగా తేనెటీఁగ. దానిచేఁ జేయఁబడినది గాన తేనె సారఘము. కాళిదాసు రఘువంశములో 'సరఘా' యనుటకుఁ బ్రయోగ మిట్లు కలదు.

'తిస్సార సరఘావ్యాప్తైః
సక్షౌద్రపటలై రివ'

'సారఘ'మనుటకు భాగవతములోని ప్రయోగము:

'పీత్వా ముకుందముఖసారఘమక్షిభృంగైః
తాపంజహుః విరహజంవ్రజయోషితోఽంగైః'
దశమ స్కంధము. 16 అధ్యాయము 43 శ్లోకము.

శ్రీనాథుని శృంగార నైషధములోఁ గూడ నీపదము ప్రయోగింపఁ బడియున్నది. చూడుఁడు—

మ॥ అనుచున్ సారఘ సారసారణికి
నెయ్యంపుం జెలిం బోని త
య్యని వాక్యంబున బోటి భీమసుత
మాకై యేర్పడం బల్కనన్
మన మాహ్లాదముఁ బొంగుచుండెఁగను భూ
నాథుండు గంభీరతన్
వినఁ డయ్యెన్ సురరాజకార్యఘటనా
విఘ్నంబు వాటిల్లుటన్.
చతుర్థాశ్వాసము 102 వ పద్యము.

పయిపద్యమునకు వ్యాఖ్య వ్రాయుచు శ్రీ వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రిగారు 'సారఘసార సారణికిన్ = తేనెయొక్క (సరఘలనఁగా తేనెటీఁగలు- వానిచేఁ జేయఁబడినది గాన తేనె సారఘము) శ్రేష్ఠాంశము యొక్క చిలుకిరేటికి ('సారణీ స్వల్పసరిత్' విశ్వ) అని వ్రాసిరి. దీనిఁబట్టి 'సారఘ' మను పదము తేనె యను నర్థమునఁ బ్రసిద్ధమయి యుండునట్లు తేలినది.

* * *

ఇఁక శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు చేసిన రుఖ్యోక యాక్షేపమునకు సమాధానము చెప్పవలసియున్నది. శ్రీ శాస్త్రిగారు వ్రాఁత ప్రతిలోను, ముద్రిత ప్రతుల లోను గల 'మకుఁడు' అను పాఠమును 'మఘుఁ' డని మార్చుట యసంగతి మని శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారి వాదము. కాని యిట్టిపట్టుల సందర్భములను, సంప్రదాయము ననుసరించియే మనమర్థము చేసికొనవలసి యున్నదని వారు గ్రహింపవలెను. అది వసంత వర్ణన సందర్భము. వసంతాగమముచే నొకనూతన చైతన్యము, నొక నూతనశోభ యావనమున నేర్పడినదని యీఘట్టమున వర్ణితమగుచున్నది. ఇదికాక—

పుష్పాయుధములను ప్రయోగించువాఁడు మన్మథుఁడే యగుఁగాక — చెట్లు చిగుర్పుట, పూయుట — మొదలగునవి వసంతుని కార్యములు. మన్మథుని కొఱకై పుష్పాయుధముల దయారు చేసిన వసంతుఁడే దానిని భద్రపఱచుట యుచితమయిన చర్యను- ఇనుపకోటను నిర్మించుటలోఁ దప్పేమున్నది? పుష్పాయుధములను ప్రయోగించువాఁడు మన్మథుఁ డయినంత మాత్రమున వాఁడే తనయాయుధాగారమును సంరక్షించుకొన వలయు ననునియమ మెక్కడ నున్నది? అతని పరివారములోని మఱొకఁడు దాని రక్షణకార్యభారమును వహించుటలోఁ దప్పేమున్నది? ఇంతకు వానిని దయారు చేసినవాఁడును వాఁడే యయినప్పుడిట్టిసందేహమునకే తావుండరాదు. సేనాపతిత్వమును, ఆయుధాగారాధ్యక్షత్వమును వేర్వేఱు పదవులగుట యిటసెంత మాత్రమును బాధకము కాజాలదు. ఇంతకు వసంతుఁడా యుధాగారాధ్యక్షుఁ డని యెవ్వరును చెప్పి యుండలేదు. అతఁ డాయుధప్రము పెట్టినాఁడని మాత్రమే కలదు. పెట్టినాఁ డనఁగా నతఁడే పెట్టినాఁ డని కాదు. తనసేవకులచేఁ బెట్టించినాఁ డనవచ్చును. అయినప్పుడు సేనాపతి తన యాయుధాగారమునకు రక్షణము నెలకొల్పుటలో విప్రతిపత్తియేమున్నది?

కుమారసంభవములో నే చతుర్థాశ్వాసములో నొకచోట మన్మథుఁడు వసంతునిఁ బిల్చి యాకానను నెల్ల వసంతశోభ తలిర్పుదానిగాఁ జేయుమని యాజ్ఞాపించినట్లు వ్రాసియున్నాఁడు. ఈ క్రింది పద్యమును జూడుఁడు:

మ॥ వలరా జామనిఁ బిల్చి వేగమె యిసీవాసంతికా
నందనో
హాలవినాకానన లక్ష్మికిమ్మనుడు నాహ్లాదంబుతో
నెయ్యమ
గ్గల మెయుండె వసంతకుండు దమపైఁ గన్నిడ్డఁ
గారాకు గం
దలిరా కయ్యెనొ నాఁడలిర్పె వసిఁ గాంతా
రాంత రోర్వీజముల్
4 అ 85 ప

ఈపద్యమునుబట్టి మన్మథుని యాజ్ఞచే వసంతుఁడు చెట్లను జిగుర్పఁ జేసినాఁ డని తెలియుచున్నది కదా! సేనాపతి యయినవాని కీపని యెందులకు మన్మథుఁడు నియమించును? అదికా దిక్కడ విషయము. చెట్లను చిగుర్ప జేయువాఁడు, పుష్పింపఁ జేయువాఁడు వసంతుఁడు సేనానికనుక తన రాజగు వలరాజు నాయుధములకు గూడ వాఁడే రక్షణము కల్పించుకొనుటలోఁ దప్పు లేదు. పయిపెచ్చు మన్మథుఁడు తన యాయుధములను సంరక్షించుకొనుటకై తానే కోటను గట్టుకొనినాఁడు అనుట కన్న అతనిపరివారములోని వాఁడొకఁడు నిర్మించినాఁ డనుటయే మన్మథుని రాజత్వమునకు గౌరవప్రదము కాఁగలదు. కాళిదాసు కుమారసంభవము చూచినను నీవిషయము తెల్లము కాఁగలదు. కనుకఁ బయిన చూపిన కారణములను బట్టి శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రిగారు చేసిన 'మఘుఁడు' అన్న సంస్కారము సుసంగతమే యగుచున్నది కాని యసంగతి మెంత మాత్రము గాఁజాలదు. శ్రీవెంకటరమణయ్యగారు దీనిని పాఠభావముగా జిత్తగింపవలయు నని ప్రార్థించుచున్నాఁడను.

మఱియొక సంగతి. శ్రీశాస్త్రిగారు తమ సవరణలో 'పుష్పాయుధశాల' అని స్పష్టముగా నొసఁగియుండఁగా—అట్లని వారే యుదాహరించిరి.—పాఠకులను దప్పుదారిని బట్టించుటకై—'పుష్పాయుధుశాల'— పుష్పాయుధుని యొక్క అనఁగా మన్మథునియొక్క శాల యని గ్రహింపవలసి యుండును అని వారిచ్చిన పాఠము దప్పుగా నుదహరించి యర్థము వ్రాసిరి. కాని వారి సంస్కారముతోడి పాఠము 'పుష్పాయుధశాల' యనియే దానికి పుష్పములనెడు నాయుధంబులను నిక్షిప్తము చేసియుంచిన శాలయని యర్థము చెప్పుకొనుట నిర్వాహము కాఁగలదుకదా!

ఇఁక శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిగారి కడనున్న వ్రాఁత ప్రతియందు 'మొగి' యున్నచోట 'ఒగి' అనియే కలదు. అది యచట సందర్భోచితముగా నే యుండుట చేతను, మొగియను ముద్రిత గ్రంథములోని పాఠము అక్కడి యర్థమునకుఁ జక్కఁగా నతుకక యుండుటచేతను శ్రీశాస్త్రిగారు ముద్రిత ప్రతిపాఠమును బరిహరించి తమ వ్రాఁత ప్రతిపాఠము నే పరిగ్రహించిరి. మొగి అను పదమునకు శబ్దరత్నాకరములో పూనిక, మొత్తము అను నర్థములు కలవు. అవి రెండును అక్కడి యర్థమునకు సరిగా నతుకవు ప్రవాహము పర్వుటకు దానికిఁ బూనిక యెక్కడిది? ప్రవాహము మొత్తముగాఁ బర్వుట యనఁగా నెట్లు? అని యాలోచించి 'ఒగిన్' అను పాఠమును వారు స్వీకరించిరి. పూదేనె వెల్లువ క్రమముగా సాంద్రమై, చుట్టువారి పర్వినది యనుట కుదురుచుండుటచేత మొగి అని ముద్రితపాఠమున

కంటెను శ్రీశాస్త్రిగారు స్వీకరించిన 'ఒగి' యను పాఠమే శ్రేష్ఠతర మని యెన్నవలసియున్నది.

శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారి యాక్షేపమునకు ఆధారమైన మజ్లోక పద్యము విశ్వవిద్యాలయమువారి ముద్రణములో నిట్లు కానవచ్చుచున్నది.

"తిను వసితాంబువంబు సిత
దంతియుగం బచిరాంశు లార్యగ
ర్జన మురుగర్జనంబు గర
స్ఫురుచి శిఖరశరాసనంబు నై
చిన మదవారివృష్టి హిత
సస్య సమృద్ధిగ నర్థి వేల నా
జనగణవార్ధు గొల్తు నవి
శంబు నభీష్టఫలప్రదాతగాన్.

ప్రథమాశ్వాసము. 2 వ పద్యము.

ఇది కుమారసంభవ కృత్యవతరణికలోని యిష్టదేవతాస్తుతిలో వినాయకు నభివర్ణించుపద్యము. ఇందు శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రి గారు సూచించిన సంస్కారము 'సిత దంతియుగం' బను మాటను 'సితదంతిముఖం' బనవలయు నని. దానికి వారిచ్చిన వివరణ మిట్లు కలదు 'విఘ్నేశ్వరుఁ డేకదంతుఁడు. కాన సితదంతియుగం బని యుండరాదు. అచిరాంశువు = మెఱుపు. అది ఉపమానము కాన యప్పుడప్పుడు మాత్రమే కన్పడు నదిగా నుండవలెను 'సితదంతిముఖం' బనుటలో నోరు తెఱచినప్పు డగపడుట, మూసినప్పు డగపడకుండుట దంతాగ్రమునకు కలిగి యచిరాంశు సామ్యము సిద్ధించును" అని.

శ్రీ వెంకట రమణయ్యగారు శ్రీ శాస్త్రిగారు చేసిన పయి సంస్కారము నాక్షేపించుచు విఘ్నేశ్వరుఁడు గజాననుఁడు కదా! ఏనుఁగు నోరు తెఱచిన నేమి? మూసిన నేమి? దంతము లెప్పుడును బయలు పడుచుండుట యెల్లరు నెఱిఁగిన విషయమే. ఇఁక దంతిముఖమున కచిరాంశుసామ్య మెట్లు సిద్ధించును? అని వ్రాసిరి. అంతటితో నూరకుండక విఘ్నేశ్వరుని యేకదంతత్వ విచారము సల్పి తుదకు వినాయకుని యేకదంతుఁడని పేర్కొన్నను నాతని ప్రతిమలు దంతియుగళము తోడనే చెక్కఁబడియున్న వనియు, నందుచేత నన్నిచోడ కవి సితదంతియుగం బని చెప్పుట తప్పు కాదనియు సిద్ధాంతీకరించిరి! తమవాదమున కుపబలకముగా వినాయక కల్పమునకు సంబంధించిన యైతిహ్యములను రెంటిని వివరముగాఁ బేర్కొనిరి. సర్వసామాన్య మయిన యీ యైతిహ్యములు కూడ బహుగ్రంథపఠనాధురంధరు లయిన శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రి గారికిఁ దెలియ వని శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారి యభిప్రాయము కాఁబోలు! 'దీనిని సంస్కరింప వలసిన యవసరము లేదని ఖండితముగా వ్రాసిన శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు' ముద్రిత పాఠ మగు 'సితదంతియుగం' బునకు అచిరాంశుసామ్య మెట్లు సిద్ధించునో వివరీకరించి యుండిన-వారే మఱొకచో నన్నట్లు-పాఠకుల కృతజ్ఞతకు తోఁడికముగాఁ బాత్రులయి యుండెడివారు. అట్లు చేయక 'సితదంతియుగం' బనుటయే సరియనుట సమంజసము కాదు.

అసలు శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రిగారు 'సితదంతిముఖం' బని దాని సంస్కరించుటకుఁ బ్రధానకారణ మొకటి కలదు. వారికడ నున్న వ్రాఁతప్రతిలో 'సిత దంతియుగం' బనుచోట 'సితదంతిముగం' బని యుకు మాఱుగా ము కలదు. ఇట్టి గ్రంథముల పరిష్కరణ సందర్భమున సూక్ష్మసూక్ష్మతరాంశముల పైతము జాగ్రత్తగా గమనించు నభ్యాసము కల శ్రీ శాస్త్రి గారు వ్రాఁతప్రతిలోఁ గల ము యను నక్షరము సులువుగాఁ ద్రోసిపుచ్చఁ దగినది కాదనియు యుగం బనుటయే ముగం బని వ్రాయఁబడి యుండు నని సమాధానము చెప్పుకొనఁ దగిన సందర్భము కాదనియుఁ దలఁచిరి. వినాయకుఁ డేకదంతుఁ డనుట కూడ 'సిత దంతియుగం' బనుపాఠము తప్పను వారియభిప్రాయమున కూడివచ్చినది. వ్రాతప్రతిలోని పాఠమునకును, నర్థనిర్ణయమునకును జక్కని పొందిక కుదురుచుండు టచేత 'యుగం' బను దానిని, 'ముఖం' బని సంస్కరించిరి. వారు పై సంస్కారమును జేసినప్పటి వారి యభిప్రాయ మది.

ఇఁక శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు 'ఏనుఁగు నోరు తెఱచిన నేమి?' అని చేసిన యాక్షేపమునకు సమాధానము చెప్పవలసి యున్నది. శ్రీ శాస్త్రిగారిని పై విధమున నాక్షేపించిన శ్రీ వెంకటరమణయ్య గారు 'సితదంతియుగము చిరముగా స్థిరముగాఁ గానవచ్చుచుండును గదా! 'సితదంతియుగం బచిరాంశులు' అన్నప్పుడు అవి యచిరాంశు లెట్లగును? సితదంతి యుగమున కచిరాంశుసామ్య మెట్లు సిద్ధించును?' అని యే విద్యార్థియైనఁ బ్రశ్నించినచో నేమి సమాధానము చెప్పుదురో ? శ్రీ శాస్త్రిగారి నింత సులభముగా నాక్షేపించిన వారు 'శుక్లాంబరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజం' అని యున్నదికదా. తిను వసితాంబుదంబు అని కవి వ్రాయుటలో నేమి సబబు కలదు? అని నన్నిచోడుని నేల యాక్షేపింపరు?

అసలీ పద్యమున కర్థము చెప్పుకొనునపుడు నిశ్చలముగా యోగాసనమునఁ గూర్చుండియుండు విఘ్నేశ్వరుని మూర్తిని కవి వర్ణించినాఁడని కాని-లేక శ్రీ వెంకటరమణయ్యగా రన్నట్లు - మన దేవాలయముల యందును, నవ్యస్థలముల యందును గానవచ్చెడు విఘ్నేశ్వర ప్రతిమను దృష్టిలో నుంచుకొని వర్ణించినాఁడని

కాని మనము భావింపరాదు. ఎట్టయెదుట సజీవముగా తొండము నిటునటు నాడించుచు, నేలపై నున్న వస్తువు నెత్తి బోవుచుఁ గుంభస్థలము మీఁదికిఁ దొండమును జాచుచు, నిరుప్రక్కల నున్న దంతములలో-నేక యొకటి దంతమో మాయఁబడునట్లు తొండము కదల్చుచు నున్న యేనుఁగను జూచి వినాయకమూర్తిని మనస్సున భావించి భావించి యట్టిరూపమును దన మనోనేత్రము నెదుట సాక్షాత్కరింపఁ జేసికొని కవి యీపద్యమును వ్రాసినాఁ డనిపించును. ఏనుఁగు నెదుట నిలిచి యొకింత సేపు దాని కదలికలను, చేష్టలను బరిశీలించిన వారికిది సత్యమని గోచరింపక మానదు. కళాత్మకదృష్టితో నద్భుత శిల్పము నభ్యూహించి నన్నెచోడఁడు చిత్రించిన యీయక్షర రూప శిల్పము నుత్తమ కళోపాసకులు, కవిహృదయ మర్మజ్ఞులు నయిన శ్రీప్రభాకర శాస్త్రిగారు గుర్తించియే యీ సంస్కారమును జరిపిరి. తొండము నిటునటు కదల్చునపుడు దాని యొక్క దంతముపైఁ బడి సగమో, సగముకంటెను నెక్కువభాగమో యాక్రమించి వేయఁగా-దక్కిన దంతాగ్రముపై - దంతముఖముపై - వెలుఁగుపడి నప్పు డది తెల్లతెల్లఁ మెఱయుచు మెఱపువలెఁ గానవచ్చును. తిరిగి తొండమును త్రిప్పునప్పు డది పూర్తిగా మఱుఁగుపడి పోవును. ఇట్లు దంతముఖమున కచిరాంశు సామ్యము సిద్ధించుచున్నది. నోరు తెఱచుట, మూయుట యన్నప్పుడు శ్రీ శాస్త్రిగారు భావించిన భావమిదియే. దంతయుగ మున్నను దంతముఖ మున్నను నచిరాంశుసామ్యత్వము సిద్ధింపవలయు ననుటయే వారి తాత్పర్యము. కాని దంతముఖమనియే దాని సంస్కరించుటకు వారికి మఱొక కారణము కూడఁ దోఁచినది. తనువు - అసితాంబుదంబు; ఆత్మగర్జనము - ఉరుగర్జనంబు; కరప్రచురుచి - శక్రశరాసనంబు; మదవారి - వృష్టి - ఇత్యాదిగా నేకవచనాంతములకు నుపమానోపమేయములను జెప్పిన నన్నెచోడఁడు తనశిల్పమునకు విరుద్ధముగా 'దంతయుగం బచిరాంశులు' అనువాయనియు వారికి సంశయము పొడమినది. అందుచే 'దంతముఖం బచిరాంశువు' అని సంస్కరించి నన్నెచోడని శిల్పమర్యాదను మన్నించినవారైనారు.

పయి సంస్కారమే సరియగుట కీ పద్యము నందే కల మఱొకపోలిక తోడ్పడుచున్నది. నన్నెచోడఁ డాపద్యమున 'కరప్రచురుచి శక్రశరాసనం' బని చెప్పి తొండమును నింద్రధనుస్సుతోఁ బోల్చినాఁడు. స్థూల దృష్టికి నల్లగానున్న తొండమును బలువన్నెలుగల యింద్రధనుస్సుతోఁ బోల్చుటయేమి? యని విపరీతముగాఁ దోఁపవచ్చును. కాని యించుక సూక్ష్మముగా నాలోచించి చూచినచో నన్నెచోడఁ డాపోలిక నెంత నముచితముగా సంభావించెనో తెలియగలదు. తొండముపై నల్లగానే కానవచ్చినను దాని యడుగు భాగము బూడిదవన్నె, తెలుపుమీఁదియెఱుపు యొకపు కలిసినవన్నెతోఁ గానవచ్చుననుట జూచిన వారికెల్లరికిని విదితమే. వినాయకుఁడు తన తొండము నటునిటు కదల్చునపుడు, దంతముమీఁదికిఁ ద్రిప్పి యాడించినపు డాయడుగుభాగము మనోగోచరమై యింద్రధనుస్సుయొక్క స్ఫూర్తిని గలుగఁ జేయు ననుటయే నన్నెచోడఁడు భావించిన భావము. దీనిఁబట్టిచూడ వినాయకుఁడు తనతొండము నటునిటు నాడించుచుండెనని యప్పుడు కన్నులకు నగపడుచు, మఱుఁగుపడుచునుండిన దంతాగ్రము మెఱపువలెఁ గానవచ్చుచుండెనని తెలుపుటలోను, శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రిగారు తమ చితముగా - తమ వ్రాఁతప్రతిపాఠమునకు దగఱగా - సంస్కరించుటలోను తప్పులేదని తెలియుచున్నది

ఇంతవఱకుఁ గాఁ బహ్యభావము నూహించి వ్రాసిన నన్నెచోడఁడు 'తను వసితాంబుదంబు' అని యేల చెప్పెనో పరిశీలింపవలసి యున్నది. వినాయకవర్ణన సందర్భమున - నాతనిమూర్తిని భావించుచుండిన నన్నెచోడనికి నాతని యేనుఁగుమొగము, తొండము, దంతము వలన గజస్ఫూర్తి కలిగి యాతని శరీరమునుగూడ గజశరీరమువంటిదిగానే భావించుట యేర్పడినది. అది యాతని యప్పటి వర్ణనమునకు జక్కఁగ సరిపడినది. అందులకే 'తను వసితాంబుదంబు' అని నాఁడు. విఘ్నేశ్వరుఁడు నల్లనివాఁ డనుటకుఁ బ్రమాణ మేదేని గలదేమో శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు తెలుపవలసియున్నది.

వినాయకుఁ డేకదంతుఁడే యనుటకు మాఘము లోని యీక్రింది శ్లోకమును జూడుఁడు:—

'విలాసినీ విభ్రమదంతపత్రకా
విధిత్సయా నూన మనేన మానినా
నజాతు వైనాయక మేక ముద్ధృతం
విషాణ మద్యాపి పునః ప్రరోహతి'

శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు దీని కేమందురో!

ఇట్లు శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు చేసిన 'సిత దంతముఖం' బను సంస్కార మావశ్యకమే యనియు శ్రీ వెంకటరమణయ్యగా రన్నట్లు అనావశ్యకము కాద నియుఁ దెలియుచున్నది.

'సితదంతముఖం' బను సంస్కారమునుగూర్చి యింతదూరము చర్చించినవారు తా మిచ్చిన పద్య పాఠములోని 'అభీష్ట ఫలప్రసిద్ధిగాక' అను పాఠము 'అభీష్ట ఫలప్రదాతగాక' అను సంస్కారములోని

బాగోగులనుగూడఁ జర్చించియుండిన బాగుండెడిది! కాని వారి కది సంస్కారముగా నేలఁ దోఁచలేదో లేక వారి పరిమార్జనదృష్టినుండి యది తప్పిపోయినదో తెలియదు.

శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు చర్చించిన మఱొక పద్యమునుగూర్చి పరిశీలింతము. వ్రాతప్రతియం దాపద్య మిట్లు కానవచ్చుచున్నది

కం॥ ముదమున... కావ్యము
నదరంగ విలుకాని పట్టినమ్మునం బరహృ
ద్భిదమై తల యూపింపని
యది కావ్యమె మరి పట్టినదియున్ శరమే.

శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణ కవిగారు ఆ పద్యము నిట్లు సంస్కరించి ముద్రించిరి.

కం॥ ముదమున సత్కవి కావ్యము
నదరంగ విలుకాని పట్టినమ్మును బరహృ
ద్భిదమై తల యూపింపని
యది కావ్యమె మలరి పట్టినదియుం శరమే.

ఇందు శ్రీ రామకృష్ణ కవిగారు చేసిన సవరణలు రెండు. ఒకటి శిథిలభాగమును 'సత్కవి' యను పదముతోఁ బూరించుట, రెండవది మరియని యున్నచోట 'మలరి' యని ల యను నక్షరమును మధ్యచేర్చి గణభంగము లేకుండ సరిదిద్దుట

శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు వెలయించిన సంస్కారములతో నాపద్య మిట్లు కలదు.

కం॥ ముదమున కవికృతి కావ్యము
నదరున విలుకానిపట్టి నమ్మును బరహృ
ద్భిదమై తల యూపుడు, చెలి
యది కావ్యమె చెప్పఁ, బట్టినదియున్ శరమే.

శ్రీ రామకృష్ణ కవిగారును, శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారును బయిపద్యమునందుఁ జేసిన సంస్కారములలోని బాగోగులను జర్చింపఁ దలఁచుకొనుటకుఁ బూర్వ మాపద్యమునకు మూలమయిన సంస్కృతశ్లోకమును జేర్కొనవలసియున్నది.

"కిం కవేః తస్య కావ్యేన
కిం కాండేన ధనుష్మతః
పరస్య హృదయే లగ్నం
న ఘూర్ణయతి యచ్ఛిరః"

పయి శ్లోకములోని భావమునే నన్నిచోడఁడు తనపద్యములో ననువదించుకొనినాఁడు. ఇఁక శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారి యాక్షేపమును బరిశీలింతము. ఇందలి మొదటిపాదములో శ్రీ శాస్త్రిగారు చేసిన 'ముదమున గవికృతి కావ్యము' అను సంస్కారము నాక్షేపించి శ్రీ రామకృష్ణకవిగారి 'సత్కవి' యన్న పూరణమే చక్కగా నున్నదని తెలుపుచు శ్రీ వెంకటరమణయ్యగా రిట్లు వ్రాసిరి. 'కృతియను మాటకుఁ గావ్యమను నర్థముకలదని యందఱు నెఱింగిన విషయమే. 'కవికృతి కావ్యము' ఇందుఁ గలవు పునరుక్తిదోషదూషితమగుచున్నది— 'సత్కవి' యను రామకృష్ణకవిగారి సంస్కరణమే సమంజసమని తోఁచుచున్నది.

కాని శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు 'సత్కవి' యను శ్రీరామకృష్ణ కవిగారి పాఠమును ద్రోసిపుచ్చి 'కవికృతి' యని దానిఁ బూరించుటలోఁ బ్రయోజనము లేకపోలేదు. మూలశ్లోకములో 'కిం కవేః తస్య కావ్యేన' అనుచో 'కవేః' అను పదమున్మాత్రమే యుండుటను శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు చింతింపవలయును. అక్కడ 'సత్కవేః' అని కాని, వేఱొకవిశేషణముతో గాని యుపపదము లేదు. కేవలము 'కవేః' అనిమాత్రమే కలదు. మూలములో నట్లున్నంతమాత్రమున నన్నిచోడఁడును నట్లే యనువదింపవలయు ననునియమ మెక్కడఁగలదు? ఛందస్సౌకర్యము కొఱకై యాతఁడు 'సత్కవి' యను మాట నచట నెందుకుఁ బ్రయోగించి యుండరాదని శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు ప్రశ్నింపవచ్చును. కాని దానికిని సమాధానము కలదు. 'కవి' కావ్యము పరహృద్భిదమై తల యూపించినపుడే యది కావ్యము కాఁగలదు. లేకున్న నది కావ్యమనిపించుకొనదు. అట్టిచో 'సత్కవి' యనుచో నాతనికావ్యము పరహృద్భిదమై తలయూపించునని వేఱె యనుట కదా! కనుక 'సత్కవి' కావ్యము అనుటలో నర్థము లేదు. ఇదికాక రెండవ పాదములో 'విలుకాని పట్టినమ్మును' అనియే యున్నది కాని యావిలుకాని కెట్టి విశేషణమును బ్రయోగింపఁబడి యుండలేదు కదా! మేటి విలుకాఁడని విశేషణ యుక్తప్రయోగ మట కానరాదు గదా! అట్టిచో నిక్కడమాత్రమే యా యధికవిశేషణ మెందులకు? ఇట్లూహించి శ్రీ శాస్త్రిగారు ద్వితీయ పాదమున 'విలుకానిపట్టి నమ్ము' అని యుండుటచేత దానికి సమానముగా నుండునట్లు 'కవికృతి కావ్యము' అని యా శిథిలభాగమును బూరించి పద్యమును సంస్కరించిరి. మూలమునందుకంటెను నన్నిచోడఁడు తన పద్యములో సాధించిన గుణవిశేష మొకటి కలదు. అది శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు గుర్తించిరో లేదో! కావ్యము, బాణమునను నవి రెండును 'పరహృద్భిదమై తల యూపించునవి'యే యైనను నందుఁ గావ్యము 'ముదమునను' బాణము 'అదరున'ను నాఁపునుఁ జేయును. ఆపారస్యమును గుర్తించిన శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు రెండవపాదములో నాయర్థము నస్పష్టముగా మాత్రమే స్ఫురింపఁజేయుచున్న 'అదరంగ' అన్న పదమును 'అదరున' అని మార్చి సంస్కరించిరి. 'అదరంగన్' అన్నను నాయర్థమే చేసికొనుటకు నవ

కాశము లేకపోలేదు. కాని తొలిపాదములోని 'మద మునన్' అనుపదము తృతీయాంతమై యుండుటచేత ద్వితీయపాదములో తత్సమానపదము కూడ తృతీయాంతముగా నుండుట శిల్పమునకు మెఱుగనియు, భావస్పష్టతకుఁ దోడ్పడునవియు నగునని యాలోచనమున దాని సంస్కరించిరి. కనుక పన్నిచోటఁ దాపద్యము లోని తొలి రెండుపాదములలోఁ దొలుత వ్రాసిన 'మదమున' 'అదనుగ' అనునవి పాదపూరణపు వ్యర్థ పదములు మాత్రమే యని మనము త్రోసిపుచ్చరాదు. మూలములోని యర్థమునకు మెరుగుపెట్టుచున్న సారస్య మందు గలదు.

పయి పద్యములోని యుత్తరార్థమున శ్రీ శాస్త్రి గారు చేసిన సంస్కారముల నాక్షేపించుచు శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు శ్రీ శాస్త్రులవారు సంస్కరణ వ్యాజమున నీ కందపద్యముయొక్క యుత్తరార్థమున నెన్నెచోటని రచనను దొలఁగించి తమకవిత్వమును జొప్పించిరి. వ్రాఁతప్రతిని బట్టి ముద్రితమైన పద్యము చక్కఁగనే యన్వయము నగుచున్నదే' యని వ్రాసిరి.

నిజమునకు శ్రీశాస్త్రిగా రా భాగమును గొంత స్వతంత్రించి సంస్కరించినమాట వాస్తవమే. కాని శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు ప్రభాకరశాస్త్రిగారి కట్టి సంస్కారములఁ జేయవలసిన యక్కఱ యేల కలిగెనో గమనింపలేదు. "ముద్రితమైన పద్యము చక్కఁగనే యన్వయము నగుచున్నదే" యని యేదో యన్వయము కుదిరినట్లుగా చెప్పి దబాయించిన శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారికి ప్రభాకరశాస్త్రిగా రా పద్యమున కన్వయము కుదురక పడినబాధ యర్థము కాకపోవుటలో వింతలేదు. పయి పద్యమున కన్వయము కుదుర్చుచు వారు "ఇందు-పరహృద్భిదమై తిల యూపింపని యది-అనువాక్యము (?) కావ్యమునకును శరమునకును సామాన్యము-మదమున నక్కవికావ్యము పరహృద్భిదమై తిల యూపింపని యది కావ్యమె? అదరఁగ విలుకానిపట్టినమ్ము పరహృద్భిదమై తిల యూపింపనియది శరమే (అమ్మే)?' అని వ్రాసిరి. అన్వయము కొంత డొంకతిరుగుడుగా నే యున్నను-వారు చెప్పిన యన్వయము తొలివాక్యము నందు మాత్రమే సరిపోవుచున్నది. రెండవవాక్యము నందు-అన్వయము కుదురదని గుర్తించియే కాఁబోలు-పద్యములోని కొన్నిమాటలను తప్పించి యన్వయము కుదుర్చుటకు ప్రయత్నించిరి. తొలివాక్యమునకు వారు చెప్పిన యన్వయము ప్రకారమే రెండవ వాక్యమునకు నన్వయము చెప్పుకొనినచో నా వాక్య మిట్లుండవలయును. 'అదరఁగ విలుకానిపట్టినమ్ము పరహృద్భిదమై తిల యూపింపనియది పట్టినదియున్ శరమే' అని యగును. ఇందు వారు విడిచినమాట "పట్టినదియున్" అనునది. అది యీ వాక్యములో నున్న రెండిట నన్వయము కుదురదని, పునరుక్తియై ప్రతిబంధకముగా నిలుచునని వారికిఁ దెలియును. తెలిసియే యన్వయము మార్పునప్పుడు బుద్ధిపూర్వకముగానే దానిని వదలివేసిరి. అట్లువారు చేయలేదను కొన్నను "పట్టినదియున్" అనునది దేనితో నన్వయించునో వారు చెప్పవలసి యుండెను. కనుక దీనిని బట్టి శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారి కాపద్యమున కన్వయము కుదురలేదనియే తేఁటపడుచున్నది. శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారికిని బద్యాన్వయము విషయమున నట్టిసంశయమే కలిగెను? పద్యమును రెండు వాక్యములుగాఁ జేసికొని యర్థము చెప్పుకొనుటకన్న మార్గాంతరము వేఱొండు లేదనియే వారట్టిసాహస సంస్కరణములకుఁ బూనుకొనిరి. కాని యన్ని సవరణలు చేయ నవసరము లేకయే యొకచిన్న సవరణతో నీపద్యమును సంస్కరించుకొని యన్వయము కుదుర్చుకొన వచ్చును.

క॥ మదమునఁ [గవికృతి] కావ్యము
వదరున విలుకాని పట్టినమ్మును బరహృ
ద్భిదమై తిల యూపని [యెడ]
నది కావ్యమె వఱియుఁ బట్టినదియున్ శరమే.

ఇది తక్కువ సంస్కారముతో - నన్వయము కుదిరి-మూల శ్లోకభావమునకు సరిపడియున్నది, "ఏది పరుని హృదయమునందు లగ్నమై శిరస్సునూపింపదో యా కవియొక్క కావ్యముతో నేమి? అవిలుకానియొక్క యమ్ముతో నేమి (ప్రయోజనము)? అని కదా మూల శ్లోకమున కర్థము. కవిచే రచింపఁబడిన కావ్యమును, విలుకాఁడు పట్టిన యమ్మును పరహృద్భిదమై తిల యూపనియెడల [కావ్యశరములకు రెంటికిని సమానము. అయిన నొకటి మదమున - మఱొకటి అదరున నా కార్యములు చేయుచున్నవి] నది కావ్యమ? అతఁడు పట్టినది శరమా? అని యీపద్యమునకుఁ దాత్పర్యమగుచున్నది. ఇది మూలశ్లోకభావమునకు దగ్గరగా నుండుటను పాఠకులు గుర్తింపఁగలరు. కాని యిందును 'పట్టినదియున్' అనునది పునరుక్తిగా వచ్చుచునే యున్నది. "కనుక నీయసందర్భమును దొలఁగించుకొనుటకే శ్రీ శాస్త్రిగారు ఆపద్యములోని యుత్తరార్థము నంతను మార్చుసవరణలు చేయవలసి వచ్చినది. అందుచేతనే శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారి కది "తమ కవిత్వమును జొప్పించిన" ట్లయినది. శ్రీ శాస్త్రిగారి కంతఁ తమ కవిత్వమును జొప్పింప వలయునను నభినివేశ ముండవలసిన యవసర మేమియు లేదు. నా యన్వయము కుదుర్చుటకే వారది చేయవలసి వచ్చిన దని శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు గుర్తింపవలసియున్నది. పాఠ ప్రకటన సందర్భమున నధ్యాపకుడు విద్యార్థులకు తృప్తికరమయిన యన్వయమును కుదిర్చి సంతోషపెట్ట

కలసిన యవసరముండుటచేతను - ఏదో యీ పద్యమున నన్వయము తికమకగానున్నది, భావము కదా మనకు ప్రధాన మని సులభముగాఁ దప్పుకొను తిప్పలు శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారికిఁ లేకపోవుటచేతను వారా సంస్కరణములు చేయవలసి వచ్చినది. నిజమునకా సంస్కారములు స్వతంత్రించి చేసినవే కావచ్చును. స్వతంత్ర సంస్కారములతో నయినను బన్వయము కుదురుట ప్రధానమా? కవి తప్పటడుగు వేసినేమో? ఇట్టి యనన్వితమగు పద్య మాతఁడు వ్రాయునా? యను సంశయమునకుఁ దావిచ్చి పాఠమున లేదనుకొని సంతృప్తి నందుట ప్రధానమా? శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారే దీనికి సమాధానము చెప్పవలసియున్నది.

ఇఁక శ్రీరామకృష్ణకవిగారి "సత్కృతి" పాఠమును సమర్థించుచు వారు నన్నెచోడుని 'సరస సువర్ణ బంధ మృదుభావము'... అను పద్యమును శ్లోకృతియందు సత్కృతి కావ్యము, అసత్కృతి కావ్యము అని యుండుట చేత నీపద్యములో శిథిలభాగమున 'సత్కృతి' యనియే యుండవలయునని వాదించిరి. కాని వారుదాహరించిన పద్యములోని పూర్వార్ధవిషయము "సత్కృతి" కావ్యమునకు సంబంధించినది ఉత్తరార్ధములోని విషయము 'అసత్కృతి' కావ్యమునకు సంబంధించినది. అందుచే నచ్చట సత్కృతి, అసత్కృతి యను పదములు విధిగా - తప్పనిసరిగా - ప్రయోగింపఁబడవలసియున్నవి. కాని యీ పద్యమునకును దానికిని నెట్టిపోలికయు లేదు. ఇందులోఁ బ్రథమపాదమున కవి - ద్వితీయపాదమున "విలుకాఁడు" ప్రస్తుతులు కావలసినవారు. కనుక నట "సత్కృతి" యనియే యుండవలయునను నియమ మందు వలసిన యవసరము లేదు. వారిచే నుదాహరింపఁబడిన పద్యములోవలె "అసత్కృతి" విషయము తరువాత చెప్పుటకైనను వచ్చినపుడు కదా యిట "సత్కృతి" యని యుండవలసినది. దీని, బట్టి వారిసమర్థనము సమంజసము కాదని, తేలినది.

తరువాత చతుర్థపాదములోని "మలరి" యను పాఠమునుగూర్చి వ్రాయుచు వారు "మలరు శబ్దమున కేమి యర్థమో వారు (శ్రీరామకృష్ణకవిగారు) తెలుపరైరి. 'మలరు' అను క్రియాపదము కలదేమో తెలియదు. అన్యత్ర ప్రయోగము. లెచ్చటను గానరావు. నిఘంటువులయం దెచ్చటను లేదు. 'మరి' అను మాటను 'మలరి' అని సంస్కరించుటకంటె "మఱియు" అని సంస్కరించుట యుక్తము అని వ్రాసిరి. శ్రీరామకృష్ణకవిగారు "మలరి" యనియే దాని సంస్కరించుటలోఁ గొంత న్యాయము లేకపోలేదు. శ్రీ వెంకటరమణయ్యగా రన్నట్లుగా నది "మఱియు" వనియే యయి యుండినయెడల "యు" లోపించిన దనుకొన్నను దాని ప్రక్కన నర్థానుస్వారస్థానీయముగా దాశప్రతులందు వ్రాయబడు నింకొకనున్న కూడ శిథిలమైన దనుకొన్నను "పట్టెనదియుఁగా" అనుచోట ప కొక బ యుండి యుండవలెను. అటులేని యెడల ప అని మాత్రమే యుండుటవలన నంతకుముందు లోపించిన యక్షరము ద్రుతాంతము కాదని తలఁచి, యక్కడ సంస్కారము చేయుమాని మన్యలకారమును జొప్పించి సీసమునకు గతి కల్పించిరి. "మలరి" క్రియాపదము లేదనుకొని నపుడు "మఱియు" అని మార్చుకొనుటయే శ్రేయము, కాని యిందుఁగూడ వ్రాతప్రతిలో లేని శకటరేఫము, యు, దాని ప్రక్కన నరసున్న, దాని తరువాత పను బ గామార్చుట యనునవి మూడు సవరణ లున్నవి కదా! కాని యిది యంత పెద్దసవరణ గాఁ గన్పడు నది కాదని శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు తలఁచిరేమో? "మలరి"అని సంస్కరించుటకంటె "మఱియు" అని సంస్కరించుట యుక్తము" అని వ్రాసినారు. మఱియు అను సంస్కరణము తమదిగానే ధ్వనింపఁ జేసిరి. కాని పై "మఱియు" అను సంస్కరణము మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమువారు ప్రకటించిన కుమారసంభవ ముద్రణమునఁగలదు. కనుక దానిని సంస్కరించినవారు శ్రీ శ్రీపాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారో కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారో యగుదురు.

తరువాత 'కరమే యనుటకంటె శరమే యనుట సారస్యము' అని తెలిపి 'ఈసవరణను ఇంతకుముందు కొందఱు పండితులు చేసియున్నారు. ఇప్పుడు శ్రీ శాస్త్రిలవారి యాదరణ కది పాత్రమైనది' అని వ్రాసిరి. కొందఱు పండితులెవరో యట్లు సంస్కరించుటకును, శ్రీ శాస్త్రిలవారి యాదరణ కది పాత్రమగుటకును మూలశ్లోకములలోని కింకపే స్తస్య కావ్యేన కింకాండేన ధనుష్మతః అనుటలోఁగల "కాండేన" అనుపదమే యాధారము అశ్లోకమే యాధారముగాఁ బద్యమును సంస్కరించిన శ్రీ శాస్త్రిలవారి యాదరణకు "శరమే" యను పాఠము మూలానుసారి యగుటచేఁ బాత్రమగుట వింత కాదు.

శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు కుమారసంభవములోని కొన్ని పద్యములలోఁ గావించిన సంస్కారములవా వశ్యకము లని శ్రీ వేటూరి వెంకటరమణయ్యగారు తెలిపిన యాక్షేపముల కింత సమాధానము చెప్పుటకుఁ బ్రయత్నించితిని. నేను నీవిషయమున జిజ్ఞాసువు నే యగుట వారు కాని యితరులు కాని యీ పద్యముల విషయమై వారెఱుకకందని విషయములు, తప్పుగా భావించిన యంశములు నేవేని యున్నచో, దెలిపిన సంతోషముతో స్వీకరింతునని వినయముతో మనవి చేసికొనుచున్నాడను.

గ్రంథ విమర్శనము

బొబ్బిలి యుద్ధ కథ

పరిష్కర్తలు: శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ; ప్రచురణ: మద్రాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారము, మద్రాసు, వెల రూ 2.14.0

'బొబ్బిలి కథ' పేర ప్రసిద్ధమైయున్న ఈ వీర గీతాన్ని తెలుగువాట ఆబాలగోపాలమూ వినే ఉంటారు. ఈ గీతాన్ని రచించిన పెద్దాడ మల్లేశకవి యెప్పటి వాడో మనకు స్పష్టంగా తెలియదు.

ఆంధ్ర జానపద గేయ సాహిత్యంలో ఈ కథకు అగ్రస్థానం వుంది. బహుళ వ్యాప్తిలో వున్నా, యింత వరకు ఈ రచన నిర్దుష్టంగా ముద్రితం కాలేదు. శ్రీ సోమశేఖర శర్మగారి పరిష్కరణతో ఇది శంఖున బోసిన తీర్థమై ఆంధ్రప్రజల కందటం ముదావహం. గ్రంథ విషయం అలావుంచి బొబ్బిలి యుద్ధంనాటి ఆంధ్రదేశపు పరిస్థితులను వివరించుకూ, పీఠికా రూపంలో శ్రీ శర్మగారు వెలయించిన చరిత్ర కథనంకూడా రసవత్తరమైన వచన కావ్యంలా వుంది. వీరాధి వీరుల పురిటి గడ్డయి కూడా అనైక్యత కారణంగా అనాటికే యీ దేశానికి ఎట్టి దుర్గతి పట్టిందో ఈ వివరణ వల్ల ద్యోతమానమౌతోంది. అనంతమైన త్యాగాలతో మహాంధ్రను తిరిగి సంపాదించుకున్న ఈ తరుణంలో కూడా, గత చరిత్రను విస్మరించి తిరిగి పాతపంథాల్లో మనవారు నేడు ఆడుతున్న రాజకీయపు కోడి పందేల పోకడలకు ఇది చెంపపెట్టుగా వుంది.

ఈ రచనలో వాడబడిన తురక మాటలన్నిటికీ శ్రీ శర్మగారు, అర్థవివరణము సమకూర్చారు.

పరిష్కరణ విషయంలో ఒక చిన్న లోపం కనిపించుతున్నది. ఇది కథగా చెప్పటానికి వ్రాయబడిన రచన. గీతం నిడుకొత్తకుండా మధ్యమధ్య 'మాత్రికా' వంటి ముచ్చటైన వచన రచన చొప్పింపబడివుంది. వీటిని విడిగా ముద్రించి వుంటే బాగుండేది. అల్లాంటి రచన కలిసిన కొన్ని చోట్ల శ్రీ శర్మగారు ఇది వచనంలావుంది అని సూచించారు. ఇంకా అలాంటి రచన చాలా చోట్ల వున్నట్టు కనుపించుతోంది.

మరొకటి గేయంలో అక్కడక్కడ చిత్రంలా దురితంగా నడిచే చరణాలు కొన్నివున్నయ్. వాటిని కూడా విడదీసివుంటే బాగుండేది. ఇవి పాడుకునే వారికి సంబంధించిన విషయాలు. సాహిత్యానికి సంబంధించినంత వరకూ శ్రీశర్మగారు దీనికి ఒక నిర్దుష్ట రూపమిచ్చారు.

* * *

స్నేహితుడు

కథల సంపుటి: రచన: శ్రీ అంబే నారాయణ స్వామి; ప్రచురణ: నవరస గ్రంథమాల, మంగళగిరి; వెల 1-0-0

లోగడ ఒక దశలో, ఆంధ్ర కథాశిల్పం ఒక మహోన్నత దశను అందుకున్నది. ఆనాడు కథా రచ

ఓహో అదేమిటామాట!

సంతానం కుళ్లి కృశిస్తూ ఉంటే తల్లికి క్షోభ కాదూ?

భారతి-భారతాంబ తన బొల్లి, సమస్త చర్మవ్యాధులచే పీడింపబడుచున్న సంతానంకోసం ఎంతని విచారిస్తూఉందో?

(స్థాపితము 1920 సం॥రం)

ఇదుగో మా చిరకాల అనుభవంతో ఇస్తూ ఉన్న అభయం.

మాకు నేడే వ్రాయండి

రెడ్డి అండ్ కో.,

గోపాలపురం. (తూ.గో.జి)

యికలు బహుళ సంఖ్యలో లేకపోయినా, ఉన్న కొలది మంది కథకులు, ఎంతో జాగ్రత్తగా కృషిచేసి తీర్చి దిద్ది తాము నిర్మాణంచేసే ప్రతి కథనూ ఒక సుందర శిల్పంలో రూపొందించటానికి ప్రయత్నించేవారు. అందుచేతనే వారు స్వయంగా ప్రసిద్ధులు కావటమే గాక ఆంధ్రకథారచనకు భారతీయ వాఙ్మయంలోనే కాక అంతర్జాతీయ వాఙ్మయంలో కూడా విశిష్ట స్థానాన్ని స్థాపించగలిగారు. కాని ఇటీవల వెలువడుతున్న తెలుగుకథల ధోరణి చాలా అధోగతిగా కనుపించుతున్నది. కథకులు వందలాది సంఖ్యలో బయలుదేరారు- మంచిదే కథలుకూడా నెలనెలా వేలాది సంఖ్యలో రచింపబడుతున్నాయి. కాని యీ కథకులలో ఏ కొలదిమందినో మినహాయించితే మిగతావారు వ్రాస్తున్నదంతా వట్టి చెత్త. అసలు కథ అనే దాన్ని ఒక శిల్పరూపంలో నిర్మాణం చెయ్యాలనే ప్రాథమిక సూత్రమే వారిదృష్టిలో వున్నట్టులేదు. తమకు తోచిన తెలిసిన విషయాలన్నిటినీ అడ్డదిడ్డంగా దట్టించుతూ పేజీల తరబడి ఏదో చెత్త వ్రాసి దానికి కథానిక అని పేరు పెట్టడం పరిపాటి అయిపోయింది. రెండవది యువతీ యువకుల రైల్వే ప్లాట్‌ఫారం ప్రణయాన్ని ఊహించటం వినా, యీ కథకులకు యితర ప్రపంచ జ్ఞానం లేదనేది ఈనాడు గూడ్సుబళ్ళ తరబడి రవాణా అవుతున్న కథానిక సాహిత్యపు తీర్పులో గమనించదగిన ముఖ్యవిషయం. నిజానికి, అనవసరంగా పేజీలు పెంచి పాఠకుణ్ణి 'బోర్' చేసే యేరచయితా క్షంతవ్యుడు కాడు. ఇలాంటి బాధలతో విసుగెత్తిపోయివున్న పాఠకులకు యీ సంపుటిలోని కథలు తప్పక ఆహ్లాదజనకములు కాగలవు.

ఇలాంటి బాధలు పెట్టకుండా మనన్ని రక్షించినందుకు, శ్రీ నారాయణస్వామి గారికి మనం తొలుదొల్తగా కృతజ్ఞత తెలుపవలసి వుంది.

ఈ సంపుటిలో స్నేహితుడు, గాలిలో దీపం, వ్యత్యాసాలు, చేతులు కాలాక ఆకులు, శిల్పి, కొత్తమేడ, నువ్వు కాదూ!, జీవకారుణ్యం, మద్దిరకం

గ్రంథకర్తలకు, ప్రచురణకర్తలకు, విక్రేతలకు

ప్రత్యేక సదుపాయములు!

మన దేశంలో గ్రంథప్రచురణ చాలా వెనుకబడివుంది. ప్రచురణసంస్థలు విరివిగా లేక చాలామంది గ్రంథకర్తలు తమ గ్రంథాలు తామే అచ్చువేసుకుని అమ్ముకుంటున్నారు. ఉన్న కొద్ది ప్రచురణసంస్థలకుకూడా విశేషలాభాలు వుండటంలేదు. ప్రచురణావకాశాలు ఇలా వుండటంచేత వైజ్ఞానిక ప్రచారంకూడా చాలా వెనుకబడిపోతున్నది.

భారతి కేవలం వైజ్ఞానిక ప్రచారానికి యేర్పడిన వ్యవస్థ. గ్రంథప్రచురణను ప్రోత్సహించే తలంపుతో, గ్రంథముల ప్రకటనలకు సంబంధించినంతవరకు తన ప్రకటనరేట్లు తగ్గించుకుని కొంత సదుపాయం చేస్తున్నది.

ఈ అవకాశాన్ని వినియోగించుకోదలచిన గ్రంథకర్తలు, ప్రచురణకర్తలు, విక్రేతలు ఈ దిగువ చిరునామాకు వ్రాసి ఈ ప్రత్యేక సదుపాయపురేట్ల వివరములు తెలుసుకొనవచ్చును.

అడ్వర్టైజ్‌మెంట్ మానేజర్, భారతి

7, తంబుచెట్టివీధి, మద్రాసు-1.

సృష్టి లేదా, పుణ్యాత్మురాలు అనే శీర్షికలలో 12 కథలున్నాయి.

ఈ పన్నెండు కథలలోను దేనికది ఒక ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వం గల కథ రచనాశిల్పం మాట అటుంచి, ఈ కథలు తెలుగు గ్రామీణ ప్రాంతాల పరిస్థితులంతా అద్దంలో మాదిరి చూపుతున్నాయి 'స్నేహితుడు' అన్న కథలో గ్రామంలో ముఠాలూ, అజ్ఞానంగా ఆలోచించి తగూలు పెంచుకుని తలకాయలు పగలగొట్టుకోవటానికి సిద్ధమయ్యే పద్ధతి చక్కగా వ్యక్తం చేశారు

జీవితం వాటికోసం ధారపోసి మన్ని పోషించుచున్న ఎద్దులను గురించి మనం ఎప్పుడూ ఆలోచించం. పైపెచ్చు అజ్ఞానకారణంగా నిష్కారణంగా వాటిని ఎంతో హింసపెడుతూ వుంటాం. 'నువ్వు కాదూ...' అన్న కథ చదివితే మన రాక్షసమేమిటో మనకు బోధపడుతుంది

'జీవకారుణ్యం' అనే కథను గురించి వ్యాఖ్యానించుతూ, పీఠికలో శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు ఇలా వ్రాశారు:

'దయా గుణము యొక్క యర్థము బుద్ధిహీనులైన మానవులకు తెలియుట లేదు. ఒక వైష్ణవ కవేశ్వరులకు లక్షలు వ్యయపరచుచు గోవధ నిషేధము చేయలేక బుద్ధజయంతులు చేయుచున్నట్లు, మార్వాడీ తాను వేయి అప్పిచ్చి దాని మింజుములే పదివేలు తీసుకొని యింకనూ వడ్డీ బాపతు వేయి రావలయునని బాకీదారుని చెఱసాలకు బంపించుటలో వానికంటె పరము తీసుకు వాడే. బోయవాడు పిట్టను బట్టి చంపబోవుచున్నాడు. పావలా యిచ్చి దానిని విడిపించుము. ఈ మానవుల యొక్క దయాగుణము దయాగుణము కాదు. దీనిని యాసలో 'శయాలీ' యందురు. ఇంగ్లీషులో Whim వ్హిమ్ అందురు. మానవులకు ఏ గుణమును నిజముగా లేదు. ఒకానొక గుణము విచారణాజనితమై, సుష్ఠుగా మహాశాలితతో ఆచరణలో పెట్టబడినదిగాని యేదో యెప్పుడో తోచినప్పుడు చేయుటగాదు. అట్టి గుణములను పద్ధతులక్రింద లెక్కబెట్టుటకు వీలు లేదు. ఈ మహోపదేశము యీ కథాగత తాత్పర్యము'—

యాత్రా మార్గదర్శి: హిందూ, జైన, బౌద్ధ, చారిత్రిక, పారిశ్రామిక బదరీ, కేదార, అమరనాథ్, పశుపతినాథ్ కైలాస మానససరోవరాది క్షేత్రములను గూర్చి వివరించు గ్రంథము. క్రౌనులో 1026 పుటలు, 300 బ్లాకులు, రెండు భాగములు. భాగము 1 కి రు. 4/- పోస్టేజి రు. 1-10-0. శ్రీరామనామక్షేత్రము, గుంటూరు-1

'పుణ్యాత్మురాలు' అన్న చివరి కథను రచయిత మరింత చిత్రంగా రూపొందించారు. కథనంతా చెప్పి చివరి వాక్యంతో పాఠకులకు దిగ్భ్రమ కల్గించటం ఇందులో వాడిన శిల్పం.

కథా నిర్మాణంలోనూ, భాషా చాలనంలోనూ కూడా రచయిత యీ కథలలో ఎంతో చాకచక్యం చూపించారు

జలపాతం

కథాసంపుటి; రచన: శ్రీ పులిపాక జగన్నాథ రావు; ప్రచురణ: జ్యోత్స్న సమితి, గుంటూరు వెల 0-4-0.

రచయితకు "ఉజ్వల భావుక" 'దార్శనిక కథక' ఇత్యాది బిరుదులున్నట్లు ఉల్లేఖించారు. 'దార్శనిక కథక' అంటే యేమిటో మనకు సరిగా బోధపడకుండా వున్నా, అదేదో గొప్ప సంగతే అయివుంటుందనవచ్చు. అలాంటి గొప్ప విషయమేదీ ఈ కథలలో కనుపించక పోవటం ఆశ్చర్యజనకమైన విషయం. రచయితలో సాహిత్యకృషివున్నంత ప్రతిభ లేదు. పదిమాటలు చెప్పేకంటే, 'ఎడారి జీవితం' అనే శీర్షికతో రచయిత వ్రాసిన ఈ పది పంక్తుల కథను ఉదహరించితే, మన కథాసాహిత్యానికి పట్టిన దుర్గతి యేమిటో పాఠకులకే సులభంగా బోధపడుతుంది:

'ఎక్కడ చూచినా కనుచూపు మేరలో ఇసుక. ఇసుక తిన్నెలు!! కణకణలాడుతూ, నిప్పులు గ్రక్కుతోంది!!! ఎడారి సంస్కారం ఎడారి సంగీతం లాగా ఉంటుంది. ఎక్కడో ఒయాసిస్సు తప్ప దప్పికకు నీరు దొరకదు. ఒంటెను కోసి దాని పొట్టలోని నీరు త్రాగవలసిన దుర్గతి ఒదుర్దినాన దుర్భిక్షంగా వాటిల్లుతుంది. ఎండమావులు తరచుగా తిరిగి సాక్షాత్కరిస్తాయి. సితారా తీసి, నాదంతో గాత్రం జతగలిపితే గొంతు పిల్లలకి పలుకదు. జీవనతార మెరయని బ్రతుకు. జీవన స్రవంతి లేక సుందరస్వప్నాలు కల అవుతవి. బహుశ బ్రతుకు మిగులుతుంది!'

ఇది మొత్తం కథ—దీనిపై ఇక వ్యాఖ్యానం అనవసరం.

Printed & Publishe For Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by S. Radhakrishna, at The Andhra Patrika Press, 6 & 7, Thambu Chetty Street, Madras—1. Editor: S. Sambhu Prasad.